ADAM öykü

TEMMUZ
AĞUSTOS
1997
11

ÖYKÜ

Zeytinlik ***Yaşar Kemal*** • Sular Ne Güzelse ***Erdal Öz*** • Kapanmış Dükkân ***Somerset Maugham*** • Açığa Vurmalar ***Katherine Mansfield*** • Özümseme ***İnci Aral*** • Keman Solo ***Nihat Ziyalan*** • Son Yörük Çadırı ***Erendiz Atasü*** • Bir Avuç Hurma ***Tayyib Salih*** • Sıkıntılar ve Sırlar ***David Malouf*** • İhsan Bey Ne Zaman Öldü? ***Melih Ergen*** • Tanınmayan Ateşkes ***Faruk Ulay*** • Onun, Yalnızca Eleni İçin Çarpan Bir Yüreği Vardı ***Leyla Ruhan Okyay*** • Tahta Kuşlar ***Aslı Erdoğan*** • Ocakçının Röportajı ***Hürriyet Yaşar*** • Doğum Günün Kutlu Olsun ***Müge İplikçi*** • Kumkuma ***Murat Yalçın*** • Kâğıt Gemiler Sayfası ***Faruk Duman*** • Hayal Meyal ***Şule Tankut***

BU SAYININ KONUŞMASI

İnci Aral ile Dünden Bugüne

YAZILAR

SARI DEFTERLER ARASINDAN ÇIKAN "ZEYTİNLİK" ÖYKÜSÜ ***Alpay Kabacalı*** • İNCİ ARAL'IN "ÖZÜMSEME" ÖYKÜSÜ ÜZERİNE ***Perihan Önder-Ridder*** • YANIK ÖYKÜLER ***M. Sadık Aslankara*** • ZAFER ŞENOCAK'IN "UÇMAK" ÖYKÜSÜNDEKİ İSTANBUL ***Gültekin Emre*** • DÖNENCE / ÖYKÜNMEK, ÖYKÜLEMEK ***Feridun Andaç, Feyza Hepçilingirler, Buket Uzuner***

BİR KİTAP BİR YAZI

Düşüş Efsaneleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Gemi Adamları ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Hamal'ın Uşakları ***Hürriyet Yaşar***

ADAMKİTABEVİ

BİLGİNİN AYDINLIĞI

Adam**Kitabevi**, Beyoğlu'nun kültür mozaiğine yeni bir renk getirdi. Üç katlı mekânında okurlarına on dört bini aşkın kitap çeşidini bir arada sunarken, ilk kez denenen bir uygulamayla, önde gelen 30 yayınevinin, baskısı olan bütün kitaplarını da raflarında eksiksiz olarak bulunduruyor. Ayrıca Adam**Kitabevi**, alanındaki tüm kitap varlığını, kullanıma açık bilgisayarlar yardımıyla okurlarının bilgisine sunuyor.

Kitabevinin birinci katına çıktığınızda, aradığınız kitapların yanı sıra Adam**Mola**'yı da keşfedeceksiniz. Sinema öncesi bir kahve molası için, seçtiğiniz kitaplara, dergilere göz atmak, gazetelerinizi okumak ya da bir dost sohbeti için dingin, sıcak bir cafe-bar...

Kitabevi'nin ikinci katına çıktığınızda çok amaçlı bir salonla karşılaşacaksınız : Adam**Salon**... Türk resminin ustalarının yapıtlarından oluşan sürekli resim sergisi bu salonda. Adam**Kitabevi**'nin söyleşiler, paneller, dinletiler, imza günleri gibi etkinlikleri de bu salonda yapılıyor.

Arayıp da bulamadığınız kitaplar için siparişinizi Adam**Kitabevi**'ne verebilirsiniz. Sizinle ilişki kurulabilecek bir telefon numarası bırakın yeter. En geç bir hafta içinde siparişinizle ilgili bilgi size iletilecektir. Dilerseniz isteğinizi telefonla da bildirebilirsiniz.

Bütün kitaplarını AdamKitabevi'nde eksiksiz bulacağınız 29 yayınevi
Adam, Afa, Altıkırkbeş, Anadolu Sanat, Anahtar, Arkeoloji ve Sanat, Birikim, Can, Cem, Çınar, Dharma, Düşün, Düzlem, E, Gerçek, İletişim, İnter Media, İyi Şeyler, Korsan, Metis, Oğlak, Önel, Parantez, Remzi, Sarmal, Say, Sel, Tarih Vakfı-Yurt, Yapı Kredi.

ADAMKİTABEVİ
Küçükparmakkapı Sokak, 17, Beyoğlu-İstanbul

ADAM SANAT

TEMMUZ 1997 140. SAYISINDA

'HER ŞEY DEĞİŞİP AKMADA" / *Memet Fuat*
MOSKOVA. TİFLİS - 1972 / *Fethi Naci*
BOZUK TARTI GÜNLERİ / *Orhan Barlas*
KAYGUSUZ ABDAL GERÇEKÜSTÜ BİR ŞAİR Mİ? *Nedim Gürsel*
KARAMELA / *M. Kemal Adatepe*
ELEŞTİRİ, KAVRAMLAR VE İDEOLOJİ / *Tahir Abacı*
CAZ MÜZİĞİ / *Mehmet Serdar*
KASIM KOÇAK'IN ÇALIŞMALARI / *Funda Berksoy*
METİN KAÇAN'DAN KARANLIK UÇUŞLAR / *Hüseyin Peker*
NÂZIM'A BAŞSAĞLIĞI

Şiir : *Salâh Birsel, Jorge Avila, Ruşen Hakkı, Metin Demirtaş, Ersin Salman, Nihat Ziyalan, İnci Asena, Enis Batur, Roni Margulies, Tarık Günersel, Mehmet Yaşın, Oğuzhan Akay, Rıfat İnkaya, Nazmi Ağıl, Elif, Ece Aykız, Ali Asker Barut.*

Bu Sayıdaki Ressam : *Kasım Koçak.*

ADAM SANAT Aylık Sanat Dergisi; **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi** : Küçükparmakkapı sok. No : 17 80060 Beyoğlu-İstanbul; Tel. : (0212) 293 41 05; FAX : (0212) 293 41 08; e-mail: adam@ada.net.tr **Dağıtım** : BİRYAY A.Ş.; **ABONE KOŞULLARI** : Yıllık (12 sayı) 3.600.000 TL. (*Şiir Yıllığı* ile Birlikte 4.000.000 TL.) Altı aylık 1.800.000 TL. Yurtdışı Avrupa : 60 DM; ABD : 60$. Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No : Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına Yapı Kredi Levent Şubesi 1191 nolu hesap.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 11
Temmuz-Ağustos 1997
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17. 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr • **Fiyatı :** 600.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 700.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.600.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.800.000 TL - Yurtdışı Yıllık 70 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 40.000.000 TL; yarım sayfa 20.000.000 TL; çeyrek sayfa 10.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Zeytinlik ***Yaşar Kemal*** 5 +
Sular Ne Güzelse ***Erdal Öz*** 14 −
Kapanmış Dükkân ***Somerset Maugham*** 21
Açığa Vurmalar ***Katherine Mansfield*** 28
Özümseme ***İnci Aral*** 44
Keman Solo ***Nihat Ziyalan*** 65 −
Son Yörük Çadırı ***Erendiz Atasü*** 69
Bir Avuç Hurma ***Tayyib Salih*** 76 +
Sıkıntılar ve Sırlar ***David Malouf*** 80
İhsan Bey Ne Zaman Öldü? ***Melih Ergen*** 90
Tanınmayan Ateşkes ***Faruk Ulay*** 112
Onun, Yalnızca Eleni İçin Çarpan Bir Yüreği Vardı ***Leyla Ruhan Okyay*** 117
Tahta Kuşlar ***Aslı Erdoğan*** 123
Ocakçının Röportajı ***Hürriyet Yaşar*** 134
Doğum Günün Kutlu Olsun ***Müge İplikçi*** 138
Kumkuma ***Murat Yalçın*** 141
Kâğıt Gemiler Sayfası ***Faruk Duman*** 143
Hayal Meyal ***Şule Tankut*** 147

BU SAYININ KONUŞMASI

İnci Aral ile Dünden Bugüne 34

YAZILAR

Sarı Defterler Arasından Çıkan "Zeytinlik" Öyküsü ***Alpay Kabacalı*** 13
İnci Aral'ın "Özümseme" Öyküsü Üzerine ***Perihan Önder-Ridder*** 47
Yanık Öyküler ***M. Sadık Aslankara*** 99
Zafer Şenocak'ın "Uçmak" Öyküsündeki İstanbul ***Gültekin Emre*** 109
Dönence / Öykünmek, Öykülemek ***Feridun Andaç, Feyza Hepçilingirler, Buket Uzuner*** 149

BİR KİTAP BİR YAZI

Düşüş Efsaneleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 156
Gemi Adamları ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 157
Hamal'ın Uşakları ***Hürriyet Yaşar*** 158

Çeviriler : Şavkar Altınel, Kemal Atakay, Nurhan Gen, Kemal Sakarya
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

YAŞAR KEMAL

Zeytinlik

ONU çocukluğumdan beri tanırdım. Ama hiç konuşmamıştık. Kim bilir neden? O ayrılmış kasabadan, ben ayrılmışım. O gelmiş kasabaya, ben gitmişim. Yoksa böyle küçücük bir kasabada yaşayıp da konuşmamaya, en azdan selamlaşmamaya imkân yoktur. Hele benimle onun gibi insanların...

Küçük kasabalarda yaşayanların yaşayışlarına aykırı gidilirse, onların yaşayış tarzından dışarı çıkılırsa, insanın yandığının resmidir. Alırlar ele düşerler yola... Vay haline o zaman. Bu verimli güney kasabası gibi de insanların yüzde doksanı kahvede ömür çürütüp bir dedikodu için canını verirse...

Benim gibi elinde gazete, cebinde kitap... Önüne gelenden türkü yazana... Hay anam, ne kulplar takmazlar. Kasabanın planını yapıp satmaklar, telsiz istasyonu kurup gâvurlara sırlarımızı vermekler. Neler de neler... Akla ne olmayacak işler gelirse...

O da benim cinsten bir insandı. Ama benim gibi herkesle konuşmaz, herkesle içli dışlı olmazdı. İnsanlardan çok çekmiş de ondan mı, nedir? Yoksa o, göründüğünden başka insandır. İyi insandır yani.

Her neyse... Bir kahvede oturuyordum. Yaz günüydü. Masanın üstünü bir parmak toz kaplamıştı. Güneş, şeker sandıklarından ve gaz tenekelerinden yapılmış sebzeci barakalarının üstünü buğulandırıyordu. Ötede beride yarım pabuçlu, çatlak topuklu, kapkara gözlü, gözlerinin yanı kırışmış köylüler tembel tembel dolaşıyorlardı. Ayağımın dibinde, kahvenin sıcağının gölgesinde hantal, dişleri dökülmüş kocaman bir çoban köpeği uyuyordu. Sinek, alabildiğine sinek... Masanın üstünde kenarlarında kahve bulaşığı kalmış ağzı kırık bir fincan duruyordu.

Gelip karşıma oturdu. Kara düz saçları tozdan apaktı.

"Merhaba Kemal Efendi," dedi.

Çocuk gözleri hayran, pırıl pırıldı.

Merhaba Tahir Bey, diyemedim. Ne sebeptense...

"Merhaba Tahir," dedim.

Elimdeki gazeteye uzandı, aldı. Başını içine sokup okudu. Neden sonra :

"Size," dedi, "kardeşim, size iş vermiyorlar. Vermezler de. Vermesinler be kardeşim. Acından ölmüş mü var? Acından ölmüş mü var kardeşim. Hiç üzülmeyin kardeşim. Hayat bu... Şey işte... Nolacak yani... Yani kardeşim, ben sizi

çok severim. İnsanlar anlamazlar böyle adamları. Beni de kardeşim, beni de anlıyorlar mı aziz kardeşim?"

"Boş ver be," dedim.

"Tabii boş ver, be kardeşim. Yani ben de kardeşçiğim, ben de bir dul karının oğluyum. Öldük mü yani? Bırakmadılar etmediklerini, bırakmadılar kardeşim."

Epeyce daha dertleştik. Kalkarken, zorla, kahvemin parasını da verdi :

"Hiç üzülme kardeşim. Ben çalışıyorum ya. İkimize de yeter. Bir karın doyurmak için değil mi kardeşim. Hiç üzülme. Hiç üzülme be Kemalciğim."

"Yok be Tahir," dedim, "nasıl olsa bir iş bulurız. Bizim gibi adamlara iş ne? Yarın çıkar batos. Giderim batosa..."

"Ona kalmasın be kardeşim. Ben bana yetenden fazlasını kazanıyorum. Sen üzülme kardeşim. Seni anlıyorum."

Tozlu saçlarını parmaklarıyla taradı :

"Kardeşçiğim, benim işim var şimdi. Bundan böyle bol bol görüşürüz. Ha," dedi, "ben bu akşam size gelirim. Teyzemin ellerinden öperim."

Onun benim hakkımda bildikleri kadar, belki daha da çok, onun hakkında bilgiye sahiptim.

Kasabaya yarım saat kadar ötedeki köydendi. Her gün yalınayak, kitapları defterleri koltuğunda, çamur çaylak dememiş okula gelmiş. Anasından başka kimsesi yokmuş. Bir keçisi mi varmış ne... Yahut da bir ineği... Her gün kasabaya yoğurt getirir satarmış.

Yalınayak başı kabak, ilkokulu bitirmiş. Sonra kaybolmuş.

Duyduğuma göre Ziraat Okuluna girmiş. Sanırım siyasi sebepten, oradan kovulmuş.

Kasabada tenekeci dükkanı açmış. Sonra batoslarda makinistlik, ne bileyim ben, daha bir sürü işler.

Sonra... Kasabanın civarında bir bahçe var. Kocaman bir portakal bahçesi... Adına "Tahirin Bahçesi" derler. Demesine derler ya, bahçe Tahirin değil, eli kırbaçlı, külot pantolonlu, parlak çizmeli ağalardan biri olan Osman Beyindir. Peki, niçin "Tahirin Bahçesi" öyleyse? Dediklerine göre, bu bahçeyi Tahir yetiştirmiş. Toprak ağadan, çalışma Tahirden, yarıya... Ortaklık... Sonra Ağa netmiş etmiş, elinden almış bahçenin tümünü Tahirin.

Düz saçlarını parmaklarıyla taradı :

"Kardeşim," dedi, "niçin girdim Ziraat Okuluna, biliyor musun? Toprağı ve insanları sevdiğim için. Toprağı ve insanları sevdiğim için, kardeşim. Tek gerçek, kardeşim, toprak ve insan."

"Peki," dedim, "neden ayrıldın öyleyse?"

Gözleri parladı. Onu hiçbir zaman bu kadar canlı görmemiştim. Eli saçlarında kaldı. Saçlarını tuttu :

"Öyleyse neden mi ayrıldım? Toprağı ve insanları sevdiğim için. Toprağı ve insanları sevdiğim için, kardeşim."

Dirseklerini masanın üstüne koydu, ellerini çenesine dayadı :

"Ben toprağı ve insanları seviyorum. Toprak alabildiğine geniş, uçsuz bucaksız. Ve yaratıcı. Toprağın yüreği var. Toprağın kardeş yüreği."

Elinin birini masanın üzerine hızla indirdi :

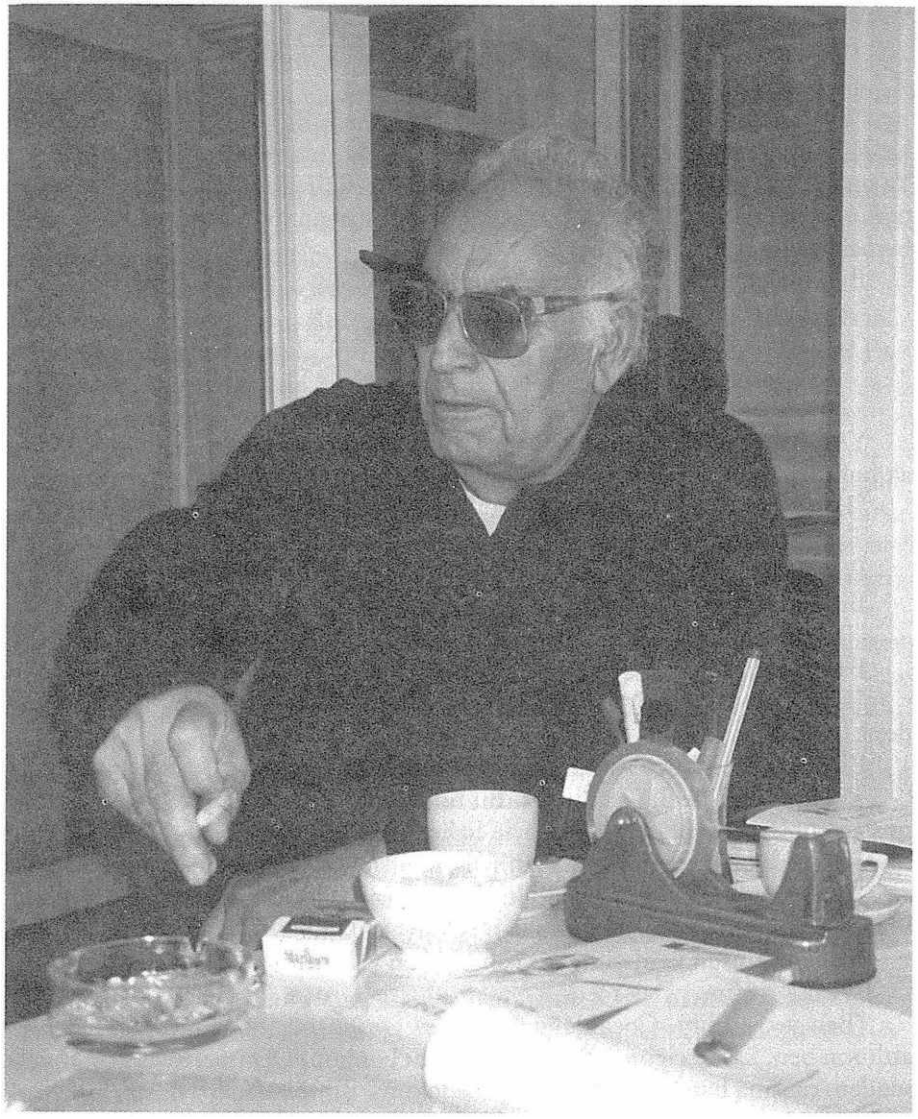

"Söyle, dünyada bir başak kadar güzel şey var mıdır?"

Alnındaki terleri sildi. Eli gene çenesine destek oldu :

"Saçak saçak, apak pamuklanmış bir pamuk fidanı... Ne güzeldir değil mi? Bundan daha güzel şey olur mu allahaşkına? De be, bundan güzel şey olur mu kardeşim? Kış portakalları... Yeşil... Yeşil arasından çıkı çıkıveren turuncu yuvarlaklar... Bak kardeşim, bütün bu güzellikleri, bütün bu güzellikleri yalnız insanlar görüyor, insanlar seviyor. Yaa kardeşim. Ben toprağı ve insanları sevdiğim için... Yaa kardeşim... Bir ana, çocuğunu, bir aşık, sevgilisini ne kadar, bir dost, dostum, ne kadar sever biliyor musun, cancağızım? İnsanlar iyidir. İnsanları seviyorum. İnsanların mayasındaki iyiliğin yanında, kötülük vız kalır. Yaa, kardeşim, vız kalır."

Dişlerini sıktı :

"Ben biliyorum insanları bu hale getireni. Kardeşim, ben biliyorum işte. Sen hiç karınca yuvası gördün mü? Ben karıncaları da çok severim. Nasıl çalışırlar... Ya onların dünyasında da böyle ise? İçerde ne geçtiğini kim bilir? Ben hep seyrederim karıncaları. Ya içerde oturup da hiç çalışmayan bir karınca varsa? Yoktur herhalde canım. Olmaz öyle şey."

Bir eli saçını taradı. Sonra beni kucakladı :

"Allahaısmarladık canım kardeşim."

"Güle güle."

YAĞMUR yağmış, güneş açmıştı. Gök alabildiğine maviydi. Güney yönünde ak bulutlar vardı, top top. Topraktan ince bir buğu yükseliyordu. Koluma girdi.

"Kardeşim," dedi, "haydi gidelim. Toprak ne güzel kokuyordur şimdi."

Tahirin Bahçesine doğru yürüdük.

Portakal, çürümüş kabuk ve keskin bir toprak kokusu birbirine karışıyordu.

Bir avuç toprak aldı, burnuna götürdü :

"Bak kardeş bak," dedi, "ne harikulade koku. Ne harikulade..."

Bana uzattı :

"Değil mi öyle? Bundan daha güzel bir koku duydun mu? Söyle be kardeş..."

Birden irkildi. Yüzü soldu. Eli saçına gitti.

"Namussuz," dedi, "namussuz. Bu fidanlar böyle mi olacaktı? Hiç budamamışlar, diplerini yapmamışlar. Böyle bahçe olur mu hiç. Bahçeye böyle bakılır mı hiç? Söyle be kardeşim. Ah... Ahmak insanlar. Ah, kardeşim."

Kuruca bir yer bulup sekilendik. Yanımızdan, dibindeki çakıl taşları görünen bir su akıyor, ıslak portakal yaprakları ışılaşıyordu.

"Biliyor musun kardeşim, bu bahçeyi ben yetiştirdim."

"Yaaa," dedim.

"Ben yetiştirdim. Çocukluğumdan beri gözüm bu topraktaydı. Mektepten atılınca, ben, kardeşçiğim... Buldum sahibini buranın. Dedim, 'Kardeşim toprak senden, çalışma benden.' Canımı dişime taktım. Bir fidan için aylarca, bir çocuk gibi uğraştım. Bir ana çocuğuna nasıl bakarsa, öyle baktım. Gençliğimi çürüttüm yolunda. Ne kıza baktım, ne kadına... Bir ağaç canımdan ileriydi benim. Bak, bak ne hale getirmişler. Bu olacak iş mi?"

"Ee, sonra?" dedim. "Hani ortaktınız?"

Yüzü kırıştı, çocukça bir masumiyet geldi.

"Elimden aldı," dedi. "Elimden aldı!"

"Biliyoruz. Neden aldı?"

"Verdim mahkemeye... 'Ben,' dedi, 'bu adamı aylıkla çalıştırıyordum. Hiçbir hakkı yok. Tıkır tıkır aldı aylıklarını, yoksa bunca yıl nasıl yaşardı parasız.' Aldı işte..."

"Mukavele falan?"

"Sahte oldu. Hâlâ bahçenin adı Tahirin Bahçesidir. Şu koca kasabada köylüsü kentlisi buraya Tahirin Bahçesi der. Bu alçaklardan biri, o kadar yalvardım ya-

kardım da, 'Burası Tahirindir, bunca yıl emek verdi,' diyemedi. Korku, can korkusu... Canını alırdım o gümüş kırbaçlı pezevengin ya, bir yer buldum. Bir yer ki, bundan daha iyi. Zorlu zeytin olur. Ağa malı falan değil... Kız gibi. Toprak o toprak olmasaydı, canı cehennemeydi gümüş kırbaçlının. Bir zeytin olur kardeşim, deme gitsin. Para biriktiriyorum. Yıllardır, onun için para biriktiriyorum. Yemeden, içmeden... Ben cimri miyim kardeşim? Ne cimriliğim var benim?"

Gözleri kıvılcımlandı, ellerini açtı :

"Tasavvur et kardeşim. Kız gibi toprak... Zeytinler... Büyücek fidan ekerim. Bir aşı, iki yıl sonra mahsul... Bu yıl da batosta çalışırsam kardeşim, tamam. Param olur. Bir bayram ederiz. O gün bir iyice içeriz. Değil mi kardeşim?"

Boynuma sarıldı :

"Değil mi kardeşim... Toprak... Hey kurban olduğum toprak..."

Anamla gündeliğe gidiyorduk. Deste çekiyorduk. Birkaç ırgat iki üç gün içinde, düpedüz ovanın ortasına kocaman kocaman harmanlar konduruyorduk. Akşam eve gelince, yemeği yedikten sonra hiç konuşmadan hemencecik yatıyorduk. Gün ışımadan tarlada olmak gerekti. Biz hep gün ışımadan tarlaya varır, çiyli desteleri, derimize kılçık bata bata kaldırır, harmana götürürdük.

İşin biteceği günlerdeydi. Anamla tarladan dönüyorduk. Gün ta aşağılara inmişti, gölgeler upuzundu. Bir aralık anam :

"Hani senin 'toprak, toprak', 'kardeşim, kardeşim' diyen bir arkadaşın vardı. Hani Ayşenin oğlu... Nerede ola? Gözükmez oldu," dedi.

"Tahir mi?" dedim.

"He, Tahir. Ne tatlı çocuktu."

"Bilmem," dedim. "Yüreğire gitmiş diyor anası. Batosçuluğa..."

İş bittiği için ben sabahları erken kalkmıyor, yatağın içinde dönüp duruyor, düşünüyor ya da kitap okuyordum.

Bir sabah kapı hızla açıldı. Tahir içeri girdi. Beni kucaklayıp öptü. Yatağın üstüne oturdu.

"Biliyor musun," dedi, "bu insanlar namussuz. Öyle namussuz ki bunlar, köpekler gibi birbirlerini yiyorlar. Hayır hayır kardeşim, köpekten de beter. Köpekten de aşağı."

"Yahu dur," dedim, "noldu, ne var? Ne yaptı sana insanlar?"

"Bana değil, bana ne yapacaklar? Birbirlerini yiyorlar, birbirlerini. Kardeşim bir üzülüyorum ki, kahroluyorum."

"Yahu anlat ne oldu? Nerelerdeydin, ne yaptın?"

"Dur be kardeşim, dur da anlatayım."

Elini şapkasına götürdü, eski püskü şapkayı aldı yere koydu. Parmaklarını saçlarının arasına daldırdı.

Bugün, nedense, her günkünün aksine üstü başı perişandı. Daha önce kasabanın en şık giyinen adamıydı. Ütüsüz pantolonla gezdiği görülmüş değildi.

"Makinist oldum Yüreğirde batosa. Bir elcibaşı var, itoğlu it. Kumar oynamayanların haftalığını yirmi beşten yukarı çıkarmıyor. Kumarcılar yüze kadar çıkıyor. Tabii üç gün sonra bütün para dönüp dolaşıp geliyor kendine. De bakayım, bunlar insan mı? Yanımda bir gün, üç yüz lira dağıttı ırgata. Üç gün sonra hepsi geri geldi kendine. İp parası ala ala..."

"Sabaha kadar kumar oynarlar. Nasıl dayanılır? Gecenin saat birinden akşamın sekizine kadar, ateş gibi Yüreğir sıcağında nasıl dayanılır? Acayip kardeşim, şaştım."

"Bunlar neyse ne... Zamanında borçlandırmış elci bunları. Almış nüfus cüzdanlarını yanına. Bazı güvenemedikleri var içlerinde. Akşam olunca batosun tekerleğine kilitleyip zincirler ayaklarını...

"Bir çocuk vardı, ayaklarından zincirlerdi elci. Kefil oldum, bıraktırdım. Gece kaçmış. Elci geldi bana, "Ver paramı," diye. Kavga ettik. Çektim geldim. Türlü namussuzluklar... Ne insanlar yahu... İğrendim insanlardan, lanet olsun insanlara... Bunları..."

"Hani sen severdin insanları?"

"Gene severim. Daha çok seviyorum insanları şimdi. Sevmiyorum bunları. Bunlar bozulmuş. Çıkmış insanlıktan. Ben, ben gene de seviyorum."

"Bak," dedim, "zeytinlik noldu?"

Sevinçle :

"Hemen başlayacağım," dedi. "İzin almak gerek. Bir miktar dolaşacaksın daire daire."

BİR zaman sonra elinde bir yığın kâğıtla geldi :

"Oldu," dedi. "Git gel, git gel. Orman Dairesi, Kaymakamlık, Kaymakamlık, Orman Dairesi... Oh, bitti ya..."

Zeytinlik yapacağı yer kasabanın üst başında, dikenli kesme ağaçları, çıtırlar, koyu yeşil mersin ağaçlarıyla örtülü bir yerdi.

Arkadaşım bir taraftan çalıları ağaçları kestiriyor, bir yandan köklerini çıkarttırıyor, bir yandan da dünya kurulduğu günden beri saban görmemiş toprağı sürdürüyordu.

Oradan oraya koşuyor, çalı kesiyor, kök çıkarıyor, deli gibi bir sevinçle toprağı sürüyordu. O kadar zayıflamıştı ki, avurdu avurduna geçmiş, kapkara kesilmiş, tanınmaz olmuştu.

Bir gün çalıştığı yere gittim. Kurtarılmış yağlı toprak kapkara uzanıyor, ışıldıyor, insanın yüzüne gülüyordu.

Koşarak yanıma geldi. Beni kucakladı :

"Bak, bak kardeş, ilk zeytine bak. Kendiliğinden. Ben dikmedim ha. Etrafını açtırdım."

Tarlanın ortasında bilek kalınlığında bir zeytin fidanı, yel estikçe usul usul sallanıyordu.

Toprağa boylu boyunca uzandık. Sağ elini çenesinin altına verdi. Ben de öyle yaptım.

"Kardeşim, toprak ne sıcacık, sevdalı bir kız gibi yumuşacık, sıcacık değil mi? İki yıl sonra ilk mahsulü toplarım büyücek fidanlardan. Bir aşı, iki yıl sonra mahsul..."

Gözleri sevinçten yaşarıyordu :

"İlk temeli ben attım. Şu dağlar hep zeytinlik olacak. Bir zeytin fabrikası... Ben attım ilk temeli, değil mi kardeşim?"

Sonra durgunlaştı. Bir eli saçında :

"Ah, param yetmeyecek."

Kalktı :

"Bana müsaade kardeş, kusura bakma. Çalışmak gerek."

Deli gibi, ağaçlara saldırdı.

Şu dağlar, şu fundalıklar hep zeytinlik olacak, şu koyağa kocaman bir fabrika kurulacak, yanına yönüne apak badanalı evler yapılacaktı. Bir kuyu... Artezyen... Sular fışkıracak göğe doğru. İnsanlar mutlu... İlk temeli arkadaşım atıyor. Yüzlerce yıl sonra bu yüzden rahat edecek insanlar, arkadaşımın adını bile bilmeyecek. Ne zorluklarla buraya ilk zeytin dikildi, bir insan iliklerine kadar çalışmayı şehvetle duydu... Kimsenin aklından bile geçmeyecek. Bilmesinler... Bilseler ne olacak yani? Hiç. Arkadaşım mutlu... Çalışıyor... O kadar.

Bir zaman sonra geldi :

"Bitti," dedi. "Para o kadar yetti... Her yıl biraz daha açarım. Şimdilik bu kadar."

Kendisi de bitmişti. Halsizlikten sallanıyordu. Ama gözleri sevinçten kıvılcım kıvılcımdı.

Aylardan ekim ayıydı. Yapraklar sararmaya yüz tutmuştu. Gök, koyu maviliğini kaybetmiş, bozarmaya başlamıştı. Güney yönünde ak bulutlar dolaşıyordu.

Tahirin zeytinliği yanından bir gürültü, çağrıltı geldi. Gürültü azıcık sürdükten sonra durdu. Hiç ilgilenmedim. Anam :

"Senin arkadaşının tarlasını sürüyorlar," dedi, "vay... Üç çift öküzle..."

"Kim?" dedim.

"Şeytan Veli Ağa," dedi. "Çocuklarını, tutmalarını almış yanına..."

"Çocuk ne hale geldi kim bilir," dedim.

"Şeytan Velinin burnunu parçalamış, az daha öldürüyormuş. Baygın düşmüş."

Zeytinlikte üç çift besili öküz, arkalarında köten, rahat, yavaş, yıllardan beri saban yüzü görmemiş ham, yağlı toprağın altını üstüne getiriyordu. Köten demirinden kurtulmuş kara toprak, gün ışığı altında, göz kamaştırıcı bir parlaklıkla ışıldıyordu.

Şeytan Veli Ağa bir köşede durmuş, oğullarına, tutmalarına emirler veriyordu. Burnu renkli bir mendille sarılmıştı. Yanına vardım :

"Ağa," dedim, "bu tarla senin mi?"

"Benim," dedi. "Dededen kalma."

"Şimdiye kadar neredeydin öyleyse?" dedim.

"Sen ne karışıyorsun? Ben buğday ekeceğim. Babasının malı mı onun?" Sonra kızdı : "Avrupa kafalı oğlan, Kel Duşanın oğlu gelmiş, beleşten tarla sahibi olacak. Götü boklu. Kanun, kanun... Ulan biz yutmuşuz kanunu!"

İki parmağıyla bir işaret yaptı :

"İşte bu kanun!"

Gözleri hırsla parlıyor, kara, kırış kırış yüzünden sakalına aşağı terler akıyordu.

Tahirin anası kapıda karşıladı :

"Oğlum," dedi, "oğlumun hali kötü. Geldiğinden beri deli deli bir şeyler söylüyor. Anlamam... Adilik ne, diyor boyuna... Bir de boyuna 'Ah boncuklar' diyor. Anlamadım işte. Gavurca sövüyor zaar. Bahçeyi elinden aldıklarında da böyle olduydu."

Tahir beni görünce yataktan doğruldu, yumruklarını bana doğru uzattı :

"Kardeşim, kardeşim, nasıl alırlar? Bu kadar emek... Bir ömür..."

Avurdu avurduna geçmiş, gözleri kan çanağına dönmüştü.

"Kardeşim, kardeşim..."

Bahar... Zeytinliğin kara, yağlı toprağını göcek olmuş yumuşacık, koyu yeşil bir ekin örtüyor. Toprak toprak olalı bu üstünde biten ilk ekindi belki... Ekinin ortasında bilek kalınlığındaki zeytin fidanı uzun, taze, parlak ışkınlarıyla, yel estikçe usul usul ırgalanıyor. ❁

SARI DEFTERLER ARASINDAN ÇIKAN "ZEYTİNLİK" ÖYKÜSÜ

ALPAY KABACALI

YAŞAR Kemal'in gençliği folklor derlemeleriyle geçti. Çukurova'da sürekli dolaştığı, bir de köylülerle ilişki kurmayı iyi bildiği için, sözlü halk edebiyatı hazinelerinin yığın yığın durduğu o kapalı kutuyu açması kolay oluyordu. Sekiz dokuz yıl boyunca, ne bulursa derledi.

Yine o yıllarda şiir yazmaya başladı. Adana Halkevi'nin dergisi "Görüşler"de, ortaokuldan Türkçe öğretmeni Süleyman Şahin Tar'ın çıkardığı Çığ'da, İzmir'de yayımlanan "Kovan"da, "Ülkü"de, "Millet"te, "Başpınar"da yer alıyordu şiirleri...

İlk öykülerini 1944-45'te, Kayseri'de askerliğini yaparken yazdığını anımsıyor. Önce "Pis Hikâye", sonra "Kızamık" başlıklı uzun öykü, ardından "Demir Çarık" romanının kimi bölümleri... Geriye yalnız "Pis Hikâye" kaldı. Ötekiler, folklor derlemelerinin büyük bölümüyle birlikte, polis, candarma baskınlarında gitti. Askerliğini bitirip Adana'ya dönünce "Bebek" öyküsünü yazdı.

Kendisi böyle anımsıyor ya, yukarda okuduğunuz "Zeytinlik" öyküsü daha önce yazılmış. Yazmış, beğenmeyip bir köşeye bırakmış, sonra da unutmuş olmalı... Konuştuğumuzda, "1942 ya da 1943'te yazmışım," dedi.

Nereden çıktı bu ilk öykü?

Sevgili Yaşar Kemal, gençliğinde halk edebiyatı ürünlerini derlediği sarı defterlerini 1992'de bana armağan etti. Bunlar, polis, candarma baskınlarından kurtulmuş derlemeler... Uzun yıllar sonra – ölümü ardından – anasının sandığından çıkmış. Sarı defterler, "bloknot"lar, çizgili okul defterleri, cep defterleri, kâğıtlar... İlk bakışta, o yılların defterleri için, "evlere şenlik" dersiniz. Kötü kâğıtlı, zevksiz kapaklı... Oysa, o yığın yığın hazinelerin bir bölüğü bu defterlere, kâğıtlara sığdırılmış. Yaşar Kemal'in elyazısıyla doldurulmuş olması, değerini kat kat artırıyor... Nasıl sevindim, kıvanç duydum...

Bir bir elden geçirdim, sıraya koydum, daktilo ettim. Okuyamadığım sözcükleri de kendisine okuttum. Bir gün saatlerce çalıştık. *Sarı Defterdekiler* başlığını taşıyan folklor derlemeleri kitabı böyle hazırlandı. Yakında yayımlanacak.

İşte o yığın yığın hazine arasında, kırışmış, kıvrılmış "pelür" kâğıtları da vardı. Biraz çalışınca, bir yap-boz bulmacasının yerine konan parçalarla oluşması gibi, Yaşar Kemal'in ilk öyküsü "Zeytinlik" ortaya çıktı!

ERDAL ÖZ

Sular Ne Güzelse

ÜZERİNE oturduğum kayalığın karanlık kovuklarına küçük patlamalarla vurup duruyor deniz.

Puslu, kapanık bir göğün altında yürüyüp geldim buraya.

Yıkık sur kapısını geçince, sur duvarlarının içine oyulmuş, altı yedi kişinin güçlükle sığıştığı o küçük içkievini görmüştüm önce. Görülmemek için pencerenin önünden eğilip geçmiştim. Sonrası birdenbire denizdi.

Kuma çekilmiş karanlık, uzun sandalların arasından geçtim. Uçtaki bu karanlık kayalığa nasıl gelip oturduğumu hatırlamıyorum. Sigaramı yakmak için kibritimi çakınca, kayıkların ötesinden birinin, ben de buradayım, der gibi bana doğru öksürdüğü aklımda.

Ötelerdeki deniz feneri, o sonu gelmez dönüşleriyle uzun ışık çubuklarını denizin üzerinde dolaştırıp duruyordu. Fenerden ara sıra bana kadar uzanan ışıklarda denizi ellerimle tutacak gibi oluyordum. Denizi yalnızca o dolaşan ışıklarda görebiliyordum. Getirip geceye süslediğim, getirip denizle gecenin buluştuğu yere koyduğum yüzüne ışıklar vurup vurup geçiyordu. Sana sigara içişlerini ekliyordum da, kibriti yakarken yine ellerim titriyordu. İnce parmaklarının arasında tuttuğun sigarayı dudaklarına yapıştırıp bana doğru eğilişin; kibritin alevine sokuluşun; o düzgün, öpülesi dudaklarının arasından dağılan, bir öpücük gibi yüzüme konan o ilk duman; sonra da masaya dayalı dirseğinin üzerinde bir kuğu boynu gibi yükselen biçimli kolunun ucundaki küçücük elinin ince parmakları arasında tüten sigaranın gerisine çekilip arkana dayanışın.

Var gibi yok gibi bir görünüp bir silinen yüzünün üzerinden deniz fenerinin ışık çubukları, belli aralıklarla gelip geçerken, sağa sola her dönüşünde savurduğun kalın örgülü saçınla süslediğin güzel yüzünü bir ben görebiliyordum. Bir keresinde yüzün yine aydınlığa girince, yanağında, dudağının hemen biraz sağında, oracıkta, bir küçük sivilce ucu görmüştüm de, yaşanırlığın küçük de olsa bir belirtisi saymıştım onu; sevmiştim. Seni bir resim gibi, bir heykel gibi düşünmek istemeyişimdi belki. Yaşayan, soluk alıp veren, konuşan, öpüşen, gülen, sırasında ağlayan, mutluluğu özleyen, ama acı çeken, yalnızlıktan bunalan ve bunalmayan, deliceleri olan genç bir kız diye sevişimdi seni.

SOKAĞINIZI bulduğumda güneş daha batmamıştı.

Tahtaları kararmış, ince demir parmaklıklı pencere önlerinde saksılar dolusu renk renk sardunyalar sıralı, ikişer üçer katlı ahşap evlerin, boyaları dökülmüş kapılarında '48' numarayı arıyordum; senin verdiğin numarayı. Bir kâğıda yazmıştım. Unutmamak için boyuna elimde buruşturduğum kâğıda bakıyordum.

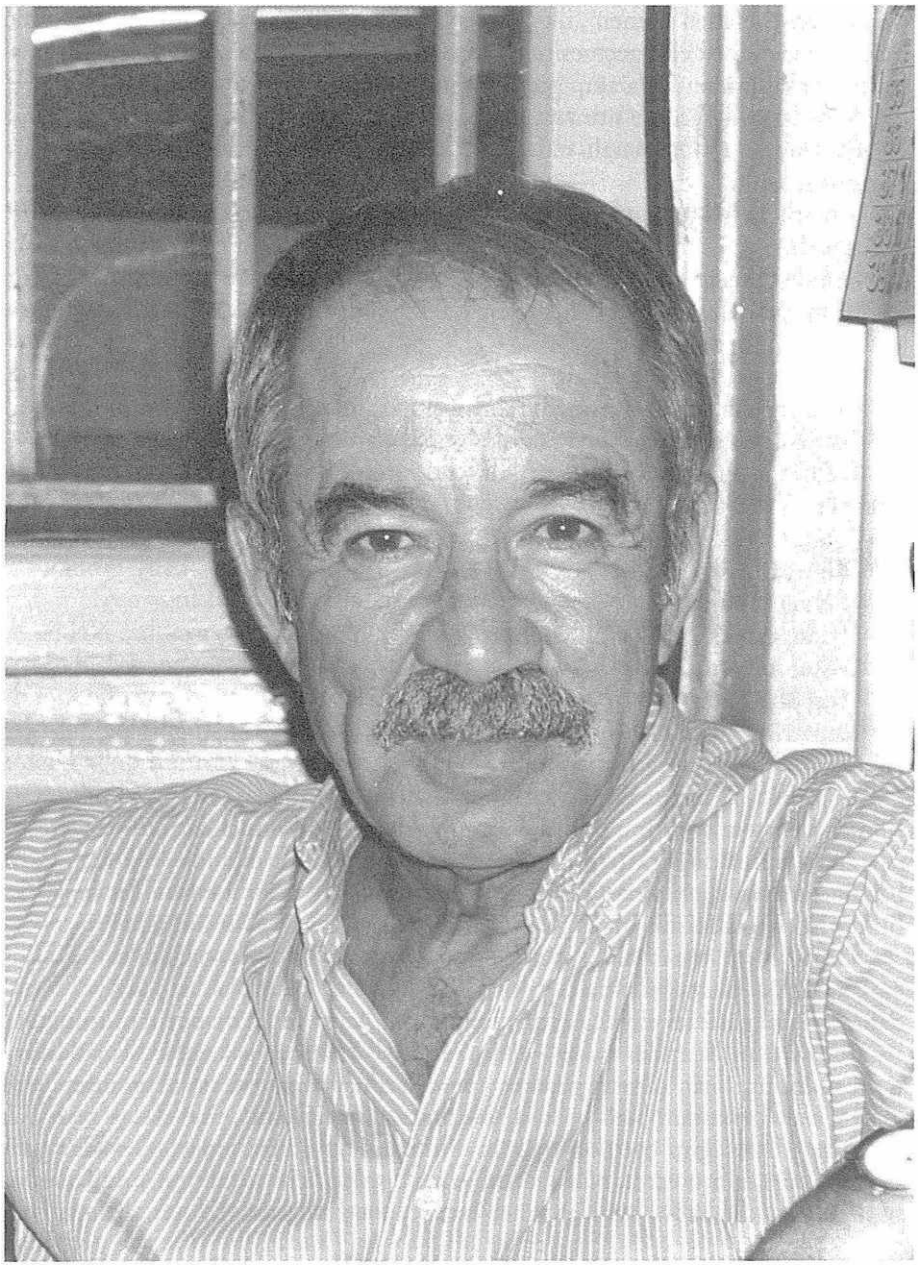

"Köşedeki bakkala sor," demiştin.

Sormuştum. Bakkalın başı kalabalıktı. Yüzüme dik dik bakmıştı. Aldırmamıştım. Başından savar gibi buraları söylemişti.

"Önünden tren geçer," demiştin.

Kapılarda numaraları arıyordum. Ansızın, müthiş bir gürültüyle müthiş bir tren geçmişti yakınımdan. Dalgınlığımın içinde hiç beklemediğim bir patlamaydı trenin geçişi. Neden bilmem, ilk evin basamaklarına atıvermiştim kendimi; sanki trenin üzerimden gelip geçmesinden korunmuştum böylece. Kirli mavi vagonların çok yakınımdan hızla akıp geçişi başımı döndürmüştü.

Kapıların hiçbirinde numara yoktu. İkişer atlayarak, evleri, kapıları sayarak yürüyordum. '48' numaralı olduğunu sandığım kapıyı bulduğumda yüreğim durmuştu sanki.

Yukarılara bakmıştım; evin ikinci katına. Pencereler açıktı, ama sensizdi. İyi ki sensizdi.

Kimdi o kadın, bilmiyorum, kara bir başörtünün altına gizlemişti yüzünü; baktığım, perdeleri çiçekli pencerelere bakmıştı da, buruşuk, öfkeli, ince bir sesle,

"Kimi arıyorsun?" demişti.

Öyle ansızın, öyle dövercesine sormuştu ki, utanmıştım.

"Buralarda Şefik beyin evi olacak; onu arıyorum. Acaba siz..."

Bakışları, birden o örtülü kötülükten arınmış, bu kez de meraklı bir gülümsemeyle dolmuştu.

"Şurası," demişti.

"Şurası" dediği, başıyla gösterdiği eve bakmıştım.

"Şu taş basamaklı büyük ev."

"Şu köşedeki?"

Başını sallamıştı.

"Sağ olun."

Kapattığı yüzünden genç mi yaşlı mı olduğunu anlayamadığım kadının, yüzünü açıp arkamdan şaşkın şaşkın baktığını sanıyorum.

Köşedeki taş basamaklı üç katlı büyük evin kapısında da numara yoktu. Görülmek de istemiyordum; çekiniyordum. Üstelik, evin ikinci katının penceresinden tren yoluna doğru uzatılmış uzunca bir değneğin gerdiği iplere kurusun diye bebek çamaşırları asılmıştı. Senin anlattığın eve hiç benzemiyordu. Bir başka Şefik beyin evi olabilirdi. Bir suçlu gibi sıvışıp gitmiştim o evin önünden.

Gecikiyor olmanın telâşı içinde dönüp bakkala bir daha sordum evinizi. Başı çıplak bakkal, müşterisi olmadığından belki, kapının dışına kadar çıkıp yolun çok daha ilerisini gösterdi eliyle. Açtım adımlarımı. Başka bir Şefik beyin oturduğu taş basamaklı evin önünden hızla geçtim. Köşeyi dönünce sokağı kız çocuklarıyla dolu buldum. Sizin olması gereken, perdeleri açık ama sensiz olan ahşap evin, beni bir an korkutan, beni belki de bilinmez bir gelecekte içine alacak olan evin önünde, bilmediğim çocukça oyunlarının içinde buldum onları. O kadar garip bir görünüşüm mü vardı, bilmiyorum, ama o sokak için alışılmamış, yabancı biri olduğumdandır belki, beni görünce bıraktılar oyunlarını, donuk gözlerle bana bakarak kalakaldılar oldukları yerde.

Senin gibi sarı saçlısı, gözlerimin içine kadar sokulup baktı bana. Ne yapacağımı bilemedim. Bir suçlu gibi geri çekildim. Neden sonra toparladım kendimi,

"Çocuklar," dedim, "Şefik beyin evini bilen var mı aranızda?"

Anlamamış gibi, oldukları yerde, suskun, durdular öylece.

"Sizin mahalleniz değil mi burası?"

Saçları senin gibi sarı olanı, çekingenliğini gerilere itip konuştu sonunda :

"Bizim mahallemiz tabii."

"Peki, bu sokakta oturan var mı aranızda?"

"Bu sokakta oturuyoruz," dedi saçları sarı olan.

Birden aklıma geldi; iyi ki geldi. Adınla sordum seni; hiç çekinmeden.

"Tanımıyor musunuz onu?" dedim. "Burada oturuyorsanız tanıyor olmalısınız."

Sevinçle cıvıldaştılar. Sokak, bir anda şarkılandı. Başlarını kaldırıp bir ağızdan sana seslendiler.

Sarı saçlısı, – ne güzeldi gözleri – bir yandan sana seslenirken, bir yandan da koşuyordu sizin eve doğru.

"Çocuklar, durun biraz!"

AKLIMA ilk geleni yaptım : dönüp hızla uzaklaştım oradan. Kaçtım da diyebilirim. Köşede bir an durup soluklandım; dönüp baktım : Kolsuz, deniz gibi kazağınla ikinci katın penceresindeydin. Hemen önünden geçen elektrik tellerine takılmış bir uçurtma gördüm. El sallayacaktım sana uzaktan, ama arkanda beliren bir hanımın yüzü – annen olmalıydı – bir de tam o sırada gürültüyle yanı başımdan geçen yeni bir tren, yeniden var gücümle koşmak zorunda bıraktı beni. Yukarıdaki caddeye çıktığımda tren sesi uzaklardaydı. Yokuş yukarı o kadar koşmamın hiçbir anlamı yoktu; bir açıklaması da. Düzlüğü bulunca, bir taşın üzerine yığılınca anladım bunu. Üst üste birkaç sigara daha içtim orada. Uzaklardan, sizin oralardan bana kadar uzanan karşı yönden gelen bir başka tren sesiyle oturduğum yerden kalkıp tramvay yoluna çıktığımda sokak lambaları yanmıştı.

BEN bu türkülerle büyüdüm. Beni ninnileyen, ağıtlayan, mutlayan, beni 'ben' yapan biraz da onlar. Ben onlarsız edemem. Ama bu yoğun, bu karanlık gecede, denizi, gökyüzünü, seni, beni birbirimizden alıp birbirimize vuran bu türkülü, bu bol sigaralı gecede, az ötemdeki uzun, karanlık, yorgun kayıkların oralardan gelen o öksürüklü türkü, neden beni böyle duygulandırıyor, anlamıyorum.

Bir ara, bir sigara ateşinin, oralarda, yorgun kayıkların hemen ötesinde ateşböceği gibi parlayıp söndüğünü görür gibi oldum.

Oydu söyleyen. Kendini de, bilmeden beni de savuran oydu; o ateşböceği gibi yanıp sönen sigarasının ucundaki adam. Bu uçtaki kayaya gelip oturduğumda, ilk kibriti çakınca, uzun, karanlık, yorgun kayıkların oralarda görür gibi olduğumdu. Sevişmenin, aşkın bile hoşgörülmediği, horlandığı, düpedüz yasaklandığı; ancak ayrılıkların, acıların seslendirilip türkü olduğu bu toplumda, oydu daha önce ya-

şanmış bir sevdanın acısına en ağır, en çırılçıplak, en bıçaklı ağıtı yakan. Bir yangın yerinde, içimize vuran büyük yalazları körüklüyordu sanki. Kayıkların ötesinde kumlara uzanmıştı belki de; ayaklarını denize sokmuştu belki de; bu sonsuz gecenin altında, alçalmış karanlık bulutların altında, deniz düzeyinde, kendince, ezilmişliğin, kahrolmuşluğun tarihini yazıyordu belki de. Geceye, gökyüzüne, görünmez engin denize karşı, içindeki Tanrıyı büyüterek, biraz da kendi Tanrılığını seslendirerek dolduruyordu geceyi kendince.

Yavaşça kalkıp gitsem şimdi yanına. Birden aydınlatıversem yüzünü, onu bütün içiyle, o kocaman çırılçıplak içiyle görebilir miydim? Sanmıyorum. Kirli açık yakasından içine sızan yüzündeki ıslaklığı görmeme kızardı sanıyorum. Yarattığı büyü bozulurdu.

Türkü durmuştu. Altımdaki kayalığın kovuklarına deniz küçük küçük vuruyordu. Bir sigara daha yaktım.

HERKES sokaklarına, evlerine; herkes perdelerinin ardına çekilmişti. Herkes akşam yemeğini yemiş, herkes kendi gecesine çekilmişti. Akşamüstü, önünde kız çocuklarının oynadığı, senin gibi sarı saçlı küçük kızın, "Bak seni bir ağabey arıyor!" diye penceresine seslendiği, '48' numaralı olması gereken, numarası düşmüş ahşap evin kapısıydı bu. Güneşin batmak üzere olduğu saatte gelip bulduğum, geceye hazırladığım evin kapısı.

Ellerim titriyordu kapınızı çalarken. Arkamda iki teyzem duruyordu; karanlıkta iki eskimiş bacı. Kapının üstündeki cam birden aydınlanıvermişti. Arkamı dönünce, iki eski bacının yüzlerini görmüştüm vuran aydınlıkta. Hızla sarılıp ikisini de yanaklarından öpmüşüm; sonradan söylediler.

"Saat 21.30'da çıkın; sizi şu ilerideki köşede bekleyeceğim," dediğim aklımda.

İkisi de bu kentin, hele bu sokakların yabancısıydılar. Orada burada dolaşacak, söylediğim saatte gelip bekleyecektim onları köşe başında.

Kaçar gibi uzaklaştım oradan. Köşedeki elektrik direğinin aydınlığına sığındım. Kapının açıldığını, yola doğru uzayan aydınlığın içinde kalan iki bacının içeri çekildiğini, ışığın daralıp yok olduğunu, kapının kapandığını izledim oradan. Bitişik evlerden görülmek korkusuyla, yoldan geçen herhangi biriymiş gibi geçtim evinizin önünden. Bir de ıslık sıkıştırdım dudaklarıma. Kim olsa anlardı garipliğimi. Sizin katın ışıklı, çiçekli basma perdelerinde, beklediğim gibi, koyu pembe gölgeler oynadı, sonra her şey durdu.

Ne zormuş. Aklımın ucundan bile geçirmezdim. Ben hiç böylesine sevmedim ki.

Orada saatin bir an önce 21.30'u bulmasını, iki eski bacının evden çıkıvermelerini nasıl istedim. Ne yaptığımı bilmeden ışıklı alana kadar koşar adım yürüdüm. Işıklı yazlık kahveye oturmak geçti içimden, bir bardak çay içmek geçti, ama nedense göze alamadım.

Sen bütün bu küçük güzelliklerin de en güzel ablasıydın; tıpkı sokağınızdaki çocukların ablası olduğun gibi. Bense, seni bütün bu şeylerden alıp koparacak bir yabancı, bir dışarlıklı. Hakkım yok gibiydi buna.

Birden yine bir tren, yakınımda. Köşedeki bakkaldan, çıplak ayaklarına geçirdiği kırmızı plastik terlikleriyle on dördünde bir kız çıktı sokağa, geçip giden trenin arkasından baktı bir süre; ona ilk kez başka türlü baktığımı anlayıp şaşırdım; trenin soluk aydınlık camları ardı ardına akıp gidince yine dönüp bakkal dükkânına girdi kız.

Kahvenin, bakkal dükkânının alana vuran ışığında beş oğlan çocuğu top oynuyordu. Birisi, en küçük olanı, donsuzdu, yalınayaktı; küçük çüküyle topun ardında koşturup duruyor, ama topla bir türlü buluşamıyordu.

Üstünden tren geçen köprünün altından geçtim. Nemli bir karanlıktı. Odun deposunun önüne bırakılmış büyük kırmızı kamyonun arka lastiğine uzun uzun işedim. Yolun sağındaki daracık kaldırımda yürüdüm. Kaldırım boyunca uzanan yüksek sur duvarları karanlığı gökyüzünden indiriyor gibiydi. Niye olduğunu bilmeden tam yine koşmaya başlayacaktım ki, yıkık sur kapısını gördüm yanımda. Durdum. Uçucu bir çekingenliğin getirdiği ince, belirsiz bir ürpertiyle karanlık kapıdan geçtim. Kimsecikler yoktu. Aysız bir geceydi. İşte orada, ansızın, sur duvarlarının içine oyulmuş o küçük içkievini gördüm. Ancak altı yedi kişinin güçlükle sığıştığı küçücük bir yerdi. Duman içinde birtakım alacakaranlık yüzler. Görmesinler diye pencerenin önünden eğilip geçtim. Sonrası birdenbire denizdi işte; sesinden, kokusundan bildiğim yoğun deniz. Denizleri hep sevdim ben, suları hep sevdim; seni denizler, sular gibi sevdim; sular ne güzelse seni öyle sevdim.

İŞTEYİM. Kayanın ucuna oturmuş, denizle gecenin ortasına getirip koyduğum yüzünleyim.

Ne diye o iki eskimiş teyzemi alıp getirdim size. Sen istedin belki, ama niye? Ah, şimdi kim bilir ne kadar sıkılıyorsundur. Biliyorum, o kırmızı, yakası açık giyiminlesindir; nazlı bir kırmızı lale gibi utangaç, sevinçli, kederli, ortalarda salınıyorsundur. Öyle ya, az sonra kız istenecek; susulacak, konuşulacak, gülünecek, sözde düşünülecek; belki de söz kesilecek. Kolay değil. "Kızınızı oğlumuza istiyoruz," denilecek. Onlar sana bakıyorlardır. Sen kimselere bakamıyorsun. Ama kim bilir ne güzel bakamıyorsun.

Birden aklıma saat geliyor. "Saat 21.30'da çıkın," demiştim. Saati görmek için kibriti yakıyorum. Ellerimde titriyor kibritin alevi. Daha yarım saatim var. Duramıyorum, kalkıyorum.

Küçük içkievinin önünden yine eğilerek geçiyorum. Birdenbire deniz de yok işte. Birdenbire trensiz bir tren köprüsü. Sonra birden çocukların çoğaldığı o ışıklı, kahveli, bakkallı, top oyunlu alan. Topun ardında koşan donsuz ufaklık yok. Başka çocuklar doluşmuşlar alana. Yazlık kahveye giriyorum. Aydınlıkta karanlık yoğun gece birden yok oluyor. Deniz işçileriyle üç yedeksubay öğrencisi üç masaya doluşmuşlar. Hepsi de bana bakıyor gibiler. Boş bir masaya oturuyorum. Yandaki masalardan birinde bir bardak kırılıyor. Bardağı kıran, o kara ceketli işçi değilmiş, çok uzun bir bardakmış, kolu takılıvermiş; öyle söylüyor. Sonra birden unuttuğum alanda koşuşan çocukların gürültüsü sarıyor ortalığı. İki genç kız, göstermelik yürüyüşleriyle, incecik yazlık giyimlerinin altında beliren yuvar-

lak, diri kalçalarını, küçük dik göğüslerini oynata oynata, kol kola alanı bir uçtan bir uca geçiyorlar. Arkalarına iki arsız ıslık takılıyor; kıkırdıyorlar. Az sonra yaşlı bir garson, güneşlerin, yağmurların eskittiği masalara çaylar dağılıyor. Seninle karşılıklı ç ay içtiklerimiz geliyor aklıma; saklı gizli buluşmalarımız, öpüşmelerimiz; ama hep saklı, hep gizli; her zaman, her yerde.

TEYZELERİMİ, o yorgun eski kadınları ta nerelerden getirdim; biliyorsun. Bu koca kentin yabancısıdırlar. İkisi de en sevilesi çağlarında dul kalmışlardır. Erkenden eskimiş iki bacı, bırakıldıkları ölü bir kasabada birlikte oturuyorlar, birlikte yaşlanıyorlar şimdi. Bakma, kendilerince hoşnuttur onlar. Mutluluk, onların görmedikleri, bilmedikleri, yaşamadıklarıdır. Bu yüzden, hiç aramazlar mutluluğu; bilmedikleri, tatmadıkları için de mutsuz değillerdir. Bir garip, anlatılmaz yalnızlıktır onlar; iki kişilik bir yalnızlık. Evlerinde kedileri vardır. Bahçede küçük bir kümeste tavuk da beslerler. Büyük teyzem çiçek delisidir; saksılarla doludur ev içleri, cam önleri. Küçük olanıysa durmadan dört bir yanı süpürür, siler, döşeme tahtalarını sarıya boyar. Eve gelenleri ayakkabılarıyla almazlar içeriye; kurumuş, boy boy konuk terlikleri vardır; üşenmeden hemen onları çıkarıp koyarlar çift çift, gelenlerin önüne. Ufak tefektirler, ama ikisi de boğazlarına düşkün kadınlardır. Erkenden de yatar uyurlar. Kocalarından kalma birer evin tek sahibidirler. Çocukları da yoktur. Evin birinde otururlar, öbür evin geliriyle de yaşarlar. Kendileri gül gibi geçinip gittiklerini söylerler. Azla yetinmenin buruşmuş çiçekleridir onlar. Böyledirler işte.

BİRDEN saat geliyor aklıma. Yavaşça bileğimdeki saate bakıyorum : Saat 22.00. Çayın parasını bırakıp kalkıyorum. Yavaş, isteksiz adımlarla alanı geçiyorum. İki şaşkın kumru gibi sokağın köşesinde beni bekliyorlardır şimdi.

Biliyor musun, seni çok seviyorum. Bu gece senin için bir öykü yazacağım.

1957-1997
İstanbul

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

Kapanmış Dükkân

DÜNYADA hiçbir şey burada anlatmakta güçlük çektiğim olayların geçtiği o mutlu ülkenin adını bana söyletemez; ancak burasının, Amerika kıtasında özgür, bağımsız bir ülke olduğunu açıklamakta sakınca görmüyorum. Sanırım bu ölçüde bir belirsizlik herhangi bir siyasal sorunu önlemeye yeterlidir. Bu özgür, bağımsız ülkenin oldukça görkemli bir katedrali, birkaç eski İspanyol evi, bir *plaza*'sı olan güneşli başkentine bir gün Michigan'dan genç, güzel bir kadın gelir. Bu hoş kadın başkanın dikkatinden kaçmaz. Başkan çok geçmeden gönlünü ona kaptırır. Hiç zaman yitirmeden duygularının ne denli güçlü olduğunu güzel kadına açar, duygularının karşılıksız kalmayacağını anlayınca büyük bir coşkuya kapılır; ancak genç kadının, kendi kocasıyla, başkanın eşini birlikteliklerine bir engel olarak gördüğünü dehşetle fark eder. Güzel bayan evliliğe, kadınlara özgü bir önem vermektedir. Bu tür bir engeli pek aklı almasa da, başkan, güzel bir kadının uçarı arzularını karşılıksız bırakacak bir adam olmadığından, evlenmelerini sağlayacak gerekli düzenlemelerin yapılacağı yolunda söz verir. Hukuk danışmanlarını çağırıp konuyu açar. Onlara, gelişmekte olan bir ülke için kendi evlilik yasalarının büyük ölçüde çağın gerisinde kaldığını uzun süreden beri düşündüğünü söyleyerek, bu yasaların köklü bir şekilde değiştirilmesini önerir. Danışmanlar başkanın yanından ayrıldıktan kısa bir süre sonra, onun istekleri doğrultusunda yeni bir boşanma yasası hazırlarlar. Ama sözünü ettiğim ülke, çok uygar, demokratik, saygın bir yer olduğundan burada işlerin, anayasaya göre yürütülmesine her zaman büyük bir özen gösterilirdi. Ayrıca hem göreve başlarken ettiği yemine, hem de kendisine saygısı olan bir başkan, öz çıkarları için bile olsa, belli yöntemlere bağlı kalmaksızın bir yasa çıkaramazdı. Bu tür düzenlemeler de hep süre ister. Başkan yeni boşanma yasasını yürürlüğe koyan kararı ancak imzalamıştı ki bir devrim oluverdi, başkanı da oldukça görkemli katedralin önündeki *plaza*'da bir elektrik direğine astılar. Genç kadın hemen kentten ayrıldı, ama yeni yasa olduğu gibi kaldı. Yasanın koşulları son derece açıktı. Yüz dolar karşılığı altın ödeyip ülkede otuz gün kalan her erkek karısını, her kadın da kocasını karşı tarafa haber bile vermeden boşayabilecekti. Örneğin, karınız, yaşlı annesiyle bir ay geçireceğini söyleyip gidebilir, siz de bir sabah kahvaltıda mektuplarınıza göz atarken, eşinizden sizden boşanmış olduğunu üstelik bir başkasıyla evlendiğini bildiren bir mektup alabilirdiniz.

New York'dan pek uzak olmayan bu ülkenin, ılıman bir iklimi, bir konuğu ağırlayabilecek yerleri olan başkentinde, bir kadının kendisini evliliğin bıktırıcı bağlarından çok para harcamadan, çabucak kurtarabildiğine ilişkin mutlu haber, sağda solda duyulmaya başlamıştı bile. Gerçek şu ki kocanın bilgisi dışında gerçekleştirilebilen bu işlem, hanımları, sinirlerini son derece yıpratan o acımasız tartışmalardan kurtarıyordu. Her kadın, bir erkeğin bir öneriyi her ne kadar tartışırsa da, karşılaştığı gerçeği genellikle uysal bir biçimde kabullendiğini bilir. Örneğin, bir erkekten bir Rolls-Royce isterseniz, buna parasının yetmeyeceğini söyleyecektir; ama aynı arabayı ona sormadan satın alırsanız, çekini kuzu gibi imzalayacaktır. Böylece, çok geçmeden bu hoş, güneşli kente bir sürü güzel kadın gelmeye başladı; gelenler arasında yorgun işkadınları, son modayı izleyen kadınlar, doyum arayan kadınlar, boş zamanı olan kadınlar vardı; New York'tan, Chicago'dan, San Fransisco'dan, Georgia'dan, Dakota'dan, Birleşik Devletlerin neredeyse her eyaletinden geliyorlardı. United Fruit Line gemilerinin yolcu taşıma olanakları, başvuruları güçlükle karşılıyordu; özel, lüks bir kamara istiyorsanız, altı ay önceden ayırtmanız gerekiyordu. Çok geçmeden, bu girişimci ülkenin başkenti bolluğa kavuştu; kentte Ford marka arabası olmayan tek bir avukat kalmamıştı. Büyük paralar kazanan, bu nedenle oteline yeni banyolar ekleme masrafını hiç yakınmadan göze alan, Grand Hotel'in sahibi Don Agosto, eski başkanın asıldığı elektrik direğinin önünden her geçişinde, eliyle coşkulu bir selam vermeden edemiyordu.

Don Agosto'ya göre, "Eski başkan büyük bir adamdı, bir gün onun heykelini dikeceklerdi."

Sözlerimden, böylesi kolaylaştırıcı hükümler içeren bu akılcı yasadan yalnızca kadınların yararlanmakta olduğu gibi bir anlam çıkabilir; bu yüzden Birleşik Devletler'deki kadınların, Kutsal Evlilik kurumunun bağlarından kurtulmayı erkeklerden daha çok arzuladıkları düşünülebilir. Durumun gerçekten böyle olduğuna inanmak için hiçbir nedenim yok. Boşanmak amacıyla yolculuğu göze alanların çoğu her ne kadar kadınlar ise de, kabul etmek gerekir ki onlar için altı haftalık (bir hafta gidiş, bir hafta dönüş, otuz gün de yasanın öngördüğü oturma süresi) bir uzaklaşma, erkeklere göre her zaman daha kolaydı. Gerçi erkekler de bu ülkeye yaz dinlenceleri sırasında gidebilirlerdi, ama burada yazlar, biraz bunaltıcı olup, golf oynamak olanağı da yoktu : bu yüzden, eşlerini boşamanın bedeli golften bir ay yoksun kalmaksa, erkeklerin çoğu hiç kuşkusuz bu boşanma işinde duraksayacaklardı. Gerçi Grand Hotel'in müşterileri arasında otuz gün kalan iki ya da üç erkek hep bulunurdu, ama her nedense bunlar genellikle işadamları olurdu. Anlayabildiğim kadarıyla, uğraşlarının doğası gereği, bu kişiler hem özgür kalabiliyorlar, hem de para kazanabiliyorlardı.

Her ne ise ortada bir gerçek vardı ki, o da Grand Hotel'de kalanların çoğunun kadın oluşuydu; bu kadınlar; bahçedeki öğle yemeklerinde olsun, kemerli sütunların altındaki küçük kare masalarda şampanya içerek evlilik sorunlarını tartıştıkları akşam yemeklerinde olsun her zaman çok neşeliydiler. Don Agosto bu güzel yaratıkları görmek için oteline gelenler yüzünden çok iyi iş yapıyordu. Bunlar arasında albaylar, generaller (bu devletin ordusunda albaydan çok general vardı), avukatlar, bankacılar, işadamları, kentin yakışıklı gençleri vardı. Ne var ki

Desen : Semih Poroy

bu dünyada gerçek kusursuzluğa çok az rastlanır. Yolunda gitmeyen bir şeyler hep vardır. Nitekim kocalarından kurtulma işiyle uğraşan hanımlar da tam bir dinginlik içinde değillerdi. Hanımları hoşnut etmek bazen iyice güçleşiyordu. Kabul etmek gerekir ki bu hoş, küçük kent, sağladığı bir çok olanağa karşın gerçek anlamda eğlence yerlerinden yoksundu. Kentin bir tek sineması vardı, orada da Hollywood'daki mutlu yuvalarından çok uzun süredir uzak kalmış eski filmler gösteriliyordu. Gündüzlerinizi, tırnaklarınızı cilalayarak, avukatınızla görüşerek ya da ufak tefek alışverişlerle geçirebilirdiniz. Ama geceler dayanılır gibi değildi. Bu yüzden otuz günlük sürenin uzunluğu yolunda birçok yakınma oldu, sabırsız genç hanımlardan birçoğu, avukatlarına yasayı biraz zorlayarak bekleme dönemini neden kırk sekiz saate indiremediklerini sormaya başladılar. Ne var ki Don Agosto becerikli bir adamdı, kısa bir süre sonra bu sorunun çözümünü buldu : marimba çalan gezginci bir Guatemala topluluğu ile anlaştı. Dünyada hiçbir şey marimba müziği kadar insanın kanını kaynatmaz : çok geçmeden otelin bahçesindeki herkes dans etmeye başlamıştı. Ancak otelde kalan üç işadamının yirmi beş güzel kadına yetmeyeceği son derece açıktı. İyi ki bütün generaller, albaylar, kentin yakışıklı gençlerinin hepsi bu iş için hazırdılar. İri, parlak kara gözlü ya-

kışıklılar kusursuz dans ediyorlardı. Böylece saatler uçarcasına geçerken, günler, günleri kovalıyor; bir aylık süre kimse ayırdına varmadan geçiveriyordu; Don Agosto'nun bayan konuklarından birçoğu, ona veda ederken, otelinde daha uzun bir süre kalabilmeyi ne kadar istediklerini açıkça söylüyorlardı. Don Agosto sevinç içerisindeydi. İnsanların eğlendiklerini görmek hoşuna gidiyordu. Marimbacılar aslında kendilerine ödenen paranın iki katı değerindeydiler. Otelinde kalan bayanların kibar subaylarla, kentin genç erkekleriyle dans edişlerini görmek kalbini coşkuyla dolduruyordu. Don Agosto tutumlu bir insan olduğundan, otelinin koridorlarındaki, merdivenlerindeki ışıkları her akşam saat onda söndürürdü, bu da kibar subaylarla, kentin genç erkeklerinin İngilizcelerini kusursuz bir biçimde ilerletmelerine yol açıyordu.

Beylik bir deyim olmasına karşın, burada kullanmadan geçemeyeceğim : Her şey yeni evlilerin mutluluğunu andıran bir uyum içindeydi. Görünürdeki bu mutluluk, Madame Coralie'nin artık yeter deme kararını aldığı güne kadar sürdü. Birisinin iksiri, bir başkasının zehiri olmaya başlamıştı artık. Madame Coralie giyinip arkadaşı Carmencita'yı görmeye gitti. Ziyaretinin amacını ağız dolusu birkaç sözcükle çabucak açıklamıştı ki, Carmencita, hizmetçilerinden birine hemen gidip La Gorda'yı çağırmasını söyledi. Onunla tartışmak istedikleri önemli bir konu vardı. Çok geçmeden iri yapılı, dudaklarının üzerindeki tüyler sık bir bıyığı andıran La Gorda arkadaşlarının yanındaydı. Önlerinde bir şişe Malaga şarabı, üç kadın önemli bir görüşme yaptılar. Bu görüşmenin sonunda, başkanla konuşma isteklerini belirten bir mektup kaleme alındı. Yeni başkan, birkaç yıl öncesine kadar bir Amerikan şirketinde yükleme-boşaltma işlerinde çalışan, otuzun biraz üzerinde, iri yarı, genç bir adamdı; şimdiki yüce makamına, Tanrı vergisi güzel konuşma yeteneği ile olduğu kadar görüşlerini açıklar ya da bir konuyu vurgularken etkili bir şekilde kullandığı silahının da yardımıyla gelmişti. Yazmanlarından biri hanımların mektubunu önüne koyduğunda güldü :

"Bu üç yaşlı et çuvalının benimle ne işleri varmış?"

Neyse ki iyi huylu bir insan olan başkan, yaklaşılmaz bir kişi değildi. Kendisinin halkı korumak için halk tarafından seçilmiş bir halk çocuğu olduğunu unutmamıştı. Üstelik delikanlılığında, Madame Coralie'nin yanında getir-götür işlerinde birkaç ay çalışmışlığı da vardı. Yazmanına hanımları ertesi sabah saat onda görebileceğini söyledi. Üç kadın belirtilen saatte saraya gittiler, görüşme salonuna ulaşan görkemli bir merdivenden çıkarıldılar; onlara yol gösteren görevli hafifçe kapıyı tıklattı, demir parmaklıklı bir gözetleme kapağı açıldı, bir çift kuşkulu göz belirdi. Belli ki elinden geldiğince, öncülünün yazgısını paylaşmak niyetinde olmayan yeni başkan, ziyaretçilerini, kim olursa olsun, gerekli önlemleri almadan kabul etmiyordu. Görevli, üç kadının adlarını verdi, kapı aralandı, hanımlar içeri süzüldüler. Gösterişli bir odada başkanın çeşitli yazmanları ceketlerini çıkarmış, her birinin belinde uzun namlulu birer tabanca, ufak masaların başında daktilo yazıyorlardı. Bunlardan başka, kanepelere uzanmış çeşitli belgeleri okuyan ya da sigara içen tepeden tırnağa silahlı birkaç genç adam daha vardı. Başkanın kendisi de ceketsiz, parmakları yeleğinin kol boşluklarında, kemerinde bir tabanca, ayakta duruyordu. Uzun boylu, sağlam yapılı, yakışıklı biri olan başkanın soylu bir görünüşü olduğu bile söylenebilirdi.

Beyaz dişlerinin parıltısını ortaya çıkaran bir gülümsemenin ardından babacan gür bir sesle "*Qué tal*?[1] "Sizleri buraya getiren nedir *señoras*?" diye sordu.

La Gorda, başkana, "Ne kadar sağlıklı görünüyorsunuz Don Manuel, çok da yakışıklı bir erkeksiniz," dedi.

Başkan kadınların elini sıktı, bunun üzerine adamları gerilim içerisindeki gözlemlerine son verip arkalarına yaslandılar, üç hanımı elleriyle içtenlikle selamladılar. Hepsi eski dostlardı, hanımları selamlamaları biraz alaycı bir hava taşısa da içtenlik doluydu. Artık gerçeği açıklamalıyım (kuşkusuz bu işi yanlış anlaşılmayı göze alacak kadar belirsiz bir biçimde de yapabilirdim, ancak bir şeyi söylemek zorunda iseniz bunu olabildiğince açık, kestirmeden söyleseniz de olur) : Gerçek şu ki, bu üç bayan öykümüzdeki özgür, bağımsız ülkenin başkentinde bulunan en büyük üç genelevin madamları idiler. İspanyol kökenli La Gorda ile Carmencita'nın üstlerinde saygı uyandıran kara giysiler vardı, başları kara ipekli birer şalla örtülmüştü, Fransız kökenli Madame Coralie ise küçük, kenarsız bir şapka giymişti. Üçü de olgunluk çağındaki bu hanımların davranışları alçakgönüllüydü.

Başkan görüşmecilerine yer gösterdi, hem madeira, hem sigara ikram etti, ama kabul etmediler.

Madame Coralie, "Hayır, teşekkür ederiz, Don Manuel," dedi. "Sizi görmeye gelişimizin nedeni iş konuşmak."

"Öyle mi, sizler için ne yapabilirim?"

La Gorda ile Carmencita bakışlarını Madame Coralie'ye çevirdiler. Madame Coralie de onlara baktı, ikisinin de onaylarcasına başlarını salladığını görünce, sözcülüğün kendisinden beklendiğini anladı.

"Don Manuel, durum şu : Biz üç kadın yıllardır çok çalıştık, ünümüze gölge düşürecek en ufak bir rezaletin kokusu bile çıkmadı. Amerika kıtasının hiçbir yerinde bizim evlerimizden daha seçkinini bulamazsınız; bu evler şu güzel kentimiz için bir övünç kaynağıdır. Daha geçen yıl evimdeki *sala principal*'a[2] aynalı camlar taktırmak için beş yüz dolar harcadım. Biz hep saygın insanlar olduk, vergilerimizi düzenli olarak ödedik. Ama şimdi emeklerimizin meyvasının elimizden alınması ağırımıza gidiyor. İşlerimizi bunca yıl dürüst, vicdanlı bir şekilde yürüttükten sonra düştüğümüz şu durumun büyük bir haksızlık olduğunu söylemeden edemeyeceğim."

Başkan donup kalmıştı.

"Ama Sevgili Coralie, ne demek istediğinizi anlamıyorum. Birileri sizden, benden habersiz ya da yasaların öngörmediği bir parayı istemek cesaretini mi gösterdi yoksa?"

Başkan yazmanlarına kuşkuyla baktı, hiçbir suçları yoksa da, yazmanlar masum görünme çabası içindeydiler, bu yüzden de tedirgin görünüyorlardı.

Coralie, "Biz asıl yasadan yakınıyoruz, yıkımla karşı karşıyayız," dedi.

"Yıkım mı?"

"Bu yeni boşanma yasası yürürlüğe girdiğinden beri hiç iş yapamıyoruz."

"Güzelim evlerimizi kapasak da olur."

Daha sonra Madame Coralie durumu öyle içtenlikle anlattı ki, dediklerini kendi sözcüklerimle aktarmayı yeğlerim : Madame'ın açıklamasına göre kentlerin

yabancı bir ülkeden gelen güzel kadınlar tarafından işgal edilmesi yüzünden, kendisi ile iki arkadaşının hem vergi, hem de belediye harçlarını aksatmadan ödedikleri üç zarif eve artık kimseler uğramıyordu. Kentin genç erkekleri şimdi akşamlarını, eğlencenin para karşılığı sunulduğu madamlarınki gibi belli evler yerine; tatlı sözler karşılığı sağlandığı Grand Hotel'de geçirmeyi yeğliyorlardı.

Başkan, "Bu onların suçu değil ki," dedi.

Madame Coralie, "Biliyorum!" diye haykırdı. "Ben o kadınları suçluyorum. Buraya gelip lokmamızı ağzımızdan almaya hiç hakları yok. Don Manuel, siz halktan birisiniz, o soylulardan biri değil. Bu dışarıdan gelenler yüzünden bizim işsiz kalmamıza göz yumarsanız bütün ülke buna ne der? Sorarım size bu hakça mı, dürüstçe mi?"

"Ama ben ne yapabilirim ki?" dedi Başkan. "Bu bayanları tam otuz gün odalarında kapalı tutamam ya. Bu yabancılarda utanma yoksa beni nasıl suçlarsınız?"

La Gorda, "Ama yoksul bir kızcağız için durum başka," dedi. "O, geçimini sağlamak zorunda, oysa kentimize gelen bu kadınlar hiç de zorunlu olmadıkları halde öyle şeyler yapıyorlar ki, anlamam olanaksız."

Carmencita, "Kötü, acımasız bir yasa bu," dedi.

Başkan birden ayağa fırlayarak, ellerini beline dayadı. "Her halde benden, ülkeye bolluk, huzur getiren bu yasayı kaldırmamı istemeyeceksiniz. Ben halk tarafından seçilmiş bir halk çocuğuyum. Yurdumun bolluk içinde olması benim için çok önemlidir. Boşanma, bizim başlıca iş alanımızdır. Bu yasa ancak benim cesedim çiğnenerek kaldırılabilir."

Carmencita, "*Maria Santisima*![3] Bu günleri de mi görecektik," dedi. "Kızlarımın ikisi de New Orleans'da bir manastırda. Gerçi bizim işimizde sık sık tatsızlıklar olur, ama hep, kızlarım bir gün iyi evlilikler yapacak, emeklilik çağım gelince işimi onlara bırakacağım diyi avunmuşumdur. Onları New Orleans'taki manastırda boş yere mi tutuyorum sanıyorsunuz?"

La Gorda, "Evimi kapatmak zorunda kalırsam, oğlum Harvard'daki eğitimini nasıl sürdürecek Don Manuel?" diye sordu.

"Bana gelince," dedi Madame Coralie. "Umurumda bile değil, Fransa'ya dönerim. Sevgili anacığım seksen yedi yaşında, artık daha ne kadar yaşar ki. Son günlerinde yanı başında olursam mutlu olacaktır. Ne var ki beni asıl üzen, bu yapılan haksızlık. Don Manuel, benim evimde siz de birçok mutlu akşamlar geçirdiniz. Bizlere bu şekilde davranılmasına göz yummanız beni yaralıyor. Bir zamanlar getir-götür işlerinde çalıştığınız evime, onur konuğu olarak geldiğinizde, bunun yaşamınızın en gururlu günü olduğunu söylememiş miydiniz?"

"Bunu yadsımıyorum ki, herkese şampanya ısmarlamıştım," diyen Don Manuel, derin düşünceler içinde, omuzlarını silkerek büyük salonu aşağı yukarı adımlamaya başladı. Bir süre sonra ellerini iki yana açıp yüksek sesle, "Ben halktan gelen, halkın seçtiği birisiyim," dedi, "ancak şurası bir gerçek ki kentimize gelen bu kadınlar, çalışma yaşamımız için veba kadar tehlikeli." Yazmanlarına dönerek abartılı el kol hareketleriyle, "Bu durum yönetimim için kara bir lekedir," dedi. Yeteneksiz, beceriksiz yabancı işgücünün; dürüst, çalışkan halkımın lokmasını ağzından almasına göz yummak büyük ilkelerime aykırıdır. Bu üç ba-

yan buraya gelip onları korumamı istemekte son derece haklıdırlar. Bu rezaletin daha fazla sürmesine izin vermeyeceğim."

Başkanın konuşması kuşkusuz hem son derece açık hem de etkileyiciydi. Ne var ki dinleyenlerin hepsi durumda hiçbir değişme olmayacağının ayırdında idiler. Coralie, pudraladığı hatırı sayılır irilikteki burnunu, çantasından çıkardığı aynasında şöyle bir süzdükten sonra :

"İnanın insanın doğasını çok iyi bilirim," dedi. "Anladığım kadarıyla, bütün geleceğimiz, işsizlikten ne yapacağını bilemeyen bu yaratıkların elinde."

Başkanın yazmanlarından biri, "Bir golf alanı yaptırabiliriz," diye ortalığı şöyle bir yokladı. "Gerçi bu onları ancak bir gün oyalar."

La Górda, "İstedikleri erkekse, neden yanlarında getirmesinler?" diye sordu.

Başkan, "*Caramba*!"[4] diye haykırdıktan sonra, birden dinginleşti. "İşte size çözüm," dedi.

Şu anda bulunduğu yüce makama, ne kavrayışsız, ne de çözüm üretemeyen biri olarak gelmişti o. Gözleri parlayarak :

"Yasada bir değişiklik yapacağız. Boşanmak isteyen erkekler, yine eskisi gibi herhangi bir engelle karşılaşmadan gelecekler; kadınlara gelince, yalnızca kocalarıyla gelen ya da kocalarının yazılı onayını getirenler ülkemize girebilecekler," dedi. Yazmanlarının kendisine büyük bir şaşkınlıkla baktıklarını görünce, onlara elini şöyle bir sallayıp, "Ancak sınır kapılarındaki görevlilere koca sözcüğünü en geniş anlamıyla yorumlamaları buyruğu hiç kuşkusuz verilecektir," diye ekledi.

Madame Coralie haykırdı : "Maria Santisima!" "Eğer yanlarında bir arkadaş getirirlerse, hanımlarla başkalarının ilgilenmesine gerek kalmayacak, onlar bu işi üstlenirler, bizim müşterilerimiz de bugüne kadar en iyi şekilde ağırlandıkları yerlere dönerler. Don Manuel, siz büyük bir insansınız. Çok yakın bir günde sizin heykelinizi dikecekler."

En güç sorunlar, çoğu kez en kolay çözümlerle aşılmıştır. Yasada Don Manuel'in önerisi doğrultusunda küçük bir değişiklik yapıldı, böylece bu özgür, bağımsız ülkenin güneşli başkenti varlığın, bolluğun nimetlerinden fazlasıyla yararlanmayı sürdürdü. Madame Coralie yararlı uğraşına dönebildi, iyi paralar kazandı. Carmencita'nın New Orleans'ta manastırda okuyan iki kızı paralı öğrenimlerini tamamladılar. La Gorda'nın oğlu da Harvard'ı başarıyla bitirdi. ❁

İngilizceden çeviren : Kemal Sakarya

[1]Qué tal? : Ne var ne yok, nasıl gidiyor? Ç.N.
[2]Sala principal : Büyük salon Ç.N.
[3]Maria Santisima! : Ulu azize Meryemana! Ç.N.
[4]Caramba! : Vay canına, aman Tanrım! Ç.N.

KATHERINE MANSFIELD

Açığa Vurmalar

SABAH saat sekizden yaklaşık on bir buçuğa kadar Monica Tyrell'in sinirleri çok bozuktu, öyle bozuktu ki bu saatler tek kelimeyle bir işkenceydi. Sinirlerine hâkim olamıyordu âdeta. "Kim bilir, on yaş daha genç olsaydım..." diyordu. Otuz üç yaşına girdiğinden beri, her fırsatta yerli yersiz yaşından söz eder olmuştu; ciddi, çocuksu gözlerle arkadaşlarına bakıp, "Evet, hatırlıyorum, yirmi yıl önce nasıl..." diyor veya Ralph'in dikkatini lokantalarda sevimli genç kolları ve boyunlarıyla hızlı duraksamalı hareketleriyle yanlarında oturan kızlara – gerçek kızlara – çekiyordu. "On yaş daha genç olsam, belki de..."

"Neden Marie'yi kapının önünde oturtup sen zili çalana kadar herhangi birinin yanına gelmesini kesin olarak yasaklamıyorsun?"

"Ah, keşke bu kadar basit olsa!" Eldivenlerini çıkarıp bırakıyor, parmaklarını Ralph'in onca iyi bildiği şekilde gözkapaklarına bastırıyordu. "Ama her şeyden önce, Marie'nin orada oturması, Rudd ile Mrs. Moon'u ikaz etmesi, onun yarı gardiyan yarı akıl hastalarına bakan hemşire kırması tutumu öyle takılıyor ki aklıma! Hem sonra, posta var. Postanın gelmesine mani olamıyor ki insan, bir kez geldiğinde de, kim – kim – mektuplar için on bire kadar bekleyebilir?"

Ralph'in gözleri parlıyordu; hemen, hafifçe kucaklıyordu onu. "Benim mektuplarım mı, sevgilim?"

"Belki de," diye yumuşakça, sözcükleri yaya yaya yanıtlıyor, elini onun kızıla çalan saçları üzerinde gezdiriyor, ama bir yandan da düşünüyordu : "Allahım! Ne aptalca bir söz!"

Ancak bu sabah sokak kapısındaki büyük bir çarpmayla uyanmıştı. Güm. Evi sarsan bir çarpma. Neydi acaba? Yatakta birden doğrulup kuştüyü yorganını kavradı; kalbi çarpıyordu. Ne olabilirdi? Sonra koridorda sesler duydu. Marie kapıyı çaldı ve kapı açıldığında, sert, yırtılırcasına bir ses ve hızla güneşlik açılıverdi, perdeler de önce büzülüp sonra ağır ağır iki yana doğru açıldı. Güneşliğin püskülü vurdu – pencereye vurdu. "Eh-h,voilà!" diye bağırdı Marie, tepsiyi koyup hızla uzaklaşarak. "C'est le vent, Madame. C'est un vent insupportable."*

Güneşlik yukarı kıvrıldı, pencere sarsıldı, odayı beyazımsı-grimsi bir ışık doldurdu. Monica, elbisesinin yeniyle gözlerini kapamadan önce, kocaman solgun göğü ve yırtık bir gömlek gibi sürüklenen bulutu gördü.

"Marie! Perdeler! Çabuk, perdeler!" Monica yatağına düştü yeniden, sonra

"zırr-vırr-tınn, zırr-vırr-tınn-tınn". Telefon çalıyordu. Çektiği acı sınıra dayanmıştı; epey sakinleşti. "Git bak, Marie."

"Mösyö arıyor. Madam'ın bugün saat bir buçukta Princes'te öğle yemeğine gelip gelmeyeceğini soruyor." Evet, Mösyö'ydü arayan. Evet, mesajın Madam'a iletilmesini istemişti. Monica, cevap vermek yerine, fincanı masaya koyup Marie'ye merak dolu, fısıltılı bir sesle saatin kaç olduğunu sordu. Dokuz buçuktu. Sessiz uzanıp, gözlerini yarı kapadı. "Mösyö'ye gelemeyeceğimi söyle," dedi nazikçe. Ama kapı kapandığında, öfke, öfke birden tüm bedenini sardı, bütün şiddetiyle, neredeyse boğarcasına. Nasıl cüret ediyordu buna? Sinirlerinin sabahları ne kadar bozuk olduğunu bilirken nasıl olup da Ralph böyle bir şey yapma cüretini gösteriyordu! Bunun bağışlayamayacağı tek şey olduğunu ona açıklamamış, anlatmamış, hatta anlamasını sağlamamış mıydı – elbette, yumuşaklıkla; böyle bir şeyi doğrudan söyleyemezdi.

Peki ya, bu korkunç rüzgârlı sabahı seçmesine ne demeliydi. Yoksa Ralph bunun yalnızca onun bir kaprisi olduğunu, gülünüp bir yana bırakılacak kadınca küçük bir çılgınlık olduğunu mu düşünüyordu? Öyle ya, daha dün gece Ralph'e,

"Ah, beni ciddiye almalısın," demiş; o ise, "Sevgilim, inanmayacaksın ama, ben seni senin kendini bildiğinden çok daha iyi biliyorum. Zarif her düşünce, her his karşısında eğilirim, zarif her düşünceye, hisse büyük bir değer veririm. Evet, gül! Dudağının yukarı kalkışını seviyorum," ve masadan ona doğru uzanmıştı – "Senin her şeyine taptığımı kim görmüş kim görmemiş umurumda değil. Seninle dağın tepesine bile çıkarım, dünyanın bütün projektörleri bizi aydınlatırken."

"Allahım!" Monica başını tutacak gibi olmuştu. Ralph'in bunu gerçekten söylemesi mümkün müydü? Erkekler nasıl da inanılmazdı! Bir de Ralph'i sevmişti – böyle konuşan bir adamı nasıl sevebilmişti. Aylar önceki o akşam partisinden beri – Ralph'in onu eve kadar geçirip "o ağır Arap gülümsemesini bir daha görmek için" gelip gelemeyeceğini sorduğundan beri – ne yapmıştı? Ah, ne saçma – ne saçmasapan – bir şey, gene de Monica o an daha önce hissettiklerine hiç benzemeyen tuhaf, derin bir ürperme duymuş olduğunu hatırladı.

"Kömürcü! Kömürcü! Kömürcü! Hurdacı! Hurdacı! Hurdacı!" diye bir ses geldi aşağıdan. Şimdi sona ermişti. Monica'yı anlamak mı? Hiçbir şey anlamamıştı Ralph. Onu rüzgârlı bir günde telefonla aramış olması çok, ama çok önemliydi. Ralph anlayabilir miydi bunu? Monica gülecek gibi oldu. "Sen, beni anlamış olan birisinin arayamayacağı bir zamanda aradın beni." Her şey sona ermişti. Ve Marie, "Mösyö, Madam fikrini değiştirirse holde olacağını söyledi," dediğinde, Monica, "Hayır, mine çiçeği değil, Marie. Karanfil. Üç beş tane," dedi.

Yabanıl, beyaz bir sabah, yırtıcı, sarsıcı bir rüzgâr. Monica aynanın önüne oturdu. Yüzü solgundu. Hizmetçi kız, koyu saçlarını geriye doğru – tamamıyla geriye doğru – tarıyordu ve yüzü, çıkık gözkapakları ve koyu kırmızı dudaklarıyla bir maskeyi andırıyordu. Mavimsi gölgeli aynada kendisine baktığında, birden, ah ne tuhaf, en büyük heyecanın yavaşça bütün bedenini sardığını hissetti, ta ki kollarını uzatmak, gülmek, her şeyi dört bir yana saçmak, Marie'yi şoke etmek, bağırmak isteyinceye kadar : "Özgürüm. Özgürüm. Rüzgâr gibi özgürüm." Ve şimdi bütün bu titreşen, titreyen, heyecan veren, uçan dünya ona aitti. Onun krallığıydı. Hayır, hayır, hayat dışında hiçbir şeye ait değildi o.

"Tamam, Marie," diye kekeledi. "Şapkam, mantom, çantam. Şimdi bir taksi çağır bana." Nereye gidiyordu? Her nereye olursa. Bu sessiz daireye, sessiz Marie'ye, bu hayaletsi, suskun, kadınsı iç mekâna dayanamıyordu. Dışarı çıkmalıydı; arabayla hemen bir yerlere gitmeliydi – herhangi bir yere, herhangi bir yere.

"Taksi geldi Madam." Dairelerin büyük dış kapılarını açıp ilerlerken, rüzgâr onu yakalayıp kaldırımdan sürükledi. Nereye? Taksiye bindi ve aksi, soğuk soğuk bakan taksi şoförüne ışıltılı bir biçimde gülümseyerek, kuaförüne gitmek istediğini söyledi. Kuaförü olmasa ne yapardı? Monica'nın gidecek başka bir yeri olmadığında, gidecek başka hiçbir yeri olmadığında, arabayla oraya giderdi. Saçlarını ondüle yaptırabilir ve saçları yapılırken ne yapacağına karar verebilirdi. Aksi, soğuk şoför büyük bir hızla sürüyordu arabayı ve Monica kendini bırakmış bir o yana bir bu yana savruluyordu. Daha, daha hızlı gitmesini diliyordu şoförün. Ah, saat bir buçuktaki Princes'ten, kuğu tüyünden, sepetteki küçük kedi yavrusu olmaktan, Arap olmaktan, ciddi, neşeli çocuk ve küçük, yabanıl yaratık olmaktan kurtulmak... "Bir daha asla," diye yüksek sesle bağırdı, küçük yumruğunu sıka-

1921

rak. Ama taksi durmuştu, şoför kapıyı açmış, kapının yanında duruyordu.

Kuaför sıcak ve gösterişliydi. Sabun, yanık kâğıt ve bahçe şebboyu esanslı briyantin kokuyordu. Kasada yuvarlak yüzlü, şişman, beyaz tenli Madam vardı, başı siyah saten bir iğnelik üzerinde sallanan pudra ponponu gibiydi. Monica, bu dükkânda kendisini – gerçek benini – birçok dostunun sevip anladığından çok daha fazla sevip anladıklarını hissediyordu. Burada gerçek benliğine kavuşuyordu, sık sık Madam'la oldukça tuhaf biçimde – konuşmuşlardı. Sonra saçlarını yapan George vardı, genç, esmer, zayıf George. Onu gerçeken seviyordu.

Ama bugün – ne tuhaf! Madam öylesine selamlamıştı onu. Yüzü her zamankinden daha beyazdı, ancak parlak kırmızı rimeller mavi boncuk gözlerini belirginleştiriyor, tombul parmaklarındaki yüzükler bile parıldamıyordu : Soğuk, ölüydüler, cam parçaları gibi. Duvar telefonundan George'u aradığında, daha önce hiç var olmayan bir tını vardı sesinde. Ama Monica inanmak istemiyordu buna. İnanmayı reddediyordu. Yalnızca hayal kurmuş olsa gerekti. Sıcak, kokulu havayı açgözlülükle içine çekti ve kadife perdenin arkasındaki küçük bölmeye geçti.

Şapkasıyla ceketini alıp askıya asmışlardı, gene de George gelmiyordu. George ilk kez koltuğunu tutmamış, ilk kez şapkasını almamış ve çantasını asmamıştı; çantayı sanki daha önce hiç görmediği bir şeymiş – perili bir şeymiş – gibi parmakları arasında sallıyordu. Dükkân ne kadar da sessizdi! Madam bile tek söz söylemiyordu. Yalnızca rüzgâr esiyor, eski evi sarsıyordu; rüzgâr ıslıklı bir sesle ötüyor, Pompadour Dönemi Soylu Kadınların portreleri bakıp gülümsüyorlardı, kurnazca ve sinsice. Monica hiç gelmemiş olmayı dilerdi. Ah, ne büyük hataydı buraya gelmek! Ölümcül. Ölümcül. George neredeydi? Birazdan burada olmazsa, çekip gidecekti. Beyaz kimonoyu çıkardı. Artık kendisine bakmak istemiyordu. ayna rafının üzerindeki büyük bir krem kutusunu açtığında, parmakları titriyordu. Sanki mutluluğu – olağanüstü mutluluğu – kaçıp gitmeye çalışıyormuşçasına bir kopma hissi vardı yüreğinde.

"Gideceğim. Daha fazla kalamam burada." Şapkasını aldı. Ama tam o anda ayak sesleri duydu ve aynaya baktığında George'un kapı aralığında eğilerek selam verdiğini gördü. Nasıl tuhaf gülümsüyordu George! Ayna yüzünden, elbette. Hemen geriye döndü. George'un dudakları bir tür sırıtışla kıvrıldı ve – ıraş olmamış değil miydi? – benzi sararmış gibiydi.

"Sizi beklettiğimiz için çok özür dileriz," diye mırıldandı, sessizce bir ileri bir geri haraket ederek.

Ah hayır, kalamazdı burada. "Ne yazık ki," diye söze başladı Monica. Ama George havagazını yakmış, maşaları yerleştirmiş, kimonoyu uzatıyordu.

"Rüzgâr," dedi. Monica onayladı. George'un, çenesinin altında kuaför gömleğini iğneyle tutturan genç parmaklarının kokusunu kokluyordu. "Evet, rüzgâr var," dedi Monica, koltuğuna yeniden çöküp. Ve sessizlik kapladı ortalığı. George ustaca çıkardı firketeleri. Monica'nın saçı geriye savruldu, ancak George her zaman sanki ne denli ince, yumuşak ve ağır olduğunu duymak istiyormuşçasına tuttuğu gibi tutmadı saçlarını. Saçlarının "güzel" olduğunu söylemedi. Saçları bırakıp çekmeceden bir fırça aldı, hafifçe öksürüp boğazını temizleyerek, keyifsizce, "Evet, oldukça şiddetli bir rüzgâr, gerçekten şiddetli," dedi.

Monica cevap veremedi. Fırça saçlarına düştü. Ah, ah, ne kederli, ne kederli! Çabuk ve hafifçe düştü fırça, yapraklar gibi düştü; sonra, bütün ağırlığıyla düştü, kalbindeki kopma gibi koparcasına. "Bu kadarı yeter!" diye bağırdı Monica, kendini kurtararak.

"Çok mu fazla yaptım?" diye sordu George. Maşaların üzerine eğildi. "Özür dilerim." Yanık kâğıt kokusu – sevdiği koku – geldi ve George sıcak maşaları elinde çevirip önüne baktı. "Yağmur yağarsa şaşmam." Bir parça saç aldı eline, Monica artık daha fazla dayanamayıp onu durdurdu. George'a baktı, kendini beyaz kimonoya bürünmüş bir rahibe gibi ona bakarken gördü. "Bir sorun mu var? Bir şey mi oldu?" Ama George şöyle bir omuz silkip yüzünü buruşturdu. "Ah hayır, Madam. Küçük bir olay sadece." Ve yeniden saç tutamını eline aldı. Ama, hayır, Monica kanmamıştı buna. Evet, evet, korkunç bir şey olmuştu. Sessizlik – gerçekten, sessizlik kar taneleri gibi aşağı dökülüyor gibiydi. Ürperdi. Küçük bölme soğuktu, çok soğuk ve gösterişli. Nikel musluklar, fıskiyeler ve spreyler neredeyse bir biçimde uğursuz görünüyordu. Rüzgâr, pencerenin çerçevesine vuruyordu; bir demir parçası çarptı ve genç adam Monica'nın üzerine eğilerek maşaları değiştirmeye devam etti. Ah, hayat ne korkunç, diye düşündü Monica. Ne ürkütücü. Yalnızlık, böylesine korkunç olan. Yapraklar gibi savruluyoruz ve kimse nereye düştüğümüzü, hangi kara nehirde akıp gittiğimizi bilmiyor, bilmek istemiyor. Kopma hissi boğazına kadar yükseliyor gibiydi. Ağrı veriyordu, ağrı veriyordu; ağlamak istedi. "Tamam," diye fısıldadı. "Firketeleri ver bana." George yanında öylesine itaatkâr, öylesine sessiz dururken, Monica neredeyse kollarını iki yanına bırakıp hıçkırıyordu. Dayanamıyordu artık. Tahtadan bir adam gibi, neşeli, genç George hâlâ bir ileri bir geri gelip gidiyor, şapkasını ve tülünü veriyor, parayı alıp üzerini getiriyordu. Monica parayı çantasına tıkıştırdı. Nereye gidiyordu şimdi?

George bir fırça aldı eline. "Mantonuzda biraz pudra kalmış," diye mırıldandı. Pudrayı fırçayla temizledi. Sonra birden doğrulup Monica'ya bakarak fırçayı tuhaf bir biçimde salladı ve, "Doğruyu söylemek gerekirse, Madam," dedi, "eski bir müşteri olduğunuz için söylüyorum, bu sabah küçük kızım öldü. İlk çocuğum" – sonra beyaz yüzü kâğıt gibi buruştu ve Monica'ya arkasını dönerek pamuk kimonoyu fırçalamaya başladı. "Oh, oh," diye haykırmaya başladı Monica. Dükkândan aceleyle dışarı çıkıp taksiye bindi. Öfkeli görünen şoför hızla yerine geçip yeniden kapıyı kapadı. "Nereye?"

"Princes," diye hıçkırdı Monica. Ve yol boyunca, uysallıkla uzanmış, minik elleri ile ayakları çapraz biçimde koyulmuş, sapsarı saçlı minik bir balmumu bebekten başka bir şey görmedi. Ve Princes'e gelmeden az önce beyaz çiçeklerle dolu bir çiçekçi dükkânı gördü. Ah, ne güzel bir düşünce. Mügeler ve beyaz hercai menekşeler, bembeyaz menekşeler ve beyaz kadife şerit... Bilinmeyen bir dosttan... Anlayan birisinden... Küçük bir kız için... Yeniden pencereyi tıklattı, ama şoför duymadı; zaten Princes'e gelmişlerdi bile. ❁

İngilizceden çeviren : Kemal Atakay

*"Rüzgâr, Madam. Dayanılmaz bir rüzgâr."

"Neyi, kimi yazarsak yazalım, hep kendimizi anlatırız aslında."

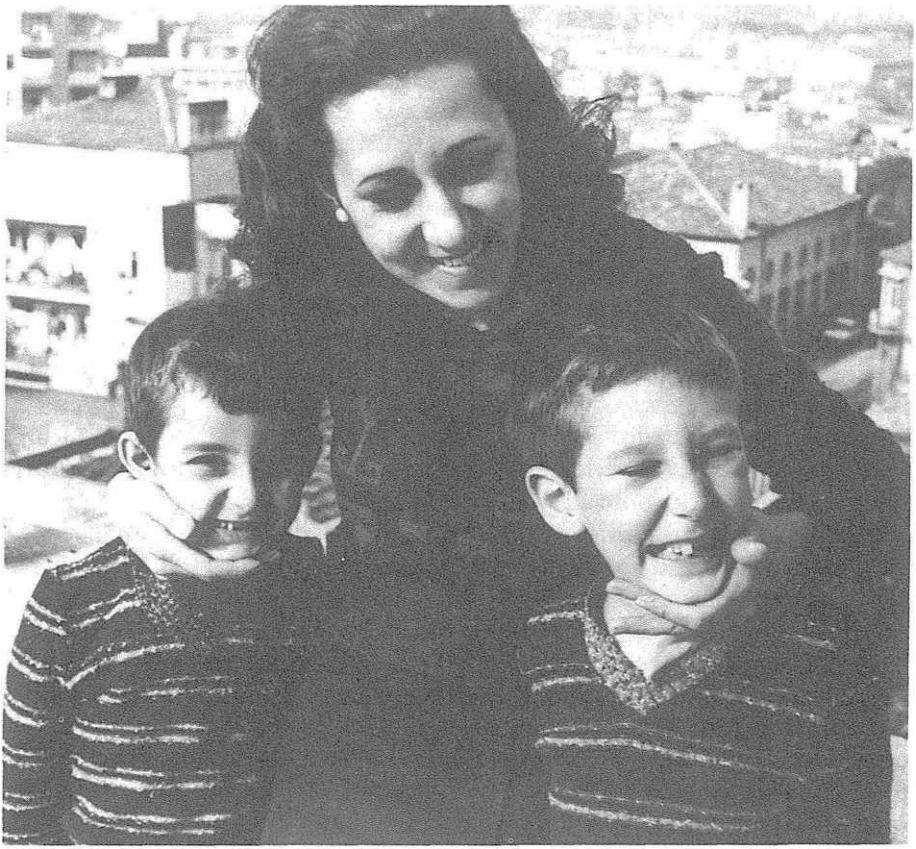

Oğulları Cem ve Can ile. Manisa, 1978.

Hiçbir sahtelik, özenti yok yazdıklarımda. Herhangi bir feminist bakış açısıyla ya da politik düşünce birikimiyle oturmadım yazmaya. Artık yazmadan, anlatmadan duramayacağıma inandığım bir zamanda, kişisel deneyimlerimden, birikimimden yola çıkarak yazdım ilk öykülerimi. Bu yüzden nahif bir yanları da vardır.

Konuşan : Nalan Barbarosoğlu

DÜNDEN bugüne baktığımızda dört öykü kitabınızla, iki romanınızla karşımızdasınız. İlk öykü kitabınız Ağda Zamanı'nın ilk öyküsü "Haziranlarda" Haziran 1976 tarihli... Bu tarihe kadar bir şey yazmamış mıydınız? O öyküyü yazmaya nasıl oturdunuz ve nasıl çıktı? Bir de bütün öykülerinizde oturulmuş, yazılmış, bitmiş bir hava var. Gerçekten de, öyle hemen, yazmaya oturur oturmaz sonu gelip bitiyor mu öyküleriniz?

– Birkaç tane dışında *Ağda Zamanı*'ndaki o öykülere, benden taşanlar, diyorum ben. Haklısınız çoğunu da bir gecede, bir oturuşta yazmışımdır. O kadar hazırdılar sanırım, o kadar dolmuştum da bir işaret bekliyorlardı yazılmak için...

Şimdi baktığımızda o "işaret" neydi? Farkında mısınız?

– Aşk... "Haziranlarda" bir aşk mektubuydu. Çekingen bir ilanı aşk ve epey yürekli bir iç döküştü. Ama daha o noktada bu ilgiyi uzun yıllar sürecek bir yazışmaya ve dostluğa dönüştürdü mektup sahibi. Ona yazdığım ilk dört beş uzun mektuptan sonra söyle demişti bana : Neden bir şeyler yazmayı denemiyorsun, o kadar güzel yazıyorsun ki... Sanırım işaret buydu. O yaz dört öykü yazdım. Sonbaharda bu dört öyküyü "Varlık"a ve "Türk Dili"ne yolladım. Kısa süre sonra Yaşar Nabi Nayır'dan ve M. Şerif Onaran'dan birer mektup aldım. Öykülerimi övüyorlar ve hemen yayımlayacaklarını söylüyorlardı. Şimdi, Yaşar Nabi'nin o mektubundaki saptaması hep aklıma gelmiştir sonradan. Şunu diyordu : "Siz çok yeteneklisiniz, çok iyi öyküler yazacaksınız kuşkum yok, ama asıl çok önemli bir romancı olacaksınız. Bence, bu maya sizde var." Beni son yıllarda romana yönelten şey bu sözler olmadı elbette, ama Yaşar Nabi'nin yirmi yıl önceki bu doğru değerlendirmesi şaşırtıcı geliyor şimdi.

On üç on dört yaşlarımda şiirler yazmaya başladım. Bursa, Çelebi Mehmet Ortaokulu'nun duvar gazetesine konuyordu bu şiirler. Her çarşamba öğleden sonrası eğitsel kol etkinlikleri yapılırdı. Konular ağırlıklı olarak şiir, edebiyat olurdu. Şiir yazma ya da okuma yarışmaları, Yazarların tanıtıldığı programlar. Bunların hepsine katılırdım, çarşamba günlerini özlemle beklerdim. Türkçe öğretmenin, Kadir Çağal, hem okul müdürüydü, hem enişte mdi, hem de vasimdi. Onun evinde, elinde yetiştim. Kompozisyonlarımı, yazılı kâğıtlarımı eve getirir, yanlışlarımı açıklayıp gösterirdi. Yanlış ve yalnız sözcüklerinin kök anlamlarından gelen doğru yazımlarını böyle öğrendim örneğin.

Manisa Öğretmen Okulu'nda okurken kentte çıkan "Spil" Dergisinde şiirlerim ve onlara çizdiğim desenler yayımlandı. Gene okul duvar gazetelerinin başköşesindeydim kuşkusuz. Kültür Edebiyat, Kitaplık Kollarının değişmez başkanıydım. MEB klasikleriyle dolu okul kitaplığına kendimi kilitleyerek saatler geçirirdim. Sonra, mektup yazmayı çok seviyordum. Ağabeyime, sınıf arkadaşım Zühal'e uzun mektuplar yazıyordum o sıralar. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nde okurken de şiirler, günlükler ve mektuplar yazmayı sürdürdüm. O sıralar ticari bir antolojide şiirlerim yayımlandı ve Türk Kadınlar Derneği'nin öykü yarışmasına değişik adla gönderdiğim bir öyküyle ikincilik ödülü aldım. 1964.

Sevdiğim herkese, özellikle aşkla, tutkuyla bağlandığım erkeklere çok uzun, çok içten mektuplar yazdım yıllar boyu. Mektuplarla kavga ettim, en gizli sırlarımı anlattım. Öyle ki her gün gördüklerime ya da yanı başımda yaşayanlara bile. Yani, gündelik dilin duygularımın yoğunluğunu aktarmaya yetme-

diği yerde kâğıda kaleme sarıldım hep. Bu alanda belli bir yeteneğim olduğuna inandım. Sözlerin uçuculuğu güven vermedi bana, duygularım kalıcı olsun istedim sanki. Bir de şu vardı, ben kavgacı, hazırcevap, laf cambazı biri olamadım hiç, diyelim biriyle tartışırken. Ama oturup zehir zemberek yazabiliyordum. Sözcükleri kâğıt üzerinde yazılı görmekten inanılmaz bir zevk aldım her zaman. Bence bu bir tür hastalık. Bütün kâğıtları, defterleri, mürekkepleri, dolma ve kurşun kalemleri çılgınca sevdim. Kalemlerimi tabanca gibi, öyle bir güvence duyarak taşıdım yanımda.

Çok uzun anlatıyorum şimdi ama, şöyle bir düşünce vardı kafamda yirmi yaşlarındayken : Ben de bir gün bir şeyler yazacağım, ama kırk yaşımdan sonra. Nedense böyle bir ertelemem vardı. Yani yazmak için olgunlaşmak, dünyayı daha doğru yorumlamak gerekir diye mi düşünüyordum, kim bilir? Ama on sekiz yaşında Andre Gide'in günlüğünü okurken, yazarken fiziki koşullar ne olmalı yolundaki önerilerini not etmişim günlüğüme. İşte, yazarken ne aç ne de çok fazla tok olmamalı, oda sıcaklığı şu olmalı, çok uyumamalı, altı saat yeter, filan gibi.

Neyse, gördüğünüz gibi herkes nasıl başlıyorsa öyle işte...

Ondan sonra "Haziranlarda" geldi...

– İlk öykülerimi yazdığım sırada dergileri izliyordum. Genç, yeni öykücülerin kitapları çıkmıştı. Buna benzer öyküleri, bunlar gibi öyküleri ben de yazabilirim, diye kendimi yüreklendiriyordum.

Benzer öyküler yazmamışsınız. Her zaman ilk kitap Ağda Zamanı gibi olmaz. İlk kitabını yok sayan ya da olumsuz eleştiren çok yazar vardır. Haklıdırlar da. Ama siz Ağda Zamanı'ndan itibaren İnci Aral tarzıyla yazmışsınız. Sevginin Eşsiz Kışı – şimdilik – son öykü kitabınız ama, Ağda Zamanı öykülerindeki dil, biçem ve konu çarpıcılığı onun kadar ağırlıklı...

– Attilâ İlhan *Ağda Zamanı* için şunu söylemişti bana : "İlk kitaplar kılçıklı balık gibidir, ama çok tatlıdırlar. Sonraları kılçıklar ayıklanır, ama artık o tadı da bulamazsın." Sözünü ettiğiniz böyle bir tat olabilir. Ama *Sevginin Eşsiz Kışı* daha olgun, daha ustalıklı bir toplamdır bana göre. İlk kitabımda sizin söylediğiniz özellikler var mı yok mu bilmiyorum. Yani o kitapta kendime özgü bir dil, bir üslup kurabilmiş miyim, bundan çok emin değilim. Şu var ki öyküler çok sağlam. Yapı olarak sağlam. Anlatmak istediğimi beş altı sayfada söyleyip bitirmişim. Bir öyküyü o kadar kısa tutmak, o yoğunluğu kurabilmek ve aynı zamanda vurucu sona ulaşmak çok zordur. Bunu yapmışım. Belki birçok etkilenme var bu öykülerde, ama yapı olarak, kurgu olarak başarılı öyküler. Klasik öykü anlayışına yatkın buna rağmen özgün. Yayımlandığında edebiyat ortamımız daha diri, daha canlıydı. Epeyce önemsendi kitabım, ödül aldı. Bu bana sürdürme cesareti verdi.

Şimdi şöyle birşey var... Ben sizin önce Uykusuzlar'ınızı okudum, Kıran Resimleri'ni okudum. Ağda Zamanı adlı bir kitabınız olduğunu biliyorum, ama bulamıyorum. Bulduğumda 90'ların başıydı. Çok geç buldum. Uykusuzlar ve Kıran Resimleri'nden aldığım tat, yaşadığım sarsıntı Ağda Zamanı'nda da vardı. Söylemek istediğim, ilk kitabınız olmasına rağmen, sonraki kitaplarınızdan sonra okuduğum halde elimden düşmedi kitap, bir solukta okundu.

– Tabii, Ağda Zamanı'ndaki öyküler çok içtendirler. Eskimemiş olmaları, etkilerini korumaları buradan geliyor bence. Kitap on sekiz yıl sonra bugün hâlâ okunuyor ve aranıyor. Ben o öykülerde içtenlikle, kaygısızca ve cesaretle içimi döktüm sanırım. Kendi sorularıma cevaplar bulmaya çalıştım. Hiçbir sahtelik, özenti yok yazdıklarımda.

Tomris Uyar ve Feyza Hepçilingir ile. Eylül 1985.

Herhangi bir feminist bakış açısıyla ya da politik düşünce birikimiyle oturmadım yazmaya. Artık yazmadan, anlatmadan duramayacağıma inandığım bir zamanda, kişisel deneyimlerimden, birikimimden yola çıkarak yazdım ilk öykülerimi. Bu yüzden nahif bir yanları da vardır. İçtenliğin okur açısından inandırıcılığı, sahiciliği sağlayan çok önemli bir imkân olduğuna inanırım ben.

Sizin öykülerinizde ayrılan, ayrılamayan, evlenen, evlenmeyen bir sürü kadın var. Erkeklerin ayrıldıktan sonra kadınlar gibi içsel çöküntüleri, yaşamlarını düzene koyma çabaları, arayış dertleri olmuyor...

– Olmaz olur mu, oluyor!

Ya da biz bilmiyoruz. Başka biçimde yaşıyorlar, daha başka yaşıyorlar.

– Hep öyle sanılır, ama hayır, onlar da kadınlar gibi yaşıyorlar. Aynı acıları duyuyorlar, hatta erkekler kadınlardan daha dayanıksız bu durumlarda. Ama "dağıtmaya", dışarda, ev dışında yaşamaya daha yatkın oldukları, daha kolay avundukları, yeni birini daha kolay buldukları da bir gerçek.

Evet, o dayanıksızlıkları var genel olarak. Ben onların kendileriyle ilgili problemlerini merak ediyorum. Eşlerinden ayrıldılar, çocuklar var ya da yok,. yanlarında ya da değil; boş bir eve girdiklerinde içsel olarak ne yaşıyorlar? Erkekler bunu pek yazmadılar. Yazılanlar da kadınların yaşadıklarından pek farklı değil gibi. Öykülerdeki yaşamla yaşadığımız öyküler, aslında çok da ayrı şeyler değil ama pek anlatmıyorlar içsel yalnızlıklarını.

– Ne kadar zor durumda olursa olsunlar kuyruklarını dik tutmaya çalışıyorlar bence. Ama pek sürdüremiyorlar bunu. Yerlerde sürünen, kapı kapı dolaşıp ortak dostlarına ağlayan, şiddete başvuran, ruhsal dengesi bozulup hastanelik olanları, içkiye sığınanları gördüm. Ama iş yaşananları anlatmaya ge-

lince erkekliklerine pek yediremiyorlar. Önemli olan, kadın gibi, erkeğin de kendi duygusal alanında başlangıçtan itibaren ayakları üstünde durmayı öğrenmesidir. Bunu biliyorsa çok yıkılmıyor. Sevmekten, acı çekmekten, bunları bütün kalbiyle dile getirmekten utanmıyor. Bir yazar hiçbir zaman kendini bütünüyle gizleyemez. Gizliyorsa, açmaya korkuyorsa, başkaldırmayı, inatlaşmayı bilmiyorsa iyi yazar olamaz. Şuna benziyor bu, insan iyi şarkı söyleyebiliyorsa sesini koyverir, mırıldanmaz. Benim inancım şu : Neyi, kimi yazarsak yazalım hep kendimizi anlatırız aslında. Hâlâ pek iyi bilmediğimiz, insan yanımızı ararız yazarken. İnsan ruhunun aydınlığını ve o korkunç karanlığını öncelikle kendimiz için anlaşılır kılmaya çalışırız. Yazmak, yalnızca bu çerçevede bir oyundur, ciddi bir oyun, görüntülerin ötesindekini arama, dile getirme cesaretidir. Bunu yapamayan insan, erkek ya da kadın, yazmakla zaman kaybetmesin derim.

Bireysel yaşantıları anlatırken, anlatan bir kadınsa, anlatılanlar hakkında, "Kadın duyarlılığı ile yazılmış ince öyküler ya da roman" gibi tanımlamalar görüyoruz. Ama anlatan erkekse, kimse kalkıp da, "İşte erkek duyarlığı ile anlatılmış hoş öyküler ya da roman ya da oyun" gibi bir şey demiyor. Erkek duyarlığı diye bir şey geçmiyor. Sözcüklerle pek anlatamıyorum galiba.

– Anlıyorum, anlıyorum. Ama bu bize özgü bir şey. Kadın duyarlığından söz edenler de hep erkekler. Erkek tanıtım yazarı söylemi bu. Ne olduğu ise hiç açık değil. Yani kadın dünyasının küçük sembol ve nesnelerinden, işte bulaşıklardan, toz ve çocuk bezlerinden filan söz edildiğinde ortada bir ayrıntı zenginliği vardır. Ben Kadın Duyarlılığı, yerine Kadın Yürekliliği demeyi uygun buluyorum. Çünkü bizim cinsimiz, bizim yazan kadın kuşağımız kendilerini, duygularını anlatmada erkeklerden daha korkusuz ve içten oldular. Az önce de söz ettim, başarıları da buradan geliyor. Çok uzun zaman erkekler tarafından oldukça yüzeysel ve dolaylı bir biçimde, daha çok bir aşk nesnesi olarak anlatılmışlardı çünkü. Ama şundan, bizim ülkemizdeki toplumsal baskı mekanizmaları güçlülüğe şartlamasıyla erkekleri kıstırmış ve kapatmıştır. İnce duygularını, zaaflarını, görünenin tersine o dayanılmaz kırılganlıklarını anlatmak, erkekler için çoğunlukla erkeklik rollerine ters düşen bir durum olmuştur. Bilinçli değil bu çekingenlik hiç kuşkusuz, ama var. Dünya edebiyatında böyle bir durum yok, kadın ya da erkek duyarlığı diye bir ayrım yok. Dünya edebiyatı kadınları ve erkekleri müthiş bir incelikle anlatan kadın ve erkek yazarlarla dolu. Hemen aklıma gelenler, Çehov, Lawrence, Balzac, Proust, Tolstoy ve daha yeni, Dan Franck. Bizden Mehmet Rauf, Oktay Akbal örneğin. Ama tabii artık kırılıyor, çatlıyor kabuklar. Günümüzün genç yazarları erkekle kadının duyarlık açısından farklı olmadıklarını biliyorlar. Yazmanın bir cins değil, bakma, görme, hissetme, derinleşme sorunu olduğunun farkındalar. Kadın duyarlığı sözünün modası artık geçmiştir bence. Herhangi bir tanıtım ya da eleştiri metninde hiçbir şeyi açıklamayan ucuz, kolaycı bir kalıptır bu.

Sizin karakterlerinize bakarak bazı dönemlere gidebiliriz gibi geliyor bana. Örneğin Uykusuzlar'daki "Güz Yaprağı"nda bir Sevil vardır. O, 70'li-80'li yıllarımızın genç kadınını simgeleyebilir mi? 97'deyiz. Ya da Sevginin Eşsiz Kışı'ndaki "Kutu" adlı öykünüzdeki Solmaz hâlâ var mı? Yaşıyor mu? hangi kadınlarımızın ya da hangi döneme ait kadınlarımızın simgesi? Böyle simgelere doğru gidip oradan bakalım mı?

Solmaz'la Sevil tarihsel olarak aynı dönemin kadınları. Ama farklı yerlerde

ve konumlarda bu iki kadın. Sevil, küçükburjuva bir aileden çıkıp seksen öncesi dönemin gençlik eylemleri içinde önemli deneyimler yaşamış, bir kuşağın heyecanını, hem toplumsal hem de bireysel düş kırıklıklarını ve çözülüşünü prototip olarak yüklenmiş biridir. Solmaz ise aynı günlerde bir Ege kasabasında, toplumsal kargaşanın bütünüyle dışında, kendi dünyasının sınırları içinde sessizce yaşar düşlerinin yıkılışını. Türkiye'deki sınıfsal, yöresel, eğitsel, kültürel, etnik farklılıklar, bu topraklarda yaşayan kadınlar açısından da geçerli elbette. Yani bu topraklarda çok farklı kadın tipleri var. Ben daha çok en iyi tanıdığım tipi, büyük kentlerde yaşayan az çok eğitim görmüş, nispeten özgürleşmiş kadınları anlattım öykülerimde, romanlarımda. Taşrada, o kapalı, korkunç tutucu ortamda sıkılan küçük şeylere büyük anlamlar yükleyerek avunmaya çalışan ya da genel geçer değerlere sıkı sıkı tutunarak var olmayı seçen kadınları yazdım. Ama gidip gördükten sonra Kahramanmaraş'taki kadını da anlattım. Yani bu kadınları aynı yere, aynı şekilde koymanıza imkân yok. Dünyaya bakışları, düşünme, yaşama biçimleri çok ayrı. Erkeklere, kadınlara, çocuklara bakışları o kadar ayrı ki yan yana getirmek zor. Belki çok kaba çizgilerle, ana hatlarıyla, kadınlık, analık güdüleriyle benzerlik var, ama bunun dışında zor. Onları hele şimdi 97'lerde, belli genellemeler içine hiç sokamıyorsunuz çünkü toplum dinamikleri değiştikçe kadınlar da değişiyor. Önce kadınlar değişiyor. Urfa'da, orda burda töre gereği kent meydanlarında bu yüzden boğazlansalar bile. Solmaz bir kaç yıl önce öldü, mezartaşında filancanın karısı, yazıyor sadece, ama kendi adı yok. Tabii hâlâ birçok Solmaz yaşıyor aynı kasabada. Ama şimdi değişimden söz ediyordum ya, Solmaz'ın on yıl önce hemen hemen aynı koşullarda yaşayan kız kardeşi kocasıyla kavga etmekten korkmuyor artık. Ona küfür ediyor, bütün gün konken oynuyor ve her gece bir büyük şişe rakı deviriyor. Yapabilecekleri bunlar. Şu var ki, bu değişim bana bir öykü duygusu vermiyor şimdilik. Sonuçta ben kendi yazarlık serüvenimde farklı konumda kadınlara göz attığımı, en azından çoğuna ilgisiz kalmamış olduğumu söyleyebilirim.

Peki ya çocuklar?

– Çocuk dünyasına pek yakın olamadım. Çocukluğun yetişkinliğe taşınmış çatlaklarıyla daha çok ilgilendim. Mutsuz, sıkıntılı, sevgisiz bir çocukluk yaşadığım ve bunun ruhsal savrukluğunu taşımak zorunda kalmış biri olduğum için herhalde. Ama ben şundan hep kaçındım, çocukları anlatırken kadın yazarların düştüğü bir tuzak vardır. Bu da aşırı derecede anacıl, ana-nine-öğretmen duyarlığıyla o vıcık sevecenliklerle yaklaşmak kahramanlarına, o duyguyla örmek, kurmak öyküyü. Bu yol bir yere çıkmaz. Ben bu tür öyküler yazan kadınların bir noktada tıkanıp kaldıklarını gördüm. O tuzağa düşmemeye çalıştım. İşin içine çocukları koyduğunuz zaman o tuzağa düşme tehlikesi vardır. Bu konuda daha yırtıcı olmayı yeğledim ben. Daha katı. Ayrıca çocuklar sanıldığı kadar masum değillerdir her durumda. Yani birbirlerine yönelttikleri şiddet ve acımasızlıkla yaralanmış çok çocuk vardır. Umarım bu söylediklerimden çocukları sevmediğim anlamı çıkmıyordur. Çocuğun nasıl anlatıldığı çok önemli. Burada öykü edebiyatımızın en güzel örneklerinde birini, Füruzan'ın Bünyamin Doksanbeş adlı bir sokak çocuğunu anlattığı o unutulmaz "Sokaklarından Gemilerin Geçtiği Kent" adlı öyküsünü sevgiyle anıyorum.

Benim yine kişisel olarak merak ettiğim bir konu var. Birçok insanın da merak ettiğini düşünüyorum. Özel tarihi-

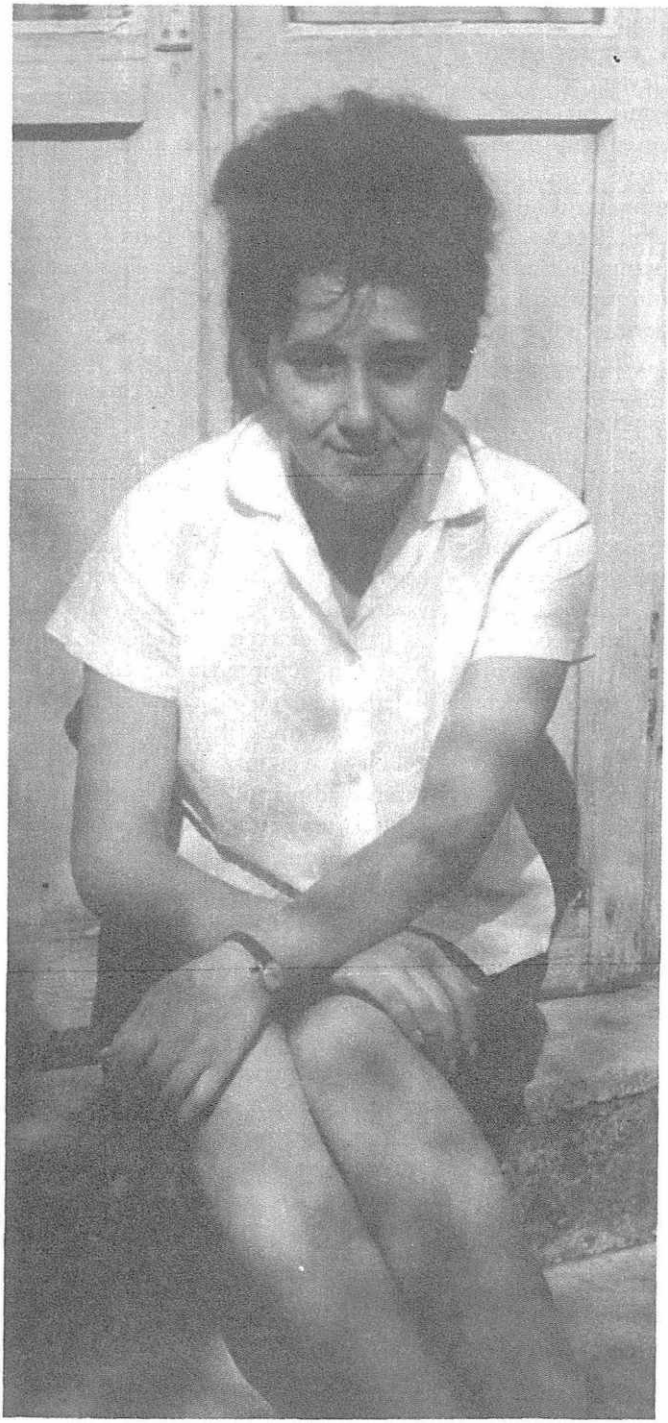

Bursa, 1961 yazı.

mizde çok acı bir yeri olan, evrensel boyutlara ulaşan Kıran Resimleri'ni yazdınız. Birçok insan da okudu ve aynı acıları bir daha yaşadı belki. Fakat çok geçmedi Sivas olayını, Gaziosmanpaşa olayını yaşadık. Kahramanmaraş olaylarını çağrıştıran bu olaylar karşısında kişisel olarak neler yaşadınız, içsel olarak neler duydunuz?

– Bugün geriye dönüp baktığımda *Kıran Resimleri*'ni yazmakla çok önemli bir şey yapmış olduğumu düşünüyorum. Önce kendi açımdan, Maraş'a gitmek bana büyük şeyler kazandırdı. O güne kadar o coğrafyayı görmemiştim, o insanları tanımıyordum. Bunun ne büyük bir eksiklik olduğunu orada anladım. Maraş'a gitmek ve sonra *Kıran Resimleri*'ni yazmak hem insan, hem de yazar olarak beni çok zenginleştiren bir deneyimdir. O öyküleri yazarken bu olaylar bir daha asla yaşanmasın isteği çok yoğundu içimde. Bu yüzden yan tutmadan bakmaya çalıştım olup bitenlere. Katilleri de anlamaya

çalıştım, yani hangi duyguyla, nasıl bir kışkırtmayla yüz yıllık komşusunu keser insan diye sordum kendime. Bu ülkede yaşayan insanların uzlaşmak zorunda olduklarına, toplumsal hoşgörülerine inanmak istiyordum. Sonra, Sıvas Olayı bütün umutlarımı yıktı. O günlerde *Yeni Yalan Zamanlar*'ı yazıyordum. O kadar büyük bir sarsıntı yaşadım ki romanım yön değiştirdi. O korkunç yangınla ilgili bir bölüm yazdım. Daha politik, daha köktenci bir tavır alış içine girdim. Belli bir grubu, din duygularını çirkin, köhnemiş amaçlarına alet etmekten çekinmeyen karanlık güçleri apaçık karşıma alma gücü kazandım. O güne kadar belki daha hoşgörülü – bazı kafalardaki niyetlerin ne olduğunu tam olarak algılayamadığım için hoşgörülü diye parantez açıyorum –, davrandığım kimi insanlara, kimi düşünceleri temsil eden oluşumlara karşı çok daha şiddetli, kararlı karşı çıkmak gereğini kavradım. Üzüldüğüm bir şey var. Bu olaylar gene olacak, ne yazık ki gene yaşanacak, bitmiş değil. Belki de daha yoğun biçimde yaşanacak. Eğer uyanmazsak, şu günlerde gözümüzü açmazsak...

Dünden bugüne öykücülüğümüzü nitelik olarak nasıl değerlendiriyorsunuz? Ortam ve koşullar edebiyatı besliyor. Edebiyat bu ortam ve koşulları belirleyemiyor, bu noktada bir değerlendirme yaparsanız neler söylersiniz?

– Benim Türk öykücülüğünün altın çağı olarak düşündüğüm uzun bir dönem var, kırklı yıllardan seksen başlarına kadar sürmüş bu dönemdeki öykücülerin hemen hiç eskimemiş olduklarını görüyorum. Seksenli yılların ortalarından sonra grafik düşmeye başladı. Belki en yalın şöyle söyleyebilirim. Bugün o dönemi özlüyorum. Benim yazmaya başladığım dönemde her ay sekiz on "gerçek" edebiyat dergisi çıkıyor, bu dergilerde bir o kadar da öykü yayımlanıyordu. Ben ve benimle birlikte bugüne gelebilen bir çok arkadaşım bu dergilerle ortaya çıktık, var olduk. Sonra kitaplaştı öykülerimiz. Yeni birinin iyi öyküleri yayımlandığında hemen dikkat çekerdi, konuşulurdu. Bugün o canlı, heyecan verici ortam yok. Benzerleri arasından sivrilen, parlak yeni öykücü sayısı da az elbette. Sanıyorum seksenli yılların bildik ortamında çok fazla içe kapandı edebiyat. Yenilikten yana biriyim elbette. Değişen dünyanın, değişen değerlerin, insanın çok fazla farkındayım. Ama bize özgü durumların, oluşumların, yaşanmışlıkların, yaşanamayanların gerisinde, ya da daha doğrusu uzaklıklarında, ötesinde seyrediyor öykü bugün. Çok içe kapalı, çok kendi kendisiyle meşgul bir öykü, acaba neden? Bir tavır yok. İnsanı toplumsal ilişkiler bütünü içinde, olup bitenlerin içinde kavramak hiç gerekli değil, bunun modası geçti artık, diye düşünülüyor sanırım. Böyle bir uçarılık seziyorum yazılanlarda. Ama bir aşk öyküsünde bile âşıkların ayaklarının nereye bastığı önemlidir bence. İnanıyorum ki o aşkın nasıl yaşanacağını o insanların durduğu yer belirler. Yani bunu atladığınız zaman her şey havada kalıyor. Ama elbette iyi şeyler yakalayanlar var, hep olacak. Yeniler gelecek. Benim yadırgadığım bizimki gibi müthiş dinamik bir toplumda, korkunç şeylerin yaşandığı bu ülkede edebiyatın nasıl olup da insandan bu derecede soyutlanabildiği.

Belki bir kaçış...

– Evet, ama biraz da moda, globalleşme!

Her dönem çok ağır şeyler yaşanıyor. Ama insan o an içinde bulunduğu, yaşadığı anı hep daha ağırlıklı duyumsuyor. Sanıyorum bundan kaçma yöntemi içe çekilme.

– Bir şey söyleyeceğim burada. Bir cezaevi edebiyatı oldu. Çok yetersizdi, nitelik olarak da yetersizdi. Neden daha nitelikli ürünler çıkmadı ortaya? Neden

seksenlerde yaşananlar doksanların edebiyatına yansımadı?

Feride Çiçekoğlu...

– Feride iyi bir yazar kuşkusuz. Ama daha başkaları da çıkmalıydı. Feride'nin yazdıklarına kayıtsız kalınmadı öyle değil mi? Yani toplum artık bunlara ilgi duymuyor denebilir mi? Tam tersine. Kuşkusuz ben burada yapılanları değerlendirme durumunda değilim. Ona edebiyat tarihi karar verecek, o tarafa gitmiyorum. İyiydi de şimdi kötü demek istemiyorum. Bir eksik kavrayıştan söz etmeye çalışıyorum. Bir eksik tavırdan... Var olan malzemeyi kullanma yetersizliğinden söz ediyorum. Bugün böyle bir tablo görüyorum. Elbette 12 Eylül'ün insanlara yaptığı kötülüğü göz ardı etmiyorum. Büyük bir pasifize olmuşluk var, apolitizasyon var. Eh, yangın yerinde gül bitmiyor!

Belki de gazetecilik ön plana geçti...

– O başka bir şey. Belki bir boşluğu doldurdu. Ama edebiyat daha ince şeylerle uğraşıyor. Hele öykü baştan sona incelikle, ustalıkla örülmüş bir türdür. Gerçek okur gazetecinin yazdıklarıyla tatmin olamaz. Şimdi bakın, bu ülkede bu kadar kayıp insan var. Bununla ilgili hiçbir öykü yok. Bu ülkede bunca acı yaşanırken, yazan çıkmıyor. Bu bir eleştiri değil, derin bir üzüntü, beklenti.

Her yazarın yazarlığından önce bir insan olarak yaşam ve yaşamak karşısında bir "mesele"si var diye düşünüyorum. Sizin "mesele"niz ne? Nasıl açıklarsınız bunu?

– Temel sorunum öncelikle kişisel bütünlük ve özgürlüğe ulaşma isteği. Öyle sanıyorum. Dünyanın anlamsızlığına, adaletsizliğine karşı çıkmak. Kendime özgü bir bakışa, duruşa sahip olabilmek. Sürünün içinde yitip gitmemek, önde ya da arkada, ama bir adım ayrı yürümeyi becerebilmek. İnsan olarak doğarken donatıldığını yetenekleri boşa harcamamak. Yüzde yüz doğru ve mantıklı bir yanıtı yok belki de sorunuzun bende. Bilmiyorum. Asıl meselem, o meselenin ne olduğunu, ne olması gerektiğini bıkıp usanmadan arayıp durmak mı yoksa?

Kitaplarınız çıktıktan ve bir yazar kimliği ile yaşamaya başladıktan sonra içsel olarak hayatınızda ne değişti?

– Yazmak, yazıyor olmak kendime duyduğum güveni sağlamlaştırdı. Kendimi daha çok sevmeye, daha değerli bulmaya başladım. Yazma inadımı bütün olumsuzluklara karşın sürdürebilmiş olmanın ferahlığı var içimde. Başarmış olmanın, hâlâ bunun için uğraşıyor ve yaşadığım sürece uğraşacak olmamın doyumu var. Soluk soluğa yaşamanın, can sıkıntısına teslim olmaya zaman bulamamanın mutluluğu var. Küçük, ince, pek çok insanın göremediği şeyleri görebilmenin üstünlüğünü yaşıyorum kendi kendime. Özgür, çok özgür hissediyorum kendimi. Ruhum hiçbir yere, hiçbir şeye bağımlı değil maddi anlamda. Zaman zaman kendime sordum, neden yazdığımı. Büyük kırgınlıklar, alt üst oluşlar yaşadım. Birtakım ilişkiler içinde haksız yere kayırılanları, ödüllere boğulup göklere çıkarılanları gördüm. Birçok arkadaşım gibi hak ettiğim ölçüde önemsenmemenin, görmezlikten gelinmenin acısını çektim. Yazdıklarımdan, kendi yeteneğimden kuşkuya düştüğüm, yazmamaya karar verdiğim günlerim, gecelerim oldu. İçtenlik ve yalınlığın, içinde bulunduğum ortamın kurallarına hiç uymadığını farkettim. Sabrımı, inadımı korumaya çalıştım. Böylece olgunlaştım. Övgüye ve yergiye kayıtsız kalabilme erginliğine ulaştım. Hiç kuşkum yok, benim yaşımdaki birçok yazar bu aşamalardan geçmiştir. Kendine inanmayı böyle gel gitlerle, düşe kalka öğrenmiştir. Öte yandan, içsel olarak, hiç bir zaman abartmadım yazar kimliğimi. Bir ayrıcalık sorunuymuş gibi yaşamadım. Hep

şöyle düşündüm, işte, bir marangoz, bir kunduracı ne yapıyorsa sen sözcüklerle aynı şeyi yapıyorsun. Belki başlangıçta daha fazla önemsiyordum yazıyor olmayı. Gündelik yaşamımla yazmak arasında denge kuramıyor, bölünüyordum. Bu beni aşırı derecede yoruyor hırçınlaştırıyordu. Şimdi durulduım. Yazmakla yaşamak arasında uzlaşma sağladım bir ölçüde. Uzun süredir gündelik yaşamımda, çocuklarımla, eşimle, dostlarımla ilişkilerimde pek aklıma gelmiyor yazar kimliğim. Pazar torbalarını zar zor taşırken, yemek yapar ya da evi süpürürken tümden unutuyorum. Sıradan biri olduğumu ise hiç unutmuyorum.

Kuşkusuz okurların, eleştirmenlerin İnci Aral'ın öykücülüğü üzerine ya da İnci Aral hakkında olumlu olumsuz söyleyecekleri bir yığın şey vardır ama siz İnci Aral olarak İnci Aral yazarlığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Bu sotu bir yazara sorulmamalı bence. Sağlıklı, yan tutmadan cevaplayamaz insan o kadar emek verdiği, yüreğini koyduğu öykülerinin nasıl olduğu sorusunu. Doğrusu, "Eleştirmenlerin söyleyebileceği bir yığın şeyi" ben de çok merak ediyorum. Çünkü bugüne kadar yazdıklarımın bütünü üzerine iyi kötü bir şey söyleyen bir eleştirmen çıkmadı pek. Ama benim yazma kararlılığımda okurlarımın yüksek ilgisinin, sevgisinin çok büyük rolü vardır. Bu ülkenin okuru, onlara duyduğum sorumluluğu anladı, bana sahip çıktı. Bundan büyük mutluluk duyuyorum. Eğer yaptıklarımı beğenmeseydim, yazdıklarım beni tatmin etmeseydi onları yakar, ortaya çıkarmazdım. Gene de bu söylediklerim kendime biraz daha dışardan bakamayacağım anlamına gelmiyor elbette. İçtenlikle söylüyorum, her kitaptan sonra onulmaz bir başarısızlık duygusu içine düştüm ben. Boşluk, ne diye yazdım bunları sanki, ne anlamı var, kimi ilgilendirir ki anlamsızlığına. Ve hemen ondan daha iyisini yazacağıma dair söz verdim kendime. Kendimle yarıştım, inatlaştım. Zor yazan biriyim, tükenerek yazıyorum, yapabileceğimin en iyisini yapmaya uğraşıyorum çünkü. Ama ben ya da başkaları, asıl büyük kararı zaman verecek. Zamanın rüzgârı tozu toprağı savurduktan sonra geriye ne, neler kalacak? Önemli olan bu.

Yeni Yalan Zamanlar adlı romanınızın son paragrafında Nedim, "Yazdıklarının değil ama yazabilmiş ve yazabilecek olmamın yaşamıma yeni bir kapı açıp açmayacağını düşünüyorum. Bu bir ayrıcalık sorunu değil, bir zorunluluk ya da gereklilik değil. Erdemle, var olan insan soyunu değiştirmeye çalışmakla hiçbir ilgisi yok yazmanın. İç akıntıları düzene koyma çabasının, geceyle gündüzü ayırt etme bilincinin, bu dünyanın oldukça seyrek, kaba saba dokunmuş kumaşına pertavsızla bakma isteğinin sabun köpüğünden öte değeri olmadığını biliyorum. Gene de gereklidir yazmak, iyidir. İğne ucu kadar, kum tanesi büyüklüğünde bir işaret bırakmalı dünyaya insan çekip gitmeden. Bir kapıyı aralamalı. Evet bir kapı, bir anahtar, biraz ışık. Hepsi bu... Ötesi yok," diyor. Yazma eylemiyle ilgili olarak siz de Nedim gibi mi düşünüyorsunuz?

– Evet içinde bulunduğum ortama baktığım zaman genel olarak böyle değerlendiriyorum. Aynen böyle düşünüyorum. Nedim'e söylettiğim bu sözler benim saptamalarım, benim sözlerim. Dedim ya, hep kendimizi yazarız aslında... ❋

İNCİ ARAL

Özümseme

DIŞARDA, gökyüzünün duru serinliğine asılı kalmış güneşin altında, durdurulmaz bir oluşum, devinim, çoğalma. Erik çiçekleri, menekşeler, yağlıçanaklar, ballıbabalar, yörükkızları, ıtırlar. Baştan sona çiçeğe bulanmış çayırlar, ot kokuları."

İçerde, sarı yağlıboyalı üç hantal masa, onsekiz sandalye. Günışığını bin güçlükle sızdırabilen daracık iki kapı üstü camı. İki neon lambası. Ateşten bozarmış eğri büğrü boruları karatahtanın üstünden dolanıp çevresi isli bir deliğe uzanan kara bir demir soba. Mazotlanmış döşeme tahtaları. Dört duvarda üç kapı. Mazot kokusu.

– Öğretmenim, bu çizdiğim küpe çiçeğine benzemiş mi?

/ Annem tek taş küpelerini satmaya gidiyor. Bana "Dedeni yoklamaya," dedi ama babamla konuşurlarken duydum. "İkiyüz elliden aşağı verme sakın" dedi, babam. "Satmasan olmaz mı?" dedim. Çok seviyorum onları. Annemin kulaklarında kocaman, ışıltılı iki su damlası gibi duruyorlar. "Bunlardan da bir şey gizlenmiyor ki..." dedi, annem babama. "Kız, sakın Sühendan Hanım'ın yanında söyleme bunu..." "Söylemem," dedim. /

Dışarda, bahçe, ağaçlar. Kum havuzu, top, ip, koşmaca, elim sende, çelme, itişip kakışma, bağrış çığrış, boğuşma... Hava, su, toz, toprak, kaydırak...

İçerde, yedi dokuz yaş arası onaltı çocuk. Dokuzu kız, yedisi erkek. Kadife pantolonlar, resimli kazaklar, fırfırlı etekler. Çizmeler, botlar. Dizde cepler, ceplerde cambalikler, susam kırıkları. Kırmızı, beyaz donlu çoraplar. Mavi naylon kurdeleler, kiraz taneli saç tokaları. Sandalye aralıklarına gelişigüzel atılmış, kapşonlu, kürklü, muşambalı paltolar.

– Müge'ye bakar mısınız öğretmenim, paltomu yere düşürdü ...

/ Mayıs ortasında alındı paltom. Kırmızı mavi kareli. Ondan önce el örgüsü, yeşil yün hırkam vardı. "Kar yağmaz buralara." Dirsekleri delinince... "Gelecek yıla hazır olur," dedi, annem. "Kışa girerken odun kömür.. Alamayız..."Paltomu çok sevdim. Terledim, çıkarmadım. "Terli terli su içilmez," dedi, Ertan. "Çıkarsana o paltoyu kız, bu sıcakta giyilir mi deli!" Onu ittim. Okul bahçesindeki muslukların kocaman taş yalağına vurdu alnını, kanadı. "Kötü bir kızmışsın sen..." dedi, öğretmenim. Öğretmenimi sevmiyorum. Hiç gülmüyor. Bir de varsıl ço-

cukları seviyor en çok. Babası hasta olmayan, anaları kürklü çocukları. /

Dışarda, kargalar, serçeler, saka kuşları, guguşcuklar. Tosbağalar, solucanlar, kertenkeleler. Uğur böcekleri, kelebekler, yusufçuklar... Kediler. İlk leylekler.

İçerde, boya kutuları, resim defterleri, kalınlı inceli fırçalar, su kapları (plastik bardaklar – çiti kutuları – reçel kavanozları – şampuan şişeleri) naylon gereç torbaları. Tepeleri dişlenmiş kurşun kalemler, ortaları delik silgiler.

– Öğretmenim, sokağı yani yerleri ne renk boyayayım?

/ "Bizim sokaktan bir daha geçme yoksa kötü olur!" dedim. "Sokak senin mi?" "Benim." "Bak sen, babama söylersem görürsün!" "Söylersen söyle... Senin baban kim oluyor yani?" Oya'nın babası benim babamın müdürü. "Benim babam senin babanı döver," dedi. "Dövemez işte!" "Döver akıllım, senin baban felçli, bastonla geziyor..." Oya'yı dövdüm. Saçlarını yoldum, bacaklarını tekmeledim. Annesi gelip anneme yakındı. Annem, "Sen gitgide kötü bir çocuk oluyorsun," dedi. Oya'nın annesinin, annelerinin karnında öldürülen kara kuzuların derisinden yapılmış bir kürkü var. O kadını sevmiyorum. Annem sever. Sık sık onlara gider. Evleri çok güzel. Oya'lara gidip gelince babamla atışırlar. Babam anneme istediklerini alamıyor. Babamı çok seviyorum ./

Dışarda, sokaklar, evler, bacalar, bacalarda leylek yuvaları. Pencereler, perdeler, perde ardındakiler. Analar, babalar, çocuklar. Sağlıklılar, sayrılar. Açlar, toklar, iyiler, kötüler, işsizler, işliler. Tutuklular, özgür olanlar. Sevilenler, sevgisizler. Elektrik tellerinde oynaşan kumrular. Tohumlar, yumurtalar.

İçerde özel resim kursu. Anneleri hiçbir zaman bir şeyler satmak zorunda kalmamış ve kalmayacak olan yetenekli onaltı çocuk.

– Öğretmenim, Tangör resmime su döktü...

/ "Süs kutuma yeni aldığım tırnak cilasını kim döktü?" "Ben dökmedim," dedim. "Ben de..." dedi, kardeşim. "Sen dökmüşsündür," dedi, annem. "Kardeşin dökmez, bir de yalan ha..." "Hayır anne ben dökmedim..." Annemin elleri çok güzeldir, çok da acır vurduğu yer. Tırnaklarını koyu pembe boyar. "Ağlama artık, öldürürüm..." "Ben döktüm," dedi, kardeşim. "Ablamı dövme artık anne..." Annem onu benden çok sever, hiç de dövmez. Hem öfkesi yatıştı şimdi. Kardeşim onun "Yeşil gözlüm'ü, sarı kızı..." Keşke benim gözlerim de yeşil olsaydı. Beni niye kahverengi gözlü doğurmuş sanki? Annemi sevmiyorum. Kardeşimi de. /

Dışarda, bir balkonda güneş altında unutulmuş bir sandalye, boş, dingin. Açılan bir tomurcuğun hışırtısı. Gezgin çağla satıcılarının bağırtısı. Duvar dibinde yürüyen bir karıncanın ayak sesleri. Bulutların gidiş gelişi. Yeşiller... Umut gibi, sevgiye benzer, acı biberlerce. Bir yonca, bir sevinç bir sevinç...

İçerde dışarıyı özleyen onaltı çocuk, bir öğretmen.

– Bu kadar ağaç yeter mi öğretmenim?

– Ellerimi yıkamaya gidebilir miyim?
– Öğretmenim, resmim bitti.
– Yüznumaraya gidebilir miyim öğretmenim?
– Öğretmenim, evde boyasam olur mu?
– Topum bahçede kalmış, alıp gelebilir miyim öğretmenim?
– Çıkmamıza kaç dakika kaldı?
/ "Haydi şöyle bir dolaşalım," dedi, annem babama. "Hava güzel, açılırsın. "Babamın cilalı, tahta bir bastonu var. Yürürken ona dayanıyor çünkü dengesi bozuk. "Babanın beyni kanadı," diyor, babaannem. Babam kırk yaşında ama saçları kar beyazı. Çok düşünmekten olmuş. Ne düşündü ki? Vitrinlerin önünde duraklamayı sevmiyor. Oysa ne güzel boya kalemleri var, renkli, süslü kutularda. Ben ortaokula başlayınca suluboya alacak annem. Şimdi kullanmasını beceremezmişim. "Yazık olur," diyor. O kadar küçük olmadığımı kendi söylüyor ama... "Saçını kendin tara, tokanı takmayı öğren artık, koca kız oldun," dedi, geçen gün. Annem on yaşındayken evin her işine yetişirmiş. Kitaplara bakmaya doyamıyorum. Camın önünde kalakalınca da babam bastonunu sırtıma dayayıp dürtüyor. Bu "Yürü" demek. Ama neden söyleyeceğine böyle yapıyor? Bir köpek ya da at sanıyorum kendimi. Babamı sevmiyorum... /
Dışarda ilkyaz...
İçerde onaltı defterde onaltı ilkyaz görünümü...
– Öğretmenim tokam düştü, takar mısınız?
Öğretmen boyalı tenekeden bir kelebeği özenle kondurdu Gülce'nin saçlarına. Yüreğinin fırtınasında uğultusunu duydu dalgaların.
– Bugün kural dışı bir şey yapalım mı çocuklar?
Onaltı çocuk şaşkın, gülümser sözün sonunu beklediler.
– On dakika önce çıkıyoruz çünkü dışarısı çok güzel, dedi öğretmen. Güldü.
Bir sevinç çığlığı koptu. Bir ağızdan. ❁

(*Ağda Zamanı*, Mart 1977)

İNCİ ARAL'IN "ÖZÜMSEME" ÖYKÜSÜ ÜZERİNE

PERİHAN ÖNDER-RIDDER

Öykünün Bölüklere Ayrılması

1) Dışarda / *Dış ortam :* A

2) İçerde / *İç ortam :* B

3) (İçerdeki) Çocukların (öğretmenle) konuşmaları / *Dış Konuşmalar* : C

4) Öğretmenin çağrışımları / anımsamaları / (Anımsama yoluyla eski yaşantı parçacıklarının – anlarının – yinelenmesi) : *İç Konuşmalar* : D

Öykünün biçimi *dört bölüklü bir örgü* yoluyla oluşturulmuş. Bu bölükleri öyküdeki gibi örgü içinde değil de, örülmemiş durumda, tek tek görelim :

A : "Dışarda, gökyüzünün duru serinliğine asılı kalmış güneşin altında, durdurulmaz bir oluşum, devinim, çoğalma. Erik çiçekleri, menekşeler, yağlıçanaklar, ballıbabalar, yörükkızları, ıtırlar. Baştan sona çiçeğe bulanmış çayırlar, ot kokuları."

A1 : "Dışarda, bahçe, ağaçlar. Kum havuzu, top, ip, koşmaca, elim sende, çelme, itişip kakışma, bağrış çığrış, boğuşma... Hava, su, toz toprak, kaydırak..."

A2 : "Dışarda, kargalar, serçeler, saka kuşları, guguşcuklar. Tosbağalar, solucanlar, kertenkeleler. Uğur böcekleri, kelebekler, yusufçuklar... Kediler. İlk leylekler."

A3 : "Dışarda, sokaklar, evler, bacalar, bacalarda leylek yuvaları. Pencereler, perdeler, perde ardındakiler. Analar, babalar, çocuklar. Sağlıklılar, sayrılar. Açlar, toklar, iyiler, kötüler, işsizler, işliler. Tutuklular, özgür olanlar. Sevilenler, sevgisizler. Elektrik tellerinde oynaşan kumrular. Tohumlar, yumurtalar."

A4 : "Dışarda, bir balkonda güneş altında unutulmuş bir sandalye, boş, dingin. Açılan bir tomurcuğun hışırtısı. Gezgin çağla satıcılarının bağırtısı. Duvar dibinde yürüyen bir karıncanın ayak sesleri. Bulutların gidiş gelişi. Yeşiller... Umut gibi, sevgiye benzer, acı biberlerce. Bir yonca; bir sevinç bir sevinç..."

A5 : " Dışarda ilkyaz..."

B : "İçerde, sarı yağlıboyalı üç hantal masa, onsekiz sandalye. Günışığını bin güçlükle sızdırabilen daracık iki kapı üstü camı. İki neon lambası. Ateşten bozarmış eğri büğrü boruları kara tahtanın üstünden dolanıp çevresi isli bir deliğe uzanan kara bir demir soba. Mazotlanmış döşeme tahtaları. Dört duvarda üç kapı. Mazot kokusu."

B1 : "İçerde, yedi dokuz yaş arası onaltı çocuk. Dokuzu kız, yedisi erkek. Kadife pantolonlar, resimli kazaklar, fırfırlı eteklikler. Çizmeler, botlar. Dizde cepler, ceplerde cambalikler, susam kırıkları. Kırmızı, beyaz donlu çoraplar. Mavi naylon kurdeleler, kiraz taneli saç tokaları. Sandalye arkalıklarına gelişigüzel atılmış, kapşonlu, kürklü, muşambalı paltolar."

B2 : "İçerde, boya kutuları, resim defterleri, kalınlı inceli fırçalar, su kapları (plastik bardaklar – çiti kutuları – reçel kavanozları – şampuan şişeleri) naylon gereç torbaları. Tepeleri dişlenmiş kurşun kalemler, ortaları delik silgiler."

B3 : "İçerde özel resim kursu. Anneleri hiçbir zaman bir şeyler satmak zorunda kalmamış ve kalmayacak olan yetenekli onaltı çocuk."

B4 : "İçerde dışarıyı özleyen onaltı çocuk, bir öğretmen."

B5 : "Dışarda ilkyaz..."

C : "–Öğretmenim, bu çizdiğim küpe çiçeğine benzemiş mi?"

C1 : "–Müge'ye bakar mısınız öğretmenim, paltomu yere düşürdü..."

C2 : " – Öğretmenim, sokağı yani yerleri ne renk boyayalım?"

C3 : "–Öğretmenim, Tangör resmime su döktü..."

C4 : "–Bu kadar ağaç yeter mi öğretmenim?

– Ellerimi yıkamaya gidebilir miyim?

– Öğretmenim, resmim bitti.

– Yüznumaraya gidebilir miyim öğretmenim?

– Öğretmenim, evde boyasam olur mu?

– Topum bahçede kalmış alıp gelebilir miyim öğretmenim?

– Çıkmamıza kaç dakika kaldı?"

C5 : "Öğretmenim tokam düştü, takar mısınız?

Öğretmen boyalı tenekeden bir kelebeği özenle kondurdu Gülce'nin saçlarına. Yüreğinin fırtınasında uğultusunu duydu dalgaların.

– Bugün kuraldışı bir şey yapalım mı çocuklar?

Onaltı çocuk şaşkın, gülümser sözün sonunu beklediler.

– On dakika önce çıkıyoruz çünkü dışarısı çok güzel, dedi öğretmen. Güldü. Bir sevinç çığlığı koptu. Bir ağızdan."

D : "/ Annem tek taş küpelerini satmağa gidiyor. Bana "Dedeni yoklamaya," dedi ama babamla konuşurlarken duydum. "İkiyüz elliden aşağı verme sakın," dedi, babam. "Satmasan olmaz mı?" dedim. Çok seviyorum onları. Annemin kulaklarında kocaman, ışıltılı iki su damlası gibi duruyorlar. "Bunlardan da bir şey gizlenmiyor ki..." dedi, annem babama. "Kız, sakın Sühendan Hanım'ın yanında söyleme bunu..." "Söylemem," dedim./"

D1 : " / Mayıs ortasında alındı paltom. Kırmızı mavi kareli. Ondan önce el örgüsü, yeşil yün hırkam vardı. "Kar yağmaz buralara." Dirsekleri delininceye... "Gelecek yıla hazır olur," dedi, annem. "Kışa girerken odun kömür.. Alamayız..." Paltomu çok sevdim. Terledim, çıkarmadım. "Terli terli su içilmez," dedi, Ertan. "Çıkarsana o paltoyu kız, bu sıcakta giyilir mi deli!" Onu ittim. Okul bahçesindeki muslukların kocaman taş yalağına vurdu alnını, kanadı. "Kötü bir kızmışsın sen.." dedi, öğretmenim. Öğretmenimi sevmiyorum. Hiç gülmüyor. Bir de varsıl çocukları seviyor en çok. Babası hasta olmayan, anaları kürklü çocukları./"

D2 : "/" Bizim sokaktan bir daha geçme yoksa kötü olur!" dedim. "Sokak senin mi?" "Benim." "Bak sen, babama söylersem görürsün!" "Söylersen söyle... Senin baban kim oluyor yani?" Oya'nın babası benim babamın müdürü. "Benim babam senin babanı döver," dedi. "Dövemez işte!" "Döver akıllım, senin baban felçli, bastonla geziyor..." Oya'yı dövdüm. Saçlarını yoldum, bacaklarını tekmeledim. Annesi gelip anneme yakındı. Annem, "Sen gitgide kötü bir çocuk olu-

yorsun," dedi. Oya'nın annesinin, annelerinin karnında öldürülen kara kuzuların derisinden yapılmış bir kürkü var. O kadını sevmiyorum. Annem sever. Sık sık onlara gider. Evleri çok güzel. Oya'lara gidip gelince babamla atışırlar. Babam anneme istediklerini alamıyor. Babamı çok seviyorum. /"

D3 : "/" Süs kutuma yeni aldığım tırnak cilasını kim döktü?" "Ben dökmedim," dedim. "Ben de..." dedi, kardeşim. "Sen dökmüşsündür," dedi, annem. "Kardeşin dökmez, bir de yalan ha..." "Hayır anne ben dökmedim..." Annemin elleri çok güzeldir, çok da acır vurduğu yer. Tırnaklarını koyu pembe boyar. "Ağlama artık, öldürürüm..." "Ben döktüm," dedi, kardeşim. "Ablamı dövme artık anne..." Annem onu benden çok sever, hiç de dövmez. Hem öfkesi yatıştı şimdi. Kardeşim onun "Yeşil gözlüm'ü, sarı kızı..." Keşke benim gözlerim de yeşil olsaydı. Beni niye kahverengi gözlü doğurmuş sanki? Annemi sevmiyorum. Kardeşimi de. /"

D4 : "Haydi şöyle bir dolaşalım," dedi, annem babama. "Hava güzel, açılırsın." Babamın cilalı, tahta bir bastonu var. Yürürken ona dayanıyor çünkü dengesi bozuk. "Babanın beyni kanadı," diyor, babaannem. Babam kırk yaşında ama saçları kar beyazı. Çok düşünmekten olmuş. Ne düşündü ki? Vitrinlerin önünde duraklamayı sevmiyor. Oysa ne güzel boya kalemleri var, renkli, süslü kutularda. Ben ortaokula başlayınca suluboya alacak annem. Şimdi kullanmasını becerememişim. "Yazık olur," diyor. O kadar küçük olmadığımı kendi söylüyor ama... "Saçını kendin tara, tokanı takmayı öğren artık, koca kız oldun," dedi, geçen gün. Annem on yaşındayken evin her işine yetişirmiş. Kitaplara bakmaya doyamıyorum. Camın önünde kalakalınca da babam bastonunu sırtıma dayayıp dürtüyor. Bu "Yürü" demek. Ama neden söyleyeceğine böyle yapıyor? Bir köpek ya da at sanıyorum kendimi. Babamı sevmiyorum.../"

Bu örgüye göre öykünün biçimi altı bölmeli :

1. Bölme : A, B, C, D
2. Bölme : A1, B1, C1, D1
3. Bölme : A2, B2, C2, D2
4. Bölme : A3, B3, C3, D3
5. Bölme : A4, B4, C4, D4
6. Bölme : A5, B5, C5 (= C+B)

Bağlayıcı Dokular (Geçiş Noktası/Sıçrama Sözcüğü) : Bağlayıcı dokular en açık bir şekilde C ile D bölükleri arasında görülüyor. Bu cümleler ya da sözcükler iki bölük arasında bağlayıcı doku işlevini yüklenmiş. Bölükler arası geçişi sağlayan – bölüklerin birbirine değdiği – noktalar, sıçrama noktaları/sözcükleri.

1) C – D : *Küpe* çiçeği > elmas *küpe*ler
2) C – D1 : Çocukların *palto*ları > öğretmenin ilk *palto*su
3) C2 – D2 : Sokak > *sokak*
4) C3– D3 : Su *döktü* > kim *döktü*
5) C4 – D4 : (Dışarıya / Açık havaya) *Çıkmak* > (açık havada) *dolaşmak*

Anlatı Biçimleri

1) DOLAYLI ANLATIM :

a) Üçüncü Ağızdan (Üçüncü bir kişinin – anlatıcının – gözüyle. Tepeden bakış. Sınırsız devinim kolaylığı. Hem dış dünyaya, hem de iç dünyaya yönelik genel ve ayrıntılı bir görme. Anlatıcının kendisi öyküde yer almıyor.) : A ve B bölükleri.

b) Birinci Ağızdan (Birinci kişinin [bu aynı zamanda 'anlatıcı' mı?] gözüyle. Öykü kişileriyle aynı düzeyden bakış. Devinim mümkün ama, 'üçüncü ağızdan' anlatıma göre kısıtlı. Anlatıcının kendisi de öyküde yer alıyor.) : D bölükleri.

2) DOLAYSIZ ANLATIM (O anda olanı aracısız/dolaysız, olduğu gibi aktarma.) : C bölükleri. (C5 bölüğünde karma bir anlatım kullanılmış : "Dolaysız anlatım" ve "Üçüncü ağızdan, dolaylı anlatım")

Anlatı Kişileri ve Nesneleri

A Gökyüzü, güneş, çiçekler, çayırlar, ot kokuları (= ilkyaz bitki örtüsü)

A1 Bahçe, ağaçlar, kum havuzu, oynayan çocuklar, hava su, toz toprak (=ilkyaz canlılığı ve sevinci)

A2 Küçük kuşlar, tosbağalar, solucanlar, böcekler, kelebekler, kediler, ilk leylekler (=ilkyaz hayvanları)

A3 Sokaklar, evler, insanlar, insan yaşamına değgin olumlu ve olumsuz durumlar, kumrular, tohumlar, yumurtalar (=ilkyazdaki oluşum, yenilenme ve yaratma gücü. Yaşamın diyalektiği)

A4 Güneş altında unutulmuş bir sandalye, açılan bir tomurcuğun hışırtısı, çağla satıcılarının bağırtısı, bir karıncanın ayak sesleri, bulutların gidiş gelişi, yeşiller, umut, sevgi, yonca, sevinç (=ilkyazdan enstantaneler)

A5 İlkyaz

A. A1. A2. A3 =	Nesnel doğa (Somut - Düz anlatım)
A4 =	Öznel ve nesnel doğa (Soyut ve somut - Şiirsel anlatım)
A5 =	Doğa. Tüm görünümleriyle ve yaşamın kendisi olarak.

↓

YAŞAM = SONSUZ;YARATICI DEVİNİM

B Üç masa, onsekiz sandalye, daracık iki kapı üstü camı, iki neon lambası, kara tahta, kara bir demir soba, mazotlanmış döşeme tahtaları, mazot kokusu (=Işıksız, havasız, boğucu, iç karartıcı, zevksiz bir yer)

B1 Onaltı çocuk; süslü, renkli, pahalı giysiler, ceplerde cambalikler, susam kırıkları (=Işıltılı, bakımlı çocuklar)

B2 Boyalar, resim defterleri, fırçalar, su kapları, naylon torbalar, kalemler, silgiler (=Renkli, çekici resim gereçleri)

B3 Özel resim kursu; aileleri varlıklı, yetenekli onaltı çocuk

B4 Dışarıyı özleyen onaltı çocuk, bir öğretmen

B5 Onaltı defterde onaltı ilkyaz görünümü

B =	Karanlık, durağan
B1, B2, B3, B4, B5 =	Aydınlık, devingen

↓

YAŞAM = ÇOK YÖNLÜ ETKİLEŞİM; KARŞITLARIN BİRLİĞİ;YANSIMALAR

C Küpe çiçeğinin resmi
C1 Yere düşürülen palto
C2 Sokağın resmi
C3 Su dökülen resim
C4 Sıkılan, sabırsızlanan, dışarı çıkmak isteyen çocuklar
C5 Yere düşen teneke kelebek toka, öğretmenin yüreğindeki fırtına, dersin on dakika önce bırakılması, ortak sevinç

C, C2 = Nesnel dünyanın (doğa) yaratıcı insan bilincindeki yansımaları
C1, C3, C4, C5 =.Sınırlarını zorlayan, genişlemek ve kendini aşmak isteyen insan bilinci

↓

YARATICI BİLİNÇ = DÖNÜŞÜM; DEĞİŞİM

D Kız (öğretmenin çocukluğu), anne, baba, dede, elmas küpeler, Sühendan hanım (komşuları olabilir)
D1 Kız, anne, palto, Ertan (sınıf arkadaşı), öğretmen, aileleri varlıklı diğer bazı sınıf arkadaşları
D2 Kız, Oya (mahalle arkadaşı), Oya'nın babası, kızın babası, Oya'nın annesi, kızın annesi
D3 Kız, anne, küçük kızkardeş, süs kutusu, tırnak cilası
D4 Kız, anne, baba, babaanne, baston, boya kalemleri, kitaplar

D, D3, D4 = Aile ortamı - Öz çevre - Ekonomik sıkıntı, çocuklar arasında ayrım yapılması, hastalık, iletişim kopukluğu/bozukluğu
D1 = Okul ortamı - Yakın çevre - Alınganlık, hırçınlık,öğrenciler arasında yoksul varsıl ayrımı yapılması, imrenme
D2 = Mahalle ortamı - Yakın çevre - Hırçınlık,saldırganlık, imrenme

↓

ETKİ - TEPKİ; EKONOMİK VE RUHSAL UÇURUMLAR, ÖZLEMLER

Anlatı Zamanları

A, B, C : Şimdiki zaman (C5 : Şimdiki zaman + Di'li geçmiş zaman)
D : Di'li geçmiş zaman + Şimdiki zaman (D2 : Di'li geçmiş zaman + Şimdiki zaman + Geçmiş zaman, D3 : Di'li geçmiş zaman + Şimdiki zaman + Geniş zaman + Miş'li geçmiş zaman, D4 : di'li geçmiş zaman + Şimdiki zaman + Geniş zaman + Miş'li geçmiş zaman + Gelecek zaman)

Anlatı Yerlemleri

A – GERÇEK DÜNYA :
Dışarda (Dersliğin dışında) : doğa: Bitkiler, insanlar, hayvanlar
İçerde (Dersliğin içinde) : Çocuklar (öğrenciler), öğretmen
B – SANAL DÜNYA :
İçerde (Evin içinde) : Çocuk (: Öğretmenin çocukluğu), anne, baba, kız kardeş

Dışarda (Evin dışında) : Okul, mahalle ilişkileri

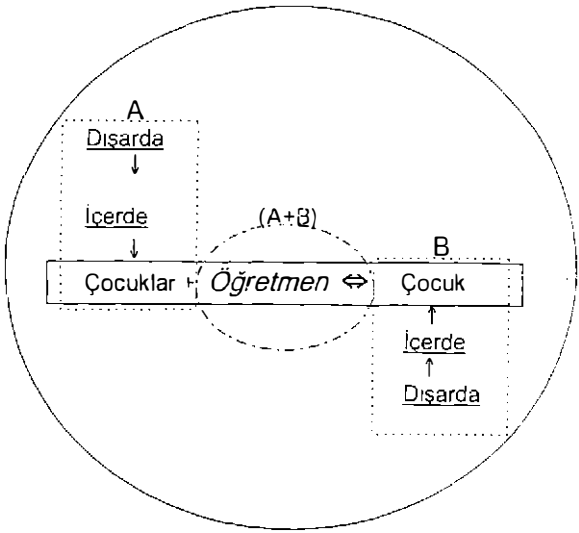

1) Şekilde görüldüğü gibi, öğretmen her şeyin (bu öykünün dünyası/sınırları içinde) merkezinde. 'Olmakta-olan' ve 'olmuş-olan' ile sürekli bir ilişki ve etkileşim içinde. Her türlü betimleme, olay, anımsama ve özlemler öğretmenden kaynaklanıp, öğretmene yönelmiş durumda. Öğretmen bedensel ve ruhsal varoluşuyla, bu öykünün oluşumunu sağlayan temel besleyici ortam/kaynak. Yalnızca son bölükte – C5 bölüğünde – konuşmasına, yani bir yetişkin ve öğretmen olarak diğerleriyle ilişki içinde görülmesine karşın, varlığı (duyumları, algıları, imgelemeleri, duygu ve düşünceleriyle) her an duyumsanabiliyor. Hem gerçek, hem de sanal bir dünyanın taşıyıcısı. Başka bir deyişle, öğretmenin öykü içindeki 'yaşantı'sı hem nesnel, hem de öznel görünümleriyle birlikte aynı anda ve iç içe izlenebiliyor.

Öğretmenin öğrencileriyle olan birlikteliği onun nesnel dünyasına ait. Bu birliktelikten – ve daha sonra ayrıntılarıyla üzerinde duracağımız dış ve iç ortamdan etkilenerek – doğan çağrışımları, anımsamaları, duygulanmaları ve düşünme süreci eşliğinde çocukluğuyla ve çocukluk çevresiyle kurduğu ilişkiler ise onun öznel dünyasını oluşturuyor. Aslında bu tür bir ayrım yapay. Her iki dünya da tek ve aynı dünyaya ait. Öykünün dört bölüklü bir örgü olarak kurulmuş olması da bunu destekliyor. Öğretmenin sanal/öznel dünyası onun gerçek/nesnel dünyasının belleğindeki yansıması, yinelenmesi, giderek bir 'yeniden biçimlenmesi' olarak görülebilir. Bu akış – gerçek dünyanın öznel dünyaya yansıması ve orada yeniden biçimlenmesi/yaratılması- ters yönde de işliyor : İlişkilerdeki etkileşimin çokyönlülüğü, eşzamanlılığı, değişimin ve gelişimin iç dinamiği.

2) '*Dışarı*'yı algılama bakımından öğretmenle çocuk (öğretmenin çocukluğu) arasında nicelik ve nitelik olarak büyük farklar var : Çocuğun 'dışarı'sı oldukça dar sınırlar çiziyor, okul ve mahalle ilişkileriyle sınırlı. Ayrıca bu ilişkilerdeki ko-

numu ben-merkezci, 'şey'leri daha çok kendi dar açısından, tek yönlü görüyor. Öğretmenin 'dışarısı' ise oldukça geniş. Tüm bir yaşam alanını / varoluş alanını kucaklayacak esneklikte. İlişkiler / yaşam içindeki konumu ben-merkezci değil. Sınırları/kuralları sürekli gözlemleyen, araştıran, sorgulayan zorlayan ve aşmak isteyen bir tutum sergiliyor.

3) *İçerde* :

Derslikte :	*Evde* :
Sıkıcı, boğucu bir ortam	Sıkıntılı, mutsuz bir ortam
Zevksiz, çirkin, pis eşyalar	Gösterişsiz, eski, ucuz eşyalar
Günışığı yok, pencere yok	Dar gelirli, hastalıklı
Kötü ışık, mazot kokusu	Anlayışsızlık, ayrımcılık
İlkyaz resimleri	Özlemler, umutlar

Görüldüğü gibi iki yerin benzerlikleri çok belirgin. Genelde gri bir atmosfer var, olumsuzluklar ağır basıyor.

Kişilerin ve İlişkilerin Karşılaştırmalı Çözümlenmesi

1) *Öğretmen ve Öğrencileri* :

Öğretmenin sınıftaki varlığı dolaylı olarak algılanıyor. Öykünün sonuna dek öğrencilerle öğretmen arasında karşılıklı bir konuşma geçmiyor. Buna karşın, öğrencilerin öğretmene yönelik konuşmaları, soruları ve sürekli "öğretmenim" diye hitap etmeleri onun orada olduğunu gösteriyor. Konuşmalardan, öğrencilerle öğretmen arasında belli ölçüde bir yakınlık, sevecenlik, güven ve rahatlık olduğu seziliyor. Öğrencilerin sözleri, öğretmenin belleğindeki bazı çocukluk anılarının canlanmasına yol açıyor. Bu anımsama, onun bir çeşit kendisiyle konuşması olarak düşünülebilir. Bir 'iç konuşma', ya da belki o an kendi çocukluğuna dönüş, yeniden yaşayış. Bu yüzden 'D' bölükleri 'birinci ağızdan' verilmiş. Böylece bu etkilenmelerin, çağrışımların ve anıların tazeliği, gücü daha belirgin bir şekilde vurgulanmış oluyor. Öğretmenin öğrencileriyle kurduğu ilişkiye ve onlara karşı geliştirdiği duygulara değgin en açık bilgi öykünün sonunda, 'C5' bölüğünde : " – Öğretmenim tokam düştü, takar mısınız? Öğretmen boyalı tenekeden bir kelebeği özenle kondurdu Gülce'nin saçlarına..." Bu son bölük aynı zamanda onun öğrencileriyle konuştuğu ilk ve tek yer. Bu özellik okuyucunun dikkatini tazeliyor, öğretmenin sözlerini daha bir önemlendiriyor, onları daha tekili ve çarpıcı kılıyor. Yaşadığı değişim çok öz ve vurucu bir şekilde ortaya konuyor : "– Bugün kuraldışı bir şey yapalım mı çocukar?"

2) *Çocuk (Öğretmenin Çocukluğu) ve Öğrenciler* :

Öğretmenin çocukluğuyla öğrencileri arasında tam bir karşılık var. Daha çok ekonomik temelli bir karşıtlık bu.

Çocuk	Öğrenciler
*Ailesi dar gelirli	*Aileleri varsıl
*Hırçın, saldırgan, güvensiz	* Uyumlu, dingin, güvenli
*Çevresiyle geçimsiz, kavgacı	*Daha geçimli ve hoşgörülü
* Öğretmeni ayrım yapıyor, hiç gülmüyor	*Öğretmenleri ayrım yapmıyor, sevecen ve güleryüzlü
*Ailesinden az ilgi ve şefkat görüyor	*Ailelerinden yeterli ilgi ve şefkat gö-

	rüyorlar
* Kardeşiyle eşit tutulmuyor	* Kardeşleriyle (tahminen) eşit tutuluyorlar
*Güzel sanatlara olan ilgisini geliştirecek olanaklardan yoksun	* Yeteneklerini ve ilgilerini geliştirecek olanaklara sahipler
*Babası sakat ve hasta	*Babaları (çoğunun) sakat ya da hasta değil

Bütün bu yukarıda sıralananların yanında çok önemli bir fark daha var; çocuğun taşıdığı/geliştirdiği bilinç: Yoksul-varsıl ayrımı (çocuğun öğretmeninin sınıftaki varsıl çocukları daha çok sevmesi), çevrenin/doğanın sorumsuzca ve çirkin kullanımı (komşu kadının kürkü), geçimsizliklerin daha çok yoksulluktan kaynaklanması ("Evleri çok güzel. Oya'lara gidip gelince babamla atışırlar. Babam anneme istediklerini alamıyor."), büyüklerin kendilerini anlatmadaki yetersizlikleri ve iletişim kurmadaki eksik, gelişmemiş ve yanlış tavırları, ("(...) babam bastonunu sırtıma dayayıp dürtüyor. Bu 'Yürü!' demek").

3) *Çocuk ve Annesi* :

Çocuğun annesine olan duyguları değişken ve karmaşık :

Olumlu : "Annem tek kaş küpelerini satmaya gidiyor. (...) Çok seviyorum onları. Annemin kulaklarıda kocaman, ışıltılı iki su damlası gibi duruyorlar." (D) : Annesini güzel bir varlık olarak görüyor, ona karşı belli belirsiz bir hayranlığı var. Elmasların ışıltısını annesine yansıtıyor biraz. Işıltılı taşların çocuk üzerindeki büyülü etkisi.

Olumlu : Mayıs ortasında alındı paltom. Kırmızı mavi kareli. Ondan önce el örgüsü, yeşil yün hırkam vardı. "Kar yağmaz buralara." Dirsekleri delinince.. "Gelecek yıla hazır olur," dedi, annem. "Kışa girerken odun kömür.. Alamayız..." Paltomu çok sevdim. Terledim, çıkarmadım." (D1) : Aslında bir parça olumsuz duygular da seziliyor. Aşağı yukarı sekiz dokuz yaşlarına dek palto alınamamış çocuğa. Buna bir içerleme var gizliden. Öğretmen sanki şöyle diyor : "– Bir benim çocukluğuma bak, bir de bu çocuklara. Hiçbir şeyleri eksik değil. Paltosu olmakla olmamak arasındaki farkı asla bilmeyecekler. Paltosu olmak, her türlü gereksinimlerinin karşılanması soluk almak kadar doğal onlar için. Yokluğun ne olduğundan haberleri bile yok. Ama belki de bu yüzden, bir şeysi eksik olmanın ne olduğunu bilmedikleri için, bir şeysi tam olmanın da ne olduğunu bilemeyecekler. Sahip olduklarının, ellerinde olanın, var olanın farkına varıp, değerini bilme, buna sevinme, bunun için emek ve savaş verme, korumaya çalışma gibi yetileri güdük kalacak."

Paltosu çocukların sevdiği bir renkte, kırmızı. Paltosunu çok sevdiği için, bu sevginin bir parçasının paltoyu alan kişiye – annesine (paltoyu ödeyen kişi baba belki, ama palto alınmasına karar veren ya da bu kararda ağırlıklı etkisi olan kişi anne) – de bulaştığı/yansıdığı düşünülebilir. Ama açıkça "annemi seviyorum" demiyor.

Olumsuz : "Oya'yı dövdüm. (...) Annesi gelip anneme yakındı. Annem, 'Sen gitgide kötü bir çocuk oluyorsun,' dedi. (...) O kadını sevmiyorum. Annem sever. "(D2) : Bu olayda çocuğun duygu akışı şiddetliden hafife doğru görülüyor :

a) Çocuk *Oya'dan* (diğer çocuk // mahalle arkadaşı) *nefret ediyor,* çünkü Oya üstünlük taslayarak, acımasızca onun zayıflıklarını gösteriyor ve yaralarını deşiyor.

b) Çocuk *Oya'nın annesini sevmiyor.* Çünkü (yalnızca bu olayla ilgili olarak) kadının tek istediği çocuğun cezalandırılması ve kayıtsız şartsız kendi kızını korumak.

c) Çocuğun ağzından 'Annemi seviyorum' diye bir söz çıkmadı şimdiye dek. Burada ise, *annesini sevmediğini üstü örtülü olarak söylüyor*/anıştırıyor. Çünkü, annesi kendisini dinlemiyor, nedenlerini araştırmıyor, başkalarının safında yer alıyor, onlarla ağız birliği ediyor.

Olumsuz : "Annemin elleri çok güzeldir, çok da acır vurduğu yer. (...) 'Ağlama artık, öldürürüm...' (...) Annem onu benden çok sever, hiç de dövmez. (...) Kardeşim onun 'Yeşil gözlüm'ü, sarı kızı...' (...) Beni niye kahverengi gözlü doğurmuş sanki? Annemi sevmiyorum." (D3) : Annesini sevmediğini ilk kez açıkça söylüyor. Ama bu sevmeme, daha doğrusu öfke ve kızgınlık duyguları, ufak çapta da olsa hâlâ hayranlık duygularıyla iç içe. Kızgınlığını ya da kırgınlığını besleyen algıları şöyle: a) Annesi çocuğa inanmıyor, b) çocukla ilgili önyargıları ve saplantıları var, c) çocuğa haksızlık ediyor, d) çocuğa bedensel şiddet uyguluyor, e) kız kardeşine tam tersine aşırı ilgi ve hoşgörü gösteriyor. Kısacası ne kişiliğiyle, ne de dış görünümüyle kabul görmediği duygusu içinde. "Keşke benim gözlerim de yeşil olsaydı." Bu cümle, çocuğun ne denli büyük bir 'kabul görme', sevilme ve sevebilme gereksinimi içinde olduğunu anlatıyor.

Olumsuz : "Ben ortaokula başlayınca suluboya alacak annem. Şimdi kullanmasını beceremezmişim. 'Yazık olur,' diyor. O kadar küçük olmadığımı kendi söylüyor ama... 'Saçını kendin tara, tokanı takmayı öğren artık, koca kız oldun,' dedi, geçen gün. Annem on yaşındayken evin her işine yetişirmiş." (D4) Salt olumsuz değil. Annesi çocuğa suluboya alacak olduğu için örtülü (ve zorunlu!) bir yakınlık / bağlılık (bağımlılık!) var. Ama hemen almadığı için gölgelenmiş, kırgın bir yakınlık bu. Kırgın çünkü annesi boyaları şimdi alırsa değmeyeceğini, çocuğun onları gereğince kullanamayacağını – dolayısıyla beceriksiz ve yeteneksiz olduğunu – söylemiş oluyor.

Diğer yandan anne bir süs kutusuna sahip ve boyamak için oje parası bulabiliyor. Çocuğun istek ve ilgileri ikincil önemde onun için. Büyüklerin çocuklarla ya da gençlerle konuşurken sık sık kullandıkları bir tümceyi annesinin de kullandığı anlaşılıyor : " – Ben senin yaşındayken..." Çocuğun annesi de sıkıntılı, ağır ve yoksunluk içinde bir çocukluk geçirmiş. Şöyle söylenebilir belki : "çocukluğunu yaşayamamış", erken yaşta yetişkinlere ait bazı sorumlulukları yüklenmek, çabuk büyümek zorunda kalmış.

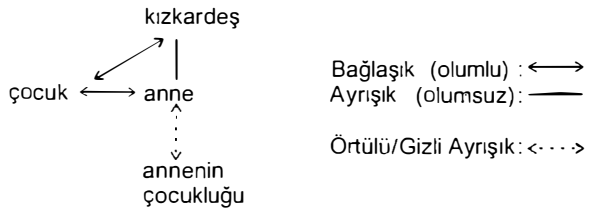

Çocuğun saçını taramak, tokasını takmak annesi için bir iş, angarya. Çocuk ise böyle ritüelleri hâlâ gereksiniyor. Annesinin onun saçlarını tarayıp, okşayıp, 'tokasını özenle takacağı' (> C5 !) bir dinginliğe, yumuşaklığa ve sevecenliğe sahip olmasını özlüyor.

Annenin ruhsal dünyasında da çatlaklar, yarılmalar var. Bu çatlağı çocuklarına yansıtıyor, başka bir deyişle çocuklarıyla olan ilişkisinde de yaşamayı sürdürüyor. Büyük kızı (öyküdeki öğretmen) onun olumsuz duygularını yansıttığı, acılarını, öfkelerini, düş kırıklıklarını dile getirdiği ve tüm bunlardan öcünü aldığı bir ortam. Küçük kızını ise olmasını istediği çocukluğuyla özdeşleştirmiş. Düşlediği çocukluğunu 'yeşil gözlü, sarı kızı'nda gerçekleştirmeye çalışıyor. Böylece hem olumlu, hem de olumsuz duygularını aktarabileceği/dışlaştırabileceği ortamları yaratmış oluyor.

Annenin çocukları üzerindeki yansıtmaları ya da, çocuklarına verdiği görev dağılımı :

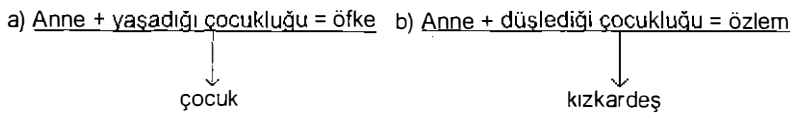

4) *Çocuk ve Babası* :

D : "Annem tek taş küpelerini satmaya gidiyor.(...) babamla konuşurlarken duydum. 'İki yüz elliden aşağı verme sakın' dedi, babam."

D1 : "(...) öğretmenim (...), varsıl çocukları seviyor en çok. Babası hasta olmayan, anaları kürklü çocukları."

D2 : "Oya'nın babası benim babamın müdürü. (...) 'senin baban felçli, bastonla geziyor...' Oya'yı dövdüm. (...) Babam anneme istediklerini alamıyor. Babamı çok seviyorum."

D4 : "Babamın cilalı, tahta bir bastonu var. Yürürken ona dayanıyor çünkü dengesi bozuk. 'Babanın beyni kanadı,' diyor, babaannem. Babam kırk yaşında ama saçları kar beyazı. Çok düşünmekten olmuş. Ne düşündü ki? Vitrinlerin önünde duraklamayı sevmiyor(...) Camın önünde kalakalınca da babam bastonunu sırtıma dayayıp dürtüyor. Bu 'Yürü' demek. Ama neden söyleyeceğine böyle yapıyor? Bir köpek ya da at sanıyorum kendimi. Babamı sevmiyorum..."

1. Kural :

Öykünün yapısında sürekli uygulanan bir yöntem burada açıkça görülüyor: Bir kişiye ya da duruma ilişkin bilgiyi yavaş yavaş, parça parça vermek, yani bilginin zaman içinde açımlanması, çokboyutlanması ve tümlenmesi Başka bir deyişle, bilginin zaman içine yayılması, diğer olaylarla birlikte olgunlaştırılması, diğer ilişkilerin ışığı altında yaşatılması ve yeşertilmesi. Bu okuyucunun ilgisini diri tutmaya yarıyor. Bir bilmecenin çözülmesindeki, bir sırrın açığa çıkarılmasındaki açlık ve doyum gibi.

Babayla ilgili bilgi akışı(-nın basamakları) :

D : Bilinçsiz soru -İşkillenme :

Neden? (Elmas küpeleri satmak gibi önemli bir işi – Türk toplumundaki aile

içi kadın erkek rol dağılımına göre 'dışişleri'ne giren bir işi – neden babanın değil de annenin yaptığı; para işlerinin ve ekonomik kararların anneye bırakılması)

D1 : Bilinçli soru – Sanı (bir sanının uyanması) :

a)... (Babası hasta) mı acaba?

b) Babası az kazanıyor.

D2 : Dolaylı yanıt/bilgi (2. ağızdan, Oya'nın ağzından, diyalog içinde) + Doğrudan yanıt/bilgi (1. ağızdan, çocuğun ağzından – ve/ya öğretmenin ağzından ! – içsel konuşma) son duruma/şu andaki duruma ilişkin – yüzeysel :

a) Felçli, bastonla geziyor

b) Komşusu onun 'üst'ü (amiri), parasal ve sosyal konum olarak üstün

D4 : Doğrudan yanıt/bilgi (1. ağızdan, çocuğun ağzından) öncesine ve şu andaki duruma ilişkin – daha geniş ve derinlikli :

a) Cilalı, tahta bastonu var,

b) Dengesi bozuk,

c) Beyin kanaması geçirdi,

d) Kırk yaşında,

e) Saçları kar beyazı,

f) Çok düşünmüş (+ çok düşünüyor) : Gönderme yapılıyor: Sosyal problemler, yoksulluk, sınıflararası uçurum düşünme ve konuşma özgürlüğü ya da yasakları, baskılar vb.

g) Vitrinlere bakmayı sevmiyor,

h) Konuşmak yerine bastonuyla dürtüyor.

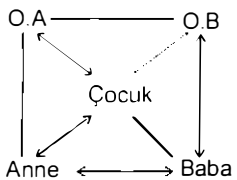

(O.A = Oya'nın annesi
O.B = Oya'nın babası.)

Bağlaşım Grubu : 1) A+O.A+O.B, 2) Ç+B - Ayrışım G. : 1) Ç+A+O.A+O.B, 2) B+A+O.B

5) *Çocuk ve Sınıf Arkadaşı* :

"Paltomu çok sevdim. Terledim, çıkarmadım. 'Terli terli su içilmez,' dedi, Ertan. 'Çıkarsana o paltoyu kız, bu sıcakta giyilir mi deli!' Onu ittim. Okul bahçesindeki muslukların kocaman taş yalağına vurdu alnını, kanadı." (D1) :

Olağan koşullarda Ertan'ın dediklerinde alınacak pek bir şey yok. ilkokul çocuklarının dünyasında ve ilişkilerinde arkadaşlık sınırları içindeki olağan konuşma biçimi ve sözler bunlar. Ama çocuk için yaralayıcı oluyor. Çünkü çocuğun yaraları var. Dostça ya da düşmanca olsun, eğer bir söz onun yaralarına dokunuyorsa, ona yaralarını anımsatıyor ve çağrıştırıyorsa kötü etki bırakıyor ve savunmaya geçmesine yol açıyor. Çocuğun bu aşırı alıngan tutumu diğer ilişkilerinde de sürdürdüğü düşünülebilir elbette. Örneğin diğer sınıf arkadaşlarıyla, mahalle arkadaşlarıyla, kız kardeşiyle ve anne babasıyla vb. olan ilişkilerinde. Bu ilişkiler zincirinin bir kısır döngüye dönüşmesi, çocuğun giderek yalnız kalması, daha

alıngan, hırçın ve saldırgan olması mümkün.

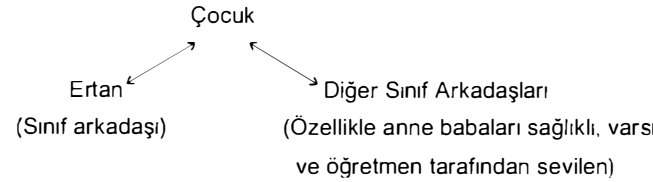

6) Çocuk ve Öğretmeni :

"'Kötü bir kızmışsın sen...' dedi, öğretmenim. Öğretmenimi sevmiyorum. Hiç gülmüyor. Bir de varsıl çocukları seviyor en çok. Babası hasta olmayan, anaları kürklü çocukları." (D1) :

Öğretmen çocuğun duyarlılığından, eksiklik ve güvensizlik duyguları içinde olduğundan haberli değil. Olayların içyüzünü düşünmeden, arka planını araştırmadan çabuk, tek yanlı ve önyargılı tepki veriyor. Çocuğun okul ortamında anlaşılma ve benimsenme şansı da elden kaçıyor böylece.

Çocuğun öğretmene bakışı da tek yanlı ve yüzeysel olabilir elbette. Öğretmenlerin Türkiye'deki gelir düzeyi, iki yakalarını bir araya getirme çabaları (neredeyse sürünmeleri!) vb. düşünülürse durum daha iyi anlaşılır. Geçim sıkıntıları ve bundan kaynaklanan aile kavgaları eşliğinde güler yüzlü olabilmek epeyce zor olsa gerek. 'Kara kara düşünmek' ise daha beklenebilir bir eylem ya da görüntü. Burada öğretmenle çocuğun babası arasında örtülü bir benzerlik seziliyor : "Babam kırk yaşında ama saçları kar beyazı. Çok düşünmekten olmuş. Ne düşündü ki? Vitrinlerin önünde duraklamayı sevmiyor." (D4) : Geçim darlığı çekmek ve kara kara düşünmek gibi benzerlikleri var.

Öğretmenin çocuğa olan tavrı belki her zaman (ya da o kadar!) olumsuz değil. Ama çocuğun diğer insanlara bakışı, yaşama bakışı olumsuza ayarlanmış. Çünkü aile ortamında eksik kalan şeyler kolay kolay asla doldurulamıyor. İlk çocukluk (daha doğrusu bebeklik) döneminde yaşanan duygular ve ilişki (/'kendini yaşama') 'biçim'leri yaşam boyu sürmek üzere insanın içine kök salıyor. Bu 'biçim'lerin, 'bakış' açılarının etkisi bir ömür boyu sürebiliyor. Bu 'biçim'ler sürekli yineleniyor.

7) Çocuk ve Mahalle Arkadaşı :

"'Bizim sokaktan bir daha geçme yoksa kötü olur!' dedim. 'Sokak senin mi?' 'Benim.' 'Bak sen, babama söylersem görürsün!' 'Söylersen söyle... Senin baban kim oluyor yani?' Oya'nın babası benim babamın müdürü. 'Benim babam senin babanı döver.' dedi. 'Dövemez işte!' 'Döver akıllım, senin baban felçli, bastonla geziyor...' Oya'yı dövdüm. Saçlarını yoldum, bacaklarını tekmeledim." (D2) :

Çocuklar arasında sık görülen türden olağan bir ağız dalaşıyla başlıyor olay. Anlaşıldığı kadarıyla ilk 'laf atan' çocuk oluyor. Eziklik duygularına karşın efelenmekten de geri kalmıyor. Aşırı duyarlı ve alıngan oluşunu 'dışa dönük' olarak yaşıyor. Öfkesini gösteriyor. Elinden alınan şeyleri zorla da olsa geri almak isteyen bir çaba içinde sanki. Kesinlikle edilgin değil. Kendini – 'kendince' de olsa – savunacak enerjiye ve itkiye sahip. Bu enerjiyle çocuğun resim öğretmeni, belki de ressam olabildiği (çocukken de sevdiği, büyülendiği bir uğraştı!), insan olarak sı-

kıntılarına belli bir çözüm getirebildiği, kendini aşabildiği, olumsuz duygularını yaratıcı bir süreç içinde olumluya dönüştürebildiği düşünülebilir. Bu noktada öykünün neden "Özümseme" olarak adlandırıldığı da aydınlanıyor biraz : Doğadaki ve insandaki (karşılıklı) değiştiren, dönüştüren yaratıcı ilke/enerji.

Oya'nın davranışı ise hem çocukların hem de büyüklerin dünyasında sıkça görülebilen bir acımasızlığa örnek : Alay ederek, ezerek ve karşısındakinin yaralarını deşerek kendini savunmak.

8) Çocuk ve Komşuları :

"Oya'nın babası benim babamın müdürü. (...) Oya'yı dövdüm. (...) Oya'nın annesinin, annelerinin karnında öldürülen kara kuzuların derisinden yapılmış bir kürkü var. O kadını sevmiyorum. Annem sever. Sık sık onlara gider. Evleri çok güzel." (D2) :

Çocuk annesini sevmediğini dolaylı olarak söylüyor. Bu dolaylılık şöyle gelişiyor : Çocuk a) Oya'yı sevmiyor, b) Oya'nın babasını sevmiyor, c) Oya'nın annesini sevmiyor, öyleyse d) annesini de sevmiyor, çünkü annesi onun sevmediği kişileri seviyor. En çok Oya'yı sevmiyor. Çünkü Oya, çocuğun doğrudan ilişki kurduğu kişi, onun özleyip de bulamadığı bir çok şeye sahip.

Çocuğun bir çeşit çevre bilinci, çevre duyarlılığı geliştirdiği de söylenebilir . Yaşayan her canlı için bir acıma/koruma duygusu barındırıyor içinde (kuzu, kürk).

9) Çocuk ve Kızkardeşi :

"'Ben dökmedim,' dedim. 'Ben de...' dedi, kardeşim. 'Sen dökmüşsündür' dedi, annem. 'Kardeşin dökmez, bir de yalan ha...' (...) 'Ağlama artık, öldürürüm...' 'Ben döktüm,' dedi, kardeşim. 'Ablamı dövme artık anne...' Annem onu benden çok sever, hiç de dövmez. (...) Kardeşim onun 'Yeşil gözlüm'ü, sarı kızı...' Keşke benim gözlerim de yeşil olsaydı. (...) Annemi sevmiyorum. Kardeşimi de." (D3) :

Tırnak cilasını gerçekten kimin döktüğü önemli değil. Önemli olan annenin çocuk hakkındaki olumsuz yargısı : Çocuk her zaman kötü, yaramaz, yalancı kızkardeşi ise iyi, doğru sözlü, güzel. Kız kardeşi ablasının ağlamasına dayanamayıp da döktüğünü söyleyene dek haksız yere dövülüyor çocuk. Bu haksızlıktan dolayı kendisinden özür dilendiğine ya da gönlünün alındığına dair bir şey yok. Demek ki çocuk kişi olarak yeterince benimsenmiyor, değer verilmiyor. Ailenin 'şamar oğlanı' belki de.

10) Çocuk ve Dedesi ile Babaannesi :

"Annem (...) 'Dedeni yoklamaya,' dedi (...) (D)

"'Babanın beyni kanadı,' diyor, babaannem." (D4) :

Dedesine ya da babaannesine karşı herhangi bir duygu belirtisi göstermiyor çocuk. Demek ki onlarla olan ilişkisinin, birlikteliğinin pek önemi ve etkisi olmamış yaşamında. Annenin konuşmasından dedenin ve babaannenin ara sıra ziyaret edildiği, babaannenin konuşmasından ise çocuk ile babaanne arasında belli bir derecede açıklık ve dürüstlük olduğu düşünülebilir.

11) Çocuğun Annesi ve Babası :

"Annem (...) sık sık onlara gider. Evleri çok güzel. Oya'lara gidip gelince babamla atışırlar. Babam anneme istediklerini alamıyor." (D2) :

Anne ile baba arasında özlenen bir uyum yok. Anne komşusunda gördüğü lüks yaşama özeniyor ve belki de kocasına karşı içten içe gizli bir küçümseme duyuyor. Baba ise karısına karşı yetersizlik duyguları içinde olabilir. Parasızlıktan kaynaklanan sorunların başka alanlara da yansıyabileceği düşünülebilir. Çocuk bu noktada babasıyla duygudaş. Buna dayanarak, 'zayıftan, ezilenden yana olmak' çocuğun doğasında var denilebilir.

12) Öğretmen ve Çocukluğu :

"...annem (...) 'Saçını kendin tara, tokanı takmayı öğren artık, koca kız oldun,' dedi, geçen gün." (D4)

"Öğretmen boyalı tenekeden bir kelebeği özenle kondurdu Gülce'nin saçlarına. Yüreğinin fırtınasında uğultusunu duydu dalgaların." (C5) :

Öğretmenin yaşadıkları üçüncü ağızdan/dışarıdan anlatılıyor. Çocuğun yaşadıkları ise kendi ağzından/içeriden. Böylece öğretmenin çocukluğuyla ilgili anımsamaları daha canlı ve etkili verilmiş oluyor.

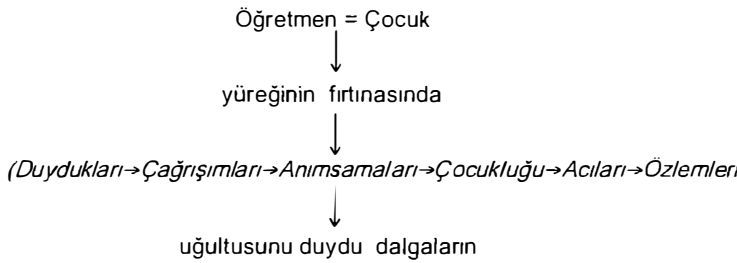

Çocuk : Duyarlı, alıngan, hırçın, yaralı, saldırgan, efe, kendini savunan, etkin, doğa ve çevre dostu, zayıfın ve ezilenin yanında, etkilenmeye açık, duygusal dünyası çok dalgalı, resim yapmayı ve kitapları seviyor.

Öğretmen : Resim öğretmeni (resim yapmayı ve kitapları seviyor!), öğrencileriyle arasında yumuşak ve güvenli bir ilişki kurmuş (hırçın ve saldırgan değil! + doğa, çevre ve insan dostu + zayıfın ve ezilenin (/çocukların!) yanında, duyarlı (alıngan değil!), etkilenmeye açık, duygusal dünyası çok dalgalı.

Ortak özellikler çoğunlukta ye olumlu yönde bir değişim göze çarpıyor. Öğretmenin çocukluk dönemine ait eski yaraları örtülü (yüreğinin en derininde) ama kapanmamış. Yine de belli bir olgunluğa ve 'iç barış'a ulaşabilmiş.

13) Öğretmen ve Doğa :

"Dışarda, (...) güneşin altında, durdurulmaz bir oluşum, devinim, çoğalma." (A)

"Açılan bir tomurcuğun hışırtısı. Gezgin çağla satıcılarının bağırtısı. Duvar dibinde yürüyen bir karıncanın ayak sesleri." (A4)

"Dışarda ilkyaz..." (A5)

"İçerde onaltı defterde onaltı ilkyaz görünümü..." (B5)

"– Bugün kuraldışı bir şey yapalım mı çocuklar?

"Onaltı çocuk şaşkın, gülümser sözün sonunu beklediler.

– On dakika önce çıkıyoruz çünkü dışarısı çok güzel, dedi öğretmen. Güldü.

Bir sevinç çığlığı koptu. Bir ağızdan." (C5) :

Doğa / doğanın yaratıcı gücü / ilkyaz bu *öykünün* belki de baş kahramanı, ana teması. Hatta 'yaratan ve yokeden ve yeniden yaratan yaşam'ın kendisi bu öykünün '*doğurucu fikir*'i, 'çekirdek fikir'i, temeli.

İlkyazdaki büyük güç, uyanış, yenilenme, çoğalma, renklenme ve güneşin iliklere işleyen, kanın akışını hızlandıran, coşturan, tazeleyen, belki yaraları da kapayan ılık ve dost ısısı yalnız resim kursu öğrencilerini değil, özellikle öğretmeni de etkiliyor.

İki yer birbirine karşıt :

Dışarısı (Doğa) : Sıcak, aydınlık, ferah, renkli, hoş kokulu, devinimli, açık, sınırsız.

İçerisi (Ekin) : Yapay ve kötü ışıklandırılmış, boğucu, renksiz (öğrencilerin giysileri ve yaptıkları resimler dışında!), kötü kokulu, görece devinimsiz, kapalı, sınırlı

Doğanın/ilkyazın etkisi öğretmen üzerinde güçlü bir değişime yol açıyor. Bir çeşit 'kendini aşma', sınırlarını zorlama ve genişletme, iyileşme, olgunlaşma, *özümseme*!

Yapının Tepe Noktası

"– Bugün kuraldışı bir şey yapalım mı çocuklar?

On altı çocuk şaşkın, gülümser sözün sonunu beklediler.

– On dakika önce çıkıyoruz çünkü dışarısı çok güzel, dedi öğretmen. Güldü.

Bir sevinç çığlığı koptu. Bir ağızdan." (C5) :

Bu son kesit aynı zamanda öykünün tepe noktası/doruğu. Öğretmenin davranışı - dersi on dakika önce bırakmak şeklindeki kararı – yaşadığı değişimin (ilkyazdan, öğrencilerinden ve anımsamalarından/kendi geçmişinden etkilenerek, tüm bu etkileri alarak ve özümseyerek -bu etkilerle beslenerek-), bir dışlaşması.

Öğretmen, bir özümsemeyle kuralların dışına/üzerine çıkabilecek, sınırlarını genişletebilecek ve 'iç-ses'ine kulak verebilecek isteği, gücü ve yürekliliği buluyor.

Çocukluğunda güldüğü, sevindiği ve "sevinç çığlıkları" attığı anlar çok az olmasına karşın, gülmeyi, sevinmeyi ve sevindirmeyi yine de öğrenmiş öğretmen!

Anahtar Tümce

„-- Bugün kural dışı bir şey yapalım mı çocuklar? " (C5):

Öykünün *odak noktası* bu tümce üzerinde. Başka bir deyişle, öykünün 'anahtar tümce'si bu. Yani *öykünün kalbi.* Öyküyle verilmek/iletilmek istenen anlam/öz bu tümcede en yoğun anlatımını buluyor.

Öykünün Adı

Sözlük anlamı şöyle (Ali Püsküllüoğlu, *Çağdaş Türkçe Sözlük*, Milliyet Yayınları, 2. Baskı, Nisan 1985) :

"*Özümsemek*, Özümlemek : (-i) yaşb. (canlı bir varlık) Dışarıdan aldığı özdekleri kendi öğeleriyle özdeş kılarak kendine mal etmek."

Örneğin yediklerini özümlemek ve bir şey'e dönüştürmek : Enerjiye, hücreye, kaslara, devinime duygulara, düşüncelere vb. Doğal, çevrimsel bir süreç bu : Alma – yapma /olma (özümseme) – verme.

Öğretmen, aldığı etkileri özümseyerek (onları dönüştürerek ve 'kendinin kılarak') bir canlı olarak işlevlerini sürdürüp, bir insan olarak 'var-oluş'unu gerçekleştirebiliyor. Sürekli genişleyen, derinleşen ve sınırları aşan bir 'var-oluş' bu. Eğer öğretmen bunu bir kez yaptıysa neden yine yapmasın, ya da neden diğer insanlar da yapamasın? Doğada ve insanda var bu *gizilgüç*. Öykünün derin düzeyinde yatan anlam olumlu ve iyimser. Yazar bu gizilgüce inanıyor ve inandırmak istiyor. Zaten yazarın yaptığı da bu değil mi? : *Almak* (/etkilenmek) –, *özümsemek* –, bir öykü (sanat yapıtı) olarak geri *vermek* (/etkilemek) (–). Doğada olduğu gibi!

Doğanın yaratıcılığı ile sanatçının yaratıcılığı arasındaki işleyiş benzerliği.

"Seviyorum-Sevmiyorum" İzleği

1) "Çok seviyorum" (Elmas küpeler) (D)
2 "Çok sevdim" (Palto) (D1)
3) "Öğretmenimi sevmiyorum" (D1)
4) "O kadını sevmiyorum" (Komşu) (D2)
5) "Babamı çok seviyorum" (D2)
6) "Annemi sevmiyorum" (D3)
7) "Kardeşimi de (sevmiyorum)" (D3)
8) "Babamı sevmiyorum" (D4)

Üç kere "seviyorum", beş kere "sevmiyorum" geçiyor. Demek ki öfke ve kırgınlık duyguları egemen. Ayrıca, çocukların iç dünyasının etkilenmeye ne denli açık ve buna bağlı olarak ne denli dalgalı olabildiği görülüyor.

Çizemlerle Çocuk ve Çevresi

Kişiler:		
	Çocuk	: Ç
	Anne	: A
	Baba	: B
	Kızkardeş	: K
	Dede	: D
	Babaanne	: B.a

1) Aile Öbeği

	Ertan	: E
	Öğretmen	: Ö
	Yoksul öğrenciler	: Y.Ö
	Varsıl öğrenciler	: V.Ö

2) Okul Öbeği (+Aile Öbeği)

Oya : O
Oya'nın annesi : O.A
Oya'nın babası : O.B

3) Mahalle Öbeği (+Aile Öbeği)

1) Aile Öbeği:

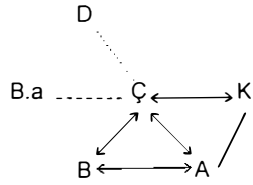

= 4 Ayrışık
2 Bağlaşık
1 Bilinmiyor

2) Okul Öbeği:

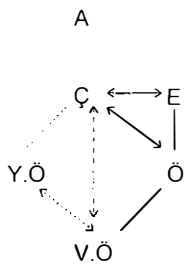

= 4 Ayrışık
2 Bağlaşık
2 Bilinmiyor

3) Mahalle Öbeği:

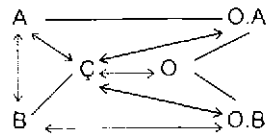

= 6 Ayrışık
4 Bağlaşık
1 Bilinmiyor

Çocuk = 'Çekirdek özne', İlişkilerde odak noktası

Demek ki, çocuk çevresiyle 14 ayrışık, 8 bağlaşık ve 4 bilinmeyen (önemsiz olduğu için belki) ilişkilerden örülü bir etkileşim ağı içinde. Olumsuz ilişkiler daha çok.

Karşıtların Birliği

"Dışarda, sokaklar, evler, bacalar, bacalarda leylek yuvaları. Pencereler, perdeler, perde ardındakiler. Analar, babalar, çocuklar. Sağlıklılar, sayrılar. Açlar, toklar, iyiler, kötüler, işsizler, işliler. Tutuklular, özgür olanlar, sevilenler, sevgisizler. Elektrik tellerinde oynaşan kumrular. Tohumlar, yumurtalar." (A3)

"Dışarda, bir balkonda güneş altında unutulmuş bir sandalye, boş, dingin. Açılan bir tomurcuğun hışırtısı. Gezgin çağla satıcılarının bağırtısı. Duvar dibinde yürüyen bir karıncanın ayak sesleri. Bulutların gidiş gelişi. Yeşiller... Umut gibi, sevgiye benzer, acı biberlerce. Bir yonca; bir sevinç bir sevinç..." (A4)

2. KURAL :

> Her şey karşıtıyla var. Her şey birbirini etkiler, birbirine dönüşür. Her şey 'bir'den doğar, tek bir 'öz'e aittir. Her şey bu 'öz'ün görünümleri, dışavurumları,.kendisidir.

Mikro ve Makro Dünyaların İç İçeliği

"Açılan bir tomurcuğun hışırtısı. Gezgin çağla satıcılarının bağırtısı. Duvar dibinde yürüyen bir karıncanın ayak sesleri. Bulutların gidiş gelişi." (A4)

Doğa ve Ekin Karşıtlığı

"İçerde özel resim kursu." (B3)

"İçerde dışarıyı özleyen onaltı çocuk, bir öğretmen." (B4)

"İçerde onaltı deflerde onaltı ilkyaz görünümü..." (B5)

"On dakika önce çıkıyoruz çünkü dışarısı çok güzel, dedi öğretmen. Güldü. Bir sevinç çığlığı koptu. Bir ağızdan." (C5)

Çocuklar ve öğretmen ne denli keyifle resim yapsalar da, (sanatsal yaratıcılığın sağladığı doyum, 'kendini gerçekleştirme', oyun ve serüven duygusu ne denli büyük olsa da) doğanın sesi/çağrısı/'türkü'sü daha güçlü.

Yaratan ve Yaratılan Karşıtlığı

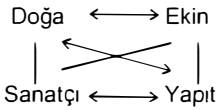

= Ayrışık ve bağlaşık ilişkiler eşit.

Öyküyü Yaratan Temel İtki

Öykünün doğuşunda ve oluşumundaki temel itki ve güdüleyici *ilkyaz*.

Ve bu yapıt ilkyaza adanmış bir serenat. ▨

NİHAT ZİYALAN

Keman Solo

ADAMIN kavgaya girecekmişçesine saatini, gözlüğünü çıkarıp cebine koyması, şaşkınlığa düşürmüştü kadını. Elinde olmadan kendi gözlüğüne gitti eli. Onsuz göremezdi.

Niçindi bu ürkeklik? Oysa altı gün içinde, onu üç kez buraya getirmişti. Hem de gecenin geç saatlerinde.

Akşam iner inmez sönükleşiyordu Sydney. Geceleyin nabzı atan tek yer, King's Cross'tur demişti adam. Kuytu yerlerine ayak atmamalı, dönen dolaplardan sakınmalıymış!

Rahmetli kocasıyla birlikte tanımıştı. Anadoluda konser vermeye gittiklerinde çıkmıştı karşılarına. Otuz yılı geçmiş olmalıydı. Hayal meyal anımsıyordu. Çocuk yaşta sayılacak birinin, büyük gözükmeye özen gösteren haliydi anımsadığı.

Klasik batı müziğini sevmeye çalışıyorum, ama bunun için hangi bestecileri dinleyeceğimi bilemiyorum. Bana yardımcı olabilir misiniz?

Çok sevinmişlerdi.

Aralıklarla olsa da yazmıştı delikanlı onlara.

Kocasının ölümünde baş sağlığı dilemiş, bayram, yılbaşı kartlarını eksik etmemişti. Sonra birdenbire kesilmişti kartları.

Yıllar sonra, kendini yalnız hissettiği bir zamanda, Avustralya'ya göçtüm diyen araması gelmişti. Nedenini bilmediği bir duyguyla yanıtlamıştı. Artık bir şeyler yazman gerekir itkisiyle belki de. Çin'deki konserden sonra. Sydney'de bir hafta kalmaya karar verince, telefon numarasını adresini almıştı yanına. İyi de etmişti. Onun sayesinde, İngilizce konuşulan bir ülkede, dinlencesi renkleniyordu.

Onbeş dakikaya yakın bir süre park yeri aramış, bulamamıştı adam. Sonunda paralı yere park etmelerine karşın, direksiyonu kalın bir zincirle bağlamıştı.

Arabanın içindeyken kendilerine dek ulaşan King's Cross Festival'nin sesi, merak uyandıran bir tondaydı. Dışarı çıkınca bir kükremeye dönüşmüştü.

Kahvaltı yapmak için bildiğim güzel bir yer var.

Otelde kahve içmiştim, üstelik neredeyse öğle olacak. Önce biraz dolaşalım.

Havadaki yemek kokularına kendilerini kaptırarak, trafiğe kapanmış ana caddeye vardılar. Bir insan seline karışmakla yüzyüze gelince, bocalamış, adamın eline yapışıvermişti. Bir süre sürükleniyormuş gibi gitti. Kalabalığın verdiği ür-

küyle el tutması başkaca şeylere yorumlanabilirdi. Çekti elini. Zaten alışır olmuştu ortama. Rahat bir gülümsemedeydi adam.

Yüzlerce çeşit yemek! Çoğu yanyana, bazen aralara giren diğer tezgahlarla bölünen seyyar lokantalar, yemeklerini bağırıyordu. Kokular ne kadar birbirlerine karışırsa karışsın, şıp diye farkettiği vardı aralarında. Hele bir tanesi! Galiba adam da o kokunun nereden geldiğini bulmaya çalışıyordu. Araştırarak bakındılar bir süre.

Giyim kuşam, hediyelik eşya satan tezgahlara bakına bakına, bir kaplumbağa hızıyla ilerlenebiliyordu. Kazaraymış süsü verilerek yapılan sıkıştırmalara, çarpışmalara sıkça rastlayınca, adamın saatini ve gözlüğünü çıkarmasının nedenini anlamıştı.

Güneşte kurutulmuş domates satan kadınla, sanki tanışıyorlarmış gibi bir sohbete daldı adam. Söz arasında, elma yanaklı kadının ikram ettiği ekmeğe sürülmüş salçanın tadına baktı. Domatesin tadını öldüren kaynamışlık yoktu. Kuruyarak lezzetini çoğaltmış taze bir domates yemişti sanki. Çeşitli irilikteki paketlerden en küçüğünü gözüne kestirdi. Altı dolar olduğunu öğrenince eli yanmış gibi bırakıverdi. Eski bir dosta küçük bir armağan alma fırsatını kaçırmadı adam. Hem de en büyük paketinden! O kadar içtendi ki, geri çevirmek olmazdı.

Serpiştiren, sağnağa dönüşeceğini haber veren bir yağmur vardı.

Güzel bir yer biliyorum demiştin biraz önce.

Şuracıkta.

Bastırıvermişti yağmur.

Sığınacak bir yer aranırken, telaştan adamın elini tutmuştu gene. Soluklanmak için bir tezgahın tentesi altında durduklarında, el tutuştaki sıcaklığın, içinde uyuyup duran bir duyguyu depreştirmekte olduğunu hissetti...

Kalabalığın bir anda kaybolup dağılmasının ne anlama geldiği, soluklandıkları yer sahibinin kırık gülmesinde apaçıktı. Akıp gidemediğinden kabarmakta olan suyun yolunu açmak için, yerdeki ufak tefek eşyalarını kaldırıp, küçük bir alüminyum merdivenin üstüne yığma telaşına düşmüştü satıcı. Ona yardım etmek için el bırakıştılar. Ayakkabılarının üstünden akıp gitmeye başladı, yol bulan su.

Havanın sıcaklığını kıramamıştı yağmur.

Tentede tıpırdayıp duran yağmurun sesiyle düşlere sürüklenebilirdi. Ama satıcı bunu engelledi. Bilmedikleri bir dilde kendi kendine, öfkeyle konuşuyordu. Yağmur da hafiflemişti zaten. Ancak orayı terkederlerken tezgahtaki rengarenk mayoları farketmişti!

Yemek kokularını, hele o tanıdık kokuyu bastıramamıştı yağmur. Camında Seks Shop yazan bir dükkanın önünden geçerken, vitrininde sergilenenleri görmezlikten geldiler. Kapısında Piccolo Bar yazan bir yerdi girdikleri. Bir çift bir masada, üç kadın başka bir masadaydı. Kapı açılma sesine doğru dönüp, açılıp kapandılar.

Bu ufacık yeri çekip çevirdiği belli olan, yüzündeki gülmenin gözlerine ulaşmasını bir an duraksayarak bekleyen upuzun delikanlı, onları müzik dolabının önündeki masaya buyur etti.

Çok şirin bir yerdi. Duvarlar eski film afişlerinin, artist resimlerinin sarar-

Fotoğraf: Selim Soytemiz

mışlığıyla kaplıydı sanki. İnsanı hüzünlendirerek düşlere sürükleyen, geçmişten el sallayan bir hava!

Masaları mutfağın içinde gibiydi. Ellerini uzatsalar, raflardaki baharat şişelerine dokunabilirlerdi. Yemek listesini veren delikanlı, mutfak tezgâhıyla oturdukları masanın arasındaki yere zorla sığışıyordu.

Tanıdık bir yemek adına rastlamayı umarak listeye göz gezdirirken, adamla delikanlı konuşmaya başladı. Bir kelimesini anlamadığı konuşma bitmiş, liste taranmıştı. Ne oluyor gibisinden adama baktı.

Kendisine mercimek çorbası yapmış, ister misiniz diye soruyor.

Ah nihayet tanıdık bir yemeğe rastladım tonuyla yanıtladı.

İyi olur vallahi!

Çorbalar öksüz doyuran çanaklarla gelince, biz bunu nasıl bitireceğizle bakıştılar. Kocaman bardaklardaki kayısı suyu, mercimeğin kokusunun yanına konuverdi!

Yemek faslına başlamadan önce müzik dolabındaki plaklara bakarak, adlarını kendisinin duyabileceği bir tonda okumaya başladı adam.

Kimden çalmamı istersin?

Kimden olursa olsun. Her tür müziği sevebilecek havadayım.

Edith Piaf'ın damarlı sesi yükselince, bu müzik zevki kiminmiş dercesine diğer masadaki başlar kendilerine döndü bir an. Nereye çeksen oraya gidecek gü-

lümsemeler vardı yüzlerinde.

Kayısıyla mercimek, kokularını cilveleştirmeye tutuştu bir süre.

Kendimi Paris'te hissediyorum.

Sevdin mi?

Edith Piaf sevilmez mi?

Arkası arkasına çalınan iki şarkı boyunca kimse konuşmadı Piccolo Bar'da. Hüznü çoğaltan bir şey vardı seste. Oradakilerin çoğu, çisentideki sokağı seyretmeye dalmıştı. Kendileri de şarkıların bitiminde başladılar yemeğe.

Hesabı ödedi adam.

Yağmurdan sonra King's Cross! Dolaşalım mı biraz?

Artık otele dönsem iyi olacak... Yarın çok erken uçuyorum.

Bir tuhaf oldu adam. Ağlamaya götürecek duygularını dizginlemek isterce. Kendisine de sıçrar gibiydi adamın hali. Keşke el tutuşmasaydı. Sanki boğazına bir şey takılmışçasına sesi pürüzlenerek konuştu.

Ne kadar saçma sapan şeylerdi söylediği kadının. Havadan sudan bile değildi. Gittikçe kabuğuna çekilerek dinliyordu adam. Arabayı park ettikleri yere giderlerken de konuşmasını sürdürdü. Omuzları düşmüştü adamın. Pantolon ceplerinde uzun süre bir şeyler aranmıştı. Gözlüğünü önce, sonra saatini, hastalıktan yeni kalkmış biri gibi takmıştı.

Çekinerek ellerini tuttu adamın, akortsuz bir keman gibi inledi.

Her şey için teşekkürler.

Seni ağırlamak benim için...

Ellerini tuttuğunun farkında değil gibiydi adam.

King's Cross'a adım attıklarından beri kendilerine sarılmış olan o tanıdık koku, salınıyordu aralarında.

Ta derinlerden, uzaklardan konuşur gibiydi adam.

Avustralya sanatçıya değer veren bir ülke, hele senin gibi birisi için...

Belki onlar benim kemanımın dilinden anlarlar, ama İngilizce bir yaşam var burada...

ERENDİZ ATASÜ

Son Yörük Çadırı

DENİZ yüzyıllardır ufukta, mavi bir buğu gibi akardı göğe. Mersin, mercanköşk, iğde kokardı hava, yabani zeytinlerin acımtırak, yağımsı kokusunu ancak yörenin insanı ayırabilirdi yaz mevsiminin tütsüleri arasında. Kara da tıpkı deniz gibiydi; sık zeytinliklerin dalgalanan dalları rüzgârda... Bereketli toprak yeşilliğin altına saklanmıştı. Dolaman yaylasında, burunları ve koyları yüzyıllarca seyretmiş ulu bir çınara vermişti sırtını. Mutluydu, mahpushane avlusunda, güneşli duvara dayanmış "Şair" kadar.

Bugün pazar
Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar.
.....
Sonra saygıyla toprağa oturdum,
dayadım sırtımı duvara.
.....
bu anda ne kavga, ne hürriyet, ne karım.
Toprak, güneş ve ben...
Bahtiyarım...

Bursa Cezaevi'nin pas ve gölge kokan koğuşunda, karşısında duruyor dev adamın çocuk gözleri...

İçindeki parmaklıkları kırabilecek mi?

Ne suçum, ne cezam,
dağ, deniz, orman..
Sonunda özgürüm...

diyebilecek mi?

Tapılası güzel dağ, İda... Şaşmamalı seni tanrıların otağ tuttuğuna... İda, bir kadın adı gibi, hem nazlı, hem anaç... Burada arınmıştır, burada korunmuştur; bu yüksekliğe kir ulaşamaz, içindeki bile. Ege yıkar, ışık ve oksijen aklaştırır... Burada ruh özgürleşir...

Dev mahkûmun mavi gözleri, çocukların özgürlüğüyle karşısında hâlâ, masum ve afacan... Gözleri saydamdı; ışık, uslu, ağır akmazdı içlerinde – yalnız şefkatle bakan gözlerdeki gibi, kıpır kıpır, sıçrayan şen damlacıklarla – sanki minik

cam bilyeler – muzip oynaşırdı, tanecik, tanecik. Mavi kıvılcımlardan oluşan çakımlı dalgalar, bakışları öyleydi işte... Onu hiç unutmadı, mahpus şairi...

İda... Daha kaç kez tırmanabilirdi bu yüksekliğe... Fazla zamanı kalmamıştı. Bu yaylalar, yörük köyleri... Göçerliğin yitik özgürlüğünü gizli bir buhur gibi saklıyordu dağ, çiçeklerinin arasında; mis kokusunu salmak için yağışı bekleyen toprak gibi... Onu bekliyordu doğa; bakışı, dikkati, dokunuşu değince özgürlüğün kokusu açıyordu... İnsan soyunun yitirdiği uyum... Dikenlerin tırmalamadığı, taşların, kayaların yuvarlanıp ezmediği, dik yamacın baş döndürmediği... çeviklik... Acı çook aşağılarda kalmış... Engelleri aşan ruh denizden tüten buharla, güneşten boşalan ışıkla, kocabaş nanelerin tüylü yapraklarından yükselen kâfuru kokusuyla eşleşir korkusuzca. Daha kaç kez?..

Yatağında uzanır, İda'nın gizli yaylalarını düşlemeye çalışırdı. Olmuyordu. Bacakları koşmak, becerikli elleri uğraşmak içindi. Devinimsiz kalabildiği anlar işte böyle ışıkla, havayla, toprakla konuşabildiği anlardı, başkası değil. Gözleri seçerken ve elleri işlerken görevini tamamlamalıydı.

DAĞ yolunda, yabani zeytinliklerin en sık olduğu dönemeçte pusu kurmuştu. Keçi gibi tırmanmış, sırtlan gibi sinmişti, kaplan gibi gözlüyordu avını. Hasmı yolun ucunda belirince yay gibi gerildi, tüm zekâ gücü gözlerinde toplanmıştı, mesafeyi hesapladı iradenin keskinleştirdiği sezgiyle. Evet, hemen, şimdi! Pars gibi atıldı, şahin gibi süzüldü, sol pençesi hasmını yakaladı, kamayı tutan sağ eli vurdu, hasmını dokuz yerinden erkek gibi bıçakladı.

Onu Bursa Cezaevi'ne koydular. Yıl 1940'tı.

İRİ YARI adam "gık" diyemeden yıkılmıştı, henüz ölmemişti; gözleri katiline çevrildi. Ne lanet okudu, ne küfretti, ne bir şey söyledi... Bakışlarında kin yoktu. Ne de astığı astık, kestiği kestik zamanlarındaki kahredici kibirden ve acımasızlıktan eser kalmıştı. Kurbanın korkunun öte kıyısına geçtiğini bildi katil. Koyunlar da böyle ölürdü, bayram sabahları; önce debelenir, debelenir, sonra durulurdu. Adam gücün, öcün ve merhametin henüz tanınmadığı evreye geri dönmüştü, gözleri yeni doğmuş bebeğinkiler gibi bakıyordu, bilinçle bulanmamış...

Katil hiçbir şey hissetmeden vurduğu adamın yüzünü, sonra boynunu gördü. Orda bir damar patlamıştı. Kan fışkırıp duruyordu, fışkı...rıp dur... Gitgide zayıflıyordu fışkırma ve uzuyordu aralar.

Dedesi henüz sağken, birlikte geyik avına çıkmışlardı. İnce bacakları, görkemli boynuzlarıyla nasıl da güzeldi; garip bir ses çıkararak devrilmişti, boynundaki bir damar kanıyordu, yerde yatan adamın boynu gibi. O zaman kaçmış, mersinlerin arasına gizlenmiş, ağlamıştı; geyiğin can verişine bakmamış, bakamamıştı. Ve boynu günlerce ağrımıştı. Genç katil o gün de duymuştu damarın sesini, bugün de duyuyordu. Elini kendi boynuna götürdü; orada da bir damar, "Niye kıydın bana..." diye atıyordu. Deli bir hızla ot toplamaya başladı, kekik, nane, lavanta, yumuşacık, canlılık dolu otlar; kanayan damara bastırdı. Otlar ala kesti; gene topladı, gene bastırdı, otlar gene ala kesti.

Jandarmaya teslim oldu; henüz on yedi yaşındaydı.

TAHTAKUŞLAR Köyü'nün genç katili Bursa Cezaevi'nde sustu kaldı.

"Niye elini kana buladın, bu genç yaşında?"

Ne diyebilirdi?.. İleri sürülebilecek her neden – ki pek çoktu aslında – damarın anımsanan sessiz yakarışı karşısında susuyordu.

Ağır tahrik ve yaşının küçüklüğü göz önünde bulundurularak on yıl hüküm giydi.

Genç katil hep o iki farklı an'ı yaşıyordu. Dorukla uçurum gibi, birbirine zıt, gene de birbirine bitişik belki de özdeş iki an, biri diğerinden doğan... Öldürme kararının verilmesi ve kararın uygulandığı atılım anı. Zorlu bir tırmanış sonunda ulaşılan doruk gibiydi. Ve işte hemen orda uçurum başlıyordu, sonsuzca düşeceği uçurum, kendi içindeki uçurum, damarın feryadının oyduğu...

Esneme sınırının sonuna kadar genleşmiş metal nasılsa, gövdesi öyle gergindi saldırı anında, damarları, kasları, sinirleri amansız bir güçle dopdolu! Ok fırlamalıydı, yoksa yay kopacaktı! İda Dağının vadilerinin, yaylalarının, yaşam ve ölüm sınırının üstünde uçtu ok, nasıl da güçlü ve kararlıydı! Hepsi bir an sürdü. Ve hemen sonra uçuruma yuvarlandı.

"OK hür değildir ki, kolun iradesinin buyruğunda bir eşyadır. İşlediğin suç senin hürriyetin değildi, o sebepten mesuliyeti de tamamen sana ait sayılmaz. Suçunu – ki oka benzettik – hangi kol mu harekete geçirdi? Zamanını doldurmuş bayat bir ahlak! Dağlarda kelle koltukta gezmekle hürriyet kazanılmaz çocuk; paylaşmayla dayanışmayla yaratılır."

"Şair" böyle demişti. Ona tüm kalbiyle inanmak istemişti, ama teselli için böyle konuştuğunu biliyordu. Dağlarda esen bir özgürlük vardı, olmaz mı? Bunu bilmez mi, mahpushane avlusunda güneşlenirken özgürlüğü tadan "Şair"? Ama o, kendisi on yedi yaşında, İda'nın özgürlük dokusundaki uyum damarını kesmişti! Geriye kalan korkunçtu!

Mahpus "Şair" dev duruşu ve çocuk gözleriyle, merhametli yüreği ve çelik zekâsıyla, İda Dağının Tahtakuş köylüsü, göçer torunu, on yedi yaşında susup kalmış katil Necati'yle dost oldu... İçindeki erkek acımasızca vurmuş, içindeki ürkmüş çocuğun canını öldüresiye yakmıştı Necati'nin!.. "Şair" erkeğin katı kabuğundan çocuğu özgürleştirmeye ve ondan bir insan yaratmaya çalıştı. Necati onun henüz doğmamış oğluydu. "Şair" düşünceleri çoğu kimseyi korkuttuğu için ordaydı; mahpusta Necati onun sevgi dolu yüreğini doğal sezgisiyle tanıyıp bilmiş, böyle bir insandan korkup onu hapseden diğer insanlardan umudunu için için hepten kesmişti. "Şair" bunu bilmiyordu. "Şair"i görmek bile Necati'ye yurdunun kekik kokulu yamaçlarını özletiyordu büsbütün. Ama orda, yaz havalarına buram buram tatlımsı, kekremsi kokular salan taze yapraklar kanla kirlenmişti! Necati'nin yöneleceği kimsesi kalmamıştı, "Şair"den başka. Dedesi ölmüştü, yetimdi zaten; ana bildiği toprağı kendi eliyle kirlettikten sonra...

"Şair" doğayı severdi sevmesine; ancak onun bildiği evcil doğaydı. Ömrü hep kentlerde, insanlar içinde geçmişti; yalnızlığı tanımaz, sevmezdi. Mahpus damında bile dostluğun sıcaklığıyla çevriliydi. Çocuğun yabanıl ruhunda bir doku vardı, çözemediği; kapalı bir kapı, ardını sezemediği. İnsan denen varlığın köklerinde, toplumun ve insan iradesinin ulaşamadığı bir alt bölme mi vardı?

"Şair" çocuğun suçunu çevre etkisi ve cehalet sonucu diye açıklamaya eğilimliydi. Necati'nin toprak insanı olduğu belliydi, teni kavruk, elleri pençeleşmiş, derisi sert. Topraktan sürüp gelmiş bir başka Necati bir tür kırılmaz çekirdek gibi mi duruyordu genç yörüğün varlığında?.. Cinayet insan ilişkilerinin etkisindense, bu etki alanına girmemekten ya da girememekten kaynaklanmış olabilir miydi? Bu düşünce "Şair"i garip biçimde rahatsız ediyordu, asal seslerine ayrıştıramadığı bir uğultu gibi; uğultunun bir kısmı kendi içinden yükseliyordu. Zıt etkilerin her zaman benzer sonuçlar verdiğini düşünerek, uğultunun karanlık çekiminden aydınlığa çıkıyordu "Şair".

Çocuk suçunun diyetini ödemeden huzura kavuşamayacaktı. İşte sorun da buydu; önemli ve yararlı düşünce, buraya, diyetin niteliğine yönelendi! Has denizci nasıl suyun yüzeyine bakar, o dingin, o saydam ışıltılı tirşe rengin dilinden anlar, nasıl elinde iskandil olmadan bilirse kaç kulaçtır ve nasıl da karanlıktır, üstelik soğuktur derinlikler, "Şair" öyle seziyordu varoluşun ürpertici maddesini. Bazen onu unutmak istiyordu, bazen ona hayranlık duyuyordu; asıl müthiş güç, var eden ve yıkıp geçebilen, derinlikteydi! Aynı güç, kimileyin nasıl da şarkı söyler gibi, bahar çayırlarında ıslık çalar gibi uzanırdı yüzeye... Bunun sırrı neydi? Karanlığın ürpertisine yuvarlanmadan, ince bir ışık izi gibi derinliği kateden anahtar titreşimi yakalamak mümkün müydü? "Şair" bu soruya yoğunlaşıyordu.

Necati mahpusluğunun sonuna doğru, cinayetle ilgili o iki an'ın ilki üstünde daha çok durmaya başlamıştı. Pişmanlık onu yiyip bitirse de, bir can kurtaran simidiydi, onu ilk an'ın çekimine kapılmaktan koruyan! İnanamıyordu pars gibi

atılıp kartal gibi kaptığına! Oydu, kendisi! Bu eski mahpus ne denli değişirse değişsin, hâlâ içindeydi, on yıl önceki kendisi!.. Bunu gövdesiyle biliyordu. Hiçbir bağın onu tutamadığı, elinde bıçak, havada şahin gibi süzüldüğü o müthiş an'ın tadı hâlâ sinir uçlarındaydı! Zeytinlik, dağ, uzaktaki deniz ve o, Necati; her şeyden habersiz, her zamanki boş gururuyla ilerleyen, kibirli ve zalim hasmı, tümü o anda som iradeydi! Necati'nin iradesi, onun seçimi, onun kararı!.. Sinir uçlarındaki sezgiyi reddedebilirdi, kitaplarla, fikirlerle içli dışlı olsaydı, akıl yürütmelerin altına gizleyebilirdi! Ama yapamıyordu, dağ elması kokusunu özlediğini bildiği gibi o an'ı özlediğinin farkındaydı, gövdesel bir bilinçle! Öç değildi bu, onun kadar ürkünç bir başka güçtü! Duygularını sözlere dökemiyor, yalnızca, "Korkuyorum kendimden," diyebiliyordu. O suçlu tat garip biçimde diri tutuyordu Necati'yi, pişmanlığın içinde eriyip gitmesini önlüyordu. Cezaevinden çıkınca, yoksul ve erdemli, sıradan bir hayat sürme kararlılığına karşın, Necati yaşamının yalnızca yoksul ve erdemli olamayacağını seziyordu.

"Şair" onun düşüncesindeki oğul olmadığını tez anladı. Necati asla örgütçü bir sosyaliste evrimleşemezdi; gene de "Şair"in oğluydu, çünkü o da bir ozandı. Şiddetin şiirini besteleyen, sevincin türküsünü söyleyemez miydi? Mahpushanedeki kardeşlik, "Şair" için, yontucunun elindeki malzeme gibiydi. Öylesine sınırsız bir ruhu vardı ki "Şair"in, sözlere sığamıyordu. O hızla devinen kanına, kasılan damarlarına, telaşla vuran yüreğine, doyurulmazsa kendini tüketen ateş gibi harla yanıp içinde barındığı gövdeyi yaşlılığa varamadan canından edecek canlılık gizilgücüne eylem gerekti! Elindeki malzemeyi kil gibi yoğurmaktı "Şair"in eylemi...

Necati elleriyle soluk alıyordu, dokunarak yok etmişti; dokunarak yaratmalıydı. Necati şiirini maddeyle yazmalıydı!

"Şair" mahpushanede marangozluk öğrenmişti. Yüksek bilgiyle uğraşanlar, rastlantıyla ellerindeki beceriyi keşfedince, nasıl çocuklar gibi sevinirlerse, "Şair" öylesine kanatlı bir mutluluk duyuyordu, ellerinin işe yaradığını gördükçe. Necati'ye önce okuma yazma öğretti, sonra da marangozluk. Çırak Necati, ustasını geçti; "altın boyut" gibi bir tür güzellik tomurcuğu – bakanın gözlerindeki anlayış ışığıyla açan ve serpilen – katıyordu malzemesine, gizemli bir dokunuş gibi; bununla kuruyordu sağlamlığı, işlevselliği. Necati'nin elinden çıkan eşyaları gören "Şair" rahat bir soluk aldı. Necati anahtar titreşimi yakalamıştı.

Düşlerini karabasana çeviren ilk "an" korkusunu "Şair"e aktaracak sözleri Necati bulamamıştı hiç ama, "Şair" onu cezaevinden uğurlarken şöyle dedi :

"Söyle bana, hoşuna giden neydi bıçağı sapladığında, kan mı, güç mü?"

Necati iliklerine dek titredi. Daha sık boğumlanıyordu gırtlak, daha da yanıyordu dil, "güç" diye itiraf ederken, "kan" deyip işin içinden çıkmak da vardı ya, aslı neyse, o söylenmeliydi "Şair"e.

"Bir hayat yok ettin, yok olan bir şeyi yeniden var et; gücün buna yetecektir, ve ancak o zaman diyetin ödenecektir," dedi "Şair".

Neyi yeniden yaratabilirdi ki?

"Onu kendin bul ve arayacağına söz ver."

NECATİ yörük çadırını kurarken kendini unuturdu. Kimi kez göz değerdi

ellere, şaşardı. 'Bu becerikli aletlerle ben bir ve özdeş miyiz...' diye; hemen ardından unutulurdu bu ayrılık. Bakış ve düşlem, düşünce, el, gürgen ve çekiç, duyguyla dikkat ve yörüklerin yitik göçer yaşamı sessiz bir farkındalıkla tümlenirdi. Marangoz Necati, katil suçlusu, atası yörük, İda köylüsü unutuşun çekirdeğinde yepyeni bir Necati bulurdu ya da yaratırdı onu. Bazen uzak bir yankı gibi duyumsanırdı hayatın diğer öğeleri, anılar ve zorunluklar, günlerin kıpırtıları... Sessizliği bozan hışırtılar gibi... Taze bir düşünce dalgasıyla uzaklaştırırdı Necati onları. Ama bazen derinde bir sızı titreşirdi, başkaydı gayrısından suçun anısı!

Bir tansık gibiydi yörük çadırı ve an gelir, işlediği suçla, elindeki iş örtüşürdü; başka hiçbir koşulda gerçekleşemeyecek onarılma sarmalardı Necati'yi. Diyet ödendi! Kurtuldum!

Oydu, tanıyordu onu, aynı güçtü o, çalışan parmaklarındaki, bıçağı saplayan devinimi güdüleyen aynı güçtü! Sel gibi yıkıp geçmiyordu şimdi, usul usul, sabırla, güvenle, mutlu akıyordu ellerinden gürgen ağacına, büküyordu, eğiyordu, törpülüyordu, çadırın kaburgalarını oluşturuyordu.

Ve an gelir, toprak kaymasını andırır bir uyumsuzluk belirirdi ve kayma aralığından ince bir kanama gibi akardı iç huzuru... Her zaman, her çalışmada! Anladı ki, kurtuluş yoktu! Bu sürekli kanamayla yaşamak zorundaydı.

Gene de hayatında bir şey başarılmış, tamamlanmıştı. "Şair"e verdiği sözü tutmuştu. Ve yörük çadırı ona kendi teni gibi yakın oldu; Necati'yi tükenmekten koruyan varlık oydu.

Necati bir ömür boyu uğraştı yörük çadırıyla. Karısı ve çocukları onun zararsız deliliğine alışmışlardı. Giderek köy de alıştı. Bir gün İda Dağından, zeytinlikler arasından ufku seyrederken ve "Şair"i düşünürken beyninin gözlerinde belirmişti çadır; tıpkı dedelerinin anlattığı gibiydi. Güçlü ve zarif, hafif ve sağlam. Bir bulmaca gibi küçük parçaların uyumundan kurulup büyüyen, kol kanat gerip esirgeyen, sırası gelince alçakgönüllülükle küçülen ve sonra gene büyüyen. Küçücük bir çocukken ve dedesinin yitik hayat üstüne anlattığı masalları dinlerken mi bellemişti çadırın yapısını? Anımsamıyordu. Hapisteyken beyninin gözlerinde yoktu böyle bir görüntü, çok sonra canlandı, İda'nın bol oksijenli havasını solurken ve "Şair"i anarken... Görüntü sırrını açtı Necati'ye, çadırın tüm ayrıntılı tasarımı ona malum oldu. Ve işte o an, Necati yaşamının amacını gördü, tanıdı, bildi ve bir daha hiç yitirmedi.

Önce orta direği çaktı, sonra yan direkleri dikti, beş tane, yedi tane, dokuz tane. Kubbeli tavanı kurdu. Tütsü deliğini açtı. Oturmalık ve yatmalık bölüklerini ayırdı. Kapıları taktı. Silah direğine çiftesini astı, mutfak direğine tuz torbasını ve sarmısağı; elbise direğine üstlük. Ve kapıya tılsım asmayı unutmadı.

Dedesinden kalan partal çuvalları araştırdı, toprak katmanlarının arasından eskil bir uygarlığa ulaşan araştırıcının sabrıyla eledi yırılmış, toza dönüşmüş paçavraları, yüz yıl önce kadın ellerinin deve yününden dokuduğu çadır eteklerine, kolanlara ulaştı; define bulmuş gibi sevindi. El değmemiş renkleriyle al, mor, yeşil, turuncu ışıldıyordu kara, yağmura, rüzgâra direnmiş tok dokuma. Etekleri kolanlarla direklere bağladı. Kilimleri içten duvarlara döşedi, minderleri yaydı. Geçti, bağdaş kurdu oturmalığa, bir sigara tellendirdi. Geçmiş zamanın gövdesine aktığını duyumsadı. Hiç böylesine mutlanmamıştı.

Yörük çadırının yapılışı son bulmamalıydı. Yeni bir çadır, bir daha, bir daha. Her seferinde bir başka çadır yaratıyordu. Aradığı neydi? Bilmiyordu.

Yıllar sonra bilecekti : Aradığı bir simgeydi. Altın boyutun peşindeydi ve onu bulduğunda artık yaşlanmıştı. Minyatür bir çadır, çatı altına kurulabilecek. Gülünç bir cüceye benzemeyen, yaylada yükselen aslının ruhunu her kolanında, her yongasında taşıyan bu simge çadırı tamamladığında yorgun elleri, bir kaygı yokladı yüreğini. Son çadırı kime emanet edip de göçecekti?

Bunca yıldır, uğraşın kendisi anlamlıydı Necati için. Maddeyi değil, çabayı; hedefi değil, yolculuğu önemseyenlerin soyundandı. Yaşamak denen serüvenin tam da bu benimseyişte odaklandığını sezmişti hep. Ama işte, şimdi, gövdesinin doğayla gerçek buluşması yaklaştıkça, bu ürküntülü değil, dingin, belki de tatlı ürpertili bekleyişte ellerinin yaratıcısı önemli oluveriyordu... Bu önemseyişte, neden gene "Şair"in yüce ve güçlü bir ağacı andıran hayali beliriyordu?

Necati usta, kurduğu ilk çadırda, tüttürdüğü ilk sigaranın lezzetini unutamıyordu. O yorgun ve dingin tatta duman gibi dağılmıştı, tüm diğer müthiş ve enerjik, güçlü ve korkunç tatlar... Geçmiş zamanın gövdesinden akıp gelecekle buluştuğu o an'da... O an yitip gitmeliydi.

Necati usta, delikanlı öğretmeni tanıdığında, aradığı kişiyi bulduğunu bildi. Köy okuluna yeni atanmış bir Alevi genciydi bu. Onun eşyayı ve insanları delip geçen gözlerini, dik yamaçlarla uyumlu çevik tırmanışını görünce aynı hamurdan yoğrulduklarını bildi Necati.

Yaşlı marangoz genç öğretmene macerasını anlattı : İda Dağını, dedesini, cinayetini, mahpusluğunu, "Şair"i ve yörük çadırını. Öğretmen gürgen dallarından "Şair"in şiirini buldu, marangozun çadırı kuran ellerini hayranlıkla seyretti, büyülendi... Geçmiş zaman marangozun ellerinden öğretmenin bilincine aktı... Emaneti alıp kabul etti.

Marangoz son eserini öğretmene bağışladıktan sonra, bir kez daha İda'ya tırmandı. Yükseltiyi tüm gövdesinde, yüreğinde ve soluğunda hissetti, damarlarıyla ve kaslarıyla algıladı. Mersinleri, kekikleri, doyasıya kokladı, andızları. Kaygılardan arınmış bilinci delikanlılığın sevinçli heyecanıyla dopdolu. Dimdik, ince ve çevik endamını gören kim kestirebilirdi yaşlı bir erkek olduğunu? Devinen kaslarında, suçluluğu İda'nın bol oksijeninde yanıp uçtu... Artık ona – vicdana – gereksinimi kalmamıştı, doğanın masumiyetine yaklaşan Necati'nin. Emanet teslim edilmiş, diyet ödenmişti.

Dağdan döndüğünde mutlulukla ışıyan teni git gide derinleşen tatlı bir dalgınlığa aktı.

Yorgundu..... uyudu.....

Yazarın notu : Son yörük çadırı, Tahtakuş Köyü'nde, emekli öğretmen Alibey Kudar'ın kurduğu etnoğrafya müzesinde görülebilir.

TAYYİB SALİH

Bir Avuç Hurma

O ZAMANLAR çok küçüktüm herhalde. Kaç yaşında olduğumu tam olarak anımsayamıyorum, ama beni dedemin yanında görenlerin, başımı okşayıp yanağımdan bir makas aldıklarını – dedeme yapmadıkları şeylerdi bunlar – anımsıyorum. Garip olan, hiçbir zaman babamla dışarıya çıkmamamdı; Kuran dersi için camiye gittiğim sabahların dışında, gittiği her yere beni de yanında götüren dedem olurdu daha çok. Cami, nehir ve tarlalar – bunlar hayatımızın mihenk taşlarıydı. Benim yaşımdaki çocukların çoğu Kuran dersi için camiye gitmekten yakındıkları halde, ben hoşlanırdım bundan. Bunun nedeni kuşkusuz, ezberimin kuvvetli olması, ziyaretçilerimiz olduğunda Hoca'nın her zaman beni kaldırıp *Bağışlama Ayeti*'ni ezbere okumamı istemesi, onların da, tıpkı beni dedemle birlikte görenlerin yaptığı gibi başımı ve yanağımı okşamalarıydı.

Evet, camiyi severdim; nehri de. Sabahları Kuran dersimiz bittiğinde hemen rahlemi kapatır, fırladığım gibi uçarcasına anneme gider, aceleyle kahvaltımı mideye indirir, nehirde yüzmeye koşardım. Yüzmekten yorulduğumda kıyıya oturur, doğuya doğru kıvrılarak sık akasya ağaçlarından oluşan koruluğun arkasında kaybolan su şeridine gözlerimi diker, seyrederdim. Düş gücümü çalıştırarak, bu koruluğun ardında, tıpkı dedem gibi sivri burunlu, beyaz sakallı, uzun boylu ve zayıf insanlardan oluşan bir devler kabilesinin yaşadığını düşünmeyi severdim. Dedem benim ardı arkası kesilmeyen sorularımı cevaplamadan önce, her zaman işaret parmağıyla burnunun ucunu kaşırdı; sakalına gelince, yumuşak, gür ve pamuk gibi beyazdı – hayatımda ondan daha duru beyazlığa, ondan daha büyük bir güzelliğe sahip başka bir şey görmedim. Dedem aynı zamanda aşırı uzun boyluydu herhalde, çünkü tüm çevrede onunla, başını yukarıya kaldırmadan konuşan birini görmemiştim; ayrıca onun eve iyice eğilmeden girdiğini de görmedim; bu, bana nehrin kıvrılıp akasya koruluğunun arkasında kayboluşunu hatırlatırdı. Dedemi severdim ve büyüyüp adam olduğum zaman onun gibi boylu boslu, kocaman adımlarla yürüyen biri olmayı düşlerdim.

Onun en gözde torunu bendim sanırım : kuşkusuz öyleydi, çünkü kuzenlerim tam bir aptal sürüsüydü; bense – dediklerine göre – zeki bir çocuktum. Dedemin ne zaman gülmemi, ne zaman susmamı istediğini bilirdim; namaz saatlerini hatırlar, seccadesini getirirdim; o söylemeden aptes ibriğini doldururdum.

Yapacak işi olmadığında, dokunaklı bir sesle ezberden Kuran okumamı dinlemek isterdi; etkilendiğini yüzünden okurdum.

BİR GÜN dedeme komşumuz Mesud'u sordum. Ona dedim ki : "Sanırım komşumuz Mesud'dan hoşlanmıyorsun?"

Burnunun ucunu kaşıyarak verdiği cevap şuydu : "O tembel bir adamdır, ben böyle insanlardan hoşlanmam."

Ona, "Tembel adam ne demek?" dedim.

Dedem bir an başını eğdi, sonra bakışlarını önünde uzanan geniş tarlaya çevirerek şöyle dedi : "Çölün ucundan Nil'in kıyısına kadar uzanan şu toprakları görüyor musun? Tam yüz *feddan.** Şuradaki hurma ağaçlarını görüyor musun? Ya şuradaki ağaçları – *santlar*'ı, akasyaları, *sayyallar*'ı? Bu toprağın tümüne Mesud kondu; babasından miras kaldı ona."

Dedemin üzerine çöken sessizlikten yararlanarak gözlerimi ondan ayırıp tanımladığı alana diktim. "Bana ne," dedim kendi kendime, "o hurma ağaçlarının, o ağaçların ya da o kara, çorak toprağın sahibi kimse kim – bütün bildiğim, buranın benim düşlerimin harekete geçtiği ve benim oyun oynadığım yer olduğu."

Sonra dedem şöyle devam etti : "Evet oğlum, kırk yıl önce tüm bu topraklar Mesud'undu – şimdi üçte ikisi benim."

Bu benim için yeni bir şeydi, çünkü bu toprakların, dünya var olalı beri dedeme ait olduğunu sanıyordum.

"Bu köye ilk ayak bastığımda tek bir feddanım yoktu. O zamanlar, bütün bu zenginliklerin sahibi Mesud'du. Şimdi durum değişti ama, sanırım Allah beni yanına çağırmadan önce geriye kalan üçte biri de alınış olacağım."

Dedemin sözlerinden neden korkuya kapılmış – neden komşumuz Mesud'a acımıştım – bilmiyorum. Dedemin söylediği şeyi yapmamasını ne kadar isterdim! Mesud'un şarkı söyleyişini, güzel sesini, suyun çağıldamasını andıran güçlü kahkahasını anımsadım. Dedem hiç gülmezdi.

Dedeme, Mesud'un toprağını niçin sattığını sordum.

"Kadınlar!" Dedemin bu sözcüğü söyleyiş biçiminden "kadınlar"ın korkunç bir şey olduğunu hissettim. "Oğlum, Mesud birçok kez evlenmiş bir adam. Her evliliğinde bana bir ya da iki feddanını sattı." Şöyle bir hesap yaptım, Mesud aşağı yukarı doksan kadınla evlenmiş olmalıydı. Sonra üç karısını, kılıksız görünüşünü, topal eşeğiyle bakımsızlıktan harap olmuş eğerini, Mesud'un yırtık kollu *galabia*'sını anımsadım. Kafamın içinde çarpışıp duran bu düşüncelerden ancak bize doğru yaklaşan adamı gördüğümde sıyrılabildim; dedemle bakıştık.

Tayyib Salih (1929) çağdaş Sudanlı yazarlardan. Önce ülkesinde öğretmenlik yaptı. Londra'da BBC'nin Arapça yayınlar bölümünü yönetti. Romanlarının ve iki kitapta toplmanan öykülerinin tümü İngilizceye çevrildi.

"Bugün hurmaları toplayacağız," dedi Mesud. "Siz de orada bulunmak istemez misiniz?"

Aslında Mesud'un, dedemin toplamaya katılmasını gerçekten istemediğini hissettim. Dedem gene de hemen ayağa kalktı; gözlerinin bir an yoğun bir ışıltıyla parladığını gördüm. Beni elimden tutup çekti; Mesud'un hurmalarının toplanmasını görmeye gittik.

Ben ayakta dikilirken, biri dedeme öküz derisi kaplı bir tabure getirdi. Orada çok insan vardı; ama hepsini tanımama karşın, her nedense kendimi Mesud'u gözlerken buldum : Toplanacak hurma ağaçları kendi malı olduğu halde o, insan kalabalığının uzağında, bu iş sanki kendisini hiç ilgilendirmiyormuş gibi duruyordu. Ara sıra dikkati yukarıdan aşağıya gümbürtüyle düşen kocaman hurma yığınının çıkardığı sese takılıyordu. Bir keresinde, hurma ağacının tepesine tünemiş, uzun, sivri orağıyla bir hevengi çentmeye girişen çocuğa şöyle bağırdı : "Dikkat et, ağacın yüreğini kesme!"

Dediklerine kimse aldırış etmedi; hurma ağacının tam tepesinde oturmuş olan çocuk, hurma hevenkleri göklerden inen şeylermişçesine düşmeye başlayın-

caya dek orağıyla dallarda çabuk ve canlı bir biçimde çalışmaya devam etti.

Bense, Mesud'un söylediği "hurma ağacının yüreği" sözünü düşünmeye başlamıştım. Hurma ağacını zihnimde, duyguları, atıp duran bir yüreği olan bir şey olarak canlandırdım. Beni, genç bir hurma ağacının dalıyla oynarken gördüğünde, Mesud'un bana söylediklerini hatırladım : "Oğlum, hurma ağaçları da sevinci ve acıyı tıpkı insanlar gibi yaşarlar." İçimde nedensiz bir utanma duymuştum.

Önümde uzanıp giden topraklara yeniden baktığımda, hurma ağaçlarının gövdeleri çevresinde karıncalar gibi kaynaşan küçük arkadaşlarımın, hurmaları toplarken birçoğunu yediklerini gördüm. Hurmalar yüksek kümeler halinde üst üste yığıldı. İnsanların gelip hurmaları terazilerle tarttıklarını, saydığım otuz kadar çuvala boşalttıklarını gördüm. Tüccar Hüseyin, bizimkinin doğusuna düşen tarlanın sahibi Musa ve daha önce hiç görmediğim iki adam dışında kalabalık dağıldı.

Hafif bir ıslık sesi duyunca dedemin uyuya kalmış olduğunu gördüm. Sonra Mesud'un duruşunu hiç değiştirmediğini fark ettim; ağzına alınış olduğu sapı, patlarcasına yemekten midesi bulanmış, son lokmayı ne yapacağını bilemeyen biri gibi kıtır kıtır çiğneyip duruyordu.

DEDEM birdenbire uyandı; hemen ayağa kalkıp hurma çuvallarına doğru yürüdü. Tüccar Hüseyin, bitişik tarlanın sahibi komşumuz Musa ve iki yabancı onu izlediler. Mesud'a baktım; ayakları geri geri gidiyormuşçasına aşırı yavaş adımlarla bize yaklaştığını gördüm. Hurma çuvallarının çevresinde toplandılar; bazıları bir ya da iki tane alıp yiyerek hurmaları incelemeye başladılar. Dedem bana bir avuç hurma verdi; hapır hupur yemeye başladım. Mesud'un iki avucunu hurmayla doldurup burnuna yaklaştırdığını, sonra da geri koyduğunu gördüm.

Sonra, hurma çuvallarını aralarında bölüştüklerini gördüm. Tüccar Hüseyin on çuval, yabancıların her biri beşer çuval aldı. Bitişik doğu komşumuz, tarla sahibi Musa beş çuval, dedem de beş çuval aldı. Olup bitenlerden hiçbir şey anlamadan Mesud'a baktım; gözlerinin, yuvasına giden yolu kaybetmiş iki fare gibi hızla bir sağa, bir sola oynadığını gördüm.

"Bana hâlâ elli lira borçlusun," dedi dedem Mesud'a. "Bunu daha sonra konuşuruz."

Hüseyin yardımcılarına seslendi; onlar eşekleri getirdiler; iki yabancı develeri hazırladı, hurma çuvalları onlara yüklendi. Eşeklerden biri anırınca, develerin ağzı köpürdü ve gürültüyle homurdanmaya başladılar. Kendimi Mesud'a yakın hissettim; giysisinin kenarına dokunmak istercesine, elim ona doğru uzanıyordu. Boğazından, boğazlanan bir kuzunun kısık sesine benzer bir ses çıktığını duydum. Bilinmeyen bir nedenle, göğsümde keskin bir acı duydum.

Koşarak oradan uzaklaştım. Arkamdan dedemin beni çağırdığını duyup bir an durakladım, sonra yoluma devam ettim. O anda dedemden nefret ettiğimi hissettim. Adımlarımı çabuklaştırırken, kurtulmak istediğim bir sırrı beraberimde taşıyor gibiydim. Akasya koruluğu ardında nehrin yaptığı kıvrımın yanına, kıyıya ulaştım. Sonra, nedenini bilmeden, parmağımı boğazıma sokup yediğim hurmaların hepsini kustum.

DAVID MALOUF

Sıkıntılar ve Sırlar

"DÖRT ayak üstüne düştün, evlat, şansın varmış. Burası sille yiye yiye adam olunan hayat üniversitesidir. Ama sana kanım kaynadı, yiyeceğin sillelerin çok ağır olmamasına dikkat edeceğim."

Çocuğun işteki ilk günüydü; dinlenmek için ara vermişlerdi ve konuşan ustabaşıydı. Beşi, kütüklerin üstüne oturmuş ya da ağaçların arasındaki açıklıkta yaprakların üstüne yayılmış, sigara tüttürüyor ve bakır rengi bir çay içiyorlardı.

Çayı ustabaşının kendisi yapmıştı. Gerry onun peşinden oradan oraya gitmiş, üstünde bir pislik tabakası yüzen sudan temiz su alabilmek için tenekenin nasıl daldırılması gerektiğini, ateşin nasıl yakılacağını, tenekenin nasıl asılacağını ve ne zaman ve ne kadar çay konulacağını dikkatle izlemişti. Ustabaşı titiz adamdı. Bundan böyle çayı Gerry'nin yapması gerekiyordu. Ustabaşı onun iyi çay yapacağından ve yapması gereken öbür işlerin de üstesinden geleceğinden emindi. Çocukla ilgileniyordu.

Kır saçlı, hüzünlü gözleri olan, kırk yaşlarında bir adamdı. Üstünde gömlek yerine gri faniladan bir yelek vardı. Gerry hemen onun, kolay geçinilir bir adam olmasa da, güvenilir bir adam olduğu duygusuna kapılmış ve şimdi bu kadar konuşkan olmasının kendi yeniliğinden kaynaklandığını tahmin etmişti. Öbürlerine karşı tavrı soğuk, hatta düşmancaydı. Çay içmek için oturduklarında herkesten uzağa oturmuş, sonra da teneke maşrapasını kaldırarak yaptığı bir işaretle Gerry'i yanına oturmaya davet etmişti. Gerry ateşin ince dumanlarının arasından öbürlerinin kendilerini dikkatle izlemekte olduğunu görebiliyordu. Ama sigara kâğıtlarını yalayıp başparmaklarıyla işaret parmakları arasında sararken yüzlerinde hoşgörülü bir alaycılıktan başka bir şey yoktu. Sanki, "Claude kafasını ütüleyecek birisini buldu," der gibiydiler.

Otuzlarında, sessiz insanlardı. Kaba ve sert bir görünümleri vardı, ama sakallı ya da bıyıklı değildiler. İçlerinden biri Slinger adlı, dörtte bir Aborigine bir adamdı. Öbür ikisinin adları Charlie ve Kev'di. Gerry onlarla aynı kulübede yatacaktı. Ustabaşı Claude'un tuvalete giden patikanın kıyısında kendi yatacak yeri vardı. Onun işi sürekliydi.

İşveren, Mister McPhearson adlı, yalnız Claude'un tanıdığı esrarengiz birisiydi. Claude bile onu ima ettiği kadar sık görmüş değildi. McPhearson'ın arazisinde, McPhearson'a ait aletler kullanarak McPhearson'a ait kerestelik ağaçlar

kesiyorlardı ve Claude'un sorumluluğu son aşamada McPhearson'a karşıydı. Ustabaşı sık sık işverenin adını ağzına alıyor, özellikle de daha yüksek bir makama başvurmanın olanaklı olmadığını belirtmek istediği durumlarda böyle yapıyordu. "Bana sorma, McPhearson'a sor," deyip sonra da muzip bir tavırla, "Eğer bulabilirsen," diye eklemek, ya da "Ha, bak o dediğine McPhearson karışır. O alanda komuta onda," demek adetiydi. Sanki için için kahkahayla gülüyormuş gibiydi.

Claude esrarlı şeylerden hoşlanan birisiydi. Kullandıkları bütün aletlerin üstünde McPhearson'ın adı açık açık yazmasa, onun da Claude'un muzip uydurmalarından biri olduğuna inanabilirlerdi.

Gerry buraya hayatın ne olduğunu güç yoldan öğrenmesi için yollanmıştı. Babası onun sahip olduğu ayrıcalıkların (yani eyaletteki en büyük takım tezgâhı üreticilerinden biri olan Vine Biraderler şirketiyle ilişkisinin) bir rastlantı olduğunu, kendi gayretiyle kazandığı, hak edilmiş bir şey sayılamayacağını ve onun başka insanlara üstün olduğunu kanıtlamadığını görmesini istiyordu. Babasına göre, annesi bütün çocuklarını şımarttığı gibi Gerry'i de şımartmış, özel bir yanı olduğuna inandırmıştı. Burada bunun böyle olmadığını öğrenmek için bulunuyordu. Bu işi babasının golf kulübünden tanıdığı, McPhearson'ı da tanıyan birisi ayarlamıştı. Claude sanki Gerry ile patron arasında henüz ortaya çıkmamış bir ilişkinin varlığından kuşkulanıyormuş gibi ilkin bir yığın soru sormuştu. Ama babasının kulüpteki o dostundan başka bir şey yoktu.

Öbürleri var güçleriyle çalışırken Gerry de onlardan aşağı kalmadı. Onlar için ağır bir gereklilik olan şeyin kendisi için bir zengin çocuğuna özgü bir seçim olduğunun belli olmasını istemiyordu. Her gün hepsinin elektrikli testereleri vızıldadı, terleri ormanın içine doğru uçtu, akşamı yorgunluk içinde ettiler.

Aralarında fazla konuşmuyorlardı. Genelde yemek yer yemez uyuyakalan ve yatma vakti gelince sarsılarak uyandırılması gereken Gerry, güveçlerini çiğneyip çaylarını içtikten sonra, kereste ve yanmış yaprak kokuları arasında yıldızların altında öylece otururlarken söylenenlerden dünyaya ilişkin fazla bir şey öğrenmedi.

"Hoppa kadınlara karşı tetikte ol," dedi adamlardan biri bir kez. Şaka ediyor gibiydi.

"Ben hep tetikteyim," dedi Slinger, "ama görebildiğim kadarıyla burada öyle kadınlar yok." İleride dolanıp kıpırdanan karanlığa doğru bakıyordu.

"Hayır," dedi üçüncüleri küskün bir sesle, "hoppa kadınlara değil, namuslulara karşı tetikte olmak gerek. Kadının namuslusu erkeğin yaşama gücünü tüketir. Öbürleri..." Ama diyeceğini bitirmeden sustu. Sözleri gözlerinin ardında sessizce devam ediyor gibiydi. Arkadaşları, kişisel bir şeye karşı duydukları saygıyla, daha az ağır olan kendi sessizliklerine gömüldüler.

En çok konuşan Claude'du.

"Bir zamanlar," dedi bir kez, "Brisbane'da bir pansiyonda kalıyordum. Mezbahalarda çalışıyordum, savaştan hemen sonraydı. Neyse, pansiyonda sığınmacı bir adam vardı. Bazı akşamlar içimden poker oynamak ya da radyo dinlemek gelmediğinde, ikimiz evin önünde serinde eşikte otururduk. Fazla konuşmazdık – o günlerde pek konuşkan değildim. Ama, öbürleri gibi onunla alay etmediğim için, sanırım beni dost bellemişti. Hollandalı ya da Finliydi, oralarda bir ülkeden

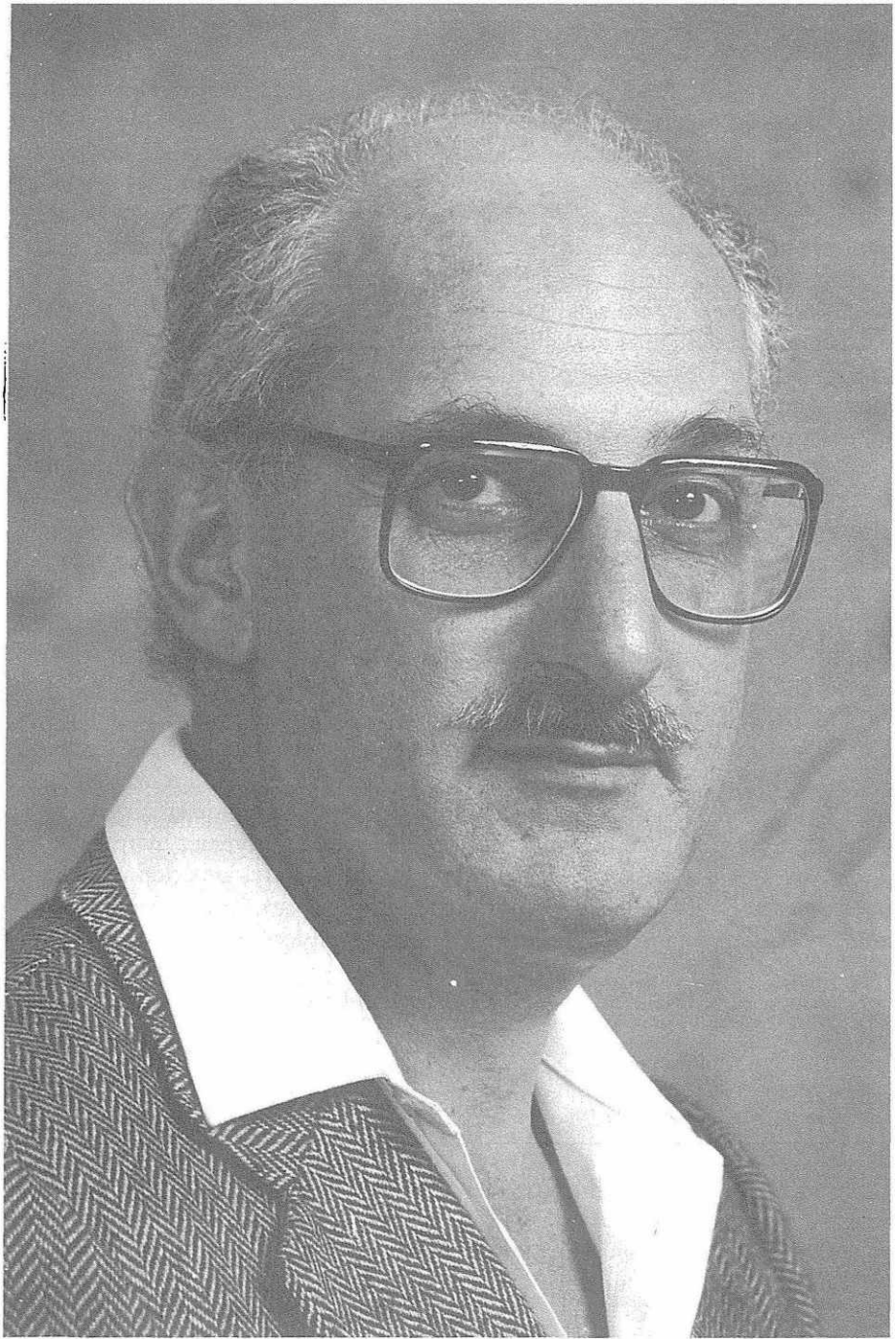

işte. Ya da belki Baltık'tan. Diyeceğim, son derece terbiyeli, ince uzun bir adamdı. Bir de temizdi ki inanamazsınız. Ama işte kaçığın tekiydi. Bir gün ağzını bıçak açmaz, ertesi gün kafayı çeker, susmak bilmezdi. Votka şişesi yatağının altında dururdu. Demlendi mi çenesi düşerdi. Birilerinden saklanıyordu. Karşı görüşlü bir grup muymuş ne, kim olduklarını pek öğrenemedim. Bu yeni göçmenlerin nasıl insanlar olduğunu bilirsiniz. Bak dostum, derdim, burası Avustralya, burada siyaset diye bir şey yoktur. Ama çatlakmışım gibi yüzüme bakardı. Parası da vardı, ha! Mücevher filan neler biriktirmişti, Tanrı bilir. Bir kısmını gördüm; nerede istese kalabilirdi, Lennon Oteli'nde bile. Sağsa şimdi altmışını geçmiş olmalı. Ne olmuştur diye sık sık merak ederim... Neyse, bir kez, ceketlerimizi çıkarmış, eşikte serinde oturmuş sigara içiyorduk ki cırcırlar ötmeye başladı. 'Ne var, ne oluyor?' deyip yerinden fırladı bizimki. 'Bir şey yok,' dedim. 'Cırcır o.' Sen 'Cırcır o'yu 'Chicago' anla. 'Chicago mu? Gangsterler mi geliyor yani?' dedi, gözleri faltaşı gibi. Güldüm tabii, ama acınacak haldeydi aslında. Zavallı, Amerika'ya geldiğini ve makineli tüfek sesleri duymakta olduğunu sanmıştı. Vaktinin yarısını nerede olduğundan habersiz bir halde geçirirdi. Dutton Park'ta bir pansiyona düşen birisi nerede olduğunu bilir sanırdınız, değil mi? Ama yok işte, 'Chicago mu? Gangsterler mi geliyor yani?' diyecek haldeydi. Hangi ülkeden kalkıp geldiyse orada başına neler gelmişti, kim bilir. İnsan, karşısında duran adama bakıyor, ama bilemiyor. Dünyada çok acı var. Pansiyonlardaki insanların yataklarının altında tuttukları şeylere bakmak yeter. Eski gazeteler, şişeler, taşlar. Görseniz şaşarsınız. Herkes şaşar."

Gerry, Claude'un anlattığı öyküleri dinliyordu. Bunlar ilginç öykülerdi, ama Gerry ne anlama geldiklerinden emin değildi. Anlattıklarının ötesinde bir şey anlatmaya çalışıyormuş gibiydiler. Claude'un sesinde ilginin ötesinde bir şeyler isteyen bir yan vardı, Gerry'nin karşı koyduğu da tam buydu. Claude'un ustabaşı olmakla yetinip başka bir şey olmamasını istiyor ve anlatacak öyküleri varsa bunları kendilerine saklayan öbür adamların ağırbaşlı sessizliğini yeğliyordu.

Claude'un yaşadığı kulübe, bir yanı yatak odası, bir yanı da depo olacak biçimde ortadan bölünmüştü. Deponun bir duvarında kancalara asılı aletler vardı. Bunlar öylesine düzenli bir biçimde dizilmişlerdi ki altlarında etiketler olsa ilk bakışta halk âdetleriyle ilgili bir müzenin duvarlarında asılı nesneler gibi durabilir, ya da yerlilere ait silahların, öldürme güçlerinden arındırılıp insan sivri uçlarını farkedene kadar çiçeksi bir hava kazandıklarında oluşturdukları, kimi bir yelpazeyi, kimi de güneşi andıran o karmaşık biçimleri çağırıştırabilirlerdi.

"Her şeyin düzenli olmasından hoşlanırım," demişti Claude. "İnsan bir bakışta neyin nerede olduğunu görebilmeli." Ve McPhearson'ın hesaplarını yapmakta olduğu masadan başını kaldırıp Gerry'ye bakmıştı.

Yalnız alt bölümleri olan, yarım ay biçimindeki gözlük camlarının düz kenarlarının üstünden bakıyor, bu da gözlerinin maviliğini hafifletiyor ve bütün yontulmamışlığına karşın ona kitaplarla ve bilgiyle tanışık bir adam, beceremeyip dinsel hayattan ayrılmış bir keşiş havası veriyordu. Solunda kalın kaplı hesap defterleri. Önünde de ayaklı bir şişe geçirilmeyi bekleyen hesap pusulaları duruyordu. Daha ötede, odanın karanlığa gömülü öbür ucunda Gerry üstlerinde kavanozlar, konserve kutuları ve paketler olan yemek raflarını görebiliyordu. Clau-

de'un yedikleri yemekler için gerekli malzemeleri bulundurduğu bu raflara ustabaşının kendi yaptığı, reçele benzeyen mayhoş turşuyla dolu kavanozların durduğu bütün bir raf da dahildi.

Gerry buraya ilk kez geldiğinde Claude ihanete benzer bir harekette bulunarak onu şaşırtmıştı.

"Gel," demişti pervasızca, "sana bir kavanoz fıstık ezmesi vereyim. Müessesemizin bir hediyesi. McPhearson'a bir şey farketmez. Fıstık ezmesi içinde yüzüyor o adam. Duyduğuma göre tütsülenmiş somon içinde de yüzüyormuş." Ve Gerry bu öneriyi kibarca geri çevirdiğinde de, "Peki, bir paket plastere ne dersin?" diye sormuştu.

Sonra da Claude omuz silkip düş kırıklığına uğramış gibi durmuş, Gerry de bir bilmeceyle karşı karşıya kalmıştı. Ustabaşı kurallara son derece bağlı bir adamdı, ama tutarlı değildi.

Bölmenin öbür yanındaki, Claude'un yattığı bölüme gelince, Gerry burayı yalnız bir kez, Claude bacağını kesip kan içinde kalınca Gerry'yi temiz bir şort almaya gönderdiğinde görmüştü. Çıplak tahtalara yarış atlarıyla ilgili gazete kesikleri raptiyeliydi. Masanın üstünde de, iki mercekli özel bir büyüteçle bakıldıklarında üç boyutlu olarak görülen bir kutu dolusu eski fotoğraf vardı. Dünyanın her köşesinden görüntüler sergileyen bu resimlerden Claude daha önce de Gerry'ye söz etmiş ve bunları ona da göstermeye söz vermişti. "Tam kıyıda durup Niyagara'nın sularının kükreyerek inişini görebiliyorsun, inan. Müthiş bir şey. Orada saatlerce durup suyun sesini duyduğum bile olmuştur. Ama o kadarı hayaldi tabii. Piramitler, Tac Mahal, Beşinci George'un jübilesi. Ne istersen var. İnsan bu üç boyutlu resimlerle tek bir metelik harcamadan bütün dünyayı dolaşabilir."

Gerry dar odada çevresine bakıp gördüklerinden bir şey çıkarmaya – Claude'u çıkarmaya – çalışmış, ama zaten bildiklerinin ötesinde bir şey öğrenememişti. Evdeki kendi odasını düşünmüştü. Annesi ortalığı hep dağınık bırakmasından yakınırdı. Ama Gerry'nin düzensizliği onun hakkında, her şeyi büyük bir titizlikle yerine koyma huyunun Claude hakkında söylediğinden fazla bir şey söylüyor muydu? Claude yarasının verdiği acı içinde bile Gerry'e temiz şortu soldan tam ikinci çekmecede bulacağını söyleyebilmiş. Gerry de eliyle koymuş gibi bulmuştu.

Bir gün Claude Gerry'nin çalıştığı yere geldi ve kasabaya bir haber götürmesini istedi. Kasaba on iki mil uzaktaydı. Gerry Claude'un küçük motosikletiyle gidip bir mektup götürecekti. Claude kasabanın kabataslak bir haritasını çizip ona evin nerede olduğunu gösterdi ve bahçe kapısını tam nasıl açacağını ve evin önündeki dört basamaktan yukarı çıkıp zile nasıl üç kez uzun, sonra da biraz bekleyip iki kez de kısa olarak basacağını anlattı. "Böyle," diye açıkladı ustabaşı, teneke maşrapasına sözünü ettiği ritmle vurarak. Gerry motosikleti anacaddede bırakıp yolun kalan kısmını – ki bu yüz yardadan fazla değildi – yürüyerek gidecekti. Claude çocuğa çok önemli bir görev verdiğini vurguladı; sonra da, belki yarattığı esrar havasından utanmış olduğu için olacak, koşa koşa geri gelmesinin gerekmediğini, dilerse kendisine de biraz zaman ayırıp Yunanlının yerinde bir meyveli süt içtikten sonra dönebileceğini söyledi. Mektup, üstünde ne ad, ne de

adres olan düz beyaz bir zarfın içindeydi.

Gerry'nin kasabaya yolculuğu zevkli geçti. Üç hafta çalıştıktan sora işyerinden uzaklaşmaktan, kendini gövdesinin içinde özgür bulmaktan ve çevredeki araziyle sıcak yaz gününün dilediği gibi tadını çıkarabilmekten memnundu.

Yolun ilk aşamasında koşullar güçtü. Gerry'nin çamların arasından tırmanan bir patika boyunca ilerlemesi gerekti. Ama sonunda, yukardaki bulutların çok yakınmış gibi durduğu, engin bir ovaya çıktı, çakıllı bir yol buldu ve kasabaya iki mil kala da asfalt bir yolla karşılaştı. Artık havayı bütünüyle göğüslemek için gömleğinin önünü açmıştı. Kuru dere yataklarının üstündeki köprülerden geçerken çıkan sesleri duyuyor, beton parmaklıkların kulaklarında düzenli olarak tok tok tok diye yankılanışları ona Claude'un maşrapasına vurarak çıkardığı, üç uzun vuruş, bir duruş ve iki kısa vuruştan oluşan o öteki ritmi hatırlatıyordu. Bu şifrenin anlamı Gerry'yi ilgilendirmiyordu. Bu Claude'u ya da belki McPhearson'ı ilgilendirecek bir konuydu. Gerry yalnız bir ulaktı. İçinde olağanüstü bir sevinç vardı. Bu belki uzun süredir ilk kez tek başına olmasından kaynaklanıyordu, ama aynı zamanda kendine, küçük de olsa, bir görev emanet edilmiş olmasıyla ilgiliydi. Son zamanlarda benliğinin en uzak noktalarında, soylu işler olarak gördüğü şeyler yapabilmesini sağlayacak bir güç keşfetmişti ve şimdi de bu gücün gerektiği gibi ortaya çıkmasını bekliyor, bir insan olarak bütün yeteneklerini kullanması gereken an geldiğinde (ki geleceğinden emindi) bunun farkında olmak ve üstüne düşeni yapmak istiyordu.

Tabii güç olan farkında olabilmekti. Tecrübesizdi, ama romantik değildi; kahramanlık anlarının kendililiklerinden ortaya çıkmadıklarını, ancak fırsattan yararlanarak yaratılabileceklerini açık seçik görebilmişti. Yürekli olmak yeterli değildi, hayal gücüne de gerek vardı. İki yıl önce olsaydı, kendini savrulan top dumanlarının arasından birliğinin flamasıyla ilerlerken görebilir, ya da dünyadaki savaşlardan birinde mermi çukurlarının üstünden zırhlı motosikletiyle atlayan bir ulak olarak düşleyebilirdi. Ama bundan sonraki büyük an böyle olmayacaktı ve en sıradan dakika bile bu ana bir çağrı ya da ona giden bir ilk adım olabilirdi. İnsanın tetikte olması ve fırsat çıktığında hazır olacağına inanması gerekliydi.

Bütün bunlar en gizli hayatına aitti. Şimdi yalnız başına olduğu ve asfalt bir yolda, açık havanın, yaprakların, güneş ışığının altında uçar gibi gittiği için ortaya çıkmalarına izin vermiş ve biraz da son haftalarda düşüncelerini dizginlemeye ve öbürlerine kabullenilebilir ve sıradan görünmeye çalıştığı için böyle yapmıştı.

Kasabanın girişinde bir köprü vardı. Sık söğütlerin arasında çocuklar mevsimin son sularında yüzüyordu. Köprünün ortasında motosikleti durdurdu ve hâlâ selenin üstünde rahatça durarak parmaklıkların üstünden eğilip aşağı baktı. İnce gövdeler yer yer düğüm atılmış bir halatın ucunda ileri doğru sallanıyor, takla atarak havada uçuyor ve sonra da çığlıkları suya dalarken çıkardıkları gürültünün içinde kayboluyordu. Bu görüntü hoşuna gitmişti. Kendisi de bu evreden daha yeni geçmişti ve yüzünü yetişkinliğe doğru çevirmiş olmasaydı, geride bıraktığı şeylere karşı şimdi içinde bir hüzün duyabilirdi. İlerleyip kasabaya girdi ve motosikleti park etti. Hemen Yunanlının yerine gitmeyi düşünecek kadar susamıştı. Ama olmaz, dedi kendi kendine, önce görevimi yapmalıyım. Mektubu iletir, sonra meyveli sütümü içerim.

Kasaba küçük ve hareketsizdi, ama ormandaki kampta geçirdiği haftalardan sonra ona hayatla doluymuş gibi gelmişti. Kadınların yüksek ökçeleri kaldırımlarda tıkırdıyordu. Pedal çevirebilmek için eteğini yukarı çekmiş bir kız bisikletiyle geçerken omzunun üstünden geriye baktı ve Gerry bir kez daha dünyanın zenginliği ve her dakika insanın önünde açılan yolların çokluğu karşısında şaşırdı. Ama bunlar sonra düşünülecek şeylerdi. Gömleğinin cebinde emniyette olan zarfla anacaddenin barlar, bankalar, hem yiyecek maddeleri, hem de türlü aletler satan dükkânlar ve fırınlardan oluşan, iki katlı yapılarının önünden geçip tozlu sokaklara saptı. Bunlardan birinden, sonra da bir ikincisinden geçti. Tam aradığı sokağı bulup evlerin numaralarına bakmaya başlamıştı ki birisinin alçak bir verandadan kendisine seslendiğini duydu.

"Şunu bir kaldırıverir misin, evlat?"

Adam kadife bir kanepeyi bir ucundan tutmaktaydı. Sanki sabahtan beri, şimdi Gerry'nin çıkıp geldiği gibi, birisinin gelip öbür ucundan tutmasını beklemişti.

Gerry ne yapacağını bilemedi. Bu, gerçek görevini hemen yerine getirmesini engelleyecek bir durumdu, ama hayır demenin de bir yolu yoktu. Adam Gerry'nin denileni yapmasını bekliyor gibiydi. Bir ucu yerde, bir ucu da havada duran kanepenin son derece gülünç bir görünümü vardı. Gerry bir an bocaladıktan sonra kendisinden istendiği gibi yerdeki ucu kaldırdı, geriye doğru bir iki adım attı ve adamın kanepeyi iterek bir kamyonun arkasına yerleştirmesine yardımcı oldu.

"Kalanında bir şey yok," dedi adam. Uzun boylu, bir iki dişi eksik birisiydi ve üstüne bir futbol şortundan başka bir şey giymemişti. "Ben koltuğu alırım, sen de ayaklı tablalarla sehpayı getir."

Gerry adamın peşinden eve girdi. Birlikte ön taraftaki oturma odasını boşaltıp kamyona yüklediler; sonra ikinci bir odadan bir yemek masası, bir büfe, altı sandalye ve Alp Dağları'nın çerçeveli, yağlıboya bir tablosunu çıkardılar. Artık kamyon tıka basa dolmuştu. Adam ıkınıp söverek bir dizi halata düğüm atarken Gerry de bunları öbür uçlarından tuttu. Sonra adam üstünkörü bir biçimde, "Teşekkürler, evlat. Bir gün ben de sana yardım ederim," deyip şoför mahalline geçti ve araç ağır ağır uzaklaştı. Evin kapısı ardına kadar açık kalmıştı.

Gerry oradan ayrılırken, bir soyguna mı bulaştığını merak etmekten kendini alıkoyamadı. Ama başka ne yapabilirdi ki? Sonradan bu konuda kendisine bir şey sorulacak olursa aklında olması için, boşaltılmasına yardımcı olduğu evin numarasına baktı ve bunu yaparken de aradığı evin sokağın öbür tarafında üç ev ötede olduğunu gördü. Karşıya geçti, bahçe kapısını elinden geldiği kadar sessiz bir biçimde açtı, basamaklardan çıktı ve zili Claude'un dediği gibi üç kez çaldıktan sonra biraz bekleyip iki kez daha çaldı. Perdelerden biri neredeyse anında kımıldadı ve ön taraftaki camlardan birinde bir genç kadının yüzü belirdi. Sonra da kadın gelip kapıyı açtı.

"Tanrı cezanı versin," dedi öfkeyle. "Ne yaptığını sanıyorsun?" korkuyla Gerry'nin arkasına ve iki yanına doğru baktı. "Sen de hangi bokun soyusun ki?"

Ayakları çıplaktı ve üstünde çarçabuk sarındığı belli olan, baştan aşağı göz alıcı kırmızı ve altın rengi çiçeklerle süslü bir sabahlık vardı. Sabun kokuyordu ve

banyodan yeni çıkmış kadınlara özgü o hafif dumanlı havaya sahipti.

Ulağın bir an dili tutuldu, kadın da onun ne kadar genç olduğunu, yüzünün nasıl kızardığını ve gözlerinin nasıl kadının arkasındaki esrarengiz karanlığa doğru çevrildiğini görünce biraz yumuşadı.

Kendisi de onun baktığı yere bakmak istiyormuş gibi başını çevirdi ve omzunun üstünden, "Bir şey yok. Çocuğun teki gelmiş," diye seslendi. Sonra Gerry'ye yarı alaycı, yarı bilgiç, ama artık içinde korku olmayan bir bakışla baktı. "Ne istemiştin, evlat?"

"Bunu getirdim," dedi Gerry soğuk bir sesle. "Claude gönderdi."

Kadın zarfı aldı, yırtıp açtı, içindeki kâğıdın iki yanına da baktı, sonra da bir kahkaha savurdu. Kapıyı kapamaya hazırlanıyordu.

"Ona götürmemi istediğiniz bir cevap yok mu?" diye sordu Gerry budalaca bir sesle.

"Dalga mı geçiyorsun? Buna nasıl cevap verilir ki?"

Gerry'e sayfanın iki yanını da gösterdi ve bir an yarı açık kapıda aralarında bomboş bir kâğıt parçasıyla durdular.

"Çek arabanı," dedi sonra kadın fazla ateşli olmayan bir sesle ve kapı Gerry'nin suratına kapandı.

GERRY kasabadan motosikleti hızla sürerek geri döndü. Yüzü hâlâ alev alev yanıyordu. Sonunda Yunanlının yerine uğramamıştı ve sarsıla sarsıla kampa girip motosikleti park ettiğinde Claude'un kendisine doğru yürüdüğünü görünce elinden gelse sırtını dönüp gidecek ve yapacak bir iş bulacaktı.

Claude ona yan tarafından yaklaştı. Güneşe bakıyormuş gibi bir gözünü kısmıştı.

"Anlat bakalım," dedi çekingen bir tavırla, "yolculuğun nasıl geçti. Motosiklet bir sorun çıkarmadı ya? Evi bulabildin mi?"

Gerry Claude'un sorularını cevapladı, yaptıklarını anlattı, ama Claude'un bütün tatlı dilliliğine karşın yumuşamadı.

Evet, zili çalmıştı. Evet, kapıyı bir kadın açmıştı. Üstünde bir kimono vardı. Hayır, Gerry evin içinde ne olduğunu görmemişti. Evet, zarfı teslim etmişti. Kadın ne mi yapmıştı? Kahkahayla gülmüştü, yaptığı buydu işte ve Claude'a bir cevap da yollamamıştı.

Claude dostça bir tavırla Gerry'nin omzuna vurdu, ama göz göze geldiklerinde gözlerini ondan kaçırdı, o ana kadar ateş püsküren bir biçimde bakmakta olan Gerry de buna memnun oldu. Birdenbire aralarında ikisinin de ayrı ayrı nedenlerden utanç duydukları bir şey oluşmuştu.

"Teşekkürler, Gerry," dedi Claude yorgun bir sesle. "Teşekkürler, dostum. Bu işi iyi becerdin. Gene gönderecek bir haberim olursa..."

Ama, sanki Gerry'nin içinden hırsla, "Beni zor bulursun! Bir daha asla olmaz!" dediğini duymuş gibi sözünün gerisini getirmedi.

"Gel, yemeğini ye," dedi en yumuşak sesiyle. "Baharatlı çörek yaptım. En sevdiğin şeydir." Gri fanila yeleğinin içinde rahatsız bir görünümü vardı, ama bir yandan da büyük bir yenilgiye uğramış gibi duruyordu. Öylesine de yalvarış dolu

bir tonla ve bir teyze müşfikliğiyle konuşuyor ve hatasını tamir etmek için o kadar çalışıyordu ki Gerry hoşgörüyle, utanç dolu bir tür acıma arasında kaldı. Kendisine kötü bir şey yapılmış olduğu görüşünden vaçgeçmese de, ayak diremeyi bıraktı ve Claude'la birlikte gitmeyi kabul etti.

"Hah şöyle," dedi ustabaşı sanki güç bir durumdan çıkmasına yardım edilmesi gereken Gerry imiş gibi. "Kendimi övmek gibi olmasın, iyi baharatlı çörek yaparım. Bu işi bir Çinli'den öğrenmiştim. Charleyville taraflarında, tek kollu, küçük bir adamdı..." Ve gene öykülerinden birini anlatmaya koyuldu.

O GECE sarhoş oldular. Claude ayışığında bir kütüğün üstüne oturdu ve bir viski şişesini arada bir ağzına götürüp emer gibi içmeye başladı, öbürleri de kibarlık edip ondan uzak durdular. Dörtte bir Aborigine olan Slinger ağız mızıkasıyla havalar çalıyordu.

"Karısıyla sorunları var," dedi Kev fısıltıyla, başını ciddiyetle sallayarak.

Gerry bu konuda kendisinin de bir şeyler bildiğini, o gün kadını biraz korkutmaya yollandığını söylemekten kaçındı.

Kev, kendi öyküsünün içinde kaybolmuş, karanlığa bakıyordu.

Hayat bu kadar hüzünlü mü? diye düşündü Gerry. Birdenbire, daha önce hiç duymadığı bir kesinlikle, çevrelerindeki karanlığın sonsuzluğunun bilincine varmıştı. Bütün o yaprakların herbirinin üstünde kendisiyle tam aynı biçimde bir karanlık parçası duruyordu, her ot karanlığı köklerine kadar indiriyordu, kuşların kapalı kanatlarının altında karanlık gizliydi. Her yerde sıkıntılar ve sırlar bekliyordu. Bütün bu adamların anlatacak öyküleri vardı, hayatlarının ayrıntılarıyla dopdoluydular, ama bunları karanlıkta saklıyorlardı. Yalnız arada bir birkaç kelime yüzeye çıkıyor ve anlatılamayacak kadar çok şey söylüyordu.

"Bu çaldığın güzel, Slinger," dedi Kev. "Donanmadan hatırlıyorum. Savaştan."

"Rengi benim gibi olanları donanmaya almıyorlardı," diye karşılık verdi Slinger notaların arasında, müziği neredeyse bozmadan.

Bu arada Claude kalkıp gitmişti. Bir daha ortaya çıktığında deponun kapısındaydı. Kolları, içlerinde, Gerry'nin orada bulunduğu sürece her yemekte yedikleri reçelimsi turşudan olan kavanozlarla doluydu. "Mango turşusu," diye açıklamıştı Claude bir kez. Kendi ağaçlarımdan. Arka bahçemde iki tane büyük ağaç var, verdikleri mangoyu bir ay yeseniz bitiremezsiniz. Her yıl kavanoz kavanoz turşu yaparım."

Şimdi, etiketli kavanozları depodan kucak kucak getirip ayışığının aydınlattığı toprağa bırakıyordu. Öbürleri, susmuş, onu izlemekteydiler. Claude büyük bir ciddiyetle çalışarak kavanozları yüksek, ama kolay yıkılmayacak, düzgün bir piramit oluşturacak bir biçimde dizdi ve sonuncusunu yerine oturttuğunda deponun kapısını kapatıp kilitledi.

"Şimdi eğleneceğiz," dedi öbürlerine.

Ayaklarının arasını açıp yere sıkı basarak dizlerini büküp bir kavanozu açıp avucunda dengeledi ve omzunun üstünden geri götürüp deponun duvarına doğru fırlattı. Ayışığı paramparça oldu ve koyu altın rengi turşu, içindeki lifli meyve

parçalarıyla birlikte ağır ağır aşağı doğru kaymaya başladı.

"Hadi Slinger, Kev, Gerry. Siz de deneyin!" Durdu ve bir kavanoz daha alıp fırlattı. "Merak etmeyin, bunlar benim malım, kendi Tanrının belası turşum. McPhearson'la ilgisi yok. Turşu için ona hesap vermek zorunda değilim."

Ama birdenbire ayılmış olan öbürleri ona katılmadılar. Sonunda içlerinden biri yanına gitti.

"Boş ver, gel, artık yatma vakti," dedi. "Yarın önümüzde yorucu bir gün var."

İş böylelikle bitti; gidip yattılar. ama bir süre sonra başka bir kavanozun deponun duvarına fırlatılmasını andıran bir sesle uyandılar. Hep birlikte yerlerinden fırlayıp iç çamaşırlarıyla ne olduğuna bakmaya gittiler. Ağaçların arasındaki açıklık boş ve sessizdi. Claude'un kulübesinin kapısına çekingen bir kibarlıkla vuran ve sonra da kapıyı itip açan Kev oldu. Öbürleri onun dehşetle iç çektiğini duydular.

"Vah zavallı!"

Duydukları ses hiçbirine silah sesi gibi gelmemişti.

İÇERİDE bir notla Gerry'nin o gün kasabaya götürdüğünün eşi olan bir zarf yan yana duruyorlardı. Zarfın üstünde kadının adıyla evin adresi yazıyordu. Not zarfı Gerry'nin götürmesini ve bu kez kapıya kadar motosikletle gitmesini istiyordu. Ama polisler geldiğinde cesetle birlikte zarfa da el koydular.

Kalan turşu kavanozları, güneş vuran yerleri altın ışıltılarla parlayarak, hâlâ otların üstünde harap bir piramit oluşturuyorlardı. Polisler bu kavanozların olayla ilgisini çıkaramadılar, kamptakiler de kavanozlara ve deponun duvarındaki, kuruyunca, sanki duvarı oluşturan tahtalardan bir kez daha altın rengi bir özsu gelmişçesine, doğal bir sızıntı gibi durmaya başlamış lekelere bakınca ortak bir utançla başlarını çevirdiler. Sonunda polislerden biri Claude'un anahtarlarıyla deponun kapısını açtı, Gerry ile Charlie de kavanozları yeniden içeri taşıyıp düzenli bir biçimde karanlık rafın üstüne dizdiler.

Her şeyin tam kendisine ait olan noktada durduğu ve turşuların bile bir kez daha yerlerinde olduğu deponun görünümü Gerry'nin cesaretini kırdı. Bölmenin öbür yanına geçip oradaki bütün ayrıntılara dikkat etse ve sonra da bunlara kurşunun içerideki nesneler arasında yarattığı karışıklığı eklese, ne bir şeyin ortaya çıkacağını, ne de bildiklerine bir şey ekleyeceğini düşündü.

İki polisten daha genç olanının Claude'un mektubunu ceketinin üst cebine sokmasına baktı. Polis üniformalıydı; çizmeleri, şapkası, gömleği, apoletleri ve nişanı resmi bir görevli olduğunu kanıtlıyordu. Zile yalnızca bir kez basacak, kapı hemen açılmayacak olursa bir kez daha basacak ve açılana kadar da basıp duracaktı. ❁

İngilizceden çeviren : Şavkar Altınel

MELİH ERGEN

İhsan Bey Ne Zaman Öldü?

ONU daha önce hiç böyle görmemiştim doğrusu, o sabah oldukça tuhaftı; derin bir uykuda olan öteki İhsan Bey'den usulca sıyrılmış ve bütün geceyi önünde geçirdiği pencereye giderek, perdeyi çekip sokağa bakmıştı. Uyuyan İhsan Bey duymasa da ben duymuştum; kornişler şıkırdamıştı, yani tek bir İhsan Bey gibi gelmişti pencerenin önüne, orada bir süre durup sokağa bakmış, bir tuhaf durmuştu pencerenin önünde.

Sokak boş ve ıslaktı. Yağmur, öyküye denk düşsün diye hâlâ yanan sokak lambalarının üflediği mavi dumanların içinde toz toz dağılıyor, geceböcekleri gibi yanıp sönerek çiseliyordu.

Giysi dolabının üstünde bulduğu valize, sağa sola saçtığı hiçbir eşyasını almayıp yalnızca deri kaplı bir defterle, kabartma kapaklı albümü koymuş, çıkmıştı evden; not bırakmamıştı, dönüp uyuyan İhsan Bey'e bakmamış bile, kapının kilidini tıkırt, süzülüvermişti dışarı. Ben de peşinden...

Limana yürümüştü; pavyonların, sabah çorbacılarının, marullu sandviç satan büfelerin olduğu yere doğru değil de, onun önündeki sokaktan, geç orayı, cam duvarlı yeni oteli de, hemen limana doğru; rıhtımda duran iki mavna arasındaki loş boşlukta dikilmiş, sonra da elindeki valizi limanın gri sularına fırlatmıştı; su durur mu, valizi hemencecik yutmuş, sonra da beyazlanıp halkalanan göbeğinden çalkalana çalkalana yeniden kirlenmişti, bir şey olmamış gibi.

İhsan Bey hayatının özetini atıvermişti sanki kirli sulara da, hayatında ne kadar kirlenmiş saydığı şey varsa hepsinden kurtulmuş, serin sular dökünüp ferahlıklar doldurmuş içini ve öyle yürümeye başlamıştı yeniden, kuş gibi; ben de hep peşinde.

Bak işte, o sırada sönmüştü sokak lambaları ve bir daha hiç boş bulamayacağı sokaklardan hınç alırcasına geçmişti bir belediye otobüsü; ortalık birer birer değil, bir anda uğuldamaya başlamış, biz de şangır şungur kepenk açan kuyumcular çarşısını, bürümcük, baharat, züccaciye, balık ve kıvır zıvır düğme satan dükkânları birlikte geçmeye başlamıştık sabahın bu ilk saatinde. Hay allah, kaç zamandır gelmeye gelmeye özlemişim; çarşı içlerinde, sebil başlarında, vitrin önlerinde aylak aylak gezinip dönerciyi pizzacı, taskebaplar yediğim aşçıyı da hamburgerci gördüm diye üzülüp dururken İhsan Bey'i gözden kaçırmayayım mı sana, tüh; durur mu o da, doğru taş hana tabii.

Belliydi, İhsan Bey bugün biraz tuhaftı, valizi atıp kurtuldu sansa da belleğinin albümleri bir bir açılıyordu ya yol boyunca, ille de gidip taş hana, okuyacaktı yine o defteri; çaresiz. Taş han da kırk yıllık dostuna kapılarını şıngır mıngır açmış, badanalanıp silikleşmiş, kireçle örtülmüş kabartma desenlerinin tam ortasındaki '1856' diye kararan tarihiyle gülümseyivermişti o zaman. Bense dolanıp duruyordum; çarşı içlerinde, vitrin önlerinde, sebil başlarında.

Taş hanın avlusundaki 'Havuzbaşı' çayhanesinin kambur sahibi, küçüle küçüle kuş kadar kalmış bedenini güçlükle sürüklediği çelimsiz bacaklarından yakınarak, şu yağmur, berbat ediyor, ne sırt ağrısı ne bel, ille de sağ bacaktan kalça üstüne dolanan siyatik, mübarek turist, bu siyatik yok mu, sabah akşam çay götür, kahve getir, bacak mı kaldı yürüyecek, yıllar yılı görüp tanısa da İhsan Bey'i, ilk kez gördüklerine baktığı kayıtsız gözlerini büze büze, 'ne isterdiniz beyim', kaynamış kahvesini getirmişti İhsan Bey'in. Alışıktır İhsan Bey, hiç alınmaz Emin efendiden, bir hal hatır sorsun, bugün nasılsınız desin, çoktandır görünmüyordunuz, yine mi o defter, allaşkına ne yazar durursunuz o deftere, hayır sormasın, rahat eder böyle, alıp alıp başını rahatça dolaşır deri kaplı defterin eciş bücüş anıları arasında da, kendi başına kalıp yazıp çizsin ister sümbüllü deftere, geçip gitmiş sisli hayallerini.

İlle de çocukluktan başlar ne varsa, sırasız hatırlayamaz, her seferinde karıştırır, önce apaçi olduğu günden başlar, hani mağarasındaki çitlembik savaşından, – kargıyla üflenirdi çitlembik, yoksa mümber tohumları mıydı, 'zehir' dedikleri – bir keresinde gözü çıkıyordu, gözden caydık da anasının hışmı n'olacak, hani o ispirtolu ocak geldikten sonra kullanılmayan kuzinenin kül gözünde sakladığı, ocaktan boca ettiği ispirtonun mavi rengine

karışınca daha bir mavi olan kavanozda, mavi olup da daha bir yılan yılan duran kavanozdaki yılanı görünce anası, nasıl da bir çığlık atmış, atınca da fosil tarla yılanı bir yana, haşarı çocuk bir yana, yemediği azar kalmamıştı, bir daha kavanozda yılan biriktirmek mi, tövbeler olsun, bunları öğrendiği mahalle çocuklarına uymayıp uzun yaz günlerinde, 'ya öğle uykularına yatarsın, ya da zorla yattığın uykularından kaçsan da sokağa çıkamazsın bilmiş ol,' o da desenli halı yollarında düğmeler yarıştırdığı, hatmettiği on ciltlik 'İki Çocuğun Devriâlemi'ne karıştığı, evin içinde arayıp da bulamadığı ikinci çocuk hayali Ahmet'ten başlar hatırlamaya; çocukluk özlenmez olur mu hiç?

Başlar başlamasına, ama bu kez öyle olmadı nedense, bu kez dönüp dönüp mezarlıktaki gecede takıldı kaldı anı defteri; taş hanın bütün avlusu mezarlık oldu bugün. İşte o anda bir de baktım ben, taş hanın avlusunda, serin sular fışkırtan fıskıyesinde hop hop pinpon topları hoplayan havuzun suları boşalmış, balıkları saçılmış, dilek paraları yerine içi çerçöp dolmuş, kaç yıllar geçmiş üstünden de, ben İhsan Bey'i hâlâ o eski havuzun başında otururken görmüşüm. İkimiz birden hemen defterin içinden çıkıp doğru eski kiliseye gitmişiz önce, terk edilmiş kilisenin nasıl kalmışsa orada kalmış çürük orgundan çıkan, çıkıp da yalnızca bütün kiliseyi mi, ta Afrika'daki misyoner papazların derme çatma saz kulübeler içindeki ilâhilerine kadar uzayan bir la sesiyle dolaşmışız eski kiliseyi. Yeniden yeni sesler içinse, arka odadaki pırtık körüğü canlandırmak gerekirdi; arka odaya gitmişiz, bakmışız, bir de bakmışız ki ne görelim, kim niye bırakmışsa iki boş tabut yok mu odada, öyle eskilerden kalma da değil, yeni, yepyeni... Ben, hınzırlık olsun işte, içine girmek istemişim, o kaçmak; boğuşup durmuşuz orada, ben perili saymışım yıkık kiliseyi; o "Bak bak, tabutun üstünde ne yazıyor?" demiş, içimizde pırpırlar, bir de sökmüşüz ki eğri yazıyı, 'Bize yaşamda gün saymaktan başka ne öğrettiler ki?' demiyor mu boş tabut sana, anlamasak da ödümüz patlamış!

Biliyordum, gerçekte dedesinin sözüydü bu, posbıyıklı, gür kaşlı bir Osmanlı zabiti olan dedesinin sözünü belli ki uydurup boş tabuta yakıştırıyordu, aklı fikri dedesinde, dedesi üç beş gün olmamış daha kendini asalı ondan, o da çocuk işte, boş tabutu dedesinin sayıyor; sahi niye asmıştı ki acaba dedesi kendini?

Anlatmıştı; kaç zaman sonra gidip sormuş babasına, aynen oğlunun da kendisine sorduğu gibi, oğlanınki sanki biraz siyasi gibiydi, Sovyetler dağıldıktan sonra kimlik merakı depreşti oğlanın, yahu baba bizim kökenimiz nedir allaşkına, o da kendi babasının sesiyle konuşmuştu; azıcık boğuk, azıcık çatallı, ama böbürlenerek, şöyle hecelerde dura dura, "Biz Gürcü'yüz oğlum," demişti, "Posbıyıklı, gür kaşlı olur Gürcüler, az buz değil, çokça da yırtıcı olurlar!" Hiç anlatır mı, babasından öyle öğrendi, dedesini asla anlatmazdı oğluna, örnek olmasın aileye, genlerden değil yalnızca, ruhlardan da geçmesin diye herhalde.

Babası da öyle yapmaz mıydı canım, anasını anlatırdı bir tek; babaların değil anaların ölmesi kötü olur, baba ölse de aile bir arada kalır, ah nur içinde yatsın, bütün kardeşleri anası okutmadı mı, kimini savcı, kimini eczacı yaptı, çekip çevirdi bütün çocukları, kendisi okuyamadı, ama onunkisi solculuktan, biraz da şanssızlıktan, yine de saygın bir terzi olarak kimselere minnet etmeden büyüttü çocuklarını, her ne kadar onun üvey anne olduğunu yıllar sonra öğrenmiş olsa da – yıllarca onu bir daha görmemiş olsa da – bu yüzden kaçıp gitmedi o, bir daha

bir daha hapislere girmekten usanmıştı, anasına hiçbir zaman kem söz ettirmedi, ne demekmiş üvey anne, kim demiş babalık sonradan öğrenilir de analık hep bilinir diye, anne olmak için ille de doğurmak gerekmez ki, ah anası sağ olacaktı ki şimdi...

Çocukluğunda, oturma odasının duvarında eski radyonun üstündeki boşlukta asılı dedesinin karakalem portresine bakarken, onun gürcü gürcü sarkan bıyıklarından, gürcü gürcü kabaran kaşlarından, yırtıcı bakan gürcü gözlerinden çok, boynuna dikkat ederdi; sanki bu karakalemin kopyalandığı fotoğraf önceden çekilmemiş de, boynunda bir iz görecekmiş gibi sanki, dedesinin ruhundan kendisine ne zaman geçeceğini öğrenmek istermiş, gerçekten geçecek sanırmış gibi, gözlerini kaçıra kaçıra, ürke korka bakardı. Daha babası siroz olup ölmeden önce, siroz olmak ne söz, hafta sonlarında herkesi başına toplayıp düm tek, düm tek, Selahattin Pınar'ı baştan sona geçtiği keyif akşamlarının birinde, ille de susuz diye direttiği rakının ortalarında sormuştu, "Dedem kendini asmış, öyle mi baba?" Hiç yanıt vermemişti babası, vermez tabii, böyle sorabilir mi hiç, tam kıvamında şimdi babam, tam sormanın sırası diye düşünmüş, ama soramamıştı, yine de o gece öğrenmişti, savcı olan üvey ağabey anlatmıştı fıs fıs, gece el etek çekildikten sonra kalkıp bir daha, bu kez gözlerini hiç kaçırmadan bir daha, bir daha bakmıştı karakalem Gürcü'ye.

Ne zaman sormak istese, babası yine anasını anlatırdı durmadan; anasının bu posbıyıklıya olan sönmez aşkı, yüreğinin içinde ilk günden bu yana sonsuz varlığından kuşku duymadığı kadife sevgiden çok, – bunu hep bildi – en çok bu sevginin bellettiği insani sorumluluktan kaynaklanırmış, yabancı bir kadının kaç çocuğu birden büyütmesi kolay mı sanırsın, üvey de olsa onda kendiliğinden kabarıp duran, işte bu insan sevgisiyle büyütmüş çocuklarını, nur içinde yatsın, şimdi sağ olmalıydı ki onun pembe güzel yüzünden, sol yanağında yaşlandıkça irileyip kararan et beninden, ah bir kerecik... O günden sonra, onun üvey anne olduğunu öğrendikten sonra, onu bir daha hiç görmedi oysa!

Bak işte, yine sırasını karıştırdı ve dedi ki, "Yahu, her bir günü tek tek saymak da pek güç, kavanozdaki yılan gibi bir özetini saklayabilmeli insan kendinin; şimdikiler anlamasa da genlerimizde tekrarlanan ölümü yenmek için sırasıyla anlatabilmeli, yeniden tekrarlanan şu hayatların sonuçlarını peşinen bilmeliyiz bir bir, bilmeliyiz ki boş yere debelenip durmasın insanlar, değil mi?"

İhsan Bey böyle konuşmaya başlayınca ben parmağımın ucuyla dürtüverdim onu, omuzundan sertçe iteledim; beni göremese de irkildi, sanki biri omuzundan dürtmüş gibi çevresine baktı, sonra da, "Emin efendi, bir çay daha getiriver," diye dalgın dalgın seslendi, iç sesi duyulmaz oldu böylelikle; iyi oldu!

Ohoo, Emin efendi bir aşağı bir yukarı, hâlâ söylenip duruyordu; bir zamanlar çevresinde fır döndüğü, şimdiyse çerçöp dolu havuzun içine benzettiği kararan ruhundan, bacağından kalçasına doğru keşfe çıkmış turistten, balıkları gibi bir bir azalan müşterilerinden yakınarak dolanıyordu. "Yıllarca ovup yıkadım da ne oldu, emek verip sevip bağlandım da ne oldu, anlamaz ki onlar, bilmezler ki, bir bir azalıyorlar işte, biri de bir, beşi de bir diyorum şimdi, adam sendee, bıraktım ucunu artık, olsalar da bir diyorum, olmasalar da..." Müşteriler mi, balıklar mı, ağzının içinde geveliyor, homurdanıyor, ne dediği anlaşılmıyordu. Es-

kiden öyle miydi ya, velfecir okurdu gözleri; kamburunu yük değil süs gibi taşırdı sırtında, çayı sipariş gibi değil ikram niyetine getirip koyardı masaya, bir nezaket, bir güleryüz, bin gülücük on merakla konuşurdu, merakından değil ilgi, biraz meslek gereği; çay okkalı kahve orta, 'bugün hayatınızda neler var bakalım İhsan Bey', keklik gibi sekerdi, İhsan Bey'in fincanı daima ayrıdır, yalan tabii, itibar edip gönül almak için, kahveciliğin meslek sırlarından...

İç çayını da git be adam, gibi bıraktı bu kez çayı Emin efendi. Olsun, alışıktır İhsan Bey, aldırmaz, böyle daha da rahat eder, böyle kendi başına, vakit yitirmeden...

Yahu, yoksa gerçekten hatırlamıyor mu onu Emin efendi, unuttu mu yoksa, sorsa mı acaba, yok canım, domuz gibidir o, yine de sorsa mı; dilinin ucunda güç bela tuttuğu tanımadın mı beni'yi, çayından önce aceleyle yuttu İhsan Bey. Eh, değişmiş olabilir, ne de olsa hepsinden çok yaşadı sayılır, zaten gücüne giden hatırlanmamak değil ki onun, ölmek bile değil, yaşamak gücüne gidiyor şimdi; ben anlıyorum, anlıyorum da olmaz ki!

– Şişşt, İhsan Bey...

Hemen bıraktı yakıcı sözlerin ucunu, avluya döndü, oturdukça oturası gelen bu plastik sandalyeler yerine mavi iskemleleri bir güzel yerleştirdi yeniden, tahta iskemlelerin çevresinde dizildiği böbürlenip duran havuza; fıskıyeler, japonbalıkları, karşısındaki masaya da Burhan'ı, Ekrem'i, ee onsuz olmaz tabii, sarı bukleliyi de koyup, kendisi de düğün evi sahibi gibi masaları tek tek dolaşarak havuzdaki kırık mermerin yanı başına oturdu. Mermer oymanın kırığında parmaklarını dolaştırıp bu kırıktan anılarının hepsini emdi ve şen şakrak gitti, ta Burhan'ın cenazesine vardı; cenaze töreni bitince Ekrem'e sordu,

– Yahu Ekrem, biz, bize öğretilen bir hayatta mı yaşıyoruz allaşkına?

Ekrem,

– Eh biraz öyle sayılır, dedi. Ne yapsan değiştiremiyorsun ki kör talihi, sen bakma Burhan'a, tarih dediğin şeyin belkemiği aynıdır hep; azıcık iş, azıcık politika, azıcık da aşk filan deyip oyalar insanı, hepsi yalancıktan tabii.

Burhan hemen cenazesinden kafasını uzatıp,

– Boş versenize, tarihi istençleriyle insanoğlu kendi yaratır, dedi. Bilgiç bilgiç öttü, öttü ama İhsan Bey hiç yokmuş gibi o, hiç aldırış etmeden ona,

– Bu Burhan'ın önceden ölüvermesi iyi oldu, biliyor musun, diye lafı yeniden iteledi.

Ekrem, onun ne demek istediğini anladığını belli eden "Hı, hı," sesleri çıkarıp onayladı bu sözü.

Ben işte, – yeter ama artık – dayanamayıp konuşmanın tam bu sırasında, hani biraz da iki cümleyi aradan zıpkınlayıp,

– Anlamadım, diye araya girdim.

– Neden iyi oluyormuş ki Burhan'ın önceden ölmesi?

İkisi birden, ben ne aptalım diye, bakıp şaştılar soruma, kederli kederli güldüler. Neredeyse alınıyor, alınmakta değil, tam kızıyordum, tam kızıp, "İnsan bunca yıllık dostu için böyle konuşur mu yahu?" diye çıkışmaya hazırlanıyordum ki, biri bir cümle, öteki kaldığı yerden bir cümle, sanki Ekrem'le İhsan Bey bir adam oldular da, ikisi bir olup tek bir ağızdan başladılar anlatmaya, ben de ne

yaparsın, sus pus dinledim onları; bıyık altından güldüklerini gördüm.

Burhan inançlı ölmüş, oğluna 'Parti Tarihi'ni anlata anlata ölen kaç insan tanıyormuşum ki ben, Burhan, aklın inançla ilgisi olmadığını bilmeden ölmüş, hem de az kimseye nasip olan mutluluklarla ölmüş, öğretilen bir hayatta yaşamış olduğunu öğrenerek ölecek olsaymış kendileri gibi, yani kendileri gibi yalnızca belleklerde yaşayan bir hayal olarak yaşanabileceğini bilerek ölmüş olsaymış, ya da bunu fark edip kendileri gibi hiç ölemeyecek olsaymış, daha mı iyi olacakmış sanki; onlar gibi boyun da eğemezmiş Burhan, önemsiz sayamazmış çünkü kendini, hep ötekiler için de en iyisini, en doğrusunu kendi bilir saydığı için, hep böyle öğretildiği için ona, Ekrem'le İhsan'a höt höt kızacak olurmuş, "Ne oldu size anlayamıyorum yahu," dermiş. "Tadınız tuzunuz da kalmadı artık sizin, vallahi hapisteki günlerimizi özler oldum, ne yaptığınız anlaşılıyor, ne dediğiniz..." Öfkeyle çekip gider perşembe meyhanelerinden, için için kıskanmak mı onları, yoksa merak mı, belki de alışkanlık, yok canım kaç kişi kaldılardı ki, hâlâ solculuğun hamasetini onlardan başka kiminle paylaşabilir Burhan da, bir karış suratla dönüp gelir, "Sizi bu inançsızlık öldürdü, bilmez miyim sanki ben, zıbarın e mi," diye homurdanırmış. Onlar sus pus, ölü sessizliğiyle dinler Burhan'ın ilenmelerini, kıs kıs öylece durur, hiç ses etmezlermiş; sanki ikisi birlikte ölmüş de yeryüzünde kimsenin öğrenemediği bu sırrı bilmenin, bu sırrın sonsuza kadar gizli kalması için birlikte içtikleri andın buz kesen suskunluğuyla, hani neredeyse Burhan'ı ölmeye özendiren dayanışmayla dinlerlermiş; yalnızca içlerinden konuşurlarmış, eğdikleri kirpik uçlarından, aşağı yukarı oynattıkları kaşlarından, tahta masaya tıp tıp vurdukları parmaklarından haberleşir, "Bırak öyle sansın Burhan," derlermiş. "Bırak öyle bilsin ki, her gün unutkan yüzünü biraz daha göstererek öldüren bu hayatın, ölünce, ölüp de unutulunca, hoyratlığına yürek dayanmayan bu hayatın göz boyayıcı saltanatını sürsün, sürdüğü hayatın inançlarına bağlanmayı saltanat saysın; bırak inançlı ölsün."

Öyle ya, ne de olsa en yakın arkadaşlarıymış Burhan, iyiliğini, mutluluğunu istiyorlarmış onun; dur, hemen karşı çıkmamalıymışım, haklı olabilir hemen anlayamayabilirmişim, ama sonuna kadar dinlemeliymişim, Burhan öyleymiş işte; hep böyle kan ter içinde, hep böyle soluk soluğa, yalnızca kendi hayatından mı, kendi hayatından çok elinin değdiği her yerden, herkesten sorumlu sayıp kendini, yaşadığı sürece ne biriktirmişse bu hayattan, hepsini bir çırpıda sayıp dökmeyi, başkaları adına da kararlar vermeyi zorunlu sayarmış, kendini Tanrı sayarmış o; bilmeden tabii.

Onunkisi ilk bakışta bir çeşit takıntı, bir çeşit hastalık gibi görünebilirmiş bana, bana böyle anlatılınca; ama öyle değilmiş, zaten kim öyle değilmiş ki yaşarken, hatta kendileri bile, hatta ben bile...

Eh, haklı olabilirlerdi; ben de biraz öyleydim sanki, sanki sorumlu saymış da kendimi ondan düşmemiş miydim İhsan Bey'in peşine, sabahın yaslı dumanlarını savurduğu günün bu ilk saatlerinde İhsan Bey'le birlikte düşüp yollara, İhsan Bey'in nedeni bilinmez kayıtsızlıkla, benimse yürek çarpıntılarıyla ilişiğim bu iskemlenin ucunda, içten içe Burhan diye tutturup, neredeyse biraz Burhan olmamış mıydım sanki? Adamın ensesine şaplak gibi vuran hantal, sarı ve hiç batmayan bir güneşin eşlik ettiği ovalardan, düşe kalka kıraç dağlardan, sonsuza ka-

dar uzayan tozlu yollardan gelir gibi, yorgun argın uzandığım mezarımın içinden uzatıp başımı, Burhan Burhan konuşup, "Yahu, görmesem Emin efendiyi, havuz başını, Ekrem'i, seni, neredeyse ölü sayacağım hepimizi!" dememiş miydim? Dilimin ucunda hep bir itiraz Burhan gibi, "Yahu ne dediğiniz anlaşılıyor artık sizin, ne yaptığınız; rakıdan geçtik, bir kahveyi bile burnundan getiriyorsunuz adamın, varsa yoksa derdiniz, ne kalmışsa kıyınızda köşenizde, bulup bulup onu hortlatmak işiniz, yahu ölmüşsünüz de haberiniz yok sizin..." Onlarsa gülü gülüvermişlerdi bu sözlere bıyık altından; lafı evirip çevirip, sanki ben Burhan'mışım da Burhan'a davranır gibi, bütün Burhan'lar aynıdır, ölmüş olsa da Burhan kalanlarla böyle konuşulur diye pek emin oldukları bir aynılıkla, evirip çevirip lafı bir ağızdan demişlerdi ki, "Hatırlıyor musun, senin oğlan, daha beş altı yaşlarında var yoktu, fırıl fırıl dönüp dururken havuzun başında, hani fıskıyenin topuna uzanacağım diye ille de, cump, doğru balıkların yanına, havuz diz boyu canım bir şey olacağından değil, yine de nasıl fırlamıştık dördümüz birden, hah halı ha, sonra da bir gülme tutmuştu dördümüzü birden, sevimli velet, elinde çırpınıp duran japon balığı ile şirin şirin gülüp duruyordu havuzun içinde hatırladın mı, çıkmam allah çıkmam, sahi kim çekip çıkarmıştı oğlanı, Selim miydi yoksa, Selim tabii ya, nasıl da dilimin ucuna geliverdi, kaç zamandır düşüne düşüne, Selim tabii, en son Burhan'ın cenazesinde, senin değil canım Burhan'ın cenazesinde karşılaşmıştık da, 'Şey,' demişti, 'Ben yaşlandığımı kütüphanemde çoğalan fotoğraflardan anlıyorum artık,' demişti; arkadaşlarından her kim ölürse, bir fotoğrafını bulup buluşturur, kütüphanesindeki raflardan birine özenle çerçeveletip koyarmış; onun hatırlayarak ölmesini ertelemek için, hayır kendisinin değil, ölen arkadaşının, öyle düşünürmüş."

Lafı çevirseler de yeri gelmişken, tam fotoğraflardan söz ederlerken, yani şimdi tam sırası deyip sormak istedim :

– İhsan Bey, valizdeki albümde yaşayanların mı, yalnızca ölenlerin mi fotoğrafları vardı?

İhsan Bey'in, tınn, kopuverdi bellek kanalları o anda ve şaşkınlıkla bakıp dört yanına yazmakta olduğu kalın defteri şak, aceleyle kapadı. Hay allah, nerden sordum bunu, sıkışıp kaldım mı sana sümbül kabartmalı defterin bilmem kaç tonluk sayfaları arasında; İhsan Bey'i göremez oldum, bir sayfadan ötekine, "İhsan Beey, İhsan Beeey," fır dönmeye başladım. İhsan Bey'i, Ekrem'i, Emin efendiyi, havuz başını göremedikçe bir paniğe kapıldım, bir paniğe! Neyse ki sonra, pürtelaş dolanıp dururken, biraz ötelerde, hatta en ötelerde, mırıl mırıl bir sesin son satırların üzerinde gezindiğini duydum. Bak ne iyi, demek ki yalnız değilmişim burada, durur muyum, kendini benim gibi yalnız sanan bu sesin peşine düştüm hemen, sürdüğüm cılız sesin izi beni en son sayfaya kadar götürdü, götürüp titrek yazıların üstünde bir inip bir çıkarak bezgin, yorulmuş, yaşlı bir mırıltının yanına ulaştırdı. Kendi kendine konuşan bu eskimiş sesi dinlemek için, suçlu suçlu, – gizli gizli sokulduğumdan belki de – sesin yanına ilişmek istedim. Bir yandan da ayıp oluyor diye ikircikleniyordum; ne de olsa tembihlenmiş, yasaklanmış, sulara atılıp unutulsun istenmiş, yani hiç bilinmesin ki huzuru bir başka âleme kalsın, sonra da sonsuza kadar bozulmasın diye paylaşılmak istenmemiş bu sesin anlattıklarını gizlice dinlemek suçtu, biliyordum. Ne var ki tek

başıma kısılıp kaldığım ve İhsan Bey'in hayatında biriken bilmem kaç ölünün canlanıp yaşadığı bu sümbüllü defterde, yine de bu dünyaya ait olduğumu duyuran kışkırtıcı suç, muzır böcekler gibi her yanımı sarmıştı. Hem yalnızlık, hem de yalnızlığın korkusundan; korkuyordum doğru, unutulup gidersem bu defterde, unutulmasam da hayat boyu kalacak olursam bu defterde ölmüş sayılırdım ben de, öyle değil mi; bir de peşine düştüğüm bu kederli sesin yalnızlığında, yalnız kalmış olmanın suç'u geçersiz kılacağını pekâlâ bilmiş olmamdan ötürü, sesin yanına usulca iliştim. Zaten suç da, İhsan Bey'in, Ekrem'in, Burhan'ın, hatta Selim'in ölü günlerini hortlatıp yaşatmak için, için için içimde kabarıyor, işlenmesi yolunda bir ses kimliğinde satırların üstünde dolaşıyordu o anda.

Artık kulaklarımı dört açıp dinledim. "Aman canım," diyordu İhsan Bey'in ölmeden bir önceki sesi, "Yeter artık, anıp yaşatayım derken ötekilerini, bende yaşayacak güç kalmadı, yoruldum, hem ne kaldı ki hatırlanacak; dört bir yanı ölenlerle çevrilince, ölümle çevrile çevrile yaşlandıkça insan yorulup beziyor, kanıksıyor hatta, üstelik yaşlandıkça sevgisiz ve bencil oluyor biraz da, – yoksa sevgisiz kaldıkça mı yaşlandım ben? – yalnızca geçmişiyle yaşanan bir hayat hepten yorgun ve bencil kılıyor beni; ee n'apalım, bencilleşmeden de ölmeyi öğrenemezdik zaten, öyle değil mi?"

Bak işte görüyor musun, başından belliydi; İhsan Bey bugün biraz tuhaftı demiştim, hiçbir şey yazmak istemedikçe deftere, ayak sesleri tıngır mıngır uzaklaştıkça son satırların üstünden her yan silikleşip kararmaya başladı, ben de kan ter içinde çırpınmaya, "İhsan Beey, İhsan Beeey," tam ölüp gidiyorum sanırken defterin karanlığında, ben böyle can havliyle çırpınıp dururken, birden sararmış yaprakların haşır haşır ortaları, yanları, cilt dikişleri, kıvrılmış yaprak uçları, sümbül desenli kapağı, İhsan Bey'in hep o bildik defteri, o anda parçalanıp dağılmaya başladı ve ben işte o zaman kurtulup çıkabildim gittikçe silikleşen son satırların arasından, fırlayıp çıktım dışarı. Kurtulur kurtulmaz defterden, bir koşu, yüzyıllık taş handan, itiş kakış çarşı içlerinden, mavna mavna dalgalanan limandan, kendi devletindeki dönerciler sokağından, cam duvarlı yeni otelden, hepsinin, hepsinin önünden ters yüz koşup doğru İhsan Bey'in evinin önüne geldim. Evin önünde bir uğultu, bir kalabalık, ne oluyor yahu demeye kalmadı, kalabalığın ağzında, "İhsan Bey ölmüş, vah vah Terzi İhsan Bey ölmüş" tekerlemesini duymayayım mı sana; güç bela sıyrılıp bu sözlerin arasından hemencecik evin içine daldım.

Hışımla, hayır bilgiç bilgiç, öyle değil belki kederle, hayır öyle de değil, biraz hey heylenerek, mutlaka benim yapabileceğim bir şeyler vardır diyerek en çok, bilmiyorum işte, asla inanmayarak, belki de hiç inanmak istemeyerek, "Ne diyorsunuz siz yahu, nerden çıkardınız bu lafı şimdi?" diye seslendim, belki de bağırdım en çok.

Onlar, "İhsan Bey," dediler, "İhsan Bey sizlere ömür, ölmüş!" Hıh, hiç olur mu öyle şey, "Nereden çıkartıyorsunuz bunu?" diye tekrarladım, omuz silktim.

– İşte, dediler, işte bak, ölmüş İhsan Bey!

Buruk buruk, biraz da küçümseyerek güldüm bu kez, "İhsan Bey taş handaki çayevinde, ben sabah beri yanındaydım onun, siz yanılıyorsunuz," dedim.

Onlarsa yine, "Belki üç gün olmuş canını vereli de, hiçbirimizin haberi ol-

mamış, sen ne diyorsun, sesi sedası çıkmayınca girip baktık ki, çoktan gitmiş İhsan Bey," dediler.

Anlatamıyorum ki bir türlü, "Çoktan değil, bu sabah çıktık evden, birlikte gittik taş hana."

Hâlâ beni, sanki ben bir şey anlamıyorum gibi, küt küt hâlâ beni inandırmaya çalışıyorlardı, "Bak işte, dediler, bu onun hırkası, bu gözlüğü, bu terzi tebeşiri, bu makası, bunlar da kitapları, sahi fotoğrafları da olacaktı, neyse, bunlar hepsi onun işte."

Baktım, doğru, hepsi İhsan Bey'in, yine de söylemeden edemedim ama, "Ölen Burhan Bey olmasın, dedim. İhsan Bey, Ekrem'le birlikte çayevinde. Gidip gidip eski günlere, birlikte çay kahve içip..."

Bu kez kızgın kızgın bakıp yüzüme sözümü kestiler, "Hayır," dediler tok tok, "Ölen İhsan Bey!"

Ben yine de dedim ki, "Siz yanılıyorsunuz, ölen Burhan; Burhan, İhsan Bey kılığına girmiş olmalı, siz bilmiyorsunuz, ölen Burhan olmalı!"

Bu kez sesleri bir adım daha yukarı çıktı, ee uzun ettin gibi, "Ne diyorsun sen yahu, Burhan kılığına girip de ölmek ne oluyormuş, hiç olur mu öyle şey, herkes kendi başına ölmeli," dediler.

Ben de dedim ki, "Eee ama, niçin öyle söylüyorsunuz, onu Ekrem'le birlikte çayevinde gördüm diyorum, hatta ne konuştuklarını bile biliyorum, ölen Burhan mutlaka, siz bilmiyorsunuz."

Artık sesleri odanın çatısından öfkeli öfkeli döküldü; "Başkası kılığında ölmek de yeni moda mı şimdi, hadi git işine, herkes kendi başına ölür, merak etme sen," dediler; sonra da, "Başkası kılığında ölünmez, senin dediğin gibi olsa haksızlık olurdu," diye beni inandırmaya çalıştılar.

Eh, sustum artık. En çok da dışımdan sustum, ne söylediğimi duyamaz oldular. İçimden diyordum ki o sırada oysa, "Hiçbir şey bilmiyorsunuz siz, ben kaç zaman önce başkası kılığında öldüm de o hiç ölmesin diye, yine de ölünce o, bu kez bir daha öldüm ben; sonra da şaştım kaldım, o mu öldü ben mi diye, o ölünce kendim değilim diye mi yaşadım, yoksa ölü mü kaldım yıllarca hiç bilemedim, en sonra da çözer bulurum belki bu sırrı diye nerede kendi başına ölmeye kalkışan birini görsem, pır yanına varıp peşine düştüm, ben her seferinde kâh Burhan, kâh Selim, kâh İhsan Bey kılığına bürünüp bürünüp onlarla birlikte, en çok onların yerine öldüm yalnız kalmasınlar diye ölürlerken; sabah beri ne diye İhsan Bey'in peşinde dolaşıp durduğumu sanıyordunuz ki, kim kendi başına mutlu ölebilir ki ilk kez ölürken, hem bir şey diyeyim mi, her ölenin ardından ölenler de bir daha ölmesinler diye onlardan önce ölmeyi bilmek gerekir doğrusu, bunu öğrenmek gerekir..."

Ben içimden böyle böyle diyordum, ama dayanamayıp dışımdan da, "İhsan Bey, Ekrem'le birlikte, taş handaki çayevi var ya, hâlâ oradalar biliyorum; sizin hiç bilmediğiniz ve hiç yanaşmadığınız bir canlılıkta yaşıyor onlar..."

Söylenip duruyordum. Bak işte, öyle tuhaf bir şey oldu ki o anda, ben bile şaşıp kaldım. Benim söylenmelerimi duyup onlar, "Ekrem Bey öleli ise dört yıl oluyor beyim!" demezler mi; ne yaparsın, tek çıt etmedim artık orada, pustum kaldım. ❁

YANIK ÖYKÜLER

M. SADIK ASLANKARA

Peki siz, bunca öykü içinde, tasarlanmış bir girişimle canlı canlı yakılan onlarca aydının anlatıldığı herhangi birini anımsıyor musunuz? Sizi bilmem ama ben, okuyabildiklerim arasında bu tür bir anlatıyla karşılaştığımı söyleyemem.

12 EYLÜL generallerince kapatılan Atatürk'ün Türk Dil Kurumu, yayımladığı son sözlükte, "yanık" için sıfat, mecaz, ad olarak sekiz ayrı anlam veriyordu : 1-Yanmış olan, 2-Rengi koyulaşmış, 3- Duygulu, dokunaklı, acıklı, etkili, 4-Sıkıntı ya da hastalıktan iyi gelişmemiş, kavruk, 5-Verimsiz, kıraç duruma gelmiş olan, 6-Bıkkın, üzüntülü, dertli, 7-Yanmış yer, yanmış olan yerde kalan iz, 8-Yanmış ya da yanmakta olan şey.

Peki, "Yanık Öyküler" derken, "yanık sözcüğü ile neyi anlatmak istiyorum ben? Yanılmıyorsam, biri ikisi değil yalnızca, bu karşılıkların pek çoğu yer alıyor başlıkta.

Durun, "Yanık Öyküler" için bir giriş daha yapayım...

Ali Ulvi'nin çizgilerini anımsar mısınız? İki adam. Birinin yüzü bize dönük, ileriye doğru yürüyor. Öteki ise geriye gidiyor. Onun sırtını görüyoruz yalnızca. Başında takkesi, sırtında cübbesi, bacaklarında şalvarı. Çember sakalı, arkadan da görülebiliyor. Oysa ileriye giden tıraşlı, çağdaş kuşamlı. Her ikisinin elinde birer ateş... Yüzü bize dönük olan, ateşi tepesinde tutuyor. Belli ki bir yanarca bu. Ama geriye giden, kavuşturmuş ellerini ardında, bir yandan yürüyor, öte yandan da ileriye doğru gideni tutuşturuyor. Ayırdında değilmiş gibi...[1]

Adam yakmak yeni değil. Geçmişe dönük pek çok örneği var bunun. Ama ille de Giordano Bruno. O, bu açıdan, yaşadığımız bütün zamanların simgesi, alevler ortasında bizi aydınlatan. Hazır buraya gelmişken söz, Nermi Uygur'dan bir alıntıyla Bruno'yu aktarmayı görev sayıyorum : "Bruno, başka-sevgisi uğruna canını veren eşsiz bir sevgi yiğidi. ...Yeniden Doğuş havasındaki Avrupa'da, dar-sevgiye yapışıp kalan okur-yazarlara, dar-sevgiye yapışıp kalan din-eğitim kurumlarına karşı-çıkma yürekliliğini gösterdi Bruno. (...) /.../Sonunda, çoğun olağan-geldiği üzere : Uyduruk bir yargıçlar kurulu karşısına götürüldü (onunkiler tüyler ürpertici Enkizisyon adamlarıydı). Sallantısızca sevilip sayılması gereğine inanılan Kilise'yi beğenmediği: İsa'yı pek tutmadığı için 1600 yılı başlarında Roma'da herkesin gözü önünde yakıldı./.../Sevdiği şey neydi, peki? Evreni, olanca sonsuzluğuyla evreni, varolan-herşeyi, tüm varlığı özüyle canıyla sev (mek).../İşte böyle : bencillere, hoşgörü yoksulu darkafalılara, bağnazlara, ufuksuzlara kurban edildi Bruno. – Nice tanıdık tanımadık akrabalarından sonra, adı bilinen bilinmeyen nice akrabalardan önce."[2]

İnsan yakmanın gündeme geldiği şu son yıllarda, hoş bir rastlantıyla, Bruno'yu anlatan bir oyun da seyirci karşısına çıkıverdi usulca. Erhan Gökgücü'nün *Giordano Bruno* adlı bu oyunu, yine kendi yönetimiyle, *Devlet Tiyatroları, İrfan Şahinbaş Atölye Sahnesi*'nde seyirciye sunuldu ilk kez.[3] Oyunun yayımlanışı üzerinden on yıl sonra. Ama bu sevinç fazla sürmedi. Oyun, 27 gösterimden sonra, sahneden indiriliverdi apar topar. Yüzde 85 oranındaki seyirci doluluğuna bakılmaksızın! Sonuçta Bruno, "1996'da yine cezalandırıldı."[4] Oysa, tüm tiyatrolarımız için bir "sahne ödevi" sayılmaz mı bu oyun?

Uygur'un dile getirdiği gibi, kendinden önce de, sonra da pek çok akrabası oldu Bruno'nun. Kuşkusuz olacak da! Nitekim *Swas*'ta yakılanlar, Bruno'nun akrabaları değil mi? Arada yaklaşık dört yüzyıl zaman bulunduğuna bakarak, böylesi bir karabasanın bir daha yaşanmayacağı savlanabilir mi? Ortaçağ düşüncesi, bağnazlık, öylesine kör ve acımasız ki... Hoşgörünün kalkmasıyla birlikte, iniyor hemen insanlığın tepesine. Örümcek ağlarıyla paslandırdığı usları, işe yaramaz hale getiriveriyor çarçabuk! Yoksa Sıvas, akıp giden şu uygarlık tarihi içinde, bir örnek yalnızca...

Bırakın dört yüzyılı, şu son yüzyılı alın ele. Behçet Necatigil'e göre, "gerçekçilik akımının ilk temsilcilerinden" sayılan Nabizade Nâzım'ı düşünün.[5] Örnekse, onun, Cevdet Kudret'e göre, 'bu akımın başarılı ilk örneği" olan "Karabibik" (1890) adlı öyküsünü. Biraz daha yakına gelelim. Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri*'ni (1919) getirin gözünüzün önüne. Cevdet Kudret, Karay'ın "Türk hikâyesini Anadolu'ya yöneltmekle hikâyeciliğimize yeni bir ufuk aç(tığı), yeni bir soluk getir(diği)" kanısındadır ve ona göre Karay, *Memleket Hikâyeleri*'ni, "bilinçli olarak" yazmıştır.[6]

1890'dan veya 1919'dan 1993'e, Sıvas kıyımının yaşandığı *2 Temmuz*'a dek geçen 103 ya da 74 yılda kaç öykü kitabı yayımlanmıştır dersiniz? Sami N. Özerdim'in, 1867'den 1975'e; "Adam Öykü"nün, 1975'ten 1993'e dek sıraladığı zamandizinsel Türk öykü kitaplarının sayısı 1890-1993 arasında 1131, 1919-1993 arasında ise 1092 olarak çıkıyor karşımıza.[7] Neresinden bakarsanız bakın, demek 1000'in epeyce üzerinde öykü kitabı yayımlanmış, öykücülüğümüzün Anadolu'ya açıldığı düşünülen tarihten bu yana. Bin öykü kitabında yer alan binlerce öykü söz konusu. Sonra dergilerde, gazetelerde kalmış olanları da var.

Peki siz, bunca öykü içinde, tasarlanmış bir girişimle canlı canlı yakılan onlarca aydının anlatıldığı herhangi birini anımsıyor musunuz? Sizi bilmem ama ben, okuyabildiklerim arasında bu tür bir anlatıyla karşılaştığımı söyleyemem. Kuşkusuz, ölçüt, ben değilim burada. Bunu çürütecek görüşler de ileriye sürülebilir. Örnekse Mete Tunçay, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının kıyımı için, bunun "72,5 Yıl Önce Yaşanan (Bir) Sıvas Olayı" olduğunu belirtiyor. Tunçay'a göre, "Mustafa Suphi ve arkadaşlarının (28/29 Ocak 1921 Cumartesi gecesi) topluca öldürülmelerinin hemen ertesinde çıkan yerel gazete havadisinde, cinayetten söz edilmemekle birlikte, yapılan provokasyon apaçık görül(mektedir)" çünkü.[8]

Toplu kıyım biliniyor. Ama toplu yakma?

Daha öncelerde, kitaplardı galiba ortadan kaldırılıp yok edilmek istenen. Nitekim Aydın Ilgaz, babası Rıfat Ilgaz'ı anlattığı anılarında bunu çok güzel örnekliyor : "Belleğimdeki ilk ürkütücü olay evimizin basılması... / ... / Bu arada,

kulağıma çalınan kırık kırpık bilgileri birleştirip yaşamımızı alt-üst eden bu fırtınanın nedenini kavradım. Babamın yazdığı bir kitapmış neden. Kırmızı kaplı ince bir kitap. Babamın kendisinin bastırıp dağıttığı *Sınıf* adlı şiir kitabı. Polisler dağıtılan kitapları toplamışlar, geriye kalan 51 tane kitabı arıyorlarmış bizim evde. Bulunmayan hiçbir tane kalmamalıymış."[9]

Daha sonra kitapların tek tek ya da topluca yakıldığı uzun yıllar yaşadık. Çeşitli nedenlerle, kendi kitaplarını yakanlar da oldu. Aydınlar, yazarlar, okurlar, sıradan kitapseverler hep yaşadı bu acıyı. Kitapların yakılması, nedense Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'ini anımsatır bana.[10] Bilirsiniz, *Fahrenheit 451*, "kitap kâğıdının tutuşup yandığı ısı derecesidir." Montag adlı bir itfaiye görevlisinin gözleriyle, "kitap yakılması" anlatılır bu bilimkurgu romanda. Yapıt, daha ilk satırlarında, insanı ürperten bir anlatımla başlar : "Yakmak, zevkli bir şeydi. Bazı şeylerin yitip gitmesini, kararıp değişmesini görmek apayrı zevk veriyordu. Avuçlarında tuttuğu, zehirli piton yılanına benzeyen hortumla dünyaya gaz püskürtürken... eskinin karbon ve paçavra kalıntılarını yakıp yok ederken elleri, alevlerden oluşan senfonileri yöneten üstün becerili bir orkestra şefininkileri andırıyordu. /(...)... Yanık kitap yaprakları sundurmada ve çimenin üzerinde ölgünleşirken; ...(o), sosisleri sopaya geçirip şömine ateşine tutmayı arzuladı."

Daha sonra kitapların tek tek ya da topluca yakıldığı uzun yıllar yaşadık. Çeşitli nedenlerle, kendi kitaplarını yakanlar da oldu. Aydınlar, yazarlar, okurlar, sıradan kitapseverler hep yaşadı bu acıyı. Kitapların yakılması, nedense Ray Bradbury'nin Fahrenheit 451'ini anımsatır bana. Bilirsiniz, Fahrenheit 451, "kitap kâğıdının tutuşup yandığı ısı derecesidir."

Anımsarsınız elbet. François Truffaut da, çizgisi dışında kaldığı halde, 1966'da *Fahrenheit 451*'i film yapmaktan kendini alamamıştı. O sıralar, bu konuda şunları söylemişti Truffaut : "Bir gün bir arkadaşımla bilimkurgu üzerinde konuşuyorduk. Ona bu türden hoşlanmadığımı, çünkü bilimkurgunun gerçeklikten çok çok uzak, olaylarda çok başına buyruk olduğunu, bende heyecan uyandırmadığını söyledim. Arkadaşım karşı çıkarak bana, Ray Bradbury'nin kitabını anlattı. Kitapta betimlenen, kitapların yasaklandığı bir toplumdu; itfaiyeciler yangın söndürmüyor, kitap yakmak üzere yangınlar yaratıyorlardı. / Her şeye rağmen bu kitapları okumak isteyenler ise, kitap metnini belleklerine yerleştirerek kitabı yaşatma mücadelesini sürdürüyordu. Bunu duyduğumda, hemen filmi yapmaya karar verdim."[11]

Şunu da belirteyim : 1968 kuşağının ilgi duyduğu, sürekli tartıştığı bir filmdi *Fahrenheit 451*.

Ama sonuçta, böyle bir süreçten geçen toplum, insanları da yakmaya yönelecektir günün birinde. Çünkü alıştırılmış, uyarlaştırılmış bir toplumdur artık söz konusu olan. Hatta daha ileri giderek söyleyelim, böyle bir toplumda "insan

yakma" eylemi, resmi politikanın benimsediği, bir eyleme dönüşecektir dizgeli bir biçimde. Nitekim Hilmi Yavuz, bir yazısında, işte bunun altını çizmişti : "...Sıvas'ta yurttaşlarını toplu kıyımdan koruyamayan bir devletten, 'devlet boşluğu'ndan söz ediliyor. Oysa Sıvas'ta devlet vardı; ama bu, 'Gizlenmiş Devlet'ti; gizlendiği yerden yurttaşlarının kıyımını seyreden devlet!"[12] Tam burada, Aydın Ilgaz'ın anlatısına dönüyorum yeniden : "Babam bir ömür boyu bıkmadan usanmadan doğru bildiğini yapmaya çalışmış, güçlüklerden engellerden yılmamış, yorulmamış ve sonunda halkıyla buluşup onların sevgisini kazanmıştı. Bu ona büyük bir coşku ve yaşama sevinci veriyordu. / Rıfat Ilgaz, bu yaşama sevinci sürdükçe yaşadı. Ama bir gün, 1993'te bir temmuz günü hepimizin yüreğini yakan kara kafalılar şimdi insan yakıyor diye yüreğindeki yaşama sevinci söndü." [13]

Aydınlar topluca yakılırken, öykücülüğümüzün Anadolu'ya açıldığı tarihten şunca yıl sonra, bu kıyım da sessiz sedasız yerini aldı öykülerde. Lütfiye Aydın, *Ölüm Erken Bir Akşamdır*, Burhan Günel de *Karanfil ve Hançer* adlı yapıtlarındaki kimi öykülerini Sıvas'a ayırdılar.[14] Öykü gerçekliği ile Sıvas gerçekliği, üst üste çakışmış oldu böylece. "Yanık Öyküler", işte bunları bir araya getirmek için seçtiğim üst başlık aynı zamanda.

Lütfiye Aydın, toplam on öyküye yer vermiş *Ölüm Erken Bir Akşamdır* adlı yapıtında. Bunlardan "Ağlama Yasağı", bize bir kez daha anımsatıyor Sıvas yangınını. Aydın, 2 Temmuz-20 Aralık 1993 arasında yaşadığı, dahası damıttığı bir "acı"yı kaleme almış belki. Ama bu acı, fonda yansıtılıyor yalnızca. Eğer anımsamazsanız Sıvas'ı, usunuza bile gelmeyebilir o toplu kıyım.

Anlatıcı, bir "yanık merkezi"nde yatmaktadır. Öykü, onun gözlerini açmasıyla başlar : "Nice sonra ayrımsadım. Bulunduğum yer, devasa ünitelerin karmaşasından ürküp bir kıyıya sığınmış okaliptus ağaçları arasında gizli, geometrisi değişik, yarım daireye benzer bir klinikti. Yanık Merkezi." (s. 54) Bilinci azıcık aralanır gibi olduğunda, anlatıcı, belleğine yerleştirmeye koyulur görüntüleri : "Koridora bakan camdan... çok gıcırtılı sedyelerde hastalar geçerdi. Yüzlerini görmediğim bu insanların da yaşadıklarıma benzer acılar yaşadığını düşünürdüm. İçimden ağlamak gelirdi; ağlayamazdım. Yasaklar arasında bu da vardı. Sedyede götürülenlerin acısını, somut bir nesne gibi görürdüm. /.../ – Bu da mı yanmış? / ... / Kimin, nerede, nasıl, niçin yandığını anlatmıyorlardı, üzülmeyeyim diye. / .../... Yüzünü bile görmediğim – belki de çok yakından tanıdığım – bir hasta için söyledikleri 'ex oldu' sözünü bütün netliğiyle ayrımsıyor, iğne batırılmışçasına yerimden fırlıyordum. Yatıştırıyorlardı. 'Yanlış anladın' diyor(lardı)..." (ss.55-56)

Anlatıcı düşünmeye, kopukluklar arasında bir bağlantı kurmaya çalışır : "Yaralarımın nedenini düşünüyordum. Bacaklarım niçin sargılıydı? Maskeli insanlar bizi sık sık götürüp de niçin derimizi yüzüyordu? (...) En önemlisi, bizi buraya nereden, niçin getirmişlerdi?" (ss. 56-57)

"Günün birinde göz erimi uzaklıktaki koridordan hızla geçen o karaltıyı algıla(r)" anlatıcı. "Hastanenin en küçük konuğu, on iki yaşlarında bir çocuk." (s. 55) "Utangaç, çekingen, nerdeyse korkak." ; "Ürkekçe gir(er). Sanki tekerlekli sandalyesinin gürültü çıkarmasını istemiyordu(r); koridorda anlamsız, şenşakrak

çığlıklar atarak uçup giderken türlü şaklabanlıklar yapan çocuk değildi(r)." (s. 57)

"Notre-Dame'ın kamburunu düşündüren yürüyüş"üyle, Mardinli bir çocuktur bu. Sekiz kardeşli Nurullah. "Bir ara açıp bedenini göster(ir). "Şaşmamak elde değildir : "Çeşitli renkte kumaşlardan yapılmış bir yama bohçasına ya da her evleğine ayrı tohum atılmış tarlaya benziyordu(r). Skar dediği dikiş yerine benzeyen kabartılar, çok belirgindi(r)."; "Çocuk, çıplak göğsünü göstererek anlatı(r); onu incitecek bir şey söylememek için, öylece dikkatle dinl(er)" anlatıcı. Eşi de yanında, yanıklar içindedir. Çocuk, "yanmasının öyküsünü anlatı(r). O 'lanet gelesice' naylon gömlek tutuşmasa bu kadar olmayacak(tır). (...) Bir ara hastane serüvenini anlatırken / – Beni Selçuk Bey diriltmiştir, de(r)." (s. 59) Selçuk Bey, artık "baba"dır Nurullah'ın gözünde.

Yine de bu küçük çocuk, yaşamla bağını güçlendirecektir anlatıcının, eşinin. Oysa, "belirli zamanlarda kanının değiştirilmesi gerek(en)" bir hastadır çocuk. Ameliyat ise, "ertelenmemesi gereken bir zorunluluk." (s. 61) Anlatıcı da onun adına kaygılıdır zaten : Nurullah, "yaşam boyu simetriden yoksun bir bedeni taşıyacak, aykırılıkları kolayca kabullenemeyen bir dünyada çok sancı çekecek (tir)..." (s. 62)

Öykünün sonunda, anlatıcı, o buruk ayrılık sahnesini anlatır : "Yaşamın on iki yaşında bilgeleştirdiği çocuk, telefon numaralarımızı aldı, evinin numarasını verdi... Sarıldık, vedalaştık. (...) / O gün tekerlekli sandalyede değildi. Sanki en iyi dostuyla sonsuza değin ayrılması gerekiyordu, kendini buna hazırlamak zorundaydı. Birden onlarca yıl yaşlanmışçasına, yalpalayarak çıktı gitti. Ardından derin bir burulmayla baktı." (s. 62) Ağlama yasağı, hâlâ sürüyordur. Ama anlatıcı ve eşi, yine de gözlerini kurulamadan edemezler.

Lütfiye Aydın'ın, yukarıda genişçe özetini verdiğim "Ağlama Yasağı" adlı öyküsünde olduğu denli, öteki tüm öykülerinde de "acı", ana izlek olarak çıkıyor karşımıza. Bu ana izleğin öte ucunda ise "sevgiye özlem"i yerleştiriyor Aydın. Kadınların acıları, yurtsuzluğun, insansızlığın acıları, "sevgiye özlem"le, "sevgiyi gerçekleştirme süreci"yle karşılanıyor böylece.

Öykülerin başkahramanı hep kadın. Belki çeşitli kesimleri simgeliyor onlar. Ama aynı ortak paydada bir araya geliyorlar, "kadın olmak" paydasında. Örnekse "Gülkurusu" adlı öyküde, kasabanın birinde, ses yükselticilerden yayılan ölüm duyurusu anlatılır okura. Ölen kadın, pek çok kişiyle ilintilendirilmiş, ama kendi adıyla anılmamıştır bir türlü. "Merhumeye öylecene yakıştırılmış sanlar vardı(r)" yalnızca. "Sevgili(dir), saygıdeğerdi(r), muhteremdi(r), değerli(dir). / Kadıncağızın kendisi yoktu(r)" ama. (s. 26) Öteki öykülerde de buna benzer çıkışlara rastlanıyor : "Ne baba adı, ne kocalarınki... Bence kadının soyadı olmamalı. Yalnızca ad... Yalnız, yalın, özgür..." ("Cennetlik Bir Kadın Yazar", s. 19)

Kadınların o duyarlı dünyasındaki sırçanın dağılışı sonra : düş kırıklıkları, zedelenmişlikler, toplum dışına itilmeler, alçaltılmalar, sonra cinsellik nesnesi olarak algılanmalar... İşte erkeklere özgü o aptalca tutumdan bir örnek size : "Uzun saçlı, gençten bir adam dolanıyor çevremde. / Anası yaşında değilsem bile en az on yaş fark var aramızda. /.../ Giden delikanlının yerinde bir başkası." ("Bileti Yakamamak", ss. 31-32)

Yurt sevgisinin ele alındığı o çok dokunaklı "Tükenişin Ustaları", sımsıcak insan sevgisinin derlendiği "Ağlama Yasağı", "Tükenmeyen"; kadın sorunsalını belki topluca ele alan "Ölüm Erken Bir Akşamdır", doğrusu etkileyen, iz bırakan öyküler. "Hâlâ Kanayan"la birlikte bu beş öykü, zengin ayrıntılarıyla, bu ayrıntıların işlenişiyle, anlatı değerleriyle, ötekilerden ayrılıyor bir ölçüde.

Lütfiye Aydın, öykülerini, zengin bir coğrafya üzerinde, çok geniş bir yelpazede kuruyor. Dile, anlatıya da önem veriyor. Dilsel bezeme, bütün öykülerde kendini gösteriyor. Bunu iki yolla yapıyor Aydın. Onun, tekerlemelerde olduğu gibi, ses ve sözcük yineleyerek yaptığı bezemeler, anlatısına eylemlilik kazandırıyor. Örnekse, "cüzdanımı açıp kapatıyorum / Arabanın kapısını açıp kapatıyorum." (s. 30); "Onlarca dostluğu kurup onlarca dostluğu yıktıktan sonra, yıkıntılar arasından ölmeyen bir yüz seni de çağıracak." (s. 31); "Perdemiz hiç açılmasa da kapımız durmadan açılır kapanırdı." (s. 39); "İncecik yüzü alev alev yanardı Cavidan'ın. Yüzünü ovalarken eli yanardı. Çay bardağı Cavidan'ın yüzü olurdu, elim eli... Çay bardağından elim yanardı." (s. 41); "Aramızda kurulur gibi olan bütün köprüler birden yıkıldı. Kıyılarımız uzaklaştıkça uzaklaştı." (s. 47); "Aynı acının gölünde ayrı yönlere doğru yüzüyorduk..." (s. 89) vb.

Aydın'ın yeni söyleyişlerle yaptığı bezemeler ise, anlatısındaki çağrışım olanaklarını güçlendiriyor. Örnekse, "ortayaş parkları" (s. 31), "çağlayan dökülüşlü saç" (s. 40), "palmiyeleri(yle) yaz aşklarına gölgeler düşüren masal şehri" (s. 42), "derimin altında gizlediğim Cavidan" (s. 44), "sim inceliğinde keder" (s. 53), "lif lif çözülmüş nefret" (s. 82), "kurutulmuş kara erik gibi kırış kırış yüz" (s. 87) vb. Ne var ki anlamı ve çağrışımı zorlayan söyleyişlere de rastlanıyor bu arada. Örnekse, "konserve kutusunda yetiştirilmiş bir limon ağaççığı güzelliğindeki bebecik..."(s. 44). Değiştirerek kullandığı söyleyişler de var yazarın. Örnekse, "gözlerindeki saat acıyı çaldı" (s. 41), "gözlerindeki acılı saat" (s. 42). İyi ama, hangisi?

Lütfiye Aydın, söyleyiş, betimleme için çaba harcıyor da, sözcük seçiminde ve diziminde buna gereken özeni göstermiyor doğrusu. Kimi küçük savruluşlara rastlanıyor tümceler arasında. Sanki yazılmış, sonra bir daha üzerinde durulmamış hiç. Örnekse, "kaldırımlara çöreklenen arabalardan nasılsa koparabildiği bir avuç yere pembe örtülü yuvarlak masalar serpiştirilmiş o içkili lokanta..." (ss. 8-9); "Kanat kanada verip uçtu gittiler." (s. 20); "Kanı çekilen tırnaklarını gizleyen cila..." (s. 50); "...Otobüsteydi; kocaman bir paketi tıkıştırıyordu sepetliğe." (s. 32) Lütfiye Aydın, "sepetlik" derken, neyi anlatmak istiyor acaba?

Bunların üzerine, pek çok dizgi yanlışı da eklendiğinde, okumanın zorlaştığı bir öyküler demeti çıkıyor ortaya.

Ne var ki, bu öyküleri okumak, içinizdeki acıyı alıyor yine de. Çünkü bunca acıdan süzülmüş öykücü Lütfiye Aydın, iyimser bir yazar. Evet, hiç de iç açıcı değil belki yaşanılanlar, ama tüm karamsarlıklara karşın umudunu tüketmiyor o. Bir kıyıda perdesini aralamış, çağrı çıkardığı güzellikleri, sevgileri bekleyen bir öykücü izlenimi uyandırıyor insanda.

İyimserliğini yitirmemeye çalışan bir diğer yazar da öykücü, romancı Burhan Günel.

Burhan Günel'in *Karanfil ve Hançer* başlıklı öyküler toplamında, iki öykü,

doğrudan Sıvas kıyımını odaklıyor. Üstelik Lütfiye Aydın'da olduğu gibi, üstü örtük değil apaçık anlatılarak, deşilerek, hesaplaşmaya gidilerek yapılıyor bu.

Karanfil ve Hançer'de zaten hepi topu beş öykü var. Hep birbirinin içinde gelişen, birbirine yataklık yapan öyküler bunlar. Hatta, 1994 Ömer Seyfettin Öykü Yarışması'nda birincilik ödülü almış olan "Söylence" öyküsü de... Bu beş öyküden "Nisi" ve "Kanatır Kendini", Sıvas yangınından izler taşıyan öyküler... "Nisi" kısa sayılabilir belki (6 sayfa), ama "Kanatır Kendini", açıktan açığa uzun öykü, 50 sayfa.

Nisi, bir kadının adı. İçine sevginin de sığıştırılmaya çalışıldığı bir kısaltma. Anlatıcı onu, "benzin bidonuyla, kibritle, tekbirle" (s.48) çıkarılan bir yangında yitirmiştir. Söz edilmiyor ama, Sıvas olduğu belli buranın. Nisi ile çocuğu, anlatıcının eşi ve çocuğu olmayabilir : "Hep böyle bir çocuğu olsun istemişti, hep böyle bir eşi. Yangına verdi onları, karakıyımın azgın elinden kurtaramadı." (s.5)

Anlatıcı, artık bir karabasan içinde yaşıyordur. Üstelik sürekli suçlar kendini : "Yangın çıkaran yobaz sürüsünün çığlığı. Nisi de mi içerideydi ve yanıyordu? Yoksa o mu atmıştı Nisi'yi ateşe? O mu tutuşturmuştu dünyayı? Ortalık yanıyor hâlâ. Bütün bunların sorumlusu kendisi." (s.49) Bu karabasanın ortadan kalkması olası mı? Yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır yangın, Nisi ve çocuk : "Aynı yerde iki gece kalamıyor artık. Yalımlar onu kovalıyor" çünkü. (s. 52) Sonra, nice sonra, birden bir görüntü : "Bir çocuk, el kadar, çiçek kadar küçük, ince bir çocuk. Koşuyor denize, koşuyor sonra annesine. Denizle kadın arasında gidip gelen sevimli mekik."; "Kadının saçları, omuzları, beli, güneş yağı, bikinisi, ensesi... Güneşte yanmak. Otelde, motelde, plajda, denizde yanmak. Güneşyağıyla, kremlerle, gölgelerde yanmak." (s. 48)

Ardından, o bir çalımlık anıştırma : İşte, Nisi ve çocuk yaşıyor! Kim bilir kaçıncı kez yaşayacaktır bu yanılsamayı anlatıcı. Nitekim "mırıldanı(r) : / Nisi... Nisi...Nisi.../ Dön bu yana bak Nisi. / Dön bak. / Dön. / Bak. / Nisi oralı olm (az). Tanım(az) adamı. Suratını as(ar), kaşlarını çat(ar). Elinden tuttuğu çocukla birlikte adamın yanıbaşından geçip gid(erler)." (s. 52)

"Kanatır Kendini" adlı öyküde ise, Sıvas olaylarını yaşamış bir sanatçının, diyelim bir yazarın, romancının serüvenine tanıklık yapar okuyucu. Günel'in öteki öykülerinde olduğu gibi, bu öyküsü de hesaplaşmalardan, içsel çatışmalardan, kırılganlıklardan, özlemlerden, gel gitlerden, iniş çıkışlardan oluşuyor. Bu arada, öncesi, sonrasıyla Sıvas olayını izliyor okuyucu, öykü boyunca.

Anlatıcı büyük bir bunalıma girmiştir. 2 Temmuz'un ardından günler sonra da, anlatıcının "yaşamakta olduğu bungunluk, düşkırıklığı, isteksizlik, uykusuzluk, tedirginlik, iştahsızlık, tembellik sürüyor"dur. (s. 55) Bir suçluluk duygusuyla kıvranmaktadır anlatıcı : "Arkadaşlarım, dostlarım orada yanarken ben neden sokaktaydım? Onlarla birlikte neden ben de tutuşmadım, kül olmadım, dumandan boğulmadım?" (s. 56)

Aynı otobüsle gitmişlerdir. "Yangına değil, düğüne, şenliğe gid(er)" gibi. (s. 57) Ankara'dan Sıvas'a, sabaha dek, göz kırpmadan sürdürülen o güzelim yolculuk sonra : "Üç otobüs peş peşe gidiyorlar. Çabucak geçen bir yolculuk gecesinin ardından sabah oluyor. Duru bir gökyüzü, dingin bir doğa. Kimileri uyanmış,

kimileri hâlâ uyumakta. Kentin girişinde otobüsler toplanıyor, buluşuyor. Madımak otelinin önüne kadar birlikte gidiliyor. (...) Herkes uykusuz. Sabaha kadar konuşuldu, şarkılar söylendi, fıkralar, anılar anlatıldı. Şamata-şenlik geceden başlamıştı." (s. 71)

Henüz hiç kimse ayırdında değildir, yaşanacak olan o cehennemin. Anlatıcı da. Otele yerleşme telaşı sürerken, "banyoda yıkanan biri şarkı söylüyor(dur). Sonradan öğren(ir), karikatür çizen bir sanatçı arkadaşı(dır). Ölümünden önceki son şarkısını söylemekte(dir) o sırada..." (ss. 71-72) Daha öncelerde tanıdığı bir kadın sanatçının, "(hâlâ anımsadığı) gülüşünün yakılacağını, derisinin soyulacağını, benzersiz beden acılarından geçtikten sonra" ancak yaşama dönebileceğini de bilmez o sıra. (s. 65) Acı, sürer : "Bir başka arkadaşının eşini anımsıyor. Otelden kurtarıldıktan sonra okumayı, yazmayı, tüm el becerilerini unutmuş. Kocası bakıyor şimdi ona, öteki iki çocuğu gibi karısına da yemek yediriyor. Sabahları yüzünü yıkıyor. Yemeklerden sonra ağzını sabunluyor, dişlerini fırçalıyor." (s. 67)

Anlatıcıyı, yangından çekip alan ise bir rastlantıdır yalnızca. Eski bir öğretmen dostunun, evcek pikniğe gitme önerisini geri çeviremez anlatıcı. Döndüklerinde piknikten, bir karabasanla karşılaşırlar Sıvas'ta. Öğretmen arkadaşının evine sığınırlar hep birlikte. Ne bir umarları vardır, ne de ufukta görünen bir aydınlık. "Otelde kalanları düşünü(rler) : Onlar güvenlikte. Devlet var. Devletin askeri, polisi, valisi, generali var. Bir şey olmaz içerdekilere." (s. 84) Deneyimli öğretmen, "Kayseri'de bir sinemada kuşatıldıklarını ve askerlerin gelip cemselerle onları kaçırışını düşünü(r)."* Umut sürer hep : "Şimdi kurtaracaklar oteldekileri, şimdi gelir askerler, sokaktaki baldırıçıplak çapulcuları dağıtırlar."; "Yangın o sırada başlatılı(r)." (s. 91)

Sıvas sonrasını da yine anlatıcıdan dinleriz : "Ne yana baksam yanık ölüler ve ak kefenler görüyordum... Sonra beni alıp hastaneye götürdüler, psikiyatriye yatırdılar." (s. 93) Anlatıcı bunları, Sıvas sonrasında tanıştığı sevgilisine anlatır hep. Kendini tümden kurtarabilmiş değildir henüz. "uykusunda sayıkladığı da olu(r)." (s. 100)

Anlatıcı, bir yandan Sıvas karabasanıyla boğuşmaktadır, öte yandan eski sevgilinin yol açtığı yıkımla. "Yıllar önce kendi cehennemine çekilip giden, kapılarını kilitleyen, ateşini kendi gövdesinde büyüten ölümsüz sevgili." (s. 97)

Anlatıcı, "ölümden kurtul(muştur) ama pek de yaşıyor sayılamaz. (s. 67); "Kıyım gününden beri evde yalnız kalamaz ol(muştur)" zaten. "Kalırsa da uyuyam(az)." (s. 61) Çünkü "Sıvas'taki yangının küllerinin altında uyuyor(dur) tüm ömrü." (s. 56); "Yangında yitirdiği yaşama sevinci değil de, aslında, belleği mi (dir)? Yoksa sevme yeteneğini mi kaptırmıştı(r) küllere?" (s. 57)

Kendi kendisiyle didişir anlatıcı. "Eli kalem tutmaz ol(muştur), dili peltekleş(miş), belleği bulan(mıştır). Yazmalıyım, anlatmalıyım, hiç olmazsa kasete konuşmalıyım d(er) kendi kendine. Kaygılanı(r) elinin, dilinin, belleğinin pelteleşmesine. Olm(az), hiçbir şey yapam(az)." (s. 67) Suçlayıp aşağılar kendini : "Ne yaptım d(er) kendi kendine, ülkem için ne yaptım? Kimi zaman sandık başına gidip oy bile kullanmadım. Eleştirmedim, hiçbir şey önermedim, karşı tavır geliştirmedim, benim gibi düşünenlerle bir araya gelip güçbirliği oluşturmadım.

Dernekte, sendikada, partide yer almadım... Başını iki yana sall(ar) kokmadım, bulaşmadım! Demek oluyor ki, ben hazırladım bu yangını..."

Sonunda dener, "başarı(r) ve elindeki mikrofona konuşmaya başl(ar)." (s. 68) Yanında, yeni sevgilinin diri soluğu.

Burhan Günel, öykülerini, tek bir çerçeve içinde kuruyor genellikle. Kişiler, bir nedenle kopuş içinde. Bu yüzden parçalanmışlar, boşluğa düşmüşler hep. Sevgisiz kalmışlar sözün kısası. Bu durum, onların insan yanlarını da budamıştır elbette. Tümlenmeleri, bütün işlevlerini yerine getiren birey olabilmeleri, ancak sevgiyle buluşabilmelerine bağlıdır. Zaten Burhan Günel anlatıları, sevgiden kopuşu, sonra ona tekrar ulaşmak için verilen kavgayı dile getirmez mi çokluk? Hoş, hangi anlatı ilgilenmez ki bununla?

Belki yoktur sevgi. Daha doğrusu, "bul(unanla) yetinmemektir, hep daha çok istemektir." ("Karanfil ve Hançer", s. 28) Ama sonunda nereye ulanır sevgiler? Bir öykü kişisinin ağzında "anne"dir sevgi : "Kimi sevsem annem oluyor sonunda." (s. 33) "Anne", bir içtenliktir, sığınaktır. Hiçbir hesabın, önyargının olmadığı saltık sevgidir. Çırılçıplak bir özveri örneğidir. Karşılıksız, çıkarsız güvendir. İşte Günel, "karanfil" ve "hançer"le, sevgiyi, sevgisizliği simgeliyor bir bakıma. Karanfil, belki acıtıcı bir sevgi. Hançer ise ölüm, sevgi ülkesinin sınırları dışında kalan. Sürekli bir intihar ya da. Kim bilir, karanfil yaşamın, hançer de ölümün estetize edilmiş simgesi belki de. Bir başka boyutuyla dişilik, erillik. Birbirini hem iten hem çeken, hem olduran hem öldüren.

Burhan Günel, "karanfil" ve "hançer"in öyküsünü anlatıyor aslında bize. Bütün öyküler, bu yalın gerçeğe çıkarıyor okuru. Her öykü, biraz "karanfil", biraz "hançer" çünkü. Örnekse "Kanatır Kendini" adlı öyküde, yorgun, erkenden yaşlanmış, hayata kırgın bir adam"la, onu "yıkıntının içinden çekip al(an) kadın"ı tanırız biz. (s. 54)

Burhan Günel'in öykü kişileri, "kapalı" insanlar. Kolayca açılan, gizlerini çarçabuk ele veren tipler değil. Tamamlanmamış, eksik bırakılmış kişilikler. Okur bütünleyecek belki onları, olamaz mı? Ön yüzlerine bakıldığında hemence görülemeyişleri bundan belki. Bu kapalı kalış, öykü kahramanlarını, "melankoli" ile "marazilik" sınırlarına dek götürür belki, ama sonuçta kendi örselenmişliklerini aşmaya çalışan, bunun için kavga veren, didinen kişiler çıkar karşımıza. Kırılgandırlar ama, kırık değildir bu tipler.

Kişiler, hep kendi hesaplaşmaları içinde olmakla birlikte, bu öykülerin, mırıl mırıl iç seslerle geliştirildiği, cızırtılı bir bungunlukla örüldüğü düşünülmemeli! Bundan olmalı, Günel, olaysız, eylemsiz, hatta bir ölçüde durağan sayılabilecek bu öyküleri aktarmada dile yükleniyor. Betimlemeler, şairane bir dille yapılıyor hep. Günel, yalnız sözcükleri seçmiyor, kişilerini, bu kişilerin ilişkilerini, yaşadıkları anları, durumları, duyguları, tavırları da seçiyor. Kişilerini anlatırken, bu seçtiklerini, birer leke olarak serpiyor öyküsüne. Böylece, öykünün tümüne dağılıyor kişileri tanıma süreci.

Okumaya girer girmez, dupduru bir Türkçeyle karşılaşıyorsunuz Burhan Günel'de. Özenle seçilmiş, olmazsa olmaz bir gereklilikte tümceye yerleştirilmiş sözcükler... Üstelik hep Türkçe. Tertemiz akışları olan söz dizimleri sonra. Burhan Günel'in dile gösterdiği özen, öteden beri bilinen bir olgu zaten. Günel, an-

latısını kurarken ve aktarırken, dilinin ucuna geleni, usunda oluşanı, hemen ak kâğıt üzerine geçiriveren bir yazar değil sözün kısası. Bu arada, hoş söyleyişler de çarpıyor göze. Örnekse, "Çalagönül" (s. 16), "yürekaltı yangınları" (s. 39), "ekmekkabuğu rengi" (s. 43), "koygun" (dokunaklı, acıklı) (s. 5).

Ne var ki, içe dönük düşünce örgülerini yansıtmakta kullanılıyor bu dil. Üstelik şaşılacak bir yoğunlukta. Peki sürekli, yoğun, içsel bir anlatım, hele de şiirli olunca, okurun olaylardan kopmasına, dil alanında kaybolmasına, olaylarla ilinti kurmakta güçlük çekmesine yol açmaz mı? Üstelik şairane de olsa, sürekliliğe yaslandırılınca bu tür öyküleme, sonunda, bu da bir tekdüzelik olarak çıkmaz mı karşımıza?

Öte yandan Günel'in ayraçlar açarak, anlamı derinleştirmeye, bu anlamlara yan alanlar açmaya çalıştığı gözleniyor. İyi de gerek var mı? Günel, anlatısı boyunca, bu zenginliği yansıtıyor zaten. Bu arada "televizyon kanal(izasyon)ları" (s. 24) söyleyişinin beni rahatsız ettiğini de belirteyim.

Öyküde olay arayanlar, olayların peşi sıra koşmaktan hoşlananlar, Burhan Günel'de aradıklarını bulamayabilirler. Çünkü anların, anılarla sarmalanmış ayrıntıların öykücüsü o. Son olarak şunu ekleyeyim : okurunu varsıllaştırıp bütünleyen, okurun yeryüzündeki varlık nedenini anlamlandıran öyküler bunlar! Kim bilir, belki bu yüzden yanık işte! Lütfiye Aydın ve Burhan Günel'se, "yanık yazar"...

Evet, öyküler yanık olabilir, yazarları da... İleride başka yazarları da yakabilirler hatta... Ama Nermi Uygur'un dediği gibi, "değil mi ki insanız, hepimizin içinde Bruno var, hepimizin içinde Bruno'ya yer var"!

Doğal ki, bu söz insana! O halde Bruno'ya, Bruno'nun akrabalarına yer açın içinizde. Yangınlara karşın, içinizin soğuduğunu göreceksiniz!.. ⊠

[1]"Cumhuriyet", 4-7.1995

[2]Nermi Uygur, "Giordano Bruno'yu da Diri Diri Yaktılar", "Adam Sanat", Ocak 1996, sayı : 122

[3]Erhan Gökgücü, *Giordano Bruno*, Hacan Yayınları, 1986

[4]"Cumhuriyet" 15.11.1996

[5]Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 1978, 9. baskı

[6]Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, Varlık Yayınları, 3. Baskı, 1.Cilt, 1979, s.143; II.Cilt, 1978, s.183

[7]"Türk Dili", Temmuz 1975, sayı : 286

"Adam Öykü", Mart-Nisan 1996, sayı : 3

[8]"Cumhuriyet Dergi", 22.8.1993, sayı : 387

[9]"Milliyet", 8.11.1995

[10]Ray Bradbury, *Fahrenheit 451*, Çeviren : Dilara Özman, Baskan Yayınları, 1984

[11]Aktaran : "Cumhuriyet", 18.5.1994

[12]Hilmi Yavuz, "Gizlenmiş Devlet", "Adam Sanat", Ağustos 1993, sayı : 93

[13]"Milliyet", 12.11.1995

[14]Lütfiye Aydın, *Ölüm Erken Bir Akşamdır*, Simavi Yayınları, 1994

Burhan Günel, *Karanfil ve Hançer*, Karşı Yayınlar, 1994

(*) Bu olay, 1969'da yaşanmış, yobazlar, yine bir temmuz günü, Kayseri'de Alemdar Sineması'nda toplantısını sürdüren *TÖS*'lü (Türkiye Öğretmenler Sendikası) öğretmenleri, toplu kıyımla yok etmeye çalışmıştı.

ZAFER ŞENOCAK'IN "UÇMAK" ÖYKÜSÜNDEKİ İSTANBUL

GÜLTEKİN EMRE

"Uçmak", değişik bir öyküdür. Tam polisiye değil, yine de polisiye tadı veren; aramak, bulmak ve bu süreç içindeki gözlemlerle, betimlemelerle yüklü hoş bir öyküdür. Zafer Şenocak'ın doğduğu kente otuz yıl sonra bakışıdır da bu öykü.

ZAFER Şenocak'ın şiirlerinden oluşan *Gençlik Ayinleri* (1994) ülkemizde oldukça ilgi görmüştü. Yazarın bu yılın başında iki kitabı daha kazandırıldı dilimize: *Atletli Adam*, öykülerden oluşuyor; *Hitler Arap mıydı?* ise denemelerini içeriyor. Ben, burada, ilginç bulduğum *Uçmak* öyküsüne yansıyan İstanbul üstünde duracağım kısaca.

"Uçmak", Zafer Şenocak'ın *Atletli Adam*'daki (1997) öykülerinin ilki. Öykü, ortadan kaybolan bir Türk kızını İstanbul'da aramaya gelen bir sorumlunun gözlemlerini içeriyor. "Multikültürel suçlar" alanında uzmanların yer aldığı bir büroda çalışan görev gereği, kayıp kızın fotoğrafını koyarak cebine, biner uçağa. Uzman kişi uçakta başının "boş bir konserve kutusu" olduğu duygusuna kapılır. "Görünmezlik", bu uzman kişinin "Çoktandır çözmeyi istediği bir bilmece"dir. "Gerçekten var olan ise" onun için, "kocaman bir delik olarak görünmezlik"tir. (s. 7). "Bu delik, şu anda, uçağın gitmekte olduğu şehrin de içinde bulunduğu delik"tir. Yani, İstanbul, kocaman bir deliktir bu uzman kişiye göre.

"Birazdan, beni çocukluğumun uzak yıllarına (Otuz yıl çok mu uzak?) götürecek kısacık bir merdiven dayayacaklar." (s. 7) Kendisi de Türk olan bu uzman kişi Türklere ilişkin ilginç gözlemlerde de bulunur : "Biz Türkler sabırsız, biraz aceleci insanlarız. Bu nedenle hiçbir zaman, yaşamımızı önceden, sükûnet içinde planlayamıyoruz." (s. 9)

Kaybolan kızın bir Ortadoğu ülkesine satılıp satılmadığını da düşünür uzman kişi. Babanın toleranslı, annenin dinci olduğu bir ailede yetişen genç kızı anne zorla Kuran Kursu'na gönderir. Ve günün birinde kız ortadan kaybolur. Bunun üzerine kayıp bürosu da kızı bulmak için harekete geçer.

Uzman kişi, havaalanında en önemli günlük gazeteleri satın alarak kentin havasını solumaya başlar. "Bu bir tür alışkanlık bende; ne zaman bir şehre gitsem, ilk önce bunu yaparım. Gazeteler, bence, bir şehrin gizli planlarıdır." (s. 11) O cinayet haberleri okuyan biri değildir. İlkin hava durumuna, sonra da spor sayfasına bakar gazetelerde. Taksiyle kente giderken bir iki makale ve köşe yazısını da okumaya fırsat bulur öykünün kahramanı.

İstanbul'da her zaman Pera Palas'ta kalır "Uçmak"ın kahramanı. Bunu, çantasından hiç eksik etmediği *Doğu Ekspresi'nde Cinayet*'in yazarı Agatha Christe'ye borçludur. Böylece, yazar öyküye, çaktırarak, bir polisiye hava verir gibi olur. Eşyalarını otele yerleştirdikten sonra "Karaköy'deki vapur iskelesine inip vapurla Asya yakasına" geçer. Bu da onun "ritüel"lerinden biridir (s. 11). O, ancak, bu "karşıdan karşıya geçişlerde hissediyor" "bu şehrin soluğunu." "Soluksuz bir şehir ölüdür. Hiçbir ipucu vermez. Bir olayı çözmek istediğinde şehir senin tarafını tutmalı." (s. 12) diye düşünür.

On bir milyonluk şehrin "ruhanî yaşamını" üç adam belirliyordur. Mafya ve din iç içe geçmiştir kentte. Bütün bu bilgileri "İstanbul'un tıklım tıkış sokaklarında edin"mez elbette öykünün kahramanı. "Vapurla bir sefer karşıya geçmek yetiyor. Tek koşul : Dışarıda, insanlardan uzak, suya, rüzgâra ve martılara yakın oturmak. Hepsi, rüzgâr, dalgalar, gemi motorları, birbiri ardına dillenip haberci oluveriyorlar." (s. 13)

Öykünün kahramanı Almanya'da yaşayan Türkler'i de şöyle yorumluyor : "Almanya'daki Türklerin çoğu köken olarak köylüdür : Latin Amerika'dan getirilen kahve gibi, çuvallarla Avrupa'nın büyük şehirlerine getirilen taşralılar." (s. 12) Bunlardan birinin kızı kaybolmuştur ve bu uzman kişi de bu kızı bulmak için İstanbul'a gelmiştir.

Uzman kişi çocukluğunu anımsar İstanbul'da : "Çocukluğumdan beri, hastanelerin benim memleketim olduğu geldi aklıma." ..."Şimdi bir el fenerim olsaydı, eski evimizin hâlâ durup durmadığına bakabilirdim. Büyük çınar hâlâ yerinde." Uzman kişi yürüyor ve kızın durumunu düşünüyor : "Bu kız bir imama kaçmış olamaz. İnancı olanlar veda mektupları yazıyorlar ve uzaktan mektuplarla, ailelerini yola getirmeye çalışıyorlar. Ama bu kızdan hiçbir iz yok. Mutlaka Beyoğlu'ndaki pavyonlardan birine düşmüştür. Ruslarla rekabet etmesi zor olacaktır. Bu döviz orospuları işi biliyorlar ve fiyat kırıyorlar. Ölmediyse şayet. Güzel bir kız. Belki de sadece, mangırı olmadığı için dolaşmaktan çekinen bir sevgilisi vardır. Fakat öyle olsaydı çoktan Almanya'ya, kızın yanına kaçmış olurdu; kız ona değil. Almanya'daki bir kızı, Türkiye'ye kim çağırır. Hangi genç adam burada kalmaya dayanır." (s. 14)

Uzman kişi İstanbul sokaklarında yürür ve İstanbul'u şöyle yorumlar : "İlkbahar bitmek üzere. Leylaklar daha keskin kokuyor, handiyse çürük. İstanbul'da tüm kokular, başka yerlere göre bir ton daha çürüktür. İlkbaharın sonlarına doğru daha da." (s.14)... "Caddeler, her zamanki gibi çok kalabalıktı : taşıtlar, at arabaları, seyyar satıcılar, acelesi olanlar." (s. 15)

Öykünün kahramanı İstanbul'un cinsiyeti üstüne de ilginç görüşler öne sürer ve kente gelen taşralıların davranışlarını da betimlemeden edemez : "İstanbul'un cinsiyetini saptamak isterseniz, zorlanırsınız. Bu şehir ezelden beri bir travestidir. Vücudunun hatları kadınsı, sesinin tonu erkeksi, arzuları sınırsız ve belirsiz. Beyaz ayakkabılarının ökçelerine basmış pala bıyıklı erkekler caddelerin görüntüsünü tamamlıyorlar, ancak, arzu ve ihtiraslarından doğan korku, şehrin cinselliğini artırıyor, her an, biçimini değiştirebilecek denli yüklüyor onu. Yoldan geçenlere çarparak, çürük meyva satarak, taşradan gelen enayilere bozuk saatler satarak şehirden intikam alıyorlar." (s. 15)

İstanbul'u neden beğendiğini de düşünür uzman kişi : "Bir an için, bu şehrin nesini beğendiğimi düşündüm. Bu şehir, onu görmeden düşündükçe güzeldi. Bu imgede vapurlar ve ayakkabılar eski, her şey biraz eski. Aynalar unutkanlığın mekânını büyütüyor." (s. 15)

O bir polis değildir. *Uçmak* da bir polisiye öykü değildir. Almanya'dan gelen bir faksla geri çağrılan uzman kişi, uçaktaki hosteslerden birinin aradığı, peşine düştüğü kız olduğunu saptar. "Gözlerim, yolcuları kapıda selamlayan hostese takıldı kaldı. Gözlerimin bir hostese takılıp kalması garip değildi. Ancak, ille de hostesin o olması. Yerime oturdum, fotoğrafını çıkardım. Fotoğrafta daha yaşlı, daha ciddi görünüyordu." (s. 17)

Hostes servis sırasında öyküsünü anlatır kendini arayan kişiye : "...Beni mi aradınız? Babama uzun bir mektup yazdım. Herkes günün birinde babasına uzun bir mektup yazar. Size bundan söz etmeyeceğim. Şu kadarını söyleyebilirim : Ben de bir şeyin peşindeyim; burada, Frankfurt-İstanbul arasında, bana ait ve hiç kimselerin göremeyeceği bir şeyin. Uçmaktan başka bir şey istemiyorum. Şehirlerde, havalimanlarındaki otellerde kalıyorum, bunlar her zaman gözden uzak. Artık servise devam etmeliyim. Ne alırdınız?" (s. 18)

Giz çözülmüştür. Aranan bulunmuştur. Herkes bir şeyin peşindedir.

"Uçmak", değişik bir öyküdür. Tam polisiye değil, yine de polisiye tadı veren; aramak, bulmak ve bu süreç içindeki gözlemlerle, betimlemelerle yüklü hoş bir öyküdür. Zafer Şenocak'ın doğduğu kente otuz yıl sonra bakışıdır da bu öykü.

Almanya'daki Türklere, onların sorunlarına da göndermelerde bulunuyor öykünün kahramanı. İstanbul betimlemeleri bana ilginç geldi, kısaca değinmek istedim. ▣

Zafer Şenocak, *Atletli Adam*, Çeviren : Mustafa Tüzel & Vedat Çorlu, Kabalcı Yayınevi, 1997, 126 s.

FARUK ULAY

Tanınmayan Ateşkes

İLK kurduğum köprü kurumuş bir nehrin yatağını aşıp ayrı yakalarda karşılıklı yükselen iki yaşlı tepeyi buluşturuyordu; ilkyaz geldiğinde yıkıldı. İkinci köprüyü yatağında köpüklü suların eksik olmadığı bir ırmağın üstünden geçirdim; içsavaş başladığı gün dinamitlendi. Şimdi herkes yakasında oturmak zorunda.

Oturma odasında, yemek masasının üstünde çattığım üçüncü köprünün yapımında yaklaşık yedi bin kibrit çöpü kullandım. Bugün çöpten yapıyı yakarak yıkacağım. Köprünün sonunu getirene değin içsavaşın eve girmesine meydan vermedim. Haftada bir sardunyalara su vermek dışında balkona çıkmadım. Pencerelerden uzak durup konu komşuyu meraklandırdım. Kapımı aşındırmalarını tınmadım. Dış dünya ile ilişkilerimi ayarlaması için kapıcıyı görevlendirdim. Aklını zedeleyen bilgilerle donattım kafasını. Eski hiledir, sağlam görünüşlü bir köprü dikilir, kolay çözülebilecek şifrelerle yazılmış mesajlarda stratejik öneminden söz edilerek pazarlanır, oyuna gelmiş düşman üstünden geçerken havaya uçurulur. Üçüncü köprüyü kendime kurdum, kendim bozacağım. Yan tutmayanlar için yaşam askıya alınmış durumda. Sokak çatışmalarının sesleri odanın duvarlarında yankılanıyor. Yakında kapıma dayanıp kimden olduğumu soracaklar. Onlara bu dünyadan çoktan göçüp gitmiş anamla babamın adını vereceğim. Yüzleri kim bilir ne hal alacak. Ha ha ha! Evde pineklemekten burama geldi. Bir şeyler olsun istiyorum. Ne ki bütün kibritleri köprünün yapımına harcamışım, yakılması gereken ateşi yakamıyorum.

Kapı tekmeleniyor. Yüreğim hop ediyor. Gelmiş olmalılar; içsavaşçılar. Açıyorum; kapıcının azgın çocuğu. Uzaktan kumandalı çölcipini anteninden tutmuş, dört adet kalem pilim olup olmadığını soruyor. Onu içeriye alıp kapıyı usulca kapatıyorum, cipiyle birlikte masanın başına getiriyorum. Koskoca köprüyü görmüyor. Tek elimle belinden kavrayıp masaya çıkarıyorum. Koyduğum yerde kımıldamadan duruyor. Yürümesi için itekliyorum, geriye doğru iki adım atıp masanın öteki ucundan düşüyor. Yanına gidiyorum. Devinimsiz yatıyor. Çölcipine sıkı sıkıya sarılmış. Cipin anteni kırılmış. Ense kökünden yayılan kırmızılık püsküllerine değecekken halıyı katlayıp salonun çocuktan uzak köşesine çekiyorum.

Yine kapı çalınıyor. Açmadan önce sesleniyorum. Çalanın kimlerden olduğunu söyletmeye kışkırtan bir soru : Kim o? Kapıcıymış. İki francala, bir kutu

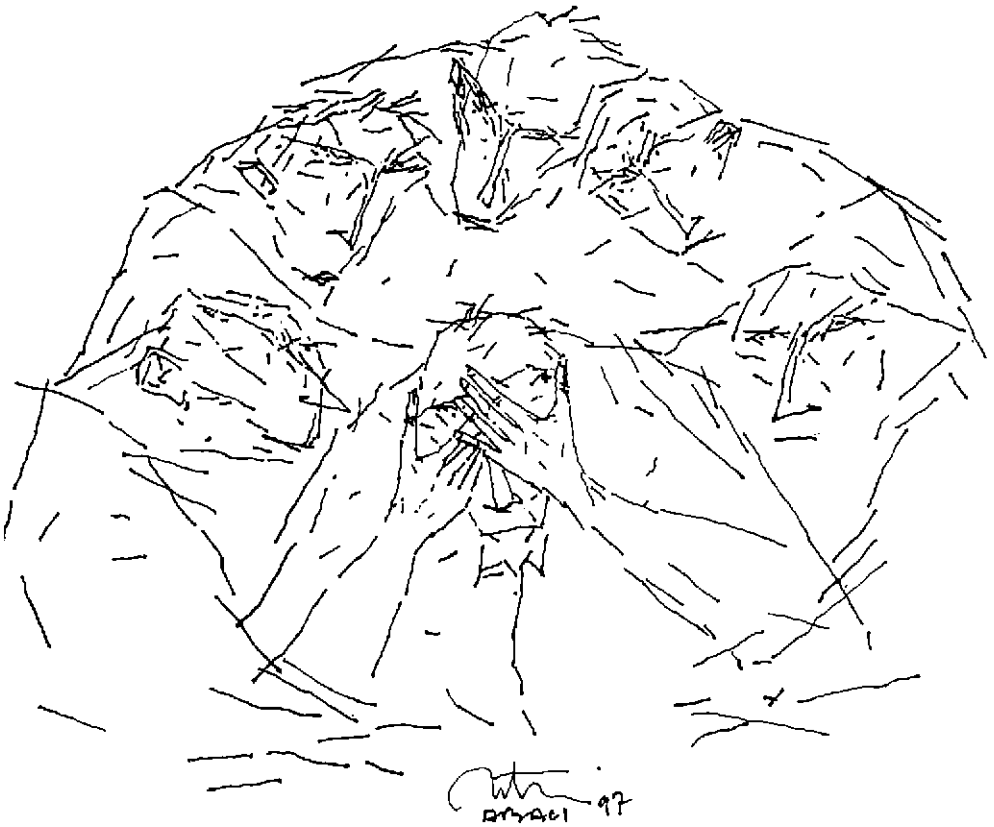

Desen : Necati Abacı

kibrit, dörtlük bir pakat kalem pil ısmarlıyorum, bu arada içsavaşın nasıl gittiğini soruyorum. Kötü gittiğini söylüyor. Yeni bir şey yok yani. Ona son demlerini yaşayan köprüyü göstermeyi düşünüyorsam da oğlunun başına gelenden beni sorumlu tutacak diye sesimi çıkarmıyorum. Yarı aralık kapıda bir süre bakışıyoruz. Beynini dağlayacak bir bilgi parçası aranırken sıkılıyorum, kapıyı suratına kapayıp içsavaşın ortasına düşmek üzere süklüm püklüm sokak kapısına doğru yürümesini göz deliğinden izliyorum.

Çocuk hâlâ düştüğü yerde yatıyor. Kan gölü büyümüş. Katlanır bahçe iskemlelerini camekândan oturma odasına taşıyorum. Sekiz iskemle. Hepsini açıp büyük koltuğun karşısına sıralıyorum. Çocukluğumun açık hava sinemalarındaki gibi. Masanın çevresindeki iskemleleri ikinci sıraya diziyorum. On iki iskemle. Yetmiyor. Mutfak masasının iskemlelerini getirip ikinci sıraya ekliyorum. On altı iskemle. Siz, birinci iskemledeki, evet siz kırpıntı kumaşlardan yastık yüzleri dikiyorsunuz. Siz horoz şekerlerinin dilinizi kırmızıya boyamasını seviyorsunuz. Siz sırıtkan suratlı, sivri zekâlı bir vurguncusunuz. Siz geleceğin ağız kokusunu çekmeye hazırlanan sarışın bir çocuksunuz. Siz kasaba sokaklarının kent caddelerine benzemediğini geç anlamış bir dilencisiniz. Siz taşların son sözü söyleyeceğine inanmış tembel bir yontucusunuz. Siz demir çarık demir asa yola koyulan bir umutsuzsunuz. Siz bir kilo atılacak pamuk arayan bir hallaçsınız. Siz bir kilo dö-

külecek demir arayan bir dökümcüsünüz. Siz kâğıtları gereğinden çok karıştırıp çıkması olanaksız fallar açan bir falcısınız. Siz gözbağcılığı iş edinmiş yalancı bir dostsunuz. Siz her kalem kırışınızda kanunun artık nöbet beklemediğinden yakınan bir yargıçsınız. Siz her gururda soyluluk olduğunu savlayan düzmece bir aristokratsınız. Siz sınıf arkadaşlarınızı öğretmeninize gammazlayan bir ortaokul öğrencisisiniz. Siz üflediğiniz ezgide kaç tane mavi nota olduğundan habersiz bir saksafoncusunuz. Siz... Siz tunanın mavi renkli, vals de yapabilen bir balık olduğunu, sizse on altı kişilik bir koro için tek sesli bir oratoryo bestelenebileceğini iddia ediyorsunuz. Ben demin katil oldum. Çölcipinin pilini bitirmiş mavi gözlü, utangaç bakışlı bir kapıcı çocuğunu öldürdüm.

Rahatsız edilmiş bilincim sanat yapıtlarının oluşmasına yol açacak düşünceler besleyecekken beni yapayalnız bıraktıkça kendimi dağınık düşüncelerimin oradan buradan esen yellerine bırakıp oradan oraya savruluyorum. Taş döşemede iri bir amip gibi duran kan gölüne baktıkça içim kalın üzüntülerle döşeniyor. İçsavaşın uyandırdığı tumturaklı moral bozukluğunu bir an için unutup çocuğun başına çöküyorum. Tavana dikilmiş gözlerini yencecik bir parmak devinmesiyle kapatıyorum, iki eliyle göğsüne bastırdığı çölcipini gövdesinden koparıp köprünün üstüne yerleştiriyorum.

Kapı çalınıyor. "Kim o?" "Benim, ben, kapıcınız." Kapıyı açıp ısmarladıklarımı alıyorum, mutfağa gidip bir karavana dolusu yoğurt çorbası pişirmeye girişiyorum. İşsavaşçılar kapıya dayandıklarında onlara ikram edecek bir şeyim olmalı. Ne de olsa aç asker oynamaz. Bu amansız savaşa ne gibi bir katkıda bulunabilirim; bol maydanozlu bir dolgayla mı? Köprü yıkılmak için beni bekliyor. Öncü birliğin başını çeken çölcipi düşman saflarına ulaşmak üzere. Naylon torbadan kibrit kutusuyla pilleri çıkarıyorum. Çölcipini ters döndürüp boşalmış pilleri yuvalarından sökerken aklıma geliyor. Bu motorize aracın uzaktan kumanda aleti nerede? Piç kurusu savaşın akışını değiştirecek gerecin yerini söylemeden ölüverdi. Çocuğu tekmeliyorum. Uyanmıyor. Kapıya yöneliyorum. Antredeki zile basıp kapıcıyı çağıracağım. O bilir. Oğlunun suç ortağı olarak bilmesi gerekir. Aynı saflarda savaşıyorlar. İkisi de yoğurt çorbasını seviyor. Birini temizledim. Rastlantısal bir yanlışlığa kurban gitti. Babası içsavaşçılarla birlikte kapıma dayanmadan yakasına yapışmalıyım. Öte yandan, oğluna göz kulak olamamış bir savaşçı neyin nerede olduğunu bilebilir mi? Bilemez. Tarihte örnekleri var. Kitaplar yazmış. Yine de zile basıyorum. Kapıcılara uzaktan kumanda etmeye yarayan alet işe yarıyor. Kapı çalınıyor. "Kim o?" "Beni çağırmıştınız." Kapıcıyı içeriye alıyorum. Salona girdiği gibi oğlunu görüyor, koşup üzerine kapanıyor. Bu ne telaş. Bu ne duygu. Alt yanı bir ölü. Üst yanı bir savaş. İç ya da dış; sonu ciddiye varmış sudan bir anlaşmazlık. Kapıcı bir oğluna, bir bana bakıyor. Bir şeyler anlamak istiyor. Ona uzun uzun anlatmak, beynini taze bilgilerle süslemek istiyorum. Ama oğlunu kucakladığı noktada iki yana da çalışan bir casusun hinoğluhinliğiyle duruyor. Onu buraya neden çağırdığımı bir an için unutup içki şişelerinin durduğu ceviz dolabın üstündeki üç ayaklı şamdanı aldığım gibi kafasına indiriyorum. Dökme demirle kalın kemiğin öpüşmesinden çıkan ses içimi döşemiş üzüntüleri önüne katıp kışkışlıyor. Sendikalı işçinin yüzü döşemeyi bulmadan önce eşinden ayrılmış bir muhabbet kuşunun şaşkın bakışlarıyla aydınlanı-

yor. Sonrası karanlık.

Kurulduğum koltuğumun karşısında sekizerden iki sıra dizilmiş on altı iskemle duruyor. Birincisinde yastık diken yağlı saçlı kadın oturuyor, ikincisinde kaşları bitişik adam legorn tavukları örneklenerek kalıplanmış cam renkli horozşekerini yalıyor, üçüncüsünde ağzı kulaklarına varmış vurguncu kendisine para diye yutturulmuş şeytan minarelerini sayıyor, dördüncüsünde sapsarı saçlı çocuk on yedinci yüzyılda yaşamış bir derebeyinin sıkıntıdan kaleme aldığı masalları hatmederek geleceği karşılamaya hazırlanıyor, beşincisinde ne dilendiğini bilmeyen dilenci ona ısmarlanan gazozu bardağına doldururken çatlak dudaklarına çarpan hava kabarcıklarında benden boşalan kentin sokaklarını görüyor, altıncısında çakıl taşlarını üst üste koyarak tanış olduğu bir yüz yaratmaya çalışan sinirli yontucu tırnaklarını kemiriyor, yedincisiyle sekizincisinde pamuğu düşlerinde görmüş hallaçla demiri bir çeşit sıvı sanan dökümcü hammadde yokluğunu dile getiren bir tartışmaya girişmiş, dokuzuncusunda ellerine kına yakmış falcı kurutulmuş kavun çekirdeklerini önüne dizip üstlerinde kendisinin de anlamadığı bir şeyler gördüğünde secdeye varıyor, onuncusuna kapıcının sendikalı olduğundan beri burnunun büyüdüğünü söyleyerek kendini benim safıma çekmeye çalışan kapı komşum ilişmiş, on birincisinde devletin gagalanmamasını söyleyen yargıç çoktan kokuşmuş bir yönetimin bekçiliğine soyunarak beni güldürüyor, on ikincisinde parayı ikiyle çarpıp üçe böldüğünde iflasın eşiğini ve uykusuzluğu keşfeden simsar oturuyor, on üçüncüsünde jurnalcılığı meslek edinmiş beşinci kol üyesi tespih çekiyor, on dördüncüsünde semtin seken ayaklı kabadayısı açık penceremin önünden geçerken duya duya aklına yazdığını sandığı bir gramofon ezgisini hâlâ yanlış ıslıklıyor, on beşincisinde bunamış kıraathane müdavimi mavilerini hep kendine aldığı pulları dans ettirecek denli iyi tavla oynadığına kalıbını basıyor, on altıncısındaysa kaytan bıyıklı darbukacı aksak ritmin kitabını yazdığından söz ediyor.

Kapı çalınıyor. Açıyorum. Odaya itfaiyeci üniformaları kuşanmış birileri doluyor. Özenle tutuşturduğum masaya, perdelere, mobilyalara su sıkıyorlar. Yoğurt çorbasının altını kapatmalarına izin vermiyorum. Onları az bilinen bir gerçekten, bizim ailede yoğurt çorbasına dolga dendiğinden haberdar ediyorum. Dalgıç gözlüğünün sıcaktan buğulanmış camlarını silerken, "Sen kafayı bulmuşsun baba," diyor birisi. Püsküllerini kanlanmaktan kurtardığım halıya sardığım kapıcıyla oğlunu bulan, üstüme yürüyüp suratıma usturuplu bir tokat patlatıyor. Sendeliyorum ama düşmüyorum. Ne olduğunu anlamamazlığa geliyorum. Beni tokatlayana içsavaşın nasıl gittiğini soruyorum. Nasıl gittiğini bal gibi biliyorsam da renk vermiyorum. Kapıma dayanılmış. Yarısı yanmış çöpten köprüm sular altında kalmış. Hortumdan boşanan suyun şiddetiyle fırlayan çölcipi duvara çarpıp yüzlerce parçaya ayrılmış. Beni ele geçirdiler, ama uzaktan kumanda aletinin nerede olduğunu öğrenemeyecekler. Aletin ne gibi bir önemi olabileceğini kestiremiyorsam da nerede olduğu bilinmeyen şeylerin önemsendiğinin ayırdındayım. İçsavaşın kazanılmasına karşı çıkacağım. Kendimi savaşın dışında tutacağım. Onlara hangi saflarda savaştıklarını soracağım. Kimden olduklarını yani. Çıt çıkarmadan ambulansın gelmesini bekleyecekler. Bana kolları arkadan bağlanan bir ceket giydirecekler. Gözlerimi geveze komşumdan kaçırarak apartmanın kapısına

yürüyeceğim. Yaşamın ancak gözüpek adımlar atılarak alındığını, ambulansa sürüklenirken atacağım adımları düşüneceğim. Düze inmiş bu eşkıyalardan kurtulamayacağıma göre kendimi oyalamam gerekecek. Oyalanamazsam çıldırmak işten bile değil. Bu ne afra tafra, bu ne heyhey.

Sedyeyi taşıyanlardan biri, "Abi, herifi kaybediyoruz galiba," diyor. Başucumdan tutan, "Hadi canım, olur mu öyle şey, zamanında yetiştik işte," diyor. Kaybedilmek istemiyorum. İçsavaştan kaçayım derken, kendimi çoktan kaybetmişken başkalarınca kaybedilmek ağırıma gidiyor. Ama elimden bir şey gelmiyor. Birşey beni aşağılara doğru çekiyor, demir çarık, demir asa yola düzülme zamanının geldiğini söylüyor. Ayakucumdan tutan, "Abi adam gerçekten elden gidiyor," diyor. Gözlerimi kapatıyorum. Karanlıkta yeşil renkli yıldız kümeleri uçuşuyor. Dipsiz bir kuyuya düşüyorum. İçim rahat. Bu rahatlığı çarçur etmemek için beni taşıyanlara nereye düştüğümü söylemiyorum. Başucumdan tutan "Gördün mü sakinleşti," diyor. Şimdilik sakinleşiyorum. Kısa süreli bir ateşkes imzalıyor, kendimi beni taşıyanların ellerine bırakıyorum. Sıkı sıkıya bağlandığım sedye ambulansa sokulurken kafamda turfanda düşünceler oluşuyor. Mezbeleye dönmüş evimden kurtulduğuma sevinirken yeni bir içsavaşa doğru bileniyorum. Çocuğa yazık oldu. Kapıcı ölse de olurdu. Gömleğimin kolu sıyrılıyor, damarıma kocaman bir iğne saplanıyor. Bir an için kuyunun dibi görünüyorsa da bilincime hâkim olup kollarımı sedyeye bağlayan kayışlardan birini koparıyorum. İğneyi saplayan, "Abi yahu, herif birden canlandı," diyor. Direksiyonun başına geçmiş olan, "Olur mu oğlum, sapla bir tane daha," diyor. Düşman ateşkesi tanımıyor. İkinci iğnenin verdiği acıya karşın örgenlerimi oynatamıyorum. Beyaz bayrak boşuna sallanmış. Hangi yanın salladığını anımsayamıyorum. İçsavaşların kötülüklerinden biri de kimsenin neler olduğunu bilememesi. Kuyunun dibi görünüyor. On birinci iskemlede oturan yargıç bozuntusu bana gazetelerin intihar resimlerini basmasının yasak olduğunu söylüyor. İntihar etmiyorum. Kendimi öldürmeye zorlanıyorum. Çıkar yol yok. Akıl yürütme gücü bilincin ne kertede adam edildiğine bağlı ve adam ettiğim bilincim bu işkenceden kurtulmak istiyorsam ölmemi öğütlüyor. Yontulmamış birisi olsam hadi neyse. Ama bazı şeylerin az buçuk ayırdındayım. Geleceğin ağız kokusunu çekmeye hazırlanırken yaşama öğelerim birer birer yok ediliyor. Yani... Dara düşürülüyorum. Suyollarını sarmış kumzambakları, fedora şapkalı meşepalamutları, sarıya susta durmuş taflan kokuları, öğle yemeğine bir porsiyon güneş ısmarlayan ayçiçekleri, uykudan yaşlı ormanlar, ölü yolcuların canlandırdığı kervansaraylar. Ne de güzel döşenmiş içimi boşaltıyorum ve uzaktan kumanda aletini bulup yalnızca kendime saklayacağım kükürt kokulu dibe eriyorum. ❁

LEYLA RUHAN OKYAY

Onun, Yalnızca Eleni İçin Çarpan Bir Yüreği Vardı

SABAH sessizliğinde evden çıkıyorum. Yağmur yağdı yağacak. Ortalık koyu gri, kasvetli.. Ama içim aydınlık. Özgürüm, iki gün de olsa!.. Neredeyse herkesin duyacağı biçimde şarkı söylüyor yüreğim. Elimde çantam Karaköy'den vapura biniyorum. Haydarpaşa dalgakıranında martılar sıralanmış gelen giden vapurları izliyorlar. Bazıları havalanıp bizi takip ediyor, birbirleriyle söyleşerek. Onlar önde, ben arkada iniyoruz.

Gar binasındaki telaşlı kalabalığın arasından sıyrılıp beni küçük bir Anadolu kentine götürecek olan trene biniyorum. Cam kenarındaki tek kişilik koltuğuma oturuyor, kitabımı çıkarıyorum. Tren, hareketinden kısa bir süre sora duruyor. Gökyüzünün düzgün grisi, doğadaki acı yeşil ve pembe, beyaz baharları öne çıkarmak istercesine, hiç kıpırdamıyor. Pencereden dağın tepesinde tek başına ayakta duran ağacı görüyorum. Dışarı atlayıp bir koşu dağa tırmanıyorum. Ağaca elim sende deyip kendimi aşağı bırakıyorum. Yuvarlanıyorum, yuvarlanıyorum, nehrin kıyısındaki katır tırnağı ailesine takılıp kalıyorum. Hep birlikte üfledikleri kokularını içime çekiyorum. Sonra yeniden kendimi yokuş aşağı bırakıp yuvarlanıyorum. Pencereden içeri girip yerime oturuyor, katır tırnaklarıyla vedalaşıyor, gözlerimle tepedeki ağaca hoşça kal diyorum. Ve onu, arada bir tek başına tren yolculuğuna çıkan kendime benzetiyorum.

Trenin tekdüze sesi, hızla uzaklaşan evler, ağaçlar derken yolculuğum bitiveriyor. Yalnızca kırmızı tuğlalı tek katlı küçük istasyon binası karşılıyor beni. Bir düşü bitirip bir başka düşe başlamak üzere trenden iniyorum. Çantamı bırakıp kentin sokaklarında dolaşmaya başlıyorum. Tanımlayamadığım bir duygu sokakların arasından çekip bir yerlere götürüyor beni. Tek tük kalmış ahşap evlerin arasından kıvrılan yokuşu çıkıyor, yolun bitimindeki küçük alanda, görkemli taş bina ile karşılaşıyorum. İki yanında yükselen kare kesitli çan kuleleri, taş oymalı, kemerli kapıları ve yapıyı kucaklayan çatısı ile beni büyülüyor. Yüzünde yaşadığı yılların izlerini taşıyan, ama hâlâ güzel, etkileyici yaşlı bir kadın gibi iri cüssesiyle karşımda oturuyor. Sesi de sevecen ve otoriter.

"Nerede kaldın? Ben de seni bekliyordum" diyor bana.

"Ancak gelebildim, beklettiğim için özür dilerim."

Pencerelerinin camları kırılmış, duvarlarının pembe boyaları dökülmüş. Birinci kata dışarıdan ahşap bir koridor eklenmiş. Dünün görkemli kilisesi, giriş

kapısının iki yanındaki duvarlarına yapıştırılmış afişleriyle, bugün porno filmler oynatan bir sinema olmuş. Binaya yapılan eklemelerin de makine dairesi ve uzantıları olduğunu anlamak güç değil. Bahçesinde otlar bitmiş. Bahçe kapısında da kocaman bir asma kilit asılı. Kuşlar girmiş içeri, cıvıltılarını duyuyorum. Çocukluğumda arada bir kaçıp gittiğim kiliseye benziyor.

"Bunun için mi çağırdın beni, bu durumunu görmem için mi?!."

Hiç ses yok. Sanki az önce bana hesap soran o değil!.. Yoksa bana mı öyle geldi, diye geçiyor içimden. Parlak günlerinde kim bilir ne kalabalık bir cemaati vardı? Onların ne anıları?.. Yeniden bana dönüp,

"Neden, büyük emek ve özenle yapılan bu yapılar ölüme terk edilir? Bir benzerinin konulamayacağı düşünülmeden. Güzel anılar bile bile bırakılır boşluğa, sıkı sıkı tutunmak yerine anlayamıyorum..." diyor.

Yanıtlayamıyorum. Hava kararana dek kalıp otele dönüyorum. Sabah erkenden balkona koşuyorum. O, bütün hüzünlü güngörmüşlüğüyle karşımda duruyor. Göz göze geliyoruz, gülümsüyor. Giyinip sokağa fırlıyorum. Bulunduğu yönü kestirmeye çalışarak sokakların arasında dolaşmaya başlıyorum, ama bir türlü varamıyorum. Kaybettiğim her dakika onunla birlikteliğimizden çalınmış bir zaman parçası gibi geliyor. Okula giden öğrencilere soruyorum.

"Burada bir sinema olacak, eskiden kiliseymiş. Nasıl gidilir, biliyor musunuz?"

Önce birbirlerinin yüzüne bakıp dudak büküyorlar. Sonra hep bir ağızdan,

"Bilmiyoruz," diyorlar.

Palabıyıklı orta yaşlı bir adama yaklaşıyorum.

"Buralarda bir sinema olacak, eskiden kiliseymiş. Biliyor musunuz?"

"Öyle bir şey yoktur," deyip dümdüz yürüyor. Arkasından koşar adımlarla gidiyorum, "Var, dün gördüm," diye üsteliyorum. Başını iki yana sallayıp uzaklaşıyor.

Karşılaştığım kişilerin tümünün yanıldığımı söylemeleri beni de çelişkiye düşürüyor. Acaba böyle bir yapı yok da, düş mü gördüm?

Üçüncü bir kişiye aynı soruyu yinelemek için kendimi yüreklendiriyorum.

"Buralarda bir sinema olacak, eskiden kiliseymiş, biliyor musunuz?"

"Biliyorum," diyor, kesin bir ifadeyle. "Doğan Sineması o. Ben de zaten o tarafa gidiyordum."

Temiz giyimli, saygılı adam yanımda yürümemeye çalışarak hızlı adımlarla önden gidiyor. Yapının önüne geldiğimizde kalp atışlarımın hızlandığını hissediyorum. Bahçe kapısı sonuna kadar açık, asma kilit yok, dün akşamki gibi. "Demek içini görebilirim!.." Giriş kapısına yöneliyorum. Adam arkamdan sesleniyor.

"Sakın içeri girmeyin bayan!"

"Niçin? Ben içini görmek istiyorum."

"Çünkü sizin için tehlikeli olabilir. Burayı işletenler güvenilmez kişiler. Geceleri açık saçık filmler oynatırlar, yalnız erkekler için." Yeniden yanıma gelip, "Eskiden aileler gelirdi bu sinemaya. Güzel aşk filmleri oynatırlardı," diyor içini çekerek. "Robert Taylor'ları, Gary Cooper'ları, Henry Fonda'ları, Marilyn Monreo ve Rita Hayworth'ları hep bu sinemada gördük. Hele gençliğimde bütün

artistleri ezbere bilirdim. Bazen bir filmi iki üç kez izlerdik." Bu kasabada yaşayanlar belli ki yapıyı bugünkü işlevi yüzünden gözden çıkarmışlar, diye düşünüyorum.

"Bana içini anlatır mısınız?"

"Duvarlarında resimler vardı. Sıvaları dökülünce ya bir çocuk gözü, ya da bir el çıkar alttan. Bu koca çatıyı dört tane ince demir direk tutar. Bunca yıl dayandı. Aileler loca ve balkonlarda otururlardı. Acıklı filmlerde hep birlikte ağlar, komiklerde de bütün salon gülerdik. Sonra da günlerce konuşurduk yeniden gidene dek. Şimdi insanlar yalnız..."

Rehberim birden saatin ilerlediğini ayrımsayıp izin istiyor. Yapıya sessizce yaklaşıp başımı giriş kapısının penceresine dayıyor, içini görmeye çalışıyorum. Beynimde rehberimin sözleri çınlıyor. "Aşk filmleri oynatırlardı, aşk... Şimdi insanlar yalnız..."

İçeride karanlık bir koridor ve makine dairesine çıkan merdivenleri görüyorum. Karanlığa gözüm alışınca da duvarlarda yer alan afişler, uçuşan kuşlar ve merdivenden inen bir karaltı görüyorum. Bu, tanıdık biri, ama kim?.. Sonra onun Yanni olduğunu anımsıyorum. Yanni'ye geliyor.

"*Küçük kız, nasıl da büyümüşsün böyle. Neredeyse tanımayacaktım seni. Dün geldiğini söyledi, biliyorsun ya, seni çağıran,*" diyor.

Başımı sallayıp gülümsüyorum. Bahçedeki taş merdivenlere oturuyoruz. Ama nasıl olur? Yanni bu kasabada hiç yaşamamıştı. Çocukluğumdan tanıyorum onu.

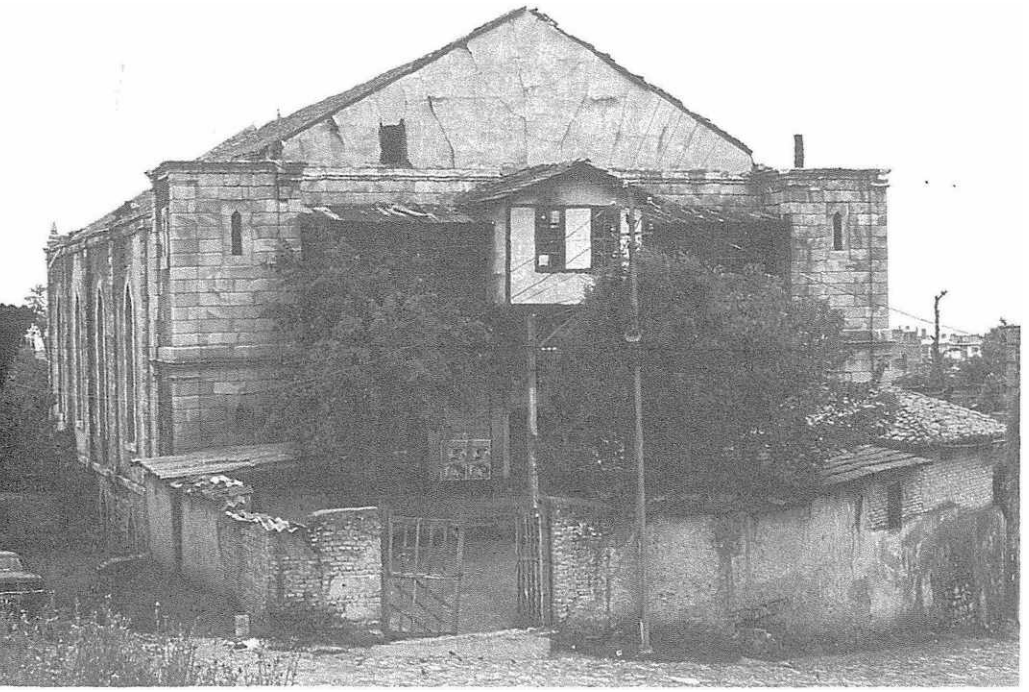

Ben de bu kasabayı, bu kiliseyi ilk kez görüyorum, diye düşünüyorum. "Nasılsınız?" diyecek oluyorum, Yanni yok olmuş...

Onun zangoçluk yaptığı kilise de kesme taşlardan yapılmış görkemli bir yapıydı. İçinde kuşlar uçardı ayin sırasında. Emekli olduktan sonra, orta halli, dindar bir ailenin yaşadığı ahşap evin çatı odasını kiralamış. Babası da Beykoz'un en ünlü işkembecilerindenmiş. O zamanlar hiçbir yakınının olmadığı söylenirdi. Müslüman ev halkı bekâr, Rum bir adamla aynı mutfak ve tuvaleti kullanmak istemediğinden, Yanni odasındaki ispirto ocağı ve lazımlıkla yaşamını sürdürürdü. Onları tedirgin etmemek için olanca çabayı harcar, ortalıklarda kimsenin olmadığı saatlerde lazımlığını boşaltırdı.

Ara sıra misafir olduğumuz bu evde, biz çocuklar sürekli kilitli olan Yanni'nin odasını çok merak ederdik. Odasının bilinmezliği ve kokusu bizlere korku verirdi. Oda kapısının kısacık süren açılışlarında da dışarıya kesif bir sidik ve yağ kokusu yayılırdı. Hem korkup hem de horladığımız Yanni başka bir gezegenden gelmiş gibiydi bizler için. Mahalleli çocuklar sürekli Yanni'yle ilgili öyküler uydururlardı. Yaşadığı eve daha sık gidebilmek için gerekçeler bulur ve onu izleyebilmek için oyunlarımızı oda kapısının önünde kurardık. Bazen kapı deliğinden, bazen yere yatıp kapının altından gözetlerdik onu. Ayak sesini duyunca da çil yavrusu gibi dağılırdık. Bize hiçbir zaman kızmadı, ama biz hep korktuk. Yanni, giysilerinde koyu renkleri yeğler, yalnızca pazar günleri kiliseye giderken beyaz renk gömlek giyer, en üstteki düğmeyi de mutlaka iliklerdi. Boynu yakasının içinde büzüşse de... Aynı mahallede oturan babaannem ve komşuları, onun karşı komşumuz dul Eleni'ye tutkun olduğunu söylerlerdi. Bu aşkı yirmi yılı aşkın bir süredir içinde saklıymış.

Babaannemde kaldığım bir pazar günü pencereden Yanni'yi görüp arkasından çıktım. Sokakta yürürken birdenbire gençleşti, omuzları kalktı, adımları çevikleşti, çünkü her an onunla karşılaşabilirdi. Kendine güvenli dimdik yürürken, birden Eleni'nin geldiğini gördü. Eli ayağı birbirine dolaştı, heyecanlandı. Yüreği kendini yerden yere atmaya başladı.

"Merhaba kiriya Eleni. Nasılsınız? İyisiniz inşallah?"

"İyiyim, kiriye Yanni. Siz nasılsınız?"

"Hiç görünmüyorsunuz. Kiliseye gelmeseniz aylarca karşılaşamayacağız."

"Nerede, işten güçten başımı kaldıramıyorum ki. Torunlar da bende biliyorsunuz."

"Olur mu canım, yazık değil mi annelerine? Çocuklarını bırakıp gidiyorlar."

Yanni bir yandan konuşuyor, bir yandan da Eleni ve kocasıyla birlikte olduğu günleri düşünüyordu. (O yıllarda Eleni ne güzeldi. Simsiyah saçları, iri zeytin gözleriyle bütün erkekleri etkilerdi. Ben de tığ gibiydim hani... Her karşılaşmamızda heyecanlanır, yüreklerimiz ağzımıza gelirdi. Biz coşku içinde konuşurken yüreklerimiz birbirine gülümserdi. Ayrılırken de isteksizce yerlerine yerleştirirdik onları... Bunca yıl geçmesine karşın benim aşkım tazeleniyor her karşılaşmada. Ve onunla uzun uzun konuşmak istediğim halde kısa kesiyorum. Eleni'm ise yalnızca eski bir dost gibi görüyor beni. Ne yazık ki...)

"Peki, Kiriya Eleni ben izninizle ayrılayım. Kilisenin yeni zangoçuna hayırlı olsun diyecektim." Sonra da söylenirdi kendi kendine... Bütün zangoçların canı

cehenneme, bu da aptal herifin teki. Hiçbiri benim yerimi tutamaz. Ben gelmiş geçmiş en iyi zangoçtum. Çanı konuştururdum, konuşturur. Herkes tanırdı sesinden benim çaldığımı. Eleni de... Yüreğimle çekerdim ipini, elimle değil onlar gibi. İşte, Yanni çalıyor derlerdi!.. Derlerdi yaa!..

Nedenini anlayamıyordu. Eleni'yle her karşılaşmada kafasındaki bütün sözcükler uçuyordu. Ve sözcüklerin çıkışıyla birlikte beyninde yangın başlıyor, sonra da her yanına yayılıyor ve sırtına saplanıp kalıyordu. Bütün bir hafta boyunca düşlerinde, ayna karşısında onunla sohbet eden kendisi değildi sanki...

Nasılsın Eleni? Bugün çok güzelsin. Her geçen gün gençleşiyorsun. Bir şeye ihtiyacın olursa, torunlarından biriyle haber gönder hemen gelirim, biliyorsun...

"Eşek herif, neden bunları unutuyorsun? Belki kadının bir şeye ihtiyacı olur, sen koşarsın. Ya da kahve filan içmeye davet eder, ona biraz yakınlaşırsın..." diye söyleniyordu kendi kendine. Ama düşündüklerini hiçbir zaman gerçekleştiremiyordu..

Bir pazar günü gene beyaz gömleğini ve takım elbiselerini giyip kiliseye gitti. Çünkü her pazar sevgilisiyle randevusu vardı. Hiç konuşulmamış bir randevu... Kilisenin kapısından girip oturanları gözleriyle taradı, Eleni'yi buldu. Yanının boş olduğunu görüp başkasının oturmasına fırsat vermeden gitti, oturdu. Önce hiç sesini çıkarmadı, başka taraflara baktı. Sonra da dönüp sanki önceden görmemiş gibi,

"Aaa, merhaba kiriya Eleni! Siz burada mıydınız?" dedi.

"Merhaba kiriye Yanni. Ne kadar şıksınız böyle. Maşallah çok da iyi görünüyorsunuz." Yanni sevindi. Uzun süredir böyle güzel sözler duymamıştı ondan. Belki de gerçekten beğendi, diye düşündü. Eski günlerdeki gibi... Kilisenin içinde kanatlandı sanki. Ayin sırasında arada bir kanat çırpan serçenin peşine takıldı, uçtu uçtu. Eleni papazı büyük bir dikkatle dinliyordu. Yanni ise serçenin peşinde oradan oraya konuyor, her açıdan sevgilisini izliyor, onu gözleriyle öpüyor, okşuyordu.

Yerine döndüğünde bir ara Eleni'nin dalgınlığından yararlanarak çantasından sarkan ipek eşarbı çekip cebine koydu. İşlediği suç nedeniyle kızardı. Ayin biter bitmez kaçarcasına ayrıldı. Eve dönerken, içinden söylediği şarkıya uygun adımlarla yürüyordu.

Sevdikçe seni.. Ömrüm artar ey yâr.
Aşkındır bana.. Güzelim yadigâr.

Merdivenleri koşar adımlarla çıkıp, odasına girdi, kapıyı kilitledi.

Baş başa kalsak.

Cebinden eşarbı çıkardı. Baktı. Boynuna dolayıp, ceketinin yakasını kaldırdı.

Seninle bir an... Ah..

Sonra, başkasının görmesinden korkarcasına içine soktu.

Döksem sana içimi kalbim ferahlar..

Aradan günler geçti, Yanni uzun süre dışarı çıkmadı. Biz çocuklar odasından ara sıra iniltiler, konuşmalar geldiğini duyup kaçıştık. Bir süre sonra çıktığında gözleri ışıldıyordu. Ev halkı onu hiç bu denli mutlu görmemişti. Aynı şarkıyı mırıldanarak merdivenleri indi.

Sevdikçe seni..

Koynunda eşarp, sokakta kendi kendine konuşuyor, gülüyordu. Onunla sarmaş dolaş yürüyor gibi... Mahalleli, Yanni'nin gün geçtikçe ağırlaşan durumunu kuşkuyla izliyordu. Sonunda bir gün kilise yetkilileri geldiler, emekli zangoçu akıl hastanesine götürdüler. Olay mahallede duyulduğunda ilk koşan Eleni oldu.

Kadınlar odasının boşaltılmasına yardım için geldiklerinde, onun yaşadığı karanlık ve siyahlıklar içinde bir tek beyazlık gördüler. Yanni'nin pazar günleri giydiği beyaz gömlek, takım elbisesiyle duvarda asılıydı. Yardıma gelenler şifoniyerin çekmecelerinde armağan edilmek üzere paketlenmiş kadın giysileri buldular. Bu giysilerin kimi o yılların, kimi de on beş yirmi yıl öncesinin modasını yansıtıyordu. Duvarlarda asılı tozlanmış, altın varak çerçeveler içinde aile fotoğrafları vardı. Her fotoğrafta Yanni, kendisini daire içine almıştı. Eleni'ye işaret eder gibi.

Yanni'nin yaşadığı kasabadan yüzlerce kilometre uzaklıkta ve onlarca yıl sonra karşıma çıkması beni çocukluğuma götürdü. Kilisenin mermer basamaklarında oturdum kaldım... Elbisemi dizlerimin üstünden geçirip düzelttim. Ayaklarımın dibinde bulduğum mermer parçasını kaydırak yapmak, bir kömür parçasını da yeri çizmek için alıp cebime koydum.

Ne süre geçti bilmiyorum. Birden bu kasabaya geliş nedenimi anımsayıp toparlandım. İşlerimi bitirip akşam treniyle dönmek zorundaydım. Sessizce vedalaşıp ayrıldım. Yeniden kendi kendimle kalmak üzere.

Yanni yalnız kendisiyle kalabilmek için benim gibi bir yolculuk yapmayı hiç düşünmemiştir herhalde?.. Zaten ömrü boyunca tek kişilik bir kompartımanda yolculuk etmişti o. Ve onun, yalnızca Eleni için çarpan bir yüreği vardı... ◎

ASLI ERDOĞAN

Tahta Kuşlar

ODANIN kapısı aniden açıldı, kızıl bir kafa içeriye uzandı. Dijana'nın soluk soluğa, sabırsız sesi işitildi. "Hadisene Felicita! Bütün gün seni mi bekleyeceğiz? Kaldır şu koca kıçını yataktan. İçin ölmüş kızım senin, için!"

Kapı açıldığı hızla kapanmış; hastane koridorunun dezenfektan kokusu, Dijana'nın tiz sesi ve yüzeysel de olsa can yakan alaycılığı dışarda kalmıştı.

Akciğer hastalarının eşsiz bir ironiyle 'Felicita' – 'mutluluk' diye çağırdıkları Filiz, son derece karamsar, içe dönük, kırgın biriydi. Politik göçmen statüsü, tarih doktorası, odasındaki cilt cilt kalın kitaplarıyla hastaların gözünde pek de sevimli olmayan bir entelektüel konumundaydı. "Ah, şu bizim Felicita," derdi Dijana. "Onunla sohbete kalkışacağıma onkoloji kitabı okurum daha iyi. Ağzından cımbızla laf alınıyor." Şu bizim kara kuru Felicita! Ülkesinde iki yıl hapis yatmış; kitaplardan kafasını kaldırmayan, Almanca'yı aksansız konuşmayı on yılda öğrenememiş Felicita!

Filiz ağır ağır kalktı yataktan. Uzun süreli hastalığı – çift taraflı zatürree ve kronik astım – gücünü tutumlu bir biçimde kullanmayı öğretmişti. Sürekli sızlayıp istemlerde bulunan bedeninin kaprislerine boyun eğerdi.

Sekiz ay sonra ilk kez hastane binasının dışına çıkacaktı, iyileşme aşamasındaki hastalara verilen iki saatlik cumartesi izni listesinde 'Filiz Kumcuoğlu' adı da vardı bu hafta. Geceleri, nöbetçi hemşireyi atlatıp hasta dosyalarını aşırmayı, hastane yaşamının en büyük serüvenine çeviren Dijana, zaten pazartesinden beri bu gelişmeden haberdardı. "Büyük bir sürpriz" hazırlamıştı onun için. AMAZON EKSPRESİ! Üçüncü kattaki hastaların sırrına ortak olmaya, Amazon Ekspresi'ne binmeye hak kazanmıştı. Doğrusu hiçbir beklentisi yoktu Filiz'in. Olsa olsa, otuz kilometrelik bir çember içindeki tek yerleşim yerine, T. köyüne giderler, bir iki kadeh içerlerdi. Belki de köy delikanlıları ya da erkekler sanatoryumunun, kendileri kadar tükenmiş hastalarıyla buluşurlardı. Karaormanların ortasında başka ne yapılabilirdi ki.

Filiz en azından yirmi yıl önce dinleyip belleğinin ücra köşelerinden birine gömdüğü bir öyküyü ansızın, tam kapıdan çıkarken hatırladı. Bu yüzyıl başlarında, Heybeliada Sanatoryumu'nun veremli kadın hastaları, geceleri gizlice ormana dalar ve veremli erkek hastalarla sevişirlermiş. Ellerinde meşalelerle yürüyen, beyaz gecelikli, solgun benizli, ölüme mahkûm kadınlar... Öykünün gerçek

olabileceğine inanmamış, ama şiirsel ve trajik bulmuştu. Şiir çoktan çıkıp gitmişti yaşamından ve kişisel trajedileri öylesine çoğalmışlardı ki, asalak bitkiler gibi varlığının özünü kurutmuşlardı.

Çifte cam kapıdan dışarı çık! O ciddi, çatık kaşlı, gri 'T. Hastanesi, Akciğer Hastalıkları Servisi' levhasına arkanı dön ve sağa sola bakmadan, hızla yürü. Binanın dev gölgesinin bittiği çizgiye dek. İşte burada, güneşin imparatorluğunun sınırlarında dur, nefesini tut ve o tek adımı, seni gölgeden çıkaracak tek adımı yavaşça at. Öyle ki, cılız kuzey güneşi bile bir anda ısıtsın sırtını ve sen, geçmişini bütünüyle kafandan silip atabileceğine inandır kendini! Bırak güneş küçük oyunlar oynasın saçlarında, orman çiğ renklere bürünsün, çizgileri silinsin dünyanın, gerçeklik saf ışığa dönüşsün.

Kollarını kaldırırsa gökyüzüne uçacağını düşleyen Nadezda'yı hatırladı Filiz, Çehov'un 'Düello'sundaki mutsuz Nadezda. Kendini bir Çehov kahramanı gibi hissediyordu. O anda bir kuşa da dönüşebilirdi belki, ama olsa olsa tahtadan bir kuş. Kanatları uçmaya değil de mekanik gürültüler çıkarmaya yarayan, cansız, aciz, gülünç bir kuş. Acı veren bir coşkuyla dolmuştu. Aynı anda hem ağlamak, hem gülmek; hem yaşamak, hem ölmek istiyordu.

"Hadisene Felicita! Mumya gibi donup kaldın. Gecikiyoruz."

Dijana'ya, Gerda'nın sigara ve veremden çatallaşmış kontralto sesi eşlik etti : "Amazon Ekspresi'ni kaçıracaksın!"

Bahçe kapısının önünde toplanan grup altı kadından oluşuyordu. 'Üç yabancı, üç Alman. Üç veremli, üç astımlı,' diye anında sınıflandırdı Filiz. 'Almanların hepsi veremli, biz üçüncü dünyalılar ise astımlıyız. Tam tersi beklenirdi oysa.' Vereme rağmen güçlü kuvvetli kalmayı başarmış, iki sarışın, boylu poslu Alman : Martha ve Gerda. (Aslında Gerda pek uzun değildi, sarışın da sayılmazdı, ama Filiz'in kişisel ayrıntılara duyarsız gözleri, onları birbirine eş kılmış, küçük toplulukta işçi sınıfı temsilciliğine yerleştirmişti.) Filiz, bu kadınların bedensel güçlerinden, kabalıklarından, çıkarlarını savunuşlarındaki kararlılıklarından biraz ürker, bir yandan da için için onlara gıpta ederdi. Üçüncü Alman, totem çubuğu gibi ince, avurtları çöküк, içe dönük bir eroinman eskisi, yirmi yaşındaki Beatrice'di. Kısacık kestiği kestane saçları, hep yitirdiği bir şeyi aramış gibi bakan hüzünlü gözleri, kurumuş bir ağacı andıran yeniyetme bedeniyle bu kız, Filiz'i kederlendirirdi. Her taşın altından çıkan, oyuncu kızıl tilki Dijana. Hiçbir şeye metelik vermez, hiçbir şeye sinirlenmezdi. Hırvat yerine Yugoslav denmek dışında. Ve Arjantinli Graciella...

Sanatoryumda Filiz kadar, hatta ondan da fazla dışlanmış tek hasta Graciella'ydı. Oybirliğiyle 'seçkin, zarif, kültürlü' gibi sıfatlarla betimlenen, doğuştan ayrıcalıklı, tuzu kuru bu kadını, akciğer hastaları arasında görmek bile, hayatın tatsız şaka anlayışına bir örnekti. Boyu bir elli sekiz civarındaydı (Filiz'den bile kısa), çıtı pıtı, minyon yapılıydı. Kâküllü düz saçları, hastanede bile hiç aksatmadan biçimlendirdiği 'Marlene Dietrich' kaşları, aynı anda hem ılık hem de buz gibi bakabilen badem gözleriyle 'Evita' lakabını kazanmıştı. Doktorların, hemşirelerin gözdesiydi; kırılgan, eşsiz bir antika vazoymuş gibi davranırlardı ona. Zaten bütün dünya, ona özenle ve incelikle davranmalıymış gibi bir izlenim bırakırdı. Gelgelelim Filiz, porselen kadın biblosunu andıran kusursuz yüz hatların-

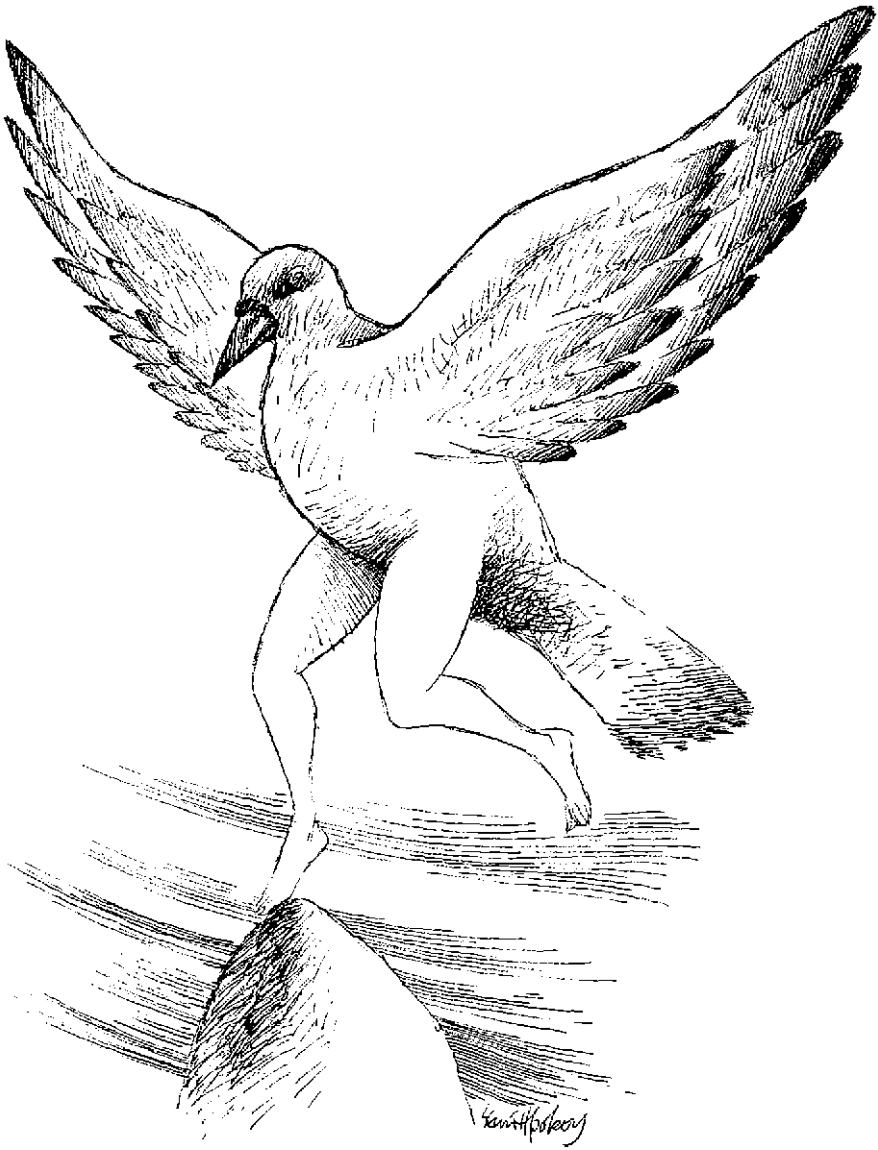

Desen : Semih Poroy

daki katılığı sezmişti. İnsanları korkutan bir gülümsemesi vardı Graciella'nın. Filiz'e sevimli, hanım hanımcık, her gün fular takan ve sınıfa girdiği anda birinci sınıf bir işkenceci kesilen ilkokul öğretmenini anımsatıyordu.

Onu ilk kez gördüğünde, yolu yanlışlıkla hastalar kantinine düşmüş bir ziyaretçi sanmıştı. Cam kenarında, tek kişilik bir masadaydı Graciella; dar siyah kadife etek, göz alıcı düğmeleri göğüs çizgisine dek açık bir gömlek giymişti. İki çekici göğsün arasında yürek biçiminde bir kolye parlıyordu. Yüksek topuklu, tokalı 'tango ayakkabıları' ve naylon çoraplar görünümü tamamlıyordu. Eşofmanlar, sandaletler, yağlı saçlarla dolaşan hastaların arasında, eşine az rastlanır bir

tropikal çiçek gibi ayrıksı duruyordu. Gelgelelim günün birinde, hastanenin fısıltı gazetesi editörü Dijana, paldır küldür odasına dalmış ve bir sırrı açıklamıştı.

"Biliyor musun, şu Arjantinli, Evita da aynı senin gibiymiş."

"Ne demek 'aynı senin gibi'?"

"Politik göçmen yani. Hapis, işkence filan. Ciğerleri öyle hapı yutmuş zaten. Eski kocası diplomatmış, ikisi de çok zengin, köklü ailelerden geliyormuş, hatırlı dostları varmış. Ama işte, adam birinin kuyruğuna basmış, hakkında tutuklama emri çıkmış. İki saat içinde toz olmuş. Karısını geride bırakarak. Graciella'yı iki ay boyunca konuşturmaya uğraşmışlar, ama kocasının yerini söyletememişler. Belki de bilmiyormuş. İnanabiliyor musun, şu çıtkırıldım kadın! Dış görünüşe aldanmamak lazım."

Yıkıcı bir darbeydi bu Filiz için. En derin acılarıyla alay edilmiş, kişiliği ve tarihi ile Filiz K. değersizleştirilmişti sanki. Benliğinde kendi kendisinden mitolojik bir kahraman yaratmıştı ve yaşamını ancak bu kahramana inanarak sürdürebilirdi. Korkunç geçmişinin anısı, varoluşunun kanıtı için gerekliydi ve ruhunda kutsal bir köşe edinmişti. Oysa şu züppe kadın, ikonalarının yüzüne tükürmüştü. Ne hakla güçlü, gözü pek, ilkeli, inançlarının bedelini ödemiş Filiz'le (kendini böyle tanımlardı) aynı trajedilere sahip olabilirdi? Hem de göbekli, çift metresli, aşağılık bir adama duyulan aşk adına!

Boz renkli bir yılan gibi, kıvrıla kıvrıla T. vadisine doğru giden dar asfalt yolda yürüyordu hasta kadınlar kafilesi. Yolculuğun daha en başında bir mitoz bölünme gerçekleşmişti. Dijana ve iki cüsseli Almandan oluşan öncü topluluk, havadan sudan bir sohbete dalmıştı. Filiz'i hiç ilgilendirmeyen konulardan oluşan, daldan dala atlayan bir cumartesi sohbeti. Doktorların ayrıntılı bir çekiştirilişi – kadın doktorlar kıskançlıkla, yakışıklı erkek doktorlar kayırılarak ele alınıyor –, kafeteryadaki yemeklerin, kahvenin yerin dibine batırılışı, televizyon programları, Banderas-Pitt karşılaştırması vb... Almanlar Banderas'ı savunurken, Germen ırkı hayranı Dijana Pitt'i destekliyordu. Hastane öncesi döneme ait bir iki anı... Martha'nın dört yıl önce çalıştığı fabrikada, kadın işçilerden biri çırılçıplak, gırtlağı kesilmiş bir durumda bulunmuştu. Gerda'nın dağarcığında da birkaç cinayet öyküsü vardı; içlerinden birini ısıtıp sunmak için derin dondurucudan çıkardı. Ailesi Bosna'da yaşayan Dijana ise vahşetten hiç söz açmadı; çığ gibi giderek büyüyen bir sessizliğin ardına saklandı.

Nereye ait olduğuna bir türlü karar verememiş Beatrice, tek başına yürüyordu. Kendi iç dünyasıyla baş başaydı. Olağanüstü eylül ikindisini, önündeki zümrüt yeşili vadiyi, iki saatlik özgürlüğü, bir damla bile ziyan etmeden yudumlamaya çalışıyordu. Mutlu görünüyordu ve bu harap olmuş genç yüzdeki mutluluk, acı dolu bir ifadeden nedense daha dokunaklıydı.

Filiz, Graciella'nın yanına düşmüştü, boş yere konuşacak bir şeyler bulmaya çalışıyordu. Aralarındaki sessizlik uzun ve dikenliydi.

"Doğrusu. Amazon Ekspresi'nde seni görmek çok şaşırtıcı."

"Neden?" diye sertçe sordu Graciella. Gözlerinden soğuk bir alev parlıyordu. Yıllar yılı bir cevher gibi içinde saklanan öfkenin yansımasıydı bu.

"Nereye gittiğimizi sana söylemediler değil mi?

"Hayır, çok büyük bir sırmış gibi saklıyorlar."

"Gerçekten de çok büyük bir sır Amazon Ekspresi. (Alaycı, içten pazarlıklı bir ses tonu, yara izi gibi gülümseme.) Sen bile şaşıracaksın."

"Köye gidiyoruz herhalde?"

Graciella kiraz kırmızısı ojeyle boyanmış, uzun tırnaklı bir parmağı dudaklarına götürdü. 'Şışşş,' dedi. Hastanedeki 'Sessiz olun!' tabelasındaki hemşire gibi.

Konuşmayı sürdürecek cesareti de, isteği de kalmamıştı Filiz'in. Yolculuğun tadını çıkarmaya verdi kendini. Sekiz ay sonra dışarıdaydı, masal gibi bir ormanda yürüyor, su gibi durgun, saf ve lezzetli havayı içine çekiyordu. Yorgun ciğerlerine dolarken, geçmişin bütün kirini arıtan bir hava. Sevecen, cömert bir güneş, ufka kadar uzanan yeşil sonsuzluk ve sınırsızca, canı çektiğince yürüyebilmenin basit, yalın, muhteşem mutluluğu... Önüne kapalı kapılar çıkmadan... Demir parmaklıklı koğuş kapıları, üzerlerinde oda numaraları yazılı, ses geçirmeyen, menteşeleri yağlanmış hastane kapıları... Bacaklarını özgürce kullanabilmenin, bedenini taşıyabilmenin verdiği sınırsız hazzı, sağlıklı biri kesinlikle anlayamazdı. Ormanın kendine özgü benzersiz kokusunu algıladı Filiz. Hastane bahçesinin yeni biçilmiş çimen kokusu gibi tatlı ve evcil değildi bu koku, kaba ve dünyasaldı, baş döndürücüydü. Belki de tuhaf sessizlikti Filiz'in başını döndüren. T. vadisi, sık dokunmuş, yeşil bir halı gibi serilmişti önüne, tepeler birbirinin sırtından göz kırpıyorlardı sanki. Sonbahar ışığının derinleştirdiği vadide, güneş ve gölge, bitmez tükenmez toprak kapma savaşlarına girişmişti. Köy kilisesinin altın gibi parıldayan haçı seçiliyordu uzaklarda. "Her şey üzüntü verecek derecede pırıl pırıl ve kaygısız," diye düşündü.

Beatrice, avuçları dağ çilekleriyle dolu, siyah saçlı kadınlar grubuna yanaştı. Kimlik bunalımını aşmış, yerinin "yabancılar" arasında olduğuna karar vermiş olmalıydı. Bu iki mahkûm eskisini birbirine çeken trajik bağ, zehirli bir örümcek ağı gibi Beatrice'i de yakalayıp yutuyordu. Eroin yalnızlığı, umutsuzluğu, yıkımı öğretmişti ona ve hepsinden genç olmasına rağmen, ölümle en içli dışlı olan da oydu. Yarı-çocuk bedeninde taşımıştı ölümü. Diğerleri yaşama inanmaya, tutunmaya, dahil olmaya çabalamışlardı, hâlâ da çabalıyorlardı, ama o daha on altısında yaşamı yadsımıştı. Eroin, fahişelik, sarılık, verem... Art arda ölümcül darbeler yemişti, ama her seferinde, nakavt gongu çalmadan, dokuzuncu sayıda ayağa kalkan bir boksör gibi doğrulmuş ve dayak yemeye devam etmişti.

"Dağ çileği ister misiniz?" (Hayır, ikisi de istemiyor.)

"Dün gece televizyonda Arjantinle ilgili bir program vardı. İzlediniz mi?" (Hayır, ikisi de izlememiş.)

"Buenos Aires'i gösterdi. Olağanüstü bir kent. Ne kadar hüzünlü! Bir parça Berlin'i andırıyor, mimari, kafeler... Gökkuşağı gibi rengârenk evlerle dolu bir semt varmış : Elbakar – "

"El Boka," diye düzeltti Graciella. "Ağız, demektir, Tangonun doğum yeri."

"Evet, evet. El Boka. Marjinallerin, ressamların, müzisyenlerin semti."

"Artık yankesicilerden ve turistik eşya satıcılarından geçilmiyormuş."

"Tango bilir misin?" diye atıldı Filiz.

"Hayır, ben Buenos Airesli değilim. Mendozalı'yım." (Nedense bu kadının Buenos Airesli olduğuna ve mükemmel tango yaptığına emindim.)

"Mendoza?"

"Şili sınırında. Aconcagua eteklerinde bir kent."

"Aconcagua. Güney Amerika'nın en yüksek dağı!" (Şu Alman milletinin eroinmanı bile iyi eğitilmiş!)

Suskunluk. Zoraki sohbet ansızın, bıçakla kesilmişcesine bitiverdi. Üç kadının birbirine söyleyecek hiçbir şeyi yokmuş gibi. "Bakın, bakın. Şu alçak daldaki kemente bakın!" Sesindeki coşkuyu dizginleyememişti Beatrice: iki orta yaşlı kadın şaşkınlık içinde, hiçbir özelliği olmayan ip parçasına baktılar. "Herhalde bir cüce intihar etmiş burada," diye devam etti Beatrice, yirmi yaşın ve eroinin verdiği zehirli hayalgücüyle. Ama hemen yol arkadaşlarının aşırı kısa olduklarını anımsayıp kızardı. Neyse ki hiç kimse üzerine alınmamıştı.

Kadınlar kafilesi, vadiye giden yoldan ayrılıp batıya, sık ormanlarla kaplı, sarp tepelere doğru saptığında Filiz kuşkulanmaya başladı. Demek ki T. köyüne gitmiyorlardı. Belki okul çocukları ya da tutuklular gibi, cumartesi özgürlüğü için gizli bir cennet-köşe seçmişlerdi. Ama bu durumda, ikide bir saate bakıp hızlanmalarına gerek olmazdı. "Amazon Ekspresi!" Yağmur ormanlarını mı kastediyorlardı, yoksa erkekleri, sağ memeleri gibi kesip yaşamlarından atan, av ve savaş ustası efsanevi kadınları mı?

Geniş, güneşli bir asfalt yolda yürümüyorlardı artık; bitki örtüsünün kolay kolay geçit vermediği, çalılıklar, ağaç kökleri ile kaplı bir patikada tek sıra halinde ilerliyorlardı. Gerçek orman yolculuğu başlamıştı. Güneş bile yeşillere bürünmüştü artık. Yabancı yolcuları önce hafifçe uyaran, giderek saldırganlaşan dikenler, fındalıklar, öbek öbek eğrelti otları, dalların arasında koşuşturan kahverengi kelebekler, kuytu köşelerde saklanan utangaç mantarlar, sonbahar çiçekleri ile dolu bir yolculuk. Yapraklardan süzülen yağmur incileri, ağaç gövdelerinin ıslak, yapış yapış yosunları, gün ışığının kırılan renkleri... Yolu sürekli kesen akarsular : ormanın can damarları... Nereye gittiklerine dair sır vermeyen, baştan çıkarıcı patikalar...

Filiz hep büyük kentlerde yaşamıştı; ormanı tanımazdı. Gerçi, sekiz aydır Karaormanların göbeğindeki bir sanatoryumdaydı, ama burada da orman ulaşılmazlığını sürdürüyordu; soyut ve esrarengizdi. Geceleri, penceresinin önüne kara bir kuş gibi çöken karanlık, kâbuslarına eşlik eden uğultular, dışarıya çıkmasına ve gerçek hayatına – bu her neyse – dönmesini engelleyen, iri yarı, sağır dilsiz bir gardiyandı. Oysa şimdi, ormanın tam içine, yüreğine girmişken, onu ilk kez gerçekten görüyordu. Bir tanışmadan da öteydi bu : birbirinin varlığından habersiz iki canlının ansızın yüz yüze gelmesiydi. Bu nedenle sarsıcı bir etkisi oldu Filiz'in üzerinde. Basit, ilkel, görkemli bir ruh vardı karşısında, okyanus gibi. Onu kendi tozlu, kurak, fındık kabuğu dünyasından çıkarmış, bambaşka bir varoluşun tınısını dinletiyordu. Vahşi, çok renkli, nabız gibi atan bir ritmi vardı ormanın. Tuhaf gölgeler, çelişkiler, ürpertilerle kaplıydı; sırlarının üzerini titreşimli, buğulu bir hava tül gibi örtmüştü. Ağaçlar, ağaçlar, ağaçlar... Yaşlı, ulu, vakur, yüksek, gür, buyurgan ağaçlar... Yeryüzündeki her mucizeyi ve suçu görmüşcesine ağırbaşlıydılar. Zamandan bile daha yaşlı... Derinlere salmışlardı köklerini, gökyüzünü, sadece gökyüzünü hedefleyen yolculuklarında, sağa sola savrulmayı, özgürlük sanmayacak denli ilerlemişlerdi.

Dik bir yamacın eteğinde, yavaşladıklarında. Dijana Filiz'i bir köşeye çekti.

"Şimdi sırası değil gerçi," bir iki saniye durup soluğunu toparlamaya çalıştı. "Bu akşam görüşmeliyiz. Hans'a bir mektup yazdım da."

"Son yazdığım – birlikte yazdığımız – mektubu gönderdin mi?"

Konuşmaya başlayınca ne denli soluk soluğa ve susamış olduğunu fark etti Filiz. Ağzı öyle kurumuştu ki, dilini damaklarından güçlükle ayırabiliyordu.

"Elbette, hemen o gün. Henüz yanıt yok. Dur bakayım, dokuz gün olmuş. Postada gecikmiştir. Hem Hans da biraz ağırkanlıdır."

"Cevap yazacağına inanıyorsun, öyle mi?"

Dijana'nın amber renkli gözlerinde bir şimşek çaktı. Yüzü yağmur bulutlarıyla kaplandı. "İnanmıyorum. Seziyorum."

Yaklaşık iki ay önce, başhekimin odasından dönerken, zemin kattaki telefon kabinlerinden birinde görmüştü Dijana'yı. İki eliyle birden telefonu kavramış, bir yandan konuşuyor, bir yandan da durmaksızın ağlıyordu, ilkin Yugoslavya'dan korkunç bir haber daha aldığını sandı – kız kardeşinin Bosna'da öldüğünü, bu kabinlerden birinde, sık sık kesilen bir hattın ucundaki boğuk sesten öğrenmişti. Neyse ki, bu kez durum başkaydı. Dijana'nın son sevgilisi, uzun boylu, 'çakı gibi' Hans, bu soluğu hırıltılı, gözlerinin altı torbalı, harabeye dönmüş veremli kadından; kasvetli hastane ziyaretlerinden fazlasıyla sıkılmıştı. Birlikte beş mektup yazmışlardı Hans'a, ama Filiz'in duyarlı ve etkili kalemi de işe yaramamış, hiç yanıt gelmemişti.

"Ben olsam onu hemen kafamdan siler atardım."

Yırtıcı ve acımasız davrandığının bilincindeydi Filiz, ama çok yorgundu. Tere batmış, dehşetli susamıştı; aşırı zorlanmış bacaklarında damarlar atıyordu. Dijana'nın sorunlarıyla uğraşacak hali kalmamıştı.

"Amma taş kalplisin!"

"Benim de kalbimde birkaç taş vardır elbette. Pekâlâ, bir de onu kıskandırmayı deneyelim."

"Ormanın ortasında mı? Ağaçlardan kozalak yerine erkek yağsaydı belki!"

"Doktorlardan biriyle aranda romantik başlangıçlar olduğunu ima edebiliriz. Hem de Hans'ın tam tersi özellikleri olan birini seçeriz. 'İnce, uzun cerrah parmakları', 'geceleri ay ışığında orman yürüyüşleri' vb."

Dijana gülümsedi, bir anda olağan neşesine kavuşmuştu. Eşi bulunmaz bir gülümsemesi vardı doğrusu, orantısız yüzünü baştan aşağı dönüştürürdü. İnsanın içine işleyecek denli yalın, içten ve abartısızdı. Filiz mutluluğu bu kadar kolayca dile getirebilen bir başka ifadeyi hiç görmediğini düşündü.

"Onu geri istiyorum," yüzü yeniden gölgelenmeye başlamıştı.

Seninde bir titreşim, belli belirsiz bir yakarı vardı. Sanki Hans'ı gerçekten istediğini kanıtlayabilirse, ilahi bir adalet onu geri yollayacaktı. Şen şakraklığının, kayıtsızlığının ardına saklanan karanlık gölge, ancak böyle anlarda açığa çıkıyordu. Gerçek benliğini, gün ışığını görmemesi gereken bir canavar gibi çok gizli dehlizlerde saklardı Dijana.

"Geri döner, eminim," dedi Filiz, zoraki bir tonla, canı iyice sıkılarak. Yalan söylemekten de, erkeklerden söz etmekten de hiç hoşlanmazdı. Aşka inanmıyordu; bir zamanlar, kan ve çığlıklarla dolu bir hücrede saydığı otuz üç günden önce de inanıp inanmadığını artık hatırlamıyordu.

"Dijana! Dijana!"

"Evet, ne var?"

"Çok geç kalıyoruz! Bu hızla varamayız. Kestirmeye sapmamız gerekiyor."

"Bir dakika, yanına geliyorum. Duruma bir bakalım."

Sarsak adımlarla Almanlara doğru koştu. Filiz birdenbire, Graciella'nın akkor halindeki gözlerini üzerinde hissetti. Ona doğru döndü; iki acılı, yoğun, derin bakış karşılaştı. Sözcüklere dökülemeyecek bir iletişim ansızın, kendiliğinden kurulmuştu aralarında.

"Şu dünyada bir parçacık mutluluk istiyorsan, oradan oraya hoplayıp zıplayan bir kız çocuğuna dönüşmelisin."

Graciella'nın yüzü bütünüyle kımıltısızdı. Anlıyor muydu? Kuşkusuz.

"Brezilyalı Paolinho'yu hiç dinledin mi?"

"Hayır, aslında Güney Amerika müziğini hiç denecek kadar az tanırım."

Ansızın Graciella şarkı söylemeye başladı. Bir mucizeydi bu, umulmadık, şaşırtıcı, sarsıcı, olağanüstü bir şey... "Vida e bonita..."

İnanılmaz hüzünlü, ipeğimsi, insanı can evinden vuran bir melodi. Aynı anda hem acı hem de mutluluk verebilen, ölüme de yaşama da yakınlaştıran bir müzik. Gözleri doldu Filiz'in, ağlamamak için yutkundu. Kafasına silah dayasalar, başkalarının önünde ağlamazdı, şarkı da söylemezdi.

"Sözlerin anlamı şöyle : Yaşam güzeldir, güzeldir, güzeldir... Keder ve neşeyle doludur, ama gene de güzeldir... Mutlu olmayı istemekten utanma... Paolinho sokakta doğmuş, sefalet içinde sürünmüş, otuz üçünde de veremden ölmüş. Tüm bunları anlatmamın nedeni şarkıya burun kıvırmanı önlemek."

"Uçurumun dibindeki biri, yaşamın güzel olduğunu söylüyorsa durup da kulak vermeliyim herhalde. Ama bu müziği gerçekten anlayabilmek için farklı türden bir acı çekmiş olmak gerek."

Dijana aralarına daldı. "Dinle Felicita, kestirmeye sapmak zorundayız. Çok az vaktimiz kaldı. Topu topu yirmi beş dakika çeken, ama beygir öldüren cinsten bir dağ yoluna dayanabilir misin? Körüklüler ne durumda?"

"Henüz şikâyete başlamadılar. Ama anlamıyorum, nereye geç kalıyoruz?"

"İşin özü de bu zaten, varana kadar nereye gittiğini bilmemek. Gelip gelmeyeceğine şu an karar vermek zorundasın, çünkü seni dağın ortasında bırakamayız. Takdir edersin ki, sırtımızda da taşıyamayız."

"Geliyorum, yarı yoldan dönmem ben."

"Haydi kızlar, Felicita da bizimle! Kadınlar Taburu! İleri marş!"

Dört bir yandan çığlıklar, şakalar, buyruklar yükseldi. "Haydi Amazon Ekspresi! Geliyoruz!"... "Avina!"... "Ölmek var, dönmek yok!"...

'Aman Allahım! Bu ne histeri, bu ne maskaralık,' diye düşündü Filiz. 'Şimdi de askercilik oynamaya başlıyoruz. Yarı kaçık veremli kadınlar kafilesi. Bir çıngıraklarımız eksik! Şu acımasız dünyada acıyla nefes alanlar...'

Kadınlar kafilesi, bağrış çığrışlarla, ortalığı kasıp kavurarak dağ yoluna daldı. Orman sakinleri kaçıştı, kuşlar suskunlaştı; doğa, bu gürültücü, sakar, bencil hayvana yol açmak için sessizce kenara çekildi. Yolu iyi bilen Dijana, bir Kızılderili iz sürücü gibi en önde hızla ilerliyor, rotayı belirliyor, patikaları bulup çıkarıyordu. Hemen ardında Martha ve Gerda'nın geniş sırtları seçiliyordu. Güçlü,

pes etmeyen, sadece kendilerine güvenen sırtlar... Hantal ama sağlam adımlarla dağları aşıyor; dalları, çalıları gerekirse kırarak, öncü panzer birlikleri gibi yolu açıyor, geridekilere komutlar yağdırıyorlardı. Beatrice, kafesinden kaçmayı başarmış bir yabani kedi gibi tırmanıyordu. Uzun çevik bacakları ve dağ ayakkabıları, hepsinden de öte gençliği sayesinde, dağkeçisi kadar kıvrak ve rahattı. Hatta sık sık durup zor durumdaki siyah saçlı arkadaşlarına yardım elini uzatıyordu.

Filiz, yirmi beş dakikalık orman yolculuğunu, kan ter içinde, dikenli çalılara, köklere tutunmaya çalışarak, telaşla ayağını basacak sağlam taşlar arayarak, panik ve endişeden neredeyse bayılarak geçirdi. İğne yaprakların üzerinde ikide bir kayıp düşüyor, köklere takılıp tökezliyordu. Çalılar pembe izler bırakarak elinden kaçıyor, dallar sert tokatlar yağdırıyordu. Kullanılmaya kullanılmaya pelteleşmiş kasları, diyapazon gibi titremeye başlamıştı, bacaklarının yerinde iki ağrılı su torbası vardı sanki. Terli sırtında dişlerini birbirine çarptıran ürpertiler soğuk yılanlar gibi dolanıyordu. İç çamaşırlarına varıncaya dek sırılsıklamdı ve bir akciğer hastasının, üstelik de daha o gün dışarı çıkma izni almış bir hastanın böylesine terlemesinin ölümcül olduğunu aklından çıkaramıyordu. Ciğerlerinden hastane argosunda 'vardiya düdüğü' diye adlandırılan o ürkütücü ıslık duyulmaya başlamıştı üstelik. Bu serüvene katıldığı, bin bir güçlükle kazanılmış sağlığını boş yere tehlikeye attığı için lanet okuyordu kendine. Yorgunluk, pişmanlık ve umutsuzluktan ağlamak üzereydi. Ancak başı çok sıkıştığında anımsadığı kişisel Tanrısına sığınmış, içtenlikle yalvarıyor, dualar sıralıyordu.

Bütün korkunç şeyler gibi, bedensel acı ya da hapis gibi, yolculuk da sonunda bitti ve Filiz, gözlerini patikadan ayırıp nerede olduğuna bakabildi. Bir sonraki adımın ölüm kalım sorunu olduğu, dehşet dolu yirmi beş dakika boyunca kendi bedeni ve korkusuna gömülmüş, çevresiyle hiç ilgilenmemişti. Ancak şimdi, soluk soluğa, kalbi sıkışarak, tuzdan yanan gözlerini kırpıştırarak, olağanüstü bir yere ulaştıklarını görüyordu.

İnsan boyunda çalıların, ağaç köklerinin, fundalıkların dev bir balık ağı gibi sardığı dimdik bir yamacın tepesindeydiler. Kırk-elli metre aşağılarda, kızgın bir ırmak hiddetle köpürerek, gürleyerek, çentik çentik oyduğu kayalara hiç durmadan darbeler indirerek akıyordu. İri karanfillere benzeyen, mor çiçeklerle bezeli bir patika, ırmağın keskin bir kavis çizip kayalıklar arasında yitip gitmesinden önce görünen boynuz biçimli dilimi boyunca yamaca işlenmişti, ince bir nakış gibi. 'Mor düşler yolu,' diye düşündü Filiz.

"Buradan aşağı ineceğiz Felicita. Çok dikkatli olmalısın."

Filiz şaşkınlık içinde yol arkadaşlarına baktı. Perişan görünüyordu hepsi. Morumsu bir renge dönüşmüş yüzleri, terli ve çamurluydu, çiziklerle doluydu. Saçları, pantolonlarından fırlamış gömlekleri sırılsıklamdı, göğüs uçları belirginleşmişti. Herkes defalarca düşmüş; orasını burasını kesmişti. Neydi bu kadınların derdi? Bunca uğraş, tehlike, yara ne uğrunaydı?

"Bakın, canıma tak etti artık! Çılgınlar gibi ormanın içinde koştuğumuz yetmiyormuş gibi, bir de uçurumdan aşağı ineceğiz! Neler oluyor?"

"Oyunbozanlık etme," diye tısladı Dijana. "Sonuna dek geleceğine söz verdin."

"Söz filan vermedim ben."

"Bırak ne istiyorsa yapsın." Martha'ydı bu. Hayır. Gerda.
"Felize lütfen azıcık daha sık dişini. İnan değecek." Graciella'ydı bu.
"Hadi lütfen Filiz." Beatrice kolunu tutmuş, hafifçe çekiştiriyordu.
"Haydi kızlar! Saat üç yirmi üç! Yedi dakika kaldı!"

Topluluk bir anda Filiz'i unuttu, bir fiskeyle yamaçtan aşağı yuvarlanan kozalak gibi harekete geçti. Kadınlar, güçlerinin son damlasını kullanarak; dallara, taşlara, bulabildikleri her şeye tutunarak, çoğu zaman popolarının üstünde kayarak, el ele tutuşup birbirlerini destekleyerek, ırmağa doğru iniyorlardı. Tek bir yanlış adım uçurumda parçalanmak demekti. Filiz de zincirin bir halkası oluvermişti, hem de hiç düşünmeden, karar bile vermeden. Kendisini çağıran aşkın güce boyun eğmiş, ölüm ile yaşamın ince, keskin, kaygan sınırındaki yolculuğa katılmıştı. Tehlike onu uyarmış, bütün duyumlarını kamçılamıştı. Cinsel arzuya benzeyen bir duyguyla doluydu. Nasıl da derinlemesine seviyordu yaşamı şu an, varolmanın coşkusunu iliklerinde hissediyordu. Avuçlarında tuttuğu bir taş ya da çalı değil, ormanın, dünyanın, yaşamın koskocaman, yaralı yüreğiydi. Irmağa paralel duruma gelecek denli eğilmiş bir ağaç çıktı yoluna. Ahtapotumsu köklerini sert kayaya salmış, ısrarla, inatla, azimle bu dimdik yamaçta büyümeyi başarmıştı. Gölgesi uçuruma vuruyordu. Filiz'e yorgun kollarından birini uzattı; kısacık bir an, kendi eğreti yolculuklarına ve yaşamlarına devam etmeden önceki kısacık an boyunca el ele tutuştular.

Cehennemi bir uçtan bir uca aşmayı andıran bir inişten sonra bambaşka bir dünyaya varmışlardı. Dost canlısı ağaçlar, düş çiçekleri, yaşamın bütün izleri gözden silinmişti. Yalnızca ve yalnızca kayalar vardı burada, ürkütücü, soğuk kayalar... Yukarıdan göründüklerinden çok daha büyüktüler. Parlak siyah hançerler gibi gökyüzüne uzanıyorlardı. Bir de ırmağın korkunç gürültüsü, nedensiz ve ereksiz öfkesi... Bir sahnede olduğunu sandı Filiz; zembereklerinden fırlamış kuklalar topluluğu bilinmez rolleri için burayı seçmişti.

Filiz'in faltaşı gibi açılan gözleri önünde, Dijana çift kişilik yatak genişliğinde bir kayaya oturdu, üçüncü sınıf erotik dergilere özgü bir poza büründü. Dizlerini hafifçe kırarak, bacaklarını V biçiminde iki yana açmış, ellerini apışarasının üzerine koymuştu. Yüzüne de, cinsel zevkten mest olmuş, bir 'orgazm-öncesi' ifadesi kondurmuştu. Martha ise ırmağa profilini gösterecek şekilde uzanmış, bir dizini karnına doğru çekmiş, başını geriye atarak ellerini ensesinde kavuşturmuştu. Onun yüzünde de aynı bayağı, aşifte, satılık cinsellik vardı. Gerda emekleme pozisyonunda görkemli poposunu sergiliyordu. Beatrice ayaktaydı, bir ayağını kayalara dayamış, öne doğru eğilerek kollarını aşağı sarkıtmıştı. Sevecen ve tutkulu bir erkek omzuna yaslanırcasına yanağını dizine koymuştu. Mavi, hülyalı gözlerle bakıyordu suya. Bu akıllara durgunluk veren görüntü karşısında, Filiz son bir umutla Graciela'yı aradı; ama o da çoktan oyuna katılmıştı. Yelken biçimindeki bir kayanın üstünde, bir Tanrıça heykeli gibi tek başına, kımıltısız, yarı çıplak duruyordu. Gömleğini sıyırıp atmış, sağ elini beline dayayarak göğüslerini hafifçe öne çıkarmıştı. Duruşu bir güvercini çağrıştırdı Filiz'e : doğal, masum ve kırılgandı. Böğürtlen renginde iki meme ucunun arasında, gümüş kolyenin ardına saklanmaya çalışan yol yol yanık izleri vardı. Gökyüzünde bir noktaya dikmişti gözlerini. Sol elinin ince parmakları yarı aralık, susuzluktan gerilmiş du-

dakları üzerinde geziniyordu. Konuşamıyor, yoğun ve acılı tutkusunu bir türlü dile getiremiyor gibiydi. Bütün bedeni incelmiş, uzamış, göğe doğru nişan alan bir oka dönüşmüştü. Fırlayıp uçmaya ve hedefi vurmaya hazırdı. Kendini bir türlü uyanamadığı akıl almaz bir düşte bulmuştu Filiz; ama düşlerde bile bundan daha çok anlam ve iç mantık olurdu.

"Felicita, hadisene, bir poz ver hadi. Komik bir şeyler bul."

Filiz, sfenks gibi kaskatı durmaya devam etti. Hiçbir şey anlayamıyordu. Gerda'nın dakik saati üç otuzu çaldı. Önce hiçbir şey olmadı. Ağır, sisler içinde eriyen bir dakika boyunca kadınlar neredeyse soluk bile almadan o gülünç, saçma, tuhaf pozlarında beklediler. Ve en sonunda, kayaların arasından bir kano gözüktü. Dört genç erkek, can yeleklerindeki amblemlerden anlaşıldığı kadarıyla, yetmiş kilometre ötedeki H. Üniversitesi kürek takımından dört genç, sağlıklı, kuvvetli sporcu, var güçleriyle küreklere asılıyor; ırmağın bu en dar ve tehlikeli geçidinde, sivri kayalarda parçalanmamak için insanüstü bir uğraş veriyordu. Kadınları gördüler. Her cumartesi gördükleri yerde.

"Hey orman perileri! Gene mi siz? Bugün köyünüze uğrayacağız!"

"Kızlar, biraz daha açsanıza yahu!"

"Kanoyu park edip geliyoruz. Bir yere kaybolmayın!"

"Kızıl saçlı, pantolonunu çıkarmayınca neye yarar ki?"

Kadınlar hiç cevap vermiyorlardı, kıkırdamıyorlardı bile. Kaskatı ve donuktular, kuklalardan bile suskun.

Islıklar, bağırışlar, belden aşağı ama düzeyi pek düşürmeyen şakalar... Beatrice'in sıskalığını. Dijana'nın edepsizce açılmış bacakarasını. Gerda'nın poposunu, Graciella'nın çıplak göğüslerini pervasızca ele alan birkaç söz... Felicita ise kendi kendisinin pozunda, şaşkınlıktan taş kesilmiş, gözlerini Graciella'nın bütün dünyaya sunduğu göğüslerinden ve yara izlerinden ayıramadan, hiçbir şey düşünmeden, hatırlamadan, duyumsamadan, öylece kıpırtısız duruyordu. En sonunda, kano neredeyse gözden yitip gitmek üzereyken, Filiz'in kolları ağır ağır havaya kalktı. Tahta bir kuşun uçmayı unutmuş kanatları gibi zorlanarak, duraksayarak iki yana açıldı, ama hemen güçten kesilerek başının üzerine kapandı. Kırık kanatlar gibi birbirinin üzerine yığıldı kaldı. Graciella'nın başka bir evrenden gelen sesi, ırmağın hiddeti ve giderek uzaklaşan bağırışlar arasında belli belirsiz duyuldu. "Vida e bonita..."

İki ılık damla, Filiz'in gözpınarlarında doğdu, sarı, çamurlu bir ırmak gibi izler bırakarak yanaklarından süzüldü. Kano çoktan yok olmuş, kadınlar ormanın ortasında bir başlarına kalmışlardı.

HÜRRİYET YAŞAR

Ocakçının Röportajı

YARI bodrum meyhanenin içine inen merdivende genç bir adam göründü. Garson elindekileri bırakıp o yana gitti. Ucundan sular damlayan şemsiyesini aldı adamın, açtı, kenarda bir yere koydu. Yağmurluğuna askılıkta yer buldu.

Adam, ocağa yakın masalardan birine yürüdü, yönünü ocakçıya verip oturdu.

"Abi hoş geldin," dedi ocakçı. Ayağa kalkar gibi, eğilir gibi yaptı ocağın ardında.

Garson masaya tulum peyniri, cacık, salata, yarım otuz beşlik getirdi. Ocakçı, yeni gelen için dilimleyip şişe geçirdiği ekmeklerin altına ateş sürdü. Üstü açılan közler, kıvılcımlar saçarak çıtırdadılar.

Rakının beyazlaşmasını, bardağa sıvanışını izledi adam. Başını kaldırdı, ocakçıyla göz göze geldi. Hal hatır soruştular. Komşu masalara, "Afiyet olsun," dedi. Uzaktaki garsonun bakışlarını yakalayınca, sesini çıkarmadan, ağzını oynatarak bir şey söyledi. Garson hızlı adımlarla içeri gitti, bir gazete getirip adamın masasına bıraktı. 'Sağol' anlamında başını salladı adam, gazeteyi açıp okumaya koyuldu. Okuduklarının ona neler duyumsattığı, yüzünden anlaşılacak gibi değildi. Paketini, çakmağını el yordamıyla buluyor, gözlerini gazeteden yalnızca sigarasını yakarken ve içkisini yudumlarken ayırıyordu.

Bardağı boşalınca arkasına yaslandı. Kazağını çıkarıp kucağına koydu.

Ocakçı, gevşeme süresinin herkes için ayrı ayrı olduğunu düşündürürcesine, adama döndü, "Abi keyifler nasıl?" dedi.

Adam dirseklerini masadan ayırmadan avuçlarını yukarı çevirdi.

"Ne olsun!" dedi dudak kıpırtısıyla. Bu yanıt ocakçıya yetti. Boynunu, beklediğini almışlar gibi büktü.

"Allah iyilik versin abi," dedi. "Allah bugünümüzü aratmasın."

Adam masanın altına doğru kaykılıp ufaldı. Gazetesine iyice gömülünce, ocakçı başka şeyler söylemekten vazgeçip öteki masalara döndü. Hafta sonu oynanacak maçlar üstüne, viskisine bir bahis kurdu. Komi çağırıldı. Toplanan parayla pazartesiye kadar saklanacak viskiyi alması için dışarı yollandı.

Sonradan mızıkçılık edeceklere karşı, bahse tanıklık edecek birini aradı gözleriyle ocakçı. Onu gördü. Dalmış gitmişti, dokunmadı. Yanakları kızarmış, ba-

Desen : Necati Abacı

kışları içine dönmüştü. Son bardağını da yuvarlayıp masaya koyar koymaz yanında biten garsona, "Bir duble daha," dedi.

Merdivendeki telaşlı adım sesleri, herkesi kapıya baktırdı. On iki on üç yaşlarında bir çocuk bir sandık dolusu ekmeği dizinin üstünde taşıya taşıya mutfağa götürdü. Çocuğun başındaki kalın beyaz noktaları gören yaşlılar birbirlerine bakarak, "Hava kara çevirmiş," deyip toparlandılar.

Televizyon spor haberlerine başladığında, kalanlar her zamankilerdi. Ocakçı, yakınında boşalan köşeyi gösterince, adam bardaklarını alıp kalktı. Yeni yerine oturunca, başını hemen kaldırmadı. Kadehlerin sayısıyla artan sıkıntısı, duruşundan okunuyordu.

"Abi hayırdır? Durgunsun bugün?"

"Teybi alamadım Seyfi Usta. İkramiye de borçlara gitti."

Ustanın gözlerinden bir iki saniyelik bir anımsama çabası geçti.

"Ha, şu mesele. Alırsın abi, üzülme."

"Üzülme demek kolay." Yumruğunu mermere vurdu. "Ulan bir küçük gazeteci teybi alt tarafı. Alamıyoruz işte!"

Kızarmış domatesleri, yeşil biberleri şişlerden çıkardı ocakçı. Bir tabağa koyup uzattı.

"Yaparsın abi. Günler bitmedi ya. Ben her zaman emrindeyim."

"Yapacağım elbet. Hem de en güzel röportajı olacak son yılların. Göreceksin."

"Sen yaparsın da olmaz mı abi?"

"Sarhoşluk saymadın değil mi o günkü anlattıklarımı?"

"Ayıp ettin. Abime bak! Biz sarhoşu bilmez miyiz?"

Sandalyesine kurumla yaslandı. Omuzları dikleşti.

"Gazeteci arkadaşlarım var," dedi. "Sen yap getir, gerisine karışma diyorlar. Yani bir sürü gazete var bunu yayımlayacak."

Garsonun, "Şişleri ver!" diye yankılanan sesiyle koştu usta. Cızırdayan etleri altüst çevirdi geç kalmış bir ivecenlikle. Mermerin üstündeki kütükten bir yufka ekmeği aldı. Şişlere sarıp sıyırdı etleri tabağın içine. Yanlarına domates biber koyup sürdü uca doğru.

"İşte bu Seyfi Usta!" diye parladı adam. Ocağı gösterirken eli takıldı. Önündeki rakı bardağı devrildi. Kâğıt peçeteyle silmeye çalışırken, omuzunun üstünden uzanan bir el bardakları kavrayıp ocağın yanına koydu. Tabakları kenara toplayıp, mermeri kirli bir bezle iyice kuruladı. Sonra her şeyi yerleştirdi yeniden. Adam utangaç, kısık bir sesle, "Sağ ol," dedi yukarı dönüp. Çenesi oynadıkça oynayan bıyık uçlarını, burun deliklerini gördü garsonun. "İşimiz bu bizim, keyfine bak sen," sözleri çıktı bıyıkların altındaki ağızdan. Dolu küllüğü almak için eğildiğinde, gözleri de yaklaştı adamın gözlerine. Sandalyesini çevirip duvara yarım döndü adam. Şimdi bir tek ocakçı görebiliyordu yüzünü.

"Her gün et pişirmek... Sarhoş idare etmek... Sabahtan akşama kadar."

Ustanın ilgisini görünce, dudaklarına kıvançlı bir gülümseme geldi.

"İşte röportajın konusu bu. Nasıl bir şeydir her gün et pişirmek? İnsan yaratılmadan önce, görevler dağıtılırken sana söylenseydi, ey Seyfi kulum, sen geri gelene kadar her gün et pişireceksin, hem de sarhoşlara..." Ocakçının yüzündeki korkulu şaşkınlığı görünce sevindi. Gözlerinde iletişimin şimşeği çaktı. "Ha?" dedi, bekledi.

"Peki sizin işiniz kolay mı abi?" dedi ocakçı dudaklarını şişire şişire. Kaşları çatık sürdürdü. "Her gün hesap kitap, her gün hesap kitap... Değil mi ama?"

Maşayı kömürlerin arasına saplayıp dolaştırınca, havada çıtırdayarak her yana dağılan kıvılcımlar, ocağın çevresindekileri ayağa kaldırıp bir iki adım da geriye kaçırdı.

"Mahsus yapıyor," dedi, üstündekileri silkeleyenlerden biri. "Dinime imanıma kasıtlı yapıyor." Dudaklarındaki titreşimlerde, her gün etlerini pişiren adamın bu kadarcık şımarıklığını hoş gören bir gülümseme vardı.

Yeniden oturuldu. Daracık mermerin üstünde gereksiz yer kaplayan boşlar farkedilip arkaya, gelecek garsona uzatıldı. Sönmüş sigaralar bastırılıp, paketlerden yenileri çekildi. Burunlara bir üşümüş insan kokusu gelince, başlar geriye çevrildi. Saçları kardan bembayaz olmuş komi, göbeğine yasladığı yetmişlik, kutulu bir İskoç viskisiyle, tasasız, çocuk çocuk gülümsüyordu. Ocakçı, hâlâ indirmediği kaşlarının altından baktı. Kollarını çocuğa değil de, kendi sol yanındaki boşluğa uzattı. Çocuk ocağın arkasına dolanıp onun yanına gitti. Usta viskiyi aldı, ayaklarının dibinde bir yere sürüp doğruldu.

"Yalnız sen değilsin ha!" dedi adam. "Bankanın veznedarına, bizim çaycıya, noter kâtibine... Herkese söyledim." Bir elinin parmaklarını öbür eliyle kıvırarak, parmak hesabı yapar gibi konuşuyordu. "Her gün para saymak, her gün çay pişirip dağıtmak, her gün akşama kadar kâğıtlara mühür vurmak..." Kendi de şaş-

mış gibi durdu. "Nasıl bir şey? Bunu soracağım hepsine." İki kolunu ustaya doğru silker gibi uzattı. "Sana da her gün et pişirmeyi..."

"Desene abi," dedi ocakçı, "sen kendini unuttun, bizimle uğraşıyorsun."

'Hah işte! O İşte!' der gibi uzattı adam yine kollarını. Bir sigara çıkarıp tutuşturdu ustanın eline. Usta inceleyip kulağının arasına sıkıştırdı sigarayı.

"Abi senin iş de zor valla!" dedi. "Her gün hesap kitap, her gün hesap kitap..." Kaşlarını kaldırdı. "I ıh! Ben yapamam. Milyon verseler yapamam. Hani aklım erse de yapamam abi."

Bu kez ocakçı bir şey bulmuş gibi uzattı kolunu adama :

"Abi bir de sana sormalı," dedi. "Her gün hesap kitap, her gün hesap kitap..."

Adam yine kaykıldı. Küçüldü sandalyesinde. Başı düştü. Boş bardağını bakmadan uzattı. "Duble," dedi elinden alınırken. Kendi sesine şaşırmış gibi sağa sola bakındı. Derin derin, sarsıla sarsıla soluyordu. Başını ağır ağır kaldırdı. Zorlandı konuşmak için.

"Bir teyp Seyfi Usta," dedi, "bir teyp olsa..."

Sandalyesini öte yana çevirdi Seyfi Usta. Dönüp omuzlarının üstünden baktı.

"Senin o gazeteci arkadaşlarında teyp mi yok abi?" dedi.

"Öyle deme," dedi adam. "En havalı röportaj bu olacak. Ama bir teybimiz..." Dudakları, biraz da küskün, sağa sola kayıyordu. "Kendi teybimiz olmasın mı?"

"Doğru," dedi ocakçı omuzlarının üstünden yarım geri dönerek. "Röportaj bu. Önemli iş. Hem de önemli bir röportaj." Başını geriye attı. "Teypsiz olmaz. Sen en iyisi al bir teyp abi."

Adam başını kaldırınca garsonla göz göze geldi. Elini 'yaz çiz' anlamında havada gezdirdi. Garson, kasanın yanındaki kâğıtlardan birini getirip önüne koydu. Adam, cebinden çıkardığı parayı, içinde hesap pusulası ve kürdan olan tabağa bıraktı. Öteki cebinden çıkardığı bozuklukların büyüğünü çekip, ocakçının yanındaki yufka ekmeklerinin arasına sıkıştırdı. Askılığa yürüyüp yağmurluğunu buldu. Çocuk gülüşlü kominin elinden şemsiyesini alırken kalanlara, "İyi akşamlar," dedi peltekleşmiş diliyle.

Ocakçı oturduğu yerden, "Güle güle abi," dedi. "Ha bugün, ha yarın. Yaparsın üzülme. Hep aynı gün değil mi?" Adam 'eyvallah' anlamında elini kaldırıp kapıya dönünce, kömürlere sapladı maşayı, közleri çıtırdattı, "Artist!" dedi. ❁

Kanlıca, 1994

MÜGE İPLİKÇİ

Doğum Günün Kutlu Olsun

ANNEANNEMİN dediği gibi kafam biraz karışıktı. Ancak olayı lütfen bir kez de de benden dinleyin. Kendilerini hastanelik ettiğim bu iki insan, nasıl söylemeliyim bilmiyorum, ama bir anlık zayıflığım, daha önce belirttiğim gibi, evet böylesi bir anlık zayıflığımdan bu hallere düşmüş olabilirler. Belki de böylesi onlar için de iyi olmuştur. Gerçi asıl konumuz bu değil. Her neyse, bana inanın; olayın gerçekleştiği anda kendimde değildim. Neden derseniz bir gün önce anneannemi Yeşilköy'deki evinden huzurevine yatırmıştım.

Böyle miydi?

Yol sonbaharın yapraklarıyla, deli motosiklet kullanma tutkumdan ötürü âdeta bir duman makinesine dönüşmüştü. Hızlı çekim bir filmdeki gibi, evet, kesinlikle böyleydi. Arkamda seksen iki yaşındaki anneannemin arada sırada ölüyorum sesini duyuyordum, tuhaf yaşlı kadın inlemeleri. Ondaki ölüm kaygısının yaptığım hızdan çok, bilmediği bir ortama gidiyor olmanın verdiği iç sıkıntısından kaynaklı olduğunu anlıyor, bu derdine verebilecek hiçbir yanıtım olmadığından sağ elimin altındaki gaz mengenesini körükledikçe körüklüyordum.

Kontrolümden çıkan bu hız yüzünden başka bir zaman dilimine geçebileceğimiz aklımın ucundan bile geçmedi; sadece etrafımda tek, monoton bir çizgiye dönüşmüş yaprak silsilesi ve benden gittikçe uzaklaşan anneannemin sesi. Bir süre sonra ikisini de farketmez oldum ve Yeşilköy huzurevi arasındaki yol, bilincimden çıkıverdi.

Tekrar kendime geldiğimde artık motosikletimin üzerinde değildim. Olayın ilk şoku geçtiğinde etrafımda anneannemin olmadığını farkettim. Zavallı kadın! İşin tuhafı motosiklet de ortada görünmüyordu. Ot bürümüş bir yolda, üstüm başım toz içinde şaşkın şaşkın etrafıma bakıyordum.

Ne kadar zaman geçti bilmiyorum. Uzaktan bir çift karaltının bulunduğum yere doğru yaklaşmakta olduğunu gördüm. Yaklaştıkça, gelenlerin bisikletli bir genç kız – şarkılar mırıldanıp duran beyazlar içinde bir genç kız – olduğunu farkettim. Gelen, elbette bana gençliğiyle çalım satan anneannemdi. Beni hiç mi hiç umursamıyordu, ama ben, saçlarından ve gözlerinden ışıklar saçan bu genç kızı

selamlamadan yapamadım. O ise sadece ufak bir tebessüm etti bana, o hafif gerilmiş dudaklarda alay vardı : *Sen yanlış yerde duruyorsun.* Sonra hiçbir şey olmamış gibi yoluna ve şarkısına devam etti. Ot bürümüş yolda, sonu belirsiz o yolun ufkunda beyaz bir kelebek gibi; bir günlük ömrün sefasını, kozasını parçaladığı anda kafasına koymuş, inatçı, nazik, öfkeli; bir günlük ömür keyfinde başka hiçbir şey umrunda değil. İyimser bir bakış açısıyla : *Seninle daha iyi arkadaş olabilirdik ama zamanım yok*, dercesine.

Onu gözden kaybettim. Pişmandım, ama bu hiçbir şeyi değiştirmedi.

Yürüdüm, yürüdüm. Akşamın geç saatlerine kadar yürüdüm. Boş yere tanıdık bir yer aradım. Yoktu. Aç, susuz, yitik ve mutsuzdum. Gece ayazında tir tir titreyerek bir ağacın dibine büzülüp uykuya dalmaya çalıştım. Olmadı. İnanılmaz biçimde titriyordum. Üzerime bir huzurevi kâbusu çöktü, nefes alamadım, arayı kapatacak başka bir gerçeklik aradım, saatim durmuştu, anneannemin uzak kahkahaları gece uykusuzluğuma karıştı, yapacak bir şey yoktu kalbimi aralık bıraktım.

Aslında kötü biri değilimdir. (Neyse bu beni biraz rahatlattı.) Titremelerim biraz sakinledi. Kendimi ucuz bir bilimkurgu romanın içinde gezinip duran biri olarak hayal ettim, yanlışlık bende değildi ki, bu iyi işte, zaman kötü, niyetler kötüydü. Ben cinsiyetsiz o yeşil alegorik canavardım sadece. Adım hem Hayat hem de Dursun olabilirdi. Velhasıl, üzerimde kötü bir büyü vardı ve çözülecekti.

Sonra, çok sonra, ama sabah oldu. Güneşi hayatımda gördüğüm, hayatıma doğan ilk büyük yıldızmışçasına selamladım. Tekrar yola koyulmuş, güneş biraz yükselene kadar yürümüş ve küçük bir dere bulmuştum. Dereye yaklaşıp su içmeye yeltendiğimde ise olan oldu : Bir katil suratı eğilip su içmeye çalışıyordu. Kocaman bir çığlık attım. Gene bayılmışım.

Kendime geldiğimde solgun bir yüzle, tam da o sabah, o erken vakitte Taksim-Beşiktaş dolmuşuna binmiş, station'dan bozma dar bir arabanın ön koltuğuna sığışmaya çalışıyor buldum kendimi. Mutsuz olduğum her halimden belliydi. Kıt kanaat ay ortasını getirdiğim harçlığımın bozukluklarından dolmuş parasını saymaya çalışıyordum. O sırada tepemde beliren belayı algılayacak halde değildim.

– Hadi yerleştiysen yerleştin, geç kenara da biz de sığışalım, diye kükredi. Kafamı kaldırdığımda, epeyce dalgın, siyah gözlüklü o ünlü modacıyı çağrıştıran alımlı bir kadın gördüm, simsiyah. Kesinlikle dalgındım :

– Bana mı söylüyorsunuz?

Suratını ekşitti, kara gözlüklerinin ardındaki gözlerin nefretle kısılmış olduğunu tahmin etmek güç değildi. Öfkeyle omzumu silkeledi, Yok babama, dedi. Gayri ihtiyari sordum :

– Babanıza mı?

Karşımdakinin sabrı kalmamıştı. Uzun siyah ojeli tırnaklarıyla beni parçalaması anlık işti. Yaşama karılmış olan topyekûn bir yenilişin küçük bir halkası bu, belki de en önemlilerinden biri bu senin dipsiz nefretin, deyip o iri kadını tebrik edebilir ve beni parçalamasını atıl bir zevkle seyredebilirdim o anda. Hayır, böyle yapmadım. Bu zevki sonsuzca kendim yaşamalı ya da yaşadığımı sanmalıydım.

– Ha öyle mi, dedim, ben de bana söylüyorsunuz sandım.

İşte o anda arkadan, Ne diyorsun ulan, diye başka biri boğazıma daldı. Doğrusu hiç de kibar değildi. Alırım seni ayağımın altına, paspas yaparım, gebertirim, pislik vb. sözler. Günlük bir şeyler söylemek istedim, ancak ellerinin arasında nefes alamıyordum ve işler gittikçe karışacağa benziyordu. Anladığım kadarıyla durumum hiç de iç açıcı değildi. Morardığımı hissettim. Fondaki nakarat düet halinde devam ediyordu. Bu arada yolcular : Şoför bey, beş bin lira çıkışmıyor ya da beş yüz bin lira bozar mısınız? Şoförse bir yandan dikiz aynasını kolluyor diğer yandan az ötedeki polise el sallıyordu.

Tek çarem kalmıştı. Çantadaki spreyim. Nasıl oldu bilmiyorum, çantamdaki o küçük şişeye el yordamıyla ulaşabildim. Her şey orada sonlandı. Kara gözlüklü : Gözlerim, gözlerim. Tutkum ve spreyim gözlüklerini delip geçmişti! Arkadaki ise ölüm sahnesinde son tiradı atan o çarpık çurpuk kahramandı. Yolcuların şaşkın bakışları arasında iki cesedi – birbirine geçmiş, cinssiz, bu iki nefretten yeni bir sevgi doğar mı, nerede o günler, şu kaderin sillesini yemiş iki cesedi – Beşiktaş dolmuş durağına taşıdıktan sonra ön koltuğa geri döndüm. Harçlığımın geri kalanını şoförün eğri büğrü torpidosuna fırlatıp, gazla, dedim. Dosdoğru Taksim'e gidiyoruz.

Orada onunla buluşacaktım.

Gene de emin değildim.

İki dakikada Taksim'e vardık. Gözllerime inanamadım. İşte oradaydı : Anneannem. Beyaz döpiyesiyle beni kucakladı. Seksen iki yaşında olmasına karşın hâlâ muzip olan o üslubuyla evime yerleştirdiği Yeşilköy-huzurevi arası multivizyon gösterisini nasıl bulduğumu ve daha doğumgünü hediyelerimin bitmediğini, ve sürpriz, evde beni bir motosikletin beklediğini söyledi. Evet, bildiğiniz, şu moda marka motosiklet, canavar, şu servet olandan. H.D., dedi. Sonra yüzüme baktı, solgun göründüğümü söyledi. Kekeleyerek ve ağlamaklı – sinirlerim boşalmıştı çünkü –, Anneanne ben iki kişiyi öldürdüm, dedim.

– Aman canım, bu devirde kim doğru dürüst ölüyor ki, dedi, sersemlemişlerdir, bana inan. Hem öyle de olsa senin kafan karışıktı. ❁

MURAT YALÇIN

Kumkuma

Figen Çapan'a

TABANLARIMA yapışan kum taneciklerini, incir çekirdekleridir diye, seviyorum. Denizden pansiyona çıkarken büyük bir suskunluk içinde yürüyen iki kadına rastladım. – "Kanatları olsun istemezdi, uçacak yeri yoktu. Hem, kambur olurdu. Neyi yom tutsa yanılırdı hemen." *Saçbozan rüzgârı* diyebileceğim bir esinti çıktı, sırtım serinledi birden.

Bulgur bulgur terli bir kadın sırtını ve hamamda yaşamın kuru yanını anlatacağım bir öykü kurmaya çalışıyordum, kumsalda, "Kanatları olsun istemezdi..." derken. Derken, önümden geçen iki kadını konuşturmaya başladım; eski, ölü dere yataklarındaki taşların bu sıcaktaki kızgınlıklarıyla.

Sarışın : Başım çatlıyor, güneş mi çarptı ne...

Esmer : Kocam yine eve döndü biliyor musun... Çocuklara bir sarılışı vardı ki sorma, Ahmet Mekin'le Süleyman Turan arası bir adam olup çıktı bir anda!

Sarışın : Kaç gün olmuştu ki?

Esmer : Ne günü, bir ayı geçti neredeyse. Ama sen demiştin...

Sarışın : Boşversene! Kocan gelir her zaman, ama eski günler geri gelmez... Bayağı kıskanırdım o zamanlar biliyor musun? Ama gönül bu, hep aynı yerden kırılır da anlayamazsın.

Esmer : Umurumda bile değil valla... Nasılsa ben çocuklarımla gül gibi yaşarım.

Sarışın : Yalnızlığı özgürlük mü sayıyorsun yani? Bırak, konuşturma beni şimdi!

Esmer : Biliyor musun, son gidişinde dolu doluydu gözleri. Yağacak yer arayan bulutlar gibi... Vural'ı köpeklere benzetirim bazen. Kapı önlerinden kovalanan köpeklerin döne döne bakışları vardır ya, sana ne yaptım durup dururken, dercesine. Vural da öyle, içimde bir yer çıtlar sanki...

Sarışın : Şaşıyorum sana kızım, hem romantik hem kaskatısın. Çok tuhaf!

Esmer : Valla ne bileyim, kime nasıl davranacağımı bilemiyorum artık, üzülüyorum sadece. Çocuklar da olmasa ne yapardım bilmem, onlar hizaya sokuyor beni biraz olsun... Sen niye çocuk yapmadın ki? Çocuksuz kadınların başı çok ağrır derler, belki sendeki bu marazi baş ağrıları da ondandır.

Sarışın : Hadi, boşver artık, akşama ne yiyelim sen onu söyle... İstersen çocuklara soralım daha iyi.

Esmer : Onlar ne yiyeceklerini biliyorlar mı ki, sorarız bakalım...

Sarışın : Çaktırmadan adam olup çıktılar seninkiler de...

Esmer : Yaa, sorma...

Neden böyle kuruverdim bir esintiyle. Deniz kabukları tabanlarımı sıyırıp kesmesin diye bastığım yerleri özene bezene seçerken, iki kadının da çok tutumlu olduğuna, ellerinden her işin geldiğine inandım. Sanki, eski giysilerini öyle hemen bir bohçaya tıkıştırıp kapıcıya veren, beğendiğini seç, gerisini kime uygun düşerse dağıt, diyen kadınlardan değildiler. Sanki, alışverişe çıktıklarında, satıcılarla yaka paça olmayı göze alarak tezgâhtaki malların en iyilerini seçer, üstüne pazarlık da yapabilirlerdi, hanımefendiliklerini bozmadan.

Kanları başka türlü yürür bu kadınların, herkes ayak uyduramaz.

Pansiyona varır varmaz terlikleri ayağıma geçirdim. Güneş hızını alıp devrilmeye başlardı birazdan. Birbirlerinin ağzından laf çalarak konuşan, gürültülü bir grup adam, ağır ağır yürüyordu ileride. Onlara doğru seslenmek geçti içimden : "Kara incir incinir! Kara incir incinir!"

Elinde cep telefonu olan bana doğru seğirtip, "İncinmez! İncinmez!" deyiverecek, diğerleri öte yandan tempo tutacaklar : "İn-cin-mez! İn-cin-mez!" Beni sindirmeye yeltenecekler akılları sıra... Hayır!

Hiçbir şey söylemeden gözlerimi yumdum. Birden, koskoca bir ağız açıldı burnumun ucunda, "İncinmez!" diye bağırdı. Ossaat kulağımın örsüne bir çekiç indi, çürümüş işkembe kokan bir soluk yüzüme vurdu; ipiri, pesekli dişler burnuma saplanacaktı neredeyse. Hemen açtım gözlerimi.

Bakır bir sini denize kapaklanmak üzereydi. Göğü hiç bu kadar kızgın görmemiştim. Kuru dere yataklarındaki taşlar soğumuştur artık. Kuşlar denizin üstünde sarkışıyorlardı, çığlık çığlığa. Vahşi saatler yaklaşıyordu sanki.

Baktım basbayağı büzülüp kalmışım bu ağlak yerde. "Kara incir incinir! Kara incir incinir!" sesleri yükseldi kumların arasından, bir ara, şeytan minarelerinde, deniz kulaklarında yankılandı, iyice kalınlaşarak. Ayaklarımı tokuşturdum, alkışlar gibi, ses kesildi...

Yarın, bütün kıyıları dolaşmaya, gövdelerini güneşe sermiş insanların parlak, kara gözlüklerine, metalik suratlarına eğilip gözdağı veren bir fısıltı yaymaya karar verdim : "Kara incir incinir!" Yarı şaşkın, yarı kızgın tuzlu bedenlerini doğrultup, "Ne?" diyeceklerdir kuşkusuz.

Bu karar beni bir parça olsun rahatlattı. Terlikleri silkeledim, ayaklarımı ovdum; hışır hışır. Sırtımı duvara yasladığımda, göğsümde boz bir ayı gerneşmeye başladı.

Uyumadan önce, iki sigara birden içen adamı düşündüm : Ağaçtan yontulmuş kaba saba bir ağızlığa iki sigara takmıştı. Ona şaşkın bakarken bir otomatik ağızlık tasarlamıştım; biri bittiğinde diğerini ateşleyen altı sigaralık bir döner ağızlık, mitralyöz... Sonra Şahabettin Süleyman'ı anımsadım; geniş yazı masasının başına kurulmuş Rübap mecmuasına makale yazarken. Cebinde iki sigara paketi taşırmış. Masasında iki koca kül tablası, iki yanından dumanlar tütüyor... Neden sonra, iki suskun kadın, birlikte fısıldıyorlar bir karanlık köşeden : "Kara incir incinir..."

Uyandığımda, kenarları yapraklarla çevrili, tepeleme kara incir dolu bir hasır tepsi buldum kapının önünde. Üstünde bir etiket : "Afiyet olsun".

Yorucu bir sevişmenin izleri gibi, mosmordu incirler. ❁

FARUK DUMAN

Kâğıt Gemiler Sayfası

SAHNEYE bir kadın irisi çıktı birdenbire. Alkışlar, bağrışmalar, çığırından çıkmış bir gürültü. Kadının üzerinde kırmızı tülden bir giysi; onu fazlasıyla dikkat çekici bir hayalete dönüştüren, göze batan. İri adımlar. Alçalıp yükselen büyük eller, abartılı bir makyaj. Kadının yüzünde. Gözlerinin altında. Yanaklarında. Hep kırmızı, revü kızlarına özenen. Ama yaşı geçmiş. Kilolu. Öyle çıktı sahneye, dans etmeye başladı, danstan çok bir kelebeğin hareketlerini andıran hareketler; kıvrak figürler için uygun olmayan bir bel, ayaklar, kollar. Yanında çelimsiz bir akordeoncu, bir zilci. Ses düzeni bozuktu az önce. Sunucu, sirkin çadırında boğulup giden sesiyle davet etmişti kadını sahneye; Moskova Devlet Orkestrası'ndan geldiklerini üstüne basa basa belirtmişti. Birkaç kez. Kalabalık ilgisizdi. Çekirdek satıcıları. Çocuklar; oturakların altına sinsice süzülüp kızların bacaklarına bakan. Yaşananların gerçek olmadığını fısıldayan bir belirti gezindi ortalıkta, sonra renkler silindi, kadının üzerindeki giysi kararda, bir filme benzedi, siyah-beyaz. Ansızın. Babam kolumdan tuttu beni, çekti çıkardı çadırın dışına, cambazların, şarkıların ötesine. Kalabalık. Az ilerde babamın eski siyah arabası, bindik. Babam bir hayal gibi oturdu sürücü koltuğuna.

Gözlerimi kaldırıp arabanın camından dışarı baktım; belirip kaybolan yüzler, çocuklar, erkekler. Önde babam, oturmuş direksiyonun başına; araba çukura girdikçe zıp zıp zıplayan. Kara saçlı. Uzun boyunlu. Ensesinde zarif tüyler. Kahverengi bir kazak. Baktım, dikiz aynasında babamın hafifçe gülümseyen yüzü. Büyüyen. Araba ilerledikçe babamın yaşlandığını ayrımsadım sonra; saçlarının ağardığını, yüz çizgilerinin derinleştiğini. Sonra, nasıl olduysa artık, arabanın dışında buldum kendimi; babam orada öylece yaşlanıp kalmış; arabanın çevresinde ince bir sis perdesi. Babam da, eski siyah arabası da zararsız bir hayal olmuş ansızın.

"Plakların tozunu alın."

"Aldık."

"Annemin ağlama saati geldi."

"Gelsin."

Galiba o kadın irisinin sesi yankılandı şimdi, babamın sağlığından anımsadığım bütün günlere yayıldı. Yine de en çok, evimizin yandığı günü anımsıyorum. Sıcak. Babam çıkmış, altında o siyah araba, kim bilir hangi tanıdığın yanına

gitmiş. Adam yerel bir gazetede yazarlık yapıyormuş. İnce uzun bir burnu varmış. Top sakal. Mahallenin çocukları dalga geçermiş. Ama aslında ciddi bir adammış. Önemli. Bilgiliymiş. İnce uzun parmakları büyük bir ciddiyetle kavrarmış kalemi. Uyum içinde. Sanki o parmakların arasında kalem yokmuş hiç. Her biri birer kalemmiş zaten. Siyah takım elbisesini çeker, kravatını takar, gözünde gözlük, dolaşırmış. Ellerini kıçının üstünde birleştirir, esnafla ayaküstü konuşurmuş. Dillerden düşmeyen bir karısı varmış. Babamın arabasında görmüştüm, kim bilir. Ya da bir sokakta uzaklaşırken görmüş, sonra belli belirsiz yitirmiştim. Sonra kendisinden çok karısı ilgilendirmişti mahalleliyi. Sanki kadın garip bir yaratıkmış da onu ille görmeleri gerekirmiş gibi. Ağaçlarda, duvar diplerinde, gizli saklı insanlar, her şeyin ayrımındaki kadın...

Yangının nasıl gelip geçtiğini anlayamamıştım tabii. Ama orada, bana ait olup da kurtarılan tek şeyin bir kutu suluboya olduğunu anımsıyorum şimdi. Kutusu sararmış. Bir ucu yanmış.

Gözlerimi belerterek garsona baktım.

"Bırak dönsün..."

"Zaten bozuk galiba!"

"Tamam."

Kadını daracık bir sokakta görmüştük. Günlük giysilerini çekmiş, yine o iri adımlarla, yanında yine o cılız adamlarla gidiyordu. Şişman. Sahne giysileri belirip kaybolmuştu gözlerimizin önünde; boşlukta dalgalanmış, kadının yine bir dansı andıran hareketlerinde yitmişti.

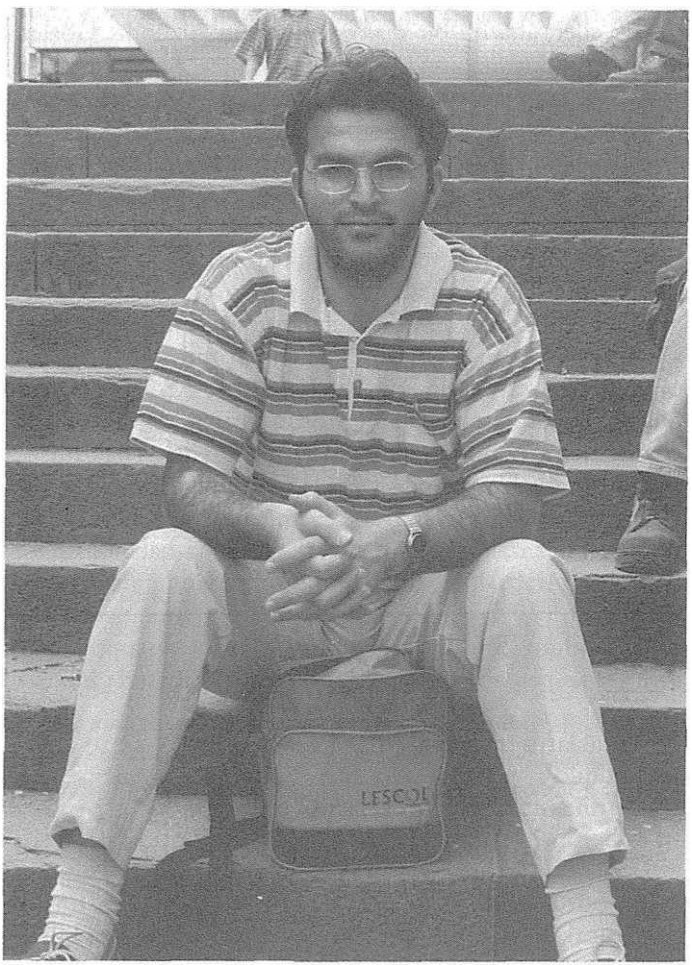

"Fıstık!"

Ses yok.

"Fıstık hey! Fıstık!"

Bir otelin

odasında almıştı soluğu. Bildiğimiz bir şeydi. Tırmanıp penceresine burnumuzu dayamıştık. Düzenliydi. Çıkarılıp özenle katlanan giysiler; katlanıp giysi dolabına asılan. Kim bilir, odanın içine yayılan baygın bir koku, kokunun içinde şarkılar şarkılar... Sonra giysilerin altında gittikçe açılan, açıldıkça beyazlaşan tombul, pamuksu bir vücut, gözlerinin üstünde belirgin yeşil boyalar. Hareketlerinde, gündelik, sıradan bir şey yapmıyormuş havası. Odanın içinde bulunmayı bile önemseyen. Kim bilir, soluk almayı, görmeyi. Yazarın karısında olmayan. Demişlerdi ki, yazarın karısı çekilmez birisiymiş. Gece iflah olmaz bağırtılar yayılırmış evlerinden. Kadın ağzını açar, gözünü yumarmış.

Papazın kızı ona benzemezdi herhalde.

"Papaz, bizi Rum yap!"

"Rum sizden olmaz, vre!"

Benzemezdi.

"Niye olmasın... Vre!"

Papazın kızını dalgın izler. Yine o hayalet arabanın içinde. Sirkin geldiği günlerde. Babam. Uzakta kilise. Kahverenginin içinde erimiş, eski. Papazın kızı, daha çok şişmana benzerdi. Şişman, sanki sahneyi hiç terk etmemiş gibi yürürdü akşamları; yürür, oteline gider, bütün bir gece şişman şişman uyurdu.

"İn ulan aşağı, pezevenk!"

"Otelin penceresine tırmanıyor. Karıdan kızdan ayıp!"

Babamın yüzü asık :

"Eşşoğlueşşek!"

BENİ tanıdığını sanıyorum artık. Ama zaten, kendimi onun yerine koyunca kolaylaşıyor. Gelip giden erkekler, kadınlar; yüzlerindeki kederle, boşlukta kendilerine ait bir patika açıyor olmalı. Garsonun gözlerinin önünde. Belirip kaybolan renkler, geniş, dar, ağaçlı veya kıraç, birbirine dolanan, dolanıp bir yumağa dönüşen, yine de kendi özellikleriyle orada yer etmiş patikalar patikalar. Bu yüzden benim de burada bir yerde, garsonun gözlerinin önünde oluşturduğum bir patika olmalı. İçeri girer girmez daldığım, dalıp şu her zamanki masaya geldiğim. Garson geldi, az önce söylediğim beyaz peyniri bıraktı masaya, sonra nazikçe, istediğim başka bir şey olup olmadığını sordu, gitti. Yok, demiş olmalıyım.

Sonra camlarda, arabanın içinde, kadının yine alkışlar arasında çekildiğini görüyorum. Dalgalanan tül giysiler, yaşaran gözler. Her şey belli belirsiz bir gölgeye dönüşmüş. Camın üzerinde silik renklerle devinen. Yiten. Başka bir kadın çıkıyor. Zarif. Oynak. Açıkta, seyircilerin önünde apak bir göbek. Kıvrılan, devrilen, titreyen. Kararan ışıklar. Seyircilerin üstünde. Kadını aydınlatan. İnce. Çadır tiyatrolarında izini yitirmiş. Saçlarının karası. Parmaklarında incik boncuk. Süslü, beyaz, titreyen bir giysi. Yaklaşan kadın. Camın üstünde dans eden. Burnumun dibine göbeğini dayayan. Apak. Terlemiş. Belli belirsiz bir kadın kokusu. Dans eden. Yükselen alevler. Evimizin kâğıt bir gemi gibi tutuşması. Tutuşup bacasından penceresinden tütmesi. Sonra kapıda beliren arabası. Babamın. İçinde, alevlerin arasında belli belirsiz Top Sakal. Takım elbisesiyle koşturan. "Hay Allah! Hay Allah!" Kadının göbeği. Kıvrılan. Koridorlarda yükselen alevler. An-

nemin bir cankurtarana dönüşmesi. Su kovaları. Plaklar. Babamın plakları. Çok sevdiği, sakladığı, akşamları törenle dinlediği. İrili ufaklı plaklar. Sandıklar. Fotoğraflar, kurtarılan. Kadının göbeği üzerinde beliren kız. Papazın kızı. Saçlarının örgüsü. Savrulan eteği. Sonra ansızın evlendiği hıyar. Kilisedeki düğün töreninde. Papaz :

"Kilisenin elektriğini kesti. Ayıp!"

Babamın yüzü asık :

"Eşşoğlueşşek!"

Garsona yine ansızın baktım. Sonra kendi patikamdan aşağı indim. Ağaçlı. Bol sevinçli. İnce uzun.

"Tamam mı?"

"Tamam tamam. Sus." ❁

ŞULE TANKUT

Hayal Meyal

SANA ilk ne zaman rastladım bilmem. Beş yaşında, dallarını yıldızlara dolayan bir ulu ağaç olmayı düşlerken içimdeydin. Okul hayatımın tek bir pencereyle sınırlandırdığı gökyüzünün bana ait olmadığını farketmenin hayal kırıklığını yaşarken de. İlk aşkımın içimde cansız saydıklarımı kıpırdatan, fırtınalar yaratan gözlerinde gördüm seni. İlk ayrılığımda, sırtımı dönmüş yürürken bana güven verendin. İşte şimdi, şimdi daha iyi tanıdım seni. Her umutsuzlukta umudumdun. Her yaralayan gerçekte inanılan tek hayaldin. Sevgiydin, tutkuydun, beklenendin. İstediğimdin. Şimdiyse karşıma geçmiş...

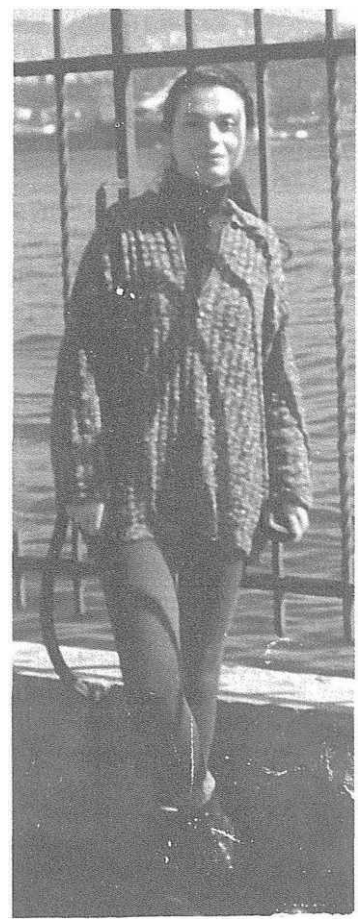

Sedef elindeki sabunu köpürtmek için habire beze sürterken, yanaklarını saran alevli heyecanla gülümsedi. Nerden geldi aklıma şimdi?

Leon bürosunda, dosyaların arasından aynı soruyu sordu kendine. Nerden geldi aklıma şimdi?

Dünü bugünün sayfasında canlandıran, aynı notalardı beyinlerinde yankılanan.

Hacer banyonun kapısından başını uzatıp : "Başka söküğün varsa dikeyim abla," dedi.

"Söküğü dikiği boşver de; salondan başla temizliğe. Yığınla iş var bugün. Allah vere de Hulki gelene kadar..."

"Sen ferah tut içini ablam. Yetişir yetişir. Şu örtüleri bir kaldıralım hele bir."

"İyi, ben de çamaşırları toplayayım."

Sedef balkonda çıplak kollarını ipte salınan çamaşırlara doğru uzatırken, esen rüzgâr yüzünü gözünü serinleteceği yerde yakıyordu.

Sekreter girdi içeri. "Bırak çık," dedi Leon, "Sonra imzalarım."

Bir avuç gazoz kapağı için dövüşüyordu Nuri'yle. Birbirlerini ısırıp tekmelemişler, yenişememişlerdi. Toz toprak içinde ayrıldıklarında ağzını doldurup yere tükürmüştü Nuri. "Pis Yahudi," demişti dönüp giderken. Leon ağzında kan tadı, şaşkın bakakalmıştı. Bütün çocuk savunmaları : "Sensin. Pışık sana yapışır. Benim babam seninkini döver..." Hepsi yetersiz. "Benim babam da Yahudi değil mi?" "Yahudi değil, Musevi," diye düzeltti annesi.

"Perdeleri çıkarayım mı abla? Yıkayacak mıyız?"

"Bu seferlik kalsın be Hacer. Herhalde bir hafta daha idare eder."

Fasulyeleri ayıklamaya başladı Sedef. "Öğlene yetişir inşallah. Yoksa yemek yok. Hacer malamat eder beni sonra konu komşuya."

Leon başını giderler dosyasına dayadı. "Bak oğlum bir daha görmeyeceksin o kızı. Baban biletini aldı. İsrail'e, teyzenin yanına gidiyorsun."

"Hayır gitmiyorum."

"Öldürecek misin sen beni? O kızla olmaz Leon. Bütün âdetlerimize, geleneklerimize ters. Bir daha yüzümüzü göremezsin."

"Sedef de 'Pis Yahudi' demiş midir arkamdan?"

"Akan suyun yönünü değiştiremiyorsun," dedi Sedef. Hacer, "Kova doldu," diye seslendi içeriye. Kendini cam silmeye kaptıran Hacer'in tek duyduğu yanık sesiyle okuduğu türküydü :

Yolları sel almış
Yârimi el almış
Sev...
Sevginin güvenli sıcaklığını buldum sende.
Hüzünlere baş eğmeyen umudu.
Karanlık bir yaz gecesi yıldızım olan gözlerin
Hep yolumu aydınlatacak, seni hep seveceğim.

Leon İsrail'den hamile karısı Eva'yla döndü.

"Abla odaları da sildim. Başka iş kaldı mıydı?"

"Yok Hacer, eline sağlık. Gerisini haftaya yaparız."

Kadını yolculayıp banyoya girdi Sedef. Klozete oturup dizlerine dayadığı kollarına yasladı çenesini. Hayal meyal canlanan hatıralara dalan gözler... Artık acı yoktu ki. Leon'dan kalan derin bir boşluk. Adı konulmamış bir öksüz çocuk. Yaşanmış olanlar sanki hiç yaşanmamış... Acı duymak istedi Sedef. O zaman yaşama katlanmak için bir sebep aramak zorunda kalacak, acının kollarında çırpınacaktı. Oysa şimdi... Boşluk... Uçsuz bucaksız, anlamsız...

Hulki : "Sedef nerdesin ulan?" diye bağırdı. "Hadi karı yattın mı tuvalette? Kaldır kıçını da sofrayı kur."

Lavabonun kenarındaki kan mı? Yoksa Hacer'in silmeyi unuttuğu bir leke mi? ❂

ÖYKÜNMEK, ÖYKÜLEMEK

FERİDUN ANDAÇ

"Bir şeyler göstermeyen yazılı dil yoktur..."
Roland Barthes

ÖYKÜNMEK bensel, öykülemek dışsal edimi çağrıştırır bize. Yaşamdan etkiler, izlerle gelenler öykünmeye yönelişin önünü açar. Hatta ilk yazı belleği, düşsel sağalım bununla oluşur. Bir nevi kanatlanışın ilk denemeleri yaşanır.

Öykülemek ise bunun bir sonraki aşamasıdır. Eylemden söze, sözden yazıya geçiştir. Sözlü geleneğin kaynaklarındaki anlatmak eylemi "hikâye etmek"i, öykülenmeyi içerir.

Yaşam her birinin kaynağıdır. Öykünme yansılamayı, öyküleme de yanılsamayı kapsar. Bu kapsayıcılık yaşamdaki söz'ün, söz'den çıkan yazının göstergelerini sunar bize.

Öğrenmek biraz da öykünmeyle başlar denilebilir. Yaşam ve yazının örtüşen yanıdır bu.

Öykü yazmaya yönelen ya da öykü yazmak gibi bir uğraşın zaman / mekân içinde belleğini kurmaya çalışan yazarın bu iki edimi dolaylı veya dolaysız olarak yaşaması da kaçınılmaz gibi geliyor bana!

Öykünme : yansılama.
Öykülemek : yanılsamak.

İlki taklidi, ona (örnek alınana) özenmeyi, giderek ondan bir şeyler öğrenmeyi; ikincisi ise – daha metaforik bir anlam taşıyor – değiştirimi, yeniden, yaratımı imgelemi içeriyor.

Öykünme'de yönelim, *öykülemek*'de eylemsellik vardır.

Öykücünün dille kurduğu dünyanın geçmişten gelen izlerle örülü olduğunu yadsıyamayız. Yaşama / insana dönük bakışının izlerinde hep bu öykünmeyi içeren geçmiş, ama bugünkü söyleminde de benimsediği 'yazınsal gerçeklik'in doğruları ön plandadır.

Öykücü, öykülemek eyleminde DİL>ANLATIM>KURULUŞ birliğini sağlayıcı öğeleri kendince sıralarken ya da tasarlarken; zaman, mekân, konu, olay, kişi gerçeklikleriyle birlikte kendi benliğinde taşıdığı veya yazmak eylemine yöneldiği (o) an'ın aydınlanış > seziş>uyanış duygularını / düşüncelerini de öyküye katar. Sözü edilen katılım 'an'lık bir taşma/yönelme sonucu gibi görülse de; öykücü içinde, ikinci bir ben gibi sürekli taşıdığı, öykünmeci yanının izlerini getirmiştir. Öykülemek eyleminde düşünsel boyut, yazarın tasarımcı > dönüştürücü yanı vardır. Burada görülmeyen, sezilemeyen onun öykünmeci kişiliğidir.

Yani; öykücü yazarken / öykülerken geçmişten, kendinden ve hayattan süzerek getirdiklerini, öyküne öyküne, öyküye dönüştürmeye başlar.

Öykü, biraz da bu değil mi? O'nun öyküsünü anlatırken ya da okurken hep 'ben'in öyküsünü okuyup yazmaz mıyız?

İşte bu yol alış seyrini bize gösteren, yer yer de kendi öykü evrenlerinin ipuçlarını sözlerinde, yazılarında veren iki öykücümüz, Feyza Hepçilingirler (1948) ve Buket Uzuner (1955) *Dönence*'de yer alarak, öykü adasındaki konumlarını daha yakından tanıyabileceğimiz sözleriyle buluşturdular bizi.

Hepçilingirler, ödüllerle gelen bir öykücü *Sabah Yolcuları* (1981), *Eski Bir Balerin* (1985), *Ürkek Kuşlar* (1987) onun bu duyarlıklı evreninin ürünlerini getiriyordu. İnsanın yaşamdaki en kırılgan an'ları onun öykülerinde renk buldu. Yeni öykü kitabı Savrulmalar bugünlerde okura ulaştı.

Uzuner, öykücülüğümüze farklı bir yönelimi getirdi : Düş ve fantezinin buluştuğu bir evreni sundu bize : *Benim Adım Mayıs* (1986), *Aym En Çıplak Günü* (1988), *Güneş Yiyen Çingene* (1989) *Karayel Hüznü* (1994), *Şairler Şehri* (1995) kitaplarıyla öyküdeki sürekli arayışın, yeniliğin ürünlerini getiriyordu. Şu günlerde yayınlanan *Kumral Ada-Mavi Tuna* adlı üçüncü romanı onun yazı serüveninin bir başka uç noktası.

Şimdi söz onların. O

BU YAZIYI SAYMAZSAK

FEYZA HEPÇİLİNGİRLER

ANNEANNEMİN evinde üst kattaki "arka oda"nın bir duvarı boydan boya dolaptı : Yüklük, elbise dolabı, dikiş, örgü gereçlerinin konduğu raflı başka bir dolap ve yüklüğün altında, yattığım yer yatağından ulaşıp açabileceğim küçük, kare bir tahta kapak. İrice bir çekmece kapağı gibi görünürdü; ama içi bir evdi, benim minik evim. Oraya saklanmaktan, evin her yanında kendimi aratmaktan çok keyif alırdım. *Pol ve Virjini*'yi de orada bulmuştum. Okuduğum ilk kitaplardan biri odur, "kendim için" okuduğum ilk kitap... Bizim eski evde bulunması garipti; anneannem ve dedem Midilli "mübadili"ydiler, Ayvalık'a geldiklerinde yerleştikleri bu Rum evi ilk ve son evleriydi; ayrıca ikisi de okuma yazma bilmezdi. Dayım okumayı askerde öğrendi; iki teyzem küçük yaşta evlendirilmişlerdi. Annem? O olabilir; hep beni şaşırtan şeyler yapmıştır. Büyük kompozitörlerin kimi popüler parçalarına Türkçe sözler uydurup bana "şarkı" diye öğretirdi. Rutubetten yaprakları şişmiş, bir ucu fareler tarafından kemirilmiş, resimli, küçük, kalın bir kitaptı *Pol ve Virjini*, sanırım ilk çevirilerden biri. Şapkalı, bol kısa pantolonlu Pol ile bukleli, sarı saçlarıyla Virjini... Kim bilir kaç kez okudum ki çocukluğumun bir dönemi, Virjini'nin bindiği o gemiyi batıran dalgaların, benim küçük yatağımı bile basan sularıyla doldu.

Sonra, küçük teyzemin, arkadaşlarıyla değiş tokuş edip çoğalttığı Muazzez Tahsin'ler, Kerime Nadir'ler geldi. Reşat Nuri'leri, Yakup Kadri'leri babaannemin evinde tanıdım. Gazete ve dergileri de yalnız o evde bulabilirdim. İki ev, iki ayrı kültürdü. Anneannem

Feyza Hepçilingirler : Yazarların, çocukluklarından beri hikâyeler uyduran, yaşadıkları ya da yaşamadıkları olayları süsleyip ağızlarının içine baktırarak anlatan kişiler oldukları savına pek inanmıyorum. En azından benim örneğim bunu doğrulamıyor. Konuşarak yaratan değil, susarak biriktiren bir yazarım ben.

Battal Gazi'yi, Âşık Garip'i bilirdi; babaannem "Erotokritos"u Yunanca aslından okurdu. Nasıl olmuşsa babaannem Girit'ten Yunan kültürünü getirmişti; anneannem Midilli'den sözlü Anadolu kültürünü.

İlkokul öğretmenim Behice Hanım'ın mutlaka parmağı var aklıma yazar olma düşlerinin girmesinde. İki kızının, Sevgi ve Neşe'nin kitap ve dergilerini durmadan bana taşırdı. Çocukluğumun önemli yayınlarından "Doğan Kardeş" dergisiyle tanışmam ise Başöğretmen Cemil Bey sayesindedir. Karşımızdaki üç katlı evde otururlardı ve oğulları Göker'le Göksan iyi arkadaşımdı. Radyoyla tanışıklığım bile onlarladır; bizim evde su da yoktu elektrik de. Kendi evlerinden uzattıkları kablolarla, kulaklıkla radyoyu ulaştırırlardı bana. Seçim haberleri, "Vatan Cephesi" duyuruları, 1960 İhtilali hep o kulaklıklardan ulaştı anneannemin eski evine.

İlk üvey annem polisiye meraklısıydı; onunla birlikte bütün Mayk Hammer dizilerini okudum. Ayvalık Ortaokulu'na gidiyordum o sıra, harika bir Türkçe öğretmenim vardı (Türkân Hanım) ve küçük bir torpille Kitaplık Koluna seçilmiştim. Steinbeck'lerle, Hemingway'lerle o sayede tanıştım. Yazarlık düşlerimde Türkân Hanım'ın da bir etkisi vardır. Mutlaka vardır; yoksa ben liseyi bitirinceye kadar neden herkesin yazar olmak hevesinde olduğunu sanıyordum ve niçin doğduğum, bahçeli, Sakız tipi küçük eve bakıp "yazarın doğduğ ev" fotoğrafları hayal ediyordum?

İzmir Kız Lisesi'nde öğrenciyken şiirlerim dergilerde, gazetelerde basılmaya başlanmıştı bile. O zaman gazetelerin edebiyat ekleri vardı ve ne güzeldi. İkinci Yeni'nin etkileri görünmeye başlamıştı; ama örnek aldığım kimi yazarlar gibi, tutucu bir taşralı olarak şiirde anlamın kovulmasına şiddetle karşı çıkıyordum. İzmir'de okuyup aydınlanmış genç bir edebiyatçıydım ya, Ayvalık Gazetesi'ne İkinci Yeni'yi eleştiren yazılar döktürüyordum. Hâlâ bir önceki dalganın, köycülük, köy gerçekçiliği vb. düşüncelerin etkisi altında, o ilk

şiirlerimde "Kavaklar erindi ağam güller evindir / Palamut çok bu yaz ağam kış erken gelir" türünden dizelerle köycülük oynadığımı anımsıyorum. Oysa yalnızca Ayvalık'ı tanıyordum; gaz lambası, cami çeşmesi gibi yoksulluk gerçeklerine rağmen Ayvalık köy değildi. İlk öykülerimde de aynı hatayı yaptım. Galiba "Demokrat İzmir" için yazdığım bir öyküydü; ağa zulmünden yılmış, yoksul bir köylü aileyi anlatıyordum; ama nasıl oluyorsa o ailenin toprağı oluyordu. Önce 8-10 dönümdü; sonra bunun "büyük" sayılabileceğini düşünüp toprağı 5-6 dönüme indirmiştim. Bu kadar toprağın nasıl bir şey olduğunu ya da buna sahip olmanın insanı "yoksul" sınıfından çıkaracağını bile bilmiyordum.

Akıl danışacağım hiç kimse yoktu; edebiyat fakültesine gitmeye kendi kendime karar verdim. Yazar olacaktım ya! Prof. Mehmet Kaplan'dı; "Buraya yazar ya da şair olmak için geldiyseniz boşuna geldiniz. Kimse sizden bir şey yazmanızı beklemiyor. Bütün güzel şeyler yazılmıştır; size düşen, yalnızca bunları incelemek," deyince durakladım. İyi ki duraklamışım; yoksa o dizginleyemediğim yazma coşkusu kim bilir nerelere sürükleyecekti beni? Bu arada yaşamdan yediğim ciddi bir darbe de durmamda çok etkili oldu. Zaten suskun bir çocuktum, mahallelinin deyişiyle "sağöksüz"düm; babam ve annem mutsuz evliliklerini ayrı ayrı sürdürmeye çalışıyordu; anneannemin ya da üvey annelerin yanında kalırken okuyup annemi kurtarmayı kurardım hep; ama annem oyunbozanlık yaptı, 1968 yazında intihar etti. Zaten hiçbir zaman şımartılmamıştım, konuşkan bile değildim, annemin intiharından sonra tümüyle sustum. Özgüvenim sarsıldı, o eski ataklığım bitti, bir daha kurtulamayacağım bir hüzün geldi, gülümseyişime bile yerleşti.

Yazarların, çocukluklarından beri hikâyeler uyduran, yaşadıkları ya da yaşamadıkları olayları süsleyip ağızlarının içine baktırarak anlatan kişiler oldukları savına pek inanmıyorum. En azından benim örneğim bunu doğrulamıyor. Konuşarak yaratan değil, susarak biriktiren bir yazarım ben. Ortada anlatılmaya değer bir şey yokken konuşmayı hiç beceremediğim gibi, öykülerimi, tümüyle bitmiş bir öyküyü, yayımlanmadan önce anlatmayı değil, okumayı bile hâlâ hiç sevmem.

Ancak yaşım otuzlara dayandığında yeniden yazmaya cesaret bulabildim. Evliydim, iki küçük çocuğum ve ağır bir öğretmenlik yaşantım vardı; ama "yazmasam deli olacaktım". En acıtıcı gerçekten başladım, annemin intiharıyla ilgili ayrıntıları "Piç"liği yakıştırdığım bir Ali'nin öyküsünde anlattım. Sonra ötekiler geldi, arka arkaya. O yıllarda İstanbul edebiyat çevrelerinin yaşadığı şaşkınlığı yeni yeni anlıyorum : "İzmirli bir kadın yazar... Ödül üstüne ödül kazanıyor. Kimdir, nereden çıktı?" Oysa bu ödüllere ihtiyacım vardı. O kadar yalnızdım ki! Bir edebiyatçı ortamdan gelmiyordum; yakınlarımda yazan değil, okuyan insan bile çok azdı, kendi kendimi var etmeye çalışıyordum. Hepsi bu! Bu ödüller yalnız hayranlık uyandırmadı, kıskançlık da yarattı. Yarışmalara, ödüllere uzun bir ara verdim.

Bugün, öykülerime baktığımda (Kitaplara almadıklarımla birlikte 80'e yakın öykü yazmışım). "Kendimi hiç anlatmadım" savını ne kadar kolay kanıtlayabileceksem, "Hep kendimi anlattım" savının da aynı kolaylıkla kanıtlanabilir olduğunu görüyorum. Aslında, anlayabileceğim insanları anlattım galiba. İçsel bir yakınlık kurabileceğim, gizleri olan, anlatılanın arkasında sezdirebileceğim anlamları da yakıştırabileceğim insanları... Bunların dışındaki kişilere yaklaştığımda alaycı bir tutum içine girmekten kolayca alıkoyamıyorum kendimi. Galiba bu, kişiliğimin çok da örtbas etmeye çalışmadığım bir yanı.

Belki şu "sağöksüz"lüğümden getirdiğim bir özellikle doğrudan doğruya kendimi anlatmaktan hâlâ çekinirim.

Bu yazıyı saymazsak! ❍

YILDIZ KÜMELERİNİ İLK ONLAR KEŞFETTİ : HİKÂYECİNİN HİKÂYE SERÜVENİ

BUKET UZUNER

YILDIZ kümelerini ilk keşfedenler kimdi acaba? Ve onlara ad verenler kimlerdi, nasıl insanlardı? Çocukken ve sonraları hep merak ettim. Sonra adamın biri bunu açıkladı ve dedi ki; "Yıldız kümelerini ilk keşfeden ve onlara ad verenler öykücülerdi." Bu adam bu işi burada bırakmadı ve daha sonra benim merak ettiğim pek çok şeyi daha açıkladı. Bu yanıtları benden önce bulduğu için ona sinir olduğumu gizlememe gerek yok sanıyorum. Çünkü yanıtlar ve açıklamalar benimkiyle neredeyse tamamen örtüşüyordu.

Elbette hikâyeciler olacaktı. Yıldız kümelerini keşfedip, onlara ad takanlar ancak hikayeciler olabilirdi. Öyle de oldu. Toplam seksen sekiz tane olan takımyıldızların adlarına bir bakın hele Andromeda (Balina), Kuzey (Anka), Arabacı (Bukalemun), Av köpekleri (Büyük köpek), Benike'nin Saçı (Cennetkuşu), Büyük Ayı (Cetvel), Küçük Ayı (Karga), Zürafa (Orion), Terazi (Tekboynuzlu), Oğlak (Tavus), Boğa (Sinek), Başak (Sekizlik), Akrep (Pupa) ve bunun gibi...

Oysa tarihçiler ve ansiklopediciler takımyıldızları İskenderiyeli astronum Ptolemalos ve Hipparkhos'a ya da Makedonya Kralı II. Antigonus'un saray şairlerine bağlarlar. Halbuki takımyıldızlar, onlardan çok çok önce, hatta mağara duvarlarındaki resimlerden de çağlar önce ilk insanlar arasında yaşayan hikâyecilerce keşfedilip, adlandırıldılar. Mezopotamya uygarlığından, Fenikelilerce Yunan uygarlığına taşınan efsaneler ve oradaki yerli mitolojiyle karışan hikâyeler de o ilk hikâyecilerin mirasını hakkıyla değerlendiren başka hikâyecilerin işidir. Çünkü hikâye etmek yeteneği ve hikâye dinlemek merakı ve ilgisi insanın başlangıcıdır. Yani sanıldığı gibi insani öbür canlılardan ayıran özellik, bilinç, hafıza, zeka, bilinçaltı ve üstü, dil(ilsan) ve iki ayak üzerinde yürümek değil, yalnızca hikaye etmek ve/ya hikâye dinlemek isteği, yeteneği ve merakıdır. Çünkü hikâye etmek bunların tümüdür. Çünkü başıyla sonu arasına tamamen belirsiz bir süre içinde sıkışıp kaldığımız yaşam denen süreç, tıpkı doğa gibi tekdüze, sıkıcı ve anlamsızdır. Ve insan dışındaki hiçbir canlı bu tekdüzelikten ve yeryüzündeki varlığının anlamsızlığından rahatsızlık duymaz. O zaman buna çareyi de insanoğulları ve kızları bulmak zorunda kalır ve hikaye ederler. Böylelikle yaşama ve kendi varoluşlarına bir anlam katma yanılgısının tatlı ve hüzünlü lezzeti dolar insan dünyasına.

Her birimizin bir hikâyesi vardır. Hepimiz en az bir hikâyenin başrolünü üstlenir, onlarcasının içinde rol alır, yüzlercesini dinler, izler, okur ve hep merak ederiz. Şeyler ve insanlar ile insanlarla insanlar arasındaki o hep bildik ama hep gizemli serüvenin korku, sevinç, umut, acı, sancı, kahkaha ve hüzün dolu yolculuğudur hikâye. İnsan olduğumuzun en kesin kanıtır hikâye. Ve aslında hepimiz yalnız olmadığımızı bir kez daha duymak, hissetmek için hikâye dinler ve okuruz. O hikâyenin neresindeyizdir, öbürleri hangi kıvrımlarda ve köşelerdedir? Başkalarının yaşamları çok mu farklıdır bizimkinden? Buna rağmen, aslında her şeye rağmen insan olarak birbirimize ne kadar çok mu benzeriz? Ah ne çok mu benzeriz ve yine de hepimiz farklıyızdır!!!

Hikâyeci olunmaz, hikâyeci doğulur, diye düşünenlerdenim. Hikâye etmek, tıpkı şiir

Buket Uzuner : Her birimizin bir hikâyesi vardır. Hepimiz en az bir hikâyenin başrolünü üstlenir, onlarcasının içinde rol alır, yüzlercesini dinler, izler, okur ve hep merak ederiz. Şeyler ve insanlar ile insanlarla insanlar arasındaki o hep bildik ama hep gizemli serüvenin korku, sevinç, umut, acı, sancı, kahkaha ve hüzün dolu yolculuğudur hikâye. İnsan olduğumuzun en kesin kanıtır hikâye.

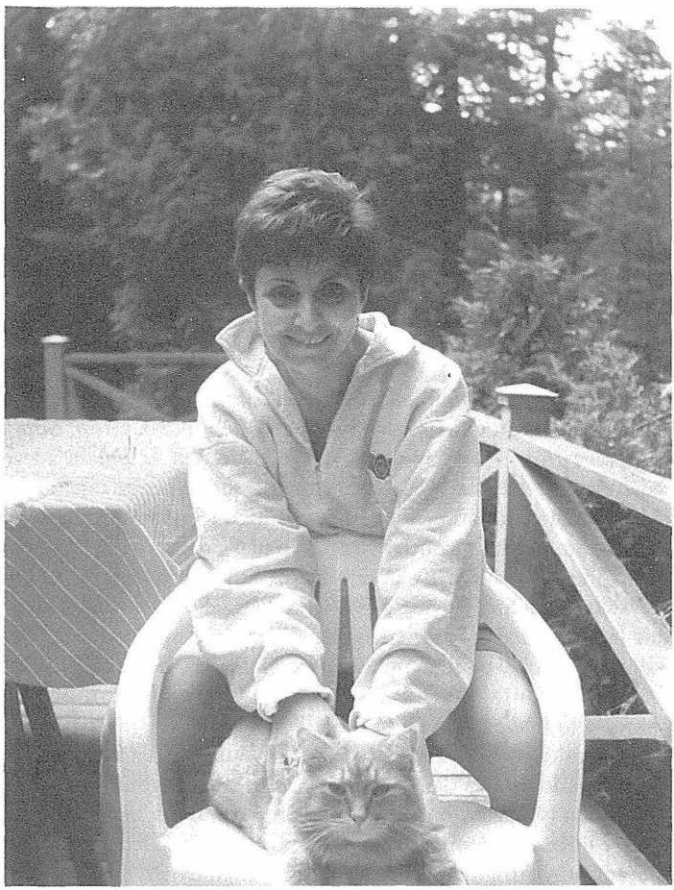

Montréal, Ağustos 1995

ve öbür yaratıcı işler gibi önce yetenek ister, ama bu yalnızca başlangıçtır ve hep söylendiği gibi derinliği ve disiplini olmayan yetenek yalnızca acıtan bir yüktür. Yetenek ham halde bırakılırsa, insanı acıdan öldürebilir.

Kimileri öyküler söylemek için doğmuştur. İşte dünyanın en iyi hikayecilerinden biri olan Alice Walker, "Dünya hikâyelerden yapılmıştır," diyor Şehrazad'dan Sheakespeare'e, Dede Korkut'tan Guy De Maupussant'a, Karen Blixen'den (Isak Dinesen) Katherine Mansfield'e, Sevgi Soysal'dan Ingeborg Bachmann'a, Tomris Uyar'dan St. Exupery'e, Haldun Taner'den Carol Joyce Oates'e ve Murathan Mungan'dan Julian Barnes'a hep aynı şeyi söylemiyorlar mı sanki? Aynı şeyi, çok güzel ve özgün anlatıyorlar...

Bilim ve teknolojiden, politikaya kadar yeryüzünde insan adlı canlının yarattığı her şeyin aslında hikâye etmekten kaynaklandığını iddia etmek, Albert Einstein'ın düş gücünün her türlü yaratıcı üretimin anası olduğunu söylemesinin bir tekrarıdır yalnızca. Bakmayın politikanın içine düştüğü çamura şimdi siz. Bu yalnızca, artık bu işin hikâye etmekten doğduğunu çoktan unutmuş, ya da yaratıcılık yeteneğinden nasibini almamış insanların eline geçmesinden kaynaklanmaktadır. Onlar hikâyeci atalarını ve ninelerini utandıracak kadar sığlaşmışlardır günümüzde...

Hikâyecilerdi elbet. Gökte ışıl ışıl parlayan yıldızlara bakıp, onları belirli cisim ve yaratıklara benzeterek, her biri için ayrı bir öykü kuran, inançların, masalların, efsanelerin ve insan oluşun temelini atan ilk insanlar hikayecilerdi. İşte bu nedenle, şekil, niceliği ve medyası ne kadar değişirse değişsin, yeryüzü üzerinde insankızları ve oğulları var olduğu

sürece hikâye var olacaktır. Çünkü bizler hikâye etmeden ve/ya dinlemeden yaşayamayız. Kağıttan dijital ortama, sesli bantlardan CD-Rom'a, sinemadan televizyondan, IMAX'a geçse de bizler hâlâ hikâye ediyoruz ve hep edeceğiz. Çünkü hepimiz o ilk öykücülerin torunlarıyız.

Yıldız kümelerini ilk keşfedip, onları adlandıranların hikayeci olduğunu söyleyen o adama gelince... Çağımızın en iyi hikâye edicilerinden biri olan bu yazar John Berger'dir ve hâlâ bazı şeyleri benden önce keşfedip(!) açıklamaya devam ederek beni sinirlendirmeyi sürdürür. Aşk da bu değil midir zaten; sizi besleyen o damarı tutan ve tutabildiği sürece hayranlık ama tuttuğu için de öfkeyi bir arada yeşertmeyi başaran kişilere duyulan o karmaşık ve sinir edici duygudur aşk! Aynen öyle!!!

İşte bu yazının bir hikâyesi de, bir hikâyecinin bir başka hikâyeciye duyduğu bir çeşit aşkın hikâye edilişidir ve şimdi, şu anda sizler de aslında bunu okumaktasınız. Çünkü insan olmanın asıl farkı hikâyedir! ❍

Jim Harrison
Düşüş Efsaneleri

Çeviren : Nazan Tanöver
Telos Yayıncılık, 1996, 255 sayfa

● **Nedret Tanyolaç Öztokat**

ROMANCI ve şair Jim Harrison "yazınsal maço" diye nitelenmiş kitabın iç kapağında. Jim Harrison'un maçoluğunu bilemeyiz, ancak erkek kahramanların maço oldukları bir gerçek. Yapıtta yer alan üç uzun öykünün başkişileri erkek ve onların kadınlarla olan ilişkileri metinlerin önemli izleklerini oluşturuyor. Kahramanları belirleyen bir başka özellik son derece hareketli olmaları. Tek bir kadınla tanımlanmayan özel ilişkileri gibi iş yaşamları da durağan olmaktan uzak. Ülke ülke, kent kent, lokanta lokanta geziyorlar, çok içiyorlar, çok şey yaşıyorlar. Yaşamları serüven silsilesi. Hiçbir yerde rahat durmuyorlar. Bunun sonucu olarak da kötü adamlarca izleniyorlar. Silahlar patlıyor, bıçaklar çekiliyor, birileri dövülüyor, öldürülüyor, kaçışlar kanla sonlanıyor. Çılgınca yaşayan bir erkekler dünyası Morrison'unki. Kadınlar ise güzel, cinsel nesneler. Akıllı oldukları, yazgılarına iyi kötü sahip çıktıkları söylenebilir. Ancak bu erkek dünyasında erkeğin yanındaki kadın olmaktan öte gidemiyorlar. Çünkü kahramanlar kendileriyle fazlasıyla meşgul. İçerik açısından baktığımızda onların düşündükleri, onların hissettikleri, onların yaşadıkları metinlerin ağırlık noktasını oluşturuyor.

Birinci öykü "İntikam" sert bir öykü. Mafya filmlerine özgü bir intikam öyküsü. Yakışıklı, sportmen, ve doğal olarak çapkın pilot Cochran, dostu Tibey'in karısıyla bir romans yaşarken Tibey'in adamları iki sevgiliyi inanılmaz bir vahşilikle cezalandırır. Ölümden şans eseri kurtulan Cochran da bir dizi serüvenden sonra hem kendisini haklayan fedaileri temizler, hem de yine tanınmaz hale getirilen, sevgilisine kavuşur, ama güzel Miryea son nefesini verir. Adına yaraşır bir aksiyon filmine uygun olaylar dizisi, cezaların acımasızlığı – örneğin güzel ve narin kadının uyuşturucu bağımlısi yapılıp geneleve konması – kötü Tibey'in en içten duygularla karısını özlemesi, çapkın Cochran'ın sevgilisine gösterdiği sadakat öykünün ana çizgilerini oluşturuyor. Adından "Vazgeçen Adam"ın kahramanı Nordstrom birinci kahraman gibi girgin birisi değil başlangıçta, ancak karısından ayrıldıktan sonra garson kızlardan, kızı Sonia'nın arkadaşına kadar geniş bir yelpazede cinselliğini yaşar – Cochran gibi. Yine Cochran gibi o da iyi müzikten, iyi yemekten ve iyi içkiden anlar. Hatta parası çoğaldıkça, karısının da gitmesiyle birlikte kendisini tam bir gurmeye dönüştürür. Bu arada tuttuğu günlükler onun duygusal, açık görüşlü yanını ortaya koyar. O da serüven dolu yaşamında sonunda yalnız kalır.

Son öykü "Düşüş Efsaneleri" tarihsel bağlama yerleştirilmiş bir aile öyküsü gibi görünse de aslında ailenin en azılı oğlu Tristan'ın yoğun yaşamını anlatı-

yor. Tristan öteki iki kahramana oranla tek eşli gibi duruyor. Bir nişanlısı, bir de karısı oluyor, karısına olan tutkusu onun ölümüyle – evet Tristan'ın karısı da ortadan kalkıyor – çalgınlığa dönüşüyor. Isabella'yı öldürenlerin canına okumak için elinden geleni yapıyor, ama babası sayesinde onların tuzağına düşerek can vermekten kurtuluyor. Yine de Tristan serüven açısından en zengin yaşamı olan kahraman. Dünyanın dört bir yanını gemiyle kaçak içki, afyon gibi ticaret yaparak geziyor. Tüm bu yolculuklar onu daha da gözü pek bir denizci yapıyor. Öte yandan, tüm amansızlığına karşın aile değerlerine düşkünlüğü – ölen erkek kardeşine, büyükbabasına ve babasına olan bağlılığı, karısına duyduğu sevgi, iki çocuğuna olan sevgisi gözden kaçmıyor.

Harrison bize eril bir dünya çiziyor. Eril değerlerin, eril devimselliğin egemen olduğu bu dünyada insanlar hep bir serüvenin ortasında yaşıyorlar. Hem serüven anlatısı, hem de uzun öykü sevenler için. ○

Zeyyat Selimoğlu
Gemi Adamları

Yapı Kredi Yayınları, Aralık 1996, 350 Sayfa

● Nedret Tanyolaç Öztokat

SELİMOĞLU okurları için güzel bir haber. Yazarın değişik dönemlerde yayımlanmış, hemen hemen hepsi de ödüle değer görülmüş, deniz konulu kırk dokuz öyküsü bir de Radyo Oyunu YKY'nin özenli bir cildiyle sunuluyor. *Direğin Tepesinde Bir Adam* (1970 Sait Faik Öykü Ödülü), *Koca Denizde İki Nokta* (1974 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülü), *Karaya Vurdu Deniz, Koca Denizde İki Nokta* (1970 TRT Başarı Ödülü) Selimoğlu okurlarının yakından tanıdığı yapıtlar. Hepsinin konusu emek bağlamında buluşan insan ve deniz. Bu öykülerde deniz insanın vazgeçilmez parçası : onun geçimi, sevdası, saplantısı, kısacası yaşamı. Türlü nedenlerle bu yaşamdan kaçmak isteseler bile derinden derine öyle bir bağlılıkları var ki, sadece söz düzleminde kalıyor uzaklaşma isteği. Hepsinin de yaşama bakışında şakacı bir yan var. Aslında bu şakacı yan kimi zaman gülümsetse de okuru, çokça düşündürüyor. Çünkü çoğumuzun yabancısı olduğumuz bir yaşamın kapılarını aralıyor. Bu insanların kendi aralarında yaptıkları şakalar, birbirlerine takılmalar son derece insancıl bir gerçekliği gözler önüne seriyor. Böylesine insancıl değerler karşısında okur da kendi değerlerini, kuşatıldığı sorunları yeniden gözden geçirme fırsatı buluyor. Bu öykülerde sıradan gibi gelen, aslında deniz kadar engin bir gerçekliğin şiiri var.

Aynı kahramanların (Mehmet Kaptan, Ohannes...) öykülerde yinelemeli biçimde ortaya çıkmasıyla bütünlüğün sağlandığı bu geniş yapıtta denizcilerin birbirleriyle ilişkileri bir yandan, deniz ve denizcilikle ilişkileri de öte yandan birer okuma ekseni oluşturuyor. Her iki eksene bağlanan değerler belirgin biçimde metin düzeyinde yer alıyor. Birbirlerine verdikleri akıllar, inatlaşmaları,

birbirlerine meydan okumalar, dayanışmaları, birbirlerini kollamaları bu insanlar arasındaki iletişim konusunda bizi bilgilendiriyor. Denizle olan ilişkilerinde ise hepsinin deniz, gemi ve gemicilikle ilgili bakış açıları belirgin biçimde metinlerde veriliyor. Örneğin küçük yaşta, kömür teknelerinde ilk adımı atılan gemicilik mesleğini anlatan Mehmet Kaptan'ın söylemi duygu yüklüdür. Denizin her yönünü kanıksamış gibi gözükseler de bu gemi adamlarının bakışında duygu ve tutku vardır.

Aynı izlek içinde yer alan toplu yapıtların yazın araştırmaları için önemli bir kaynak oluşturduğunu düşünüyoruz. Ayrıca öykülerin yalnız izleksel değil, yazı (anlatım) açısından da yetkin ve tutarlı bir bütün sunması herhangi bir araştırmayı rahatlıkla yönlendirebilir. Umarız bu tür toplu yapıtların basılmasıyla Selimoğlu gibi çağdaş yazınımızın ustalarına artık akademik bakış çevrilir ve yazarına yaraşır incelemeleri de okuma olanağı buluruz. ❍

Fikret Hakan
Hamal'ın Uşakları

Telos Yayıncılık, 1997, 138 sayfa

● Hürriyet Yaşar

GÜZEL bir sürpriz, yılların sinema oyuncusunun sessiz sedasız yayımladığı bir kitapla öykü dünyasına yeniden girivermesi. Hem de sinemadaki yerinden, ününden, öteki sanatın dünyasından yararlanmaksızın. Başka sanatların kimi ustalarının, ben de yazdım demelerini sağlamaktan öte bir işe yaramayacak şiir, öykü ya da roman çiziktirmelerini gördükten sonra, insan doğrusu önce ürkerek yaklaşıyor imzası başka alanlarda ünlenmiş yapıtlara. Fikret Hakan iyi etmiş öykülerin sonuna, yayımlandığı dergilerin adlarını koymakla. Yoksa o ürküntüyle, ben de okumaz geçerdim belki.

138 sayfalık kitapta 13 öykü var. İlk iki öykü 1996'dan, ötekilerin tümü 1950'li yıllardan. Çok genç bir yazarın ürünleri. Bunlardan dördünün "Seçilmiş Hikâyeler"de, birinin "Uyanış"ta, birinin de "Türk Sanatı"nda yayımlanmış olduğu belirtilmiş.

"Yazko Edebiyat"ta şiirlerine rastlardım Fikret Hakan'ın 80'li yıllarda. Ama doğrusu öykü de yayımlamışlığını bilmiyordum. Hem de ikinci kitabıymış bu. Kapak içindeki tanıtımdan, 1953'te kendi yayını *Tellâk Ali* adlı bir başka kitabı da olduğunu öğreniyoruz. Doğumu 1934 olduğuna göre, on dokuz yaşında kitap yayımlamış bir öykücü var karşınızda. *Hamal'ın Uşakları*'ndaki düzeyi tutturduğunda yirmi bir, yirmi iki yaşlarında.

Ama ben onları daha çok beğendim de, 1996 tarihli öykülerde çok şeye takıldım. Tuhaf, batan tümce kuruluşları, anlatım güçlüğüne yenilmiş gözüken söz kümeleri ve garip benzetmelerle dolu bu iki öykü :

"1943 kışı hem iklim hem de dünya savaşı açısından çok fena bastırmıştı." (s.

13, "Joe Brico Masumdur")

"Sonraki oluşturabildikleri buluşmalar olaysız geçti." (s. 34, "Karanlıkta Giden Kadınlar")

"İki elini yukarı ardına açarak bağırmaya başladı." (s. 11, "Joe Brico Masumdur")

"robotik bir yürüme düzeni" (s. 16, "Joe Brico Masumdur")

"erkeklerin bencil bukağıları" (s. 33, "Karanlıkta Giden Kadınlar")

"sonsuz mutluydu" (s. 23, "Joe Brico Masumdur")

"Tek hareket, gözlerinden akandı. (s. 11, "Joe Brico Masumdur")

"Birden gözleri fışkırdı." (s. 15, "Joe Brico Masumdur")

"bol pardösüsü üstünden kaykılmış" (s. 10, "Joe Brico Masumdur")

Bir de, öykü 1996'da yazılmış olsa da, 1940'ları anlattığı için hoş görülebilecek "taharri" sözcüğü var ki, sözlükler "sivil polis" diye tanımlıyor, ama yazar bir yerde "sivil taharri" diyor.

Sıfat yinelemelerini de başıboş bırakmış Fikret Hakan bu öykülerde. Hemşirenin gözleri birden doluyor, kapılar birden açılıyor, taharri birden yumuşuyor, birden dönüyor, birden oyunculuğunun dışına düşüyor... Gözleri doluksuyor Belkıs Hemşire'nin; nedense Ömer Bey'in de. ("Joe Brico Masumdur") Oysa bu bir ayrılık sahnesidir ve orada "neden" vardır, ama "nedense" olmamalıdır. Hemşireyle Başhekim Ömer Bey sevgili olmasalar bile, gözler yaşarabilir, doğaldır bu. "Çıkmadan durakladı nedense." Hayır, bunun da nedeni var, çünkü gitmeden bir şey söyleyecek, söylüyor da.

Böyle gereksiz sözcükler kaçırmaların bir nedeni de eski anlatımın etkisi olmalı, çünkü yer yer o abartılı anlatımın izleri de var bu öykülerde :

"Ben masumum, diye inledi." (s. 14, "Joe Brico Masumdur")

"Sevgili Veli Eskimusa, diye titredi." (s. 36, "Karanlıkta Giden Kadınlar")

Bu "inledi"ler, "titredi"ler, eski öyküler ve romanlarda bolca rastlayabileceğimiz abartılı anlatım biçimleri.

Ben bu iki öyküyü, ikinci kitaptan önce yazılmış saymak isterim. Yazım yanlışlarına hiç değinmiyorum.

"Hamal'ın Uşakları" adlı öykünün kurgusu bana karışık geldi. "Yedinci Günlerden Biri", "Öylesine" ve "Üç Kişiye Bir Sır", kitabın en yalın öyküleri de... Kadın, adama "Bey" dedikten sonra, anlatıcı araya girip, "Birbirlerini 'Bey', 'Hanım' diye çağırırlardı," demese. (s. 126, "Üç Kişiye Bir Sır")

"Tüm iyilikleri, kötülüklerinin içinden fırlıyordu," diye başlayan ve öykü kişisinin, kendini iş bekleyen amelelere dövdürmesiyle biten, 1955 tarihli "Yitik Bir Şey"de, dönemin bungun ve hep mutsuz öykü kişilerinden biri var. Bu öykü, benzerleri içinde, seçkilere girebilecek yetkinlikte. ❍

Fakir Baykurt

Fakir'in başarısı insanları tutuşu, insanları anlattığı dilin onlara uyuşu.. Yapmacığı olmayışı, romanın yapısının uygunluğu, güzelliği...

– Yaşar Kemal

KAPLUMBAĞALAR

KÖYGÖÇÜREN

YILANLARIN ÖCÜ

ve

yeni romanı

YARIM EKMEK

ADAM

ADAM öykü

Geçen sayının (mayıs haziran 10) içindekiler

öykü Bir Yunus ***Nezihe Meriç*** • Gökle Deniz Arasında ***Ignacio Aldecoa*** • Niceleri Umduğunu Bulamadı ***V. S. Pritchett*** • Saygı ***Nadine Gordimer*** • Pijama ***Saffet Özcan*** • Hırça Mapası ***Mehmet Günsür*** • Uçurumlar ***Adnan Azar*** • Ölüm ***Sadık Hidayet*** • Kurtkadın ***Angela Carter*** • Önkoşul ***György Spiro*** • Tabanca ***Coşkun Yerli*** • Diş İzleri ***Zeynep Aliye*** • Göçebeler Azar Azar Ölür ***Halil İbrahim Özcan*** • Sokaklar, Evler, Pencereler... ***Halûk Cengiz*** • Küf ve Hüzün... Ve Geçmiş ***Nalan Barbarosoğlu*** • Yavaş Okuma ***Semra Topal*** • Şalgamlar, Vitraylar ve Yolculuklar ***Müge İplikçi*** • Çay Parası ***Sema Kaygusuz*** • Hennoz ***İlker Karakaş*** • Bakışların Ardı ***Müjdan Kayserli*** • Partena Kirva ***Şule Tankut*** • Ev(ler)... ***Konuralp İren***

bu sayının konuşması Selim İleri ile Dünden Bugüne **yazılar** Sait Faik'in İstanbul'unda ***Konur Ertop*** • İngilizcede Kısa Öykü ***Walter Allen*** • Sadık Hidayet ve Ölüm ***Mehmet Kanar*** • Nursel Duruel ile Yazılı Kaya Üstüne Konuşma • Değişen Okur ve... ***Aydoğan Yavaşlı*** • Dönence / Öyküde Anlamsal Yapı... ***Feridun Andaç, Cemil Kavukçu, Suzan Samancı*** **unutulmuş öyküler** Kubbede Kalan Hoş Sada ***Halide Edip*** **bir kitap bir yazı** San'atkârlar – Kırmızı ve Siyah ***Nalan Barbarosoğlu*** • Zaman Sona Ermeli ***Nalan Barbarosoğlu*** • Sahtekâr Şırıltı ***Banu Yıldıran*** • Kadının Hası Kolay Ezilmez ***Nedret Tanyolaç Öztokat***

600.000 LİRA (KDV dahil

ISSN 1300-7556